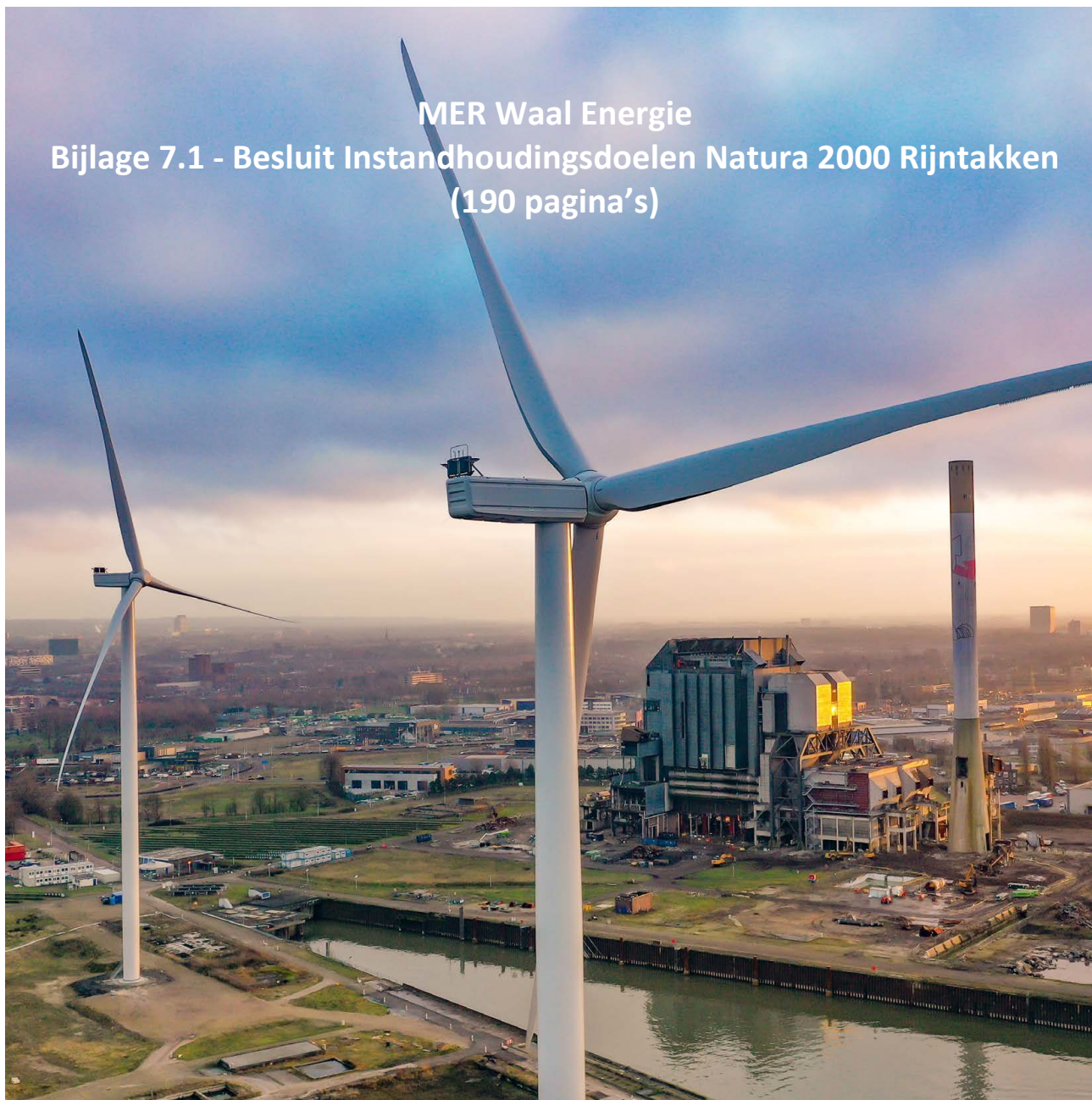

MER Waal Energie
 Bijlage 7.1 - Besluit Instandhoudingsdoelen Natura 2000 Rijntakken
 (190 pagina's)

Rev.	Datum	Status	Auteur	Goedgekeurd door
Locatie Centrale Gelderland Hollandiaweg 11 6541 BL Nijmegen			Referentienr.	

Natura 2000-gebied Rijntakken

De Staatssecretaris van Economische Zaken

Gelet op artikel 3, eerste lid, en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op het Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/26/EU van 16 november 2012 op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, tot vaststelling van een zesde bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 24/379);

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PbEU 2010, L 20);

Gelet op de artikelen 10a en 15 van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: de op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebieden
Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal.
2. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszones zijn aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG (prioritaire habitattypen aangeduid met een sterretje (*)):
  - H3150 Van nature eutrofe meren met vegetatie van het type *Magnopotamion* of *Hydrocharition*
  - H3260 Submontane en laagland rivieren met vegetaties behorend tot het *Ranunculion fluitantis* en het *Callitricho-Batrachion*
  - H3270 Rivieren met slikoevers met vegetaties behorend tot het *Chenopodietum rubri* p.p. en *Bidention* p.p.
  - H6120 *Kalkminnend grasland op dorre zandbodem
  - H6430 Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland, en van de montane en alpiene zones
  - H6510 Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
  - H91E0 *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)
  - H91F0 Gemengde oeverformaties met *Quercus robur*, *Ulmus laevis* en *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* of *Fraxinus angustifolia* langs de grote rivieren (*Ulmenion minoris*)
3. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszones zijn aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van Richtlijn 92/43/EEG (prioritaire soorten aangeduid met een sterretje (*)):
  - H1095 Zeeprik (*Petromyzon marinus*)
  - H1099 Rivierprik (*Lampetra fluviatilis*)
  - H1102 Elft (*Alosa alosa*)
  - H1106 Zalm (*Salmo salar*)
  - H1134 Bittervoorn (*Rhodeus amarus*)
  - H1145 Grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*)
  - H1149 Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*)
  - H1163 Rivierdonderpad (*Cottus gobio*)
  - H1166 Kamsalamander (*Triturus cristatus*)
  - H1318 Meervleermuis (*Myotis dasycneme*)
  - H1337 Bever (*Castor fiber*)

Artikel 2

De besluiten tot aanwijzing van de gebieden IJssel van 24 maart 2000 (N/2000/302, Stcrt. 2000, 65) en 25 april 2003 (N/2002/1463, Stcrt. 2003, 95), Neder-Rijn van 24 maart 2000 (N/2000/339, Stcrt. 2000, 65) en 25 april 2003 (N/2002/1466, Stcrt. 2003, 95), Gelderse Poort van 24 maart 2000 (N/2000/301, Stcrt. 2000, 65) en 25 april 2003 (N/2002/1464, Stcrt. 2003, 95) en Waal van 24 maart 2000 (N/2000/307, Stcrt. 2000, nr. 65) en 25 april 2003 (N/2002/1465, Stcrt. 2003, 95) als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) worden als volgt gewijzigd:

- a. de begrenzing van het aangewezen gebied wordt op de in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, van dit besluit beschreven wijze gewijzigd;
- b. de Nota van toelichting met uitzondering van de paragrafen 3.2, 4.1, 4.2 en 4.3 wordt ingetrokken en vervangen door de Nota van toelichting, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, van dit besluit;
- c. de in de aanhef bedoelde speciale beschermingszones gelden als te zijn aangewezen voor de volgende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, eerste lid, van Richtlijn 2009/147/EG:

A021 Roerdomp (*Botaurus stellaris*)
A022 Woudaap (*Ixobrychus minutus*)
A037 Kleine zwaan (*Cygnus bewickii* (*Cygnus columbianus bewickii*))
A038 Wilde zwaan (*Cygnus cygnus*)
A045 Brandgans (*Branta leucopsis*)
A068 Nonnetje (*Mergus albellus*)
A119 Porseleinhoen (*Porzana porzana*)
A122 Kwartelkoning (*Crex crex*)
A140 Goudplevier (*Pluvialis apricaria*)
A151 Kemphaan (*Philomachus pugnax*)
A197 Zwarte stern (*Chlidonias niger*)
A229 IJsvogel (*Alcedo atthis*)
A272 Blauwborst (*Luscinia svecica*)

- d. de in de aanhef bedoelde speciale beschermingszones gelden als te zijn aangewezen voor de volgende trekkende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, tweede lid, van Richtlijn 2009/147/EG:

A004 Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*)
A005 Fuut (*Podiceps cristatus*)
A017 Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)
A039 Toendrarietgans (*Anser fabalis* spp. *rossicus*)
A041 Kolgans (*Anser albifrons*)
A043 Grauwe gans (*Anser anser*)
A048 Bergeend (*Tadorna tadorna*)
A050 Smient (*Anas penelope*)
A051 Krakeend (*Anas strepera*)
A052 Wintertaling (*Anas crecca*)
A053 Wilde eend (*Anas platyrhynchos*)
A054 Pijlstaart (*Anas acuta*)
A056 Slobeend (*Anas clypeata*)
A059 Tafeleend (*Aythya ferina*)
A061 Kuifeend (*Aythya fuligula*)
A125 Meerkoet (*Fulica atra*)
A130 Scholekster (*Haematopus ostralegus*)
A142 Kievit (*Vanellus vanellus*)
A153 Watersnip (*Gallinago gallinago*)
A156 Grutto (*Limosa limosa*)
A160 Wulp (*Numenius arquata*)
A162 Tureluur (*Tringa totanus*)
A249 Oeverwaluw (*Riparia riparia*)
A298 Grote karekiet (*Acrocephalus arundinaceus*)

e. de kaart voor zover van toepassing op het in de aanhef genoemde besluiten worden ingetrokken.

Artikel 3

1. Dit besluit gaat vergezeld van een Nota van toelichting inclusief bijlagen en een kaart die integraal deel uitmaken van dit besluit.
2. De in de artikelen 1 en 2 genoemde speciale beschermingszones vormen samen het Natura 2000-gebied **Rijntakken**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is opgenomen in de Nota van toelichting.

Artikel 4

1. De bekendmaking van dit besluit geschiedt in de Staatscourant.
2. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Economische Zaken
w.g. Sharon A. M. Dijkma
d.d. 23 april 2014

Dit aanwijzingsbesluit en de daarbij behorende Nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd. De exacte periode en locatie worden vermeld in de bekendmaking die wordt gepubliceerd in de Staatscourant en in de advertentie die wordt gepubliceerd in gedrukte media en op internet.

Het aanwijzingsbesluit kan digitaal worden ingezien via de website www.rijksoverheid.nl/natura2000.

Belanghebbenden die hun zienswijze als bedoeld in artikel 3:15 van de Algemene wet bestuursrecht naar voren hebben gebracht of die het redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijze naar voren te hebben gebracht, kunnen gedurende zes weken ná de bekendmaking beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA te Den Haag.

**Nota van toelichting van het Natura 2000-gebied Rijntakken waarin opgenomen:
Nota van toelichting bij de aanwijzing van Rijntakken als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn, alsmede
Nota van toelichting bij de wijziging van besluiten N/2000/302, N/2002/1463 en TRCJZ/2003/10522 inhoudende de aanwijzing van IJssel, de besluiten N/2000/339, N/2002/1466 en TRCJZ/2003/10790 inhoudende de aanwijzing van Neder-Rijn, de besluiten N/2000/301, N/2002/1464 en TRCJZ/2003/9951 inhoudende de aanwijzing van Gelderse Poort en de besluiten N/2000/307, N/2002/1465 en TRCJZ/2003/10236 inhoudende de aanwijzing van Waal als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 30 november 2009¹ inzake het behoud van de vogelstand en hierna te noemen de Vogelrichtlijn**

1 INLEIDING

Met dit besluit wordt het gebied Rijntakken aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Tevens wordt met dit besluit het besluit tot de aanwijzing van IJssel, Neder-Rijn, Gelderse Poort en Waal als speciale beschermingszones onder de Vogelrichtlijn, inclusief de daarbij behorende Nota van toelichting, gewijzigd. Het gebied wordt ook aangewezen als het Natura 2000-gebied Rijntakken, waarbij instandhoudingsdoelstellingen worden toegevoegd.

In artikel 1 van het besluit staat de naam van het gebied en worden de habitattypen en habitatsoorten opgesomd, waarvoor het gebied is aangewezen.

Artikel 2 van het besluit regelt de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de eerder genomen besluiten tot aanwijzing van het gebied onder de Vogelrichtlijn. Zo worden de Nota's van toelichting, behorende bij de bestaande Vogelrichtlijnbesluiten, nagenoeg geheel ingetrokken en zover noodzakelijk vervangen door deze Nota van toelichting. Alleen de toelichting op de criteria die voor de aanwijzing van de gebieden zijn gebruikt, wordt niet ingetrokken en zijn in een appendix aan deze Nota gehecht. Daarnaast worden de vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied van belang is en waarvoor het wordt geacht te zijn aangewezen.

In artikel 3 van het besluit wordt de term Natura 2000-gebied geïntroduceerd en wordt bepaald dat er voor het gebied een instandhoudingsdoelstelling verwezenlijkt dient te worden. Deze doelstelling heeft zowel betrekking op de in artikel 1 opgesomde habitattypen en habitatsoorten als op de in artikel 2 opgesomde vogelsoorten. De vogels waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld, zijn geselecteerd aan de hand van de criteria die destijds zijn gebruikt bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden in 2000. In dit deel van het besluit is het Natura 2000-gebied Rijntakken gevormd uit het Habitatrichtlijngebied en het Vogelrichtlijngebied, waarbij instandhoudingsdoelstellingen zijn toegevoegd. De instandhoudingsdoelstellingen staan in de Nota van toelichting.

Artikel 4 regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van dit besluit.

In hoofdstuk 2 van deze Nota van toelichting worden de aanwijzingen op grond van de Habitat- en Vogelrichtlijn kort toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een gebiedsbeschrijving gegeven en wordt ingegaan op eventuele grenswijzigingen die zijn doorgevoerd nadat het gebied bij de Europese Commissie is aangemeld of die zijn doorgevoerd nadat het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Tevens wordt in hoofdstuk 3 de bij dit besluit behorende kaart toegelicht.

---

¹ Dit betreft een geconsolideerde versie van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979, inclusief wijzigingen die sindsdien op de Richtlijn van toepassing zijn. Met uitzondering van de bijlagen en verwijzingen is de tekst van de Richtlijn inhoudelijk niet gewijzigd.

In hoofdstuk 4 wordt een opsomming gegeven van habitattypen en soorten waaraan het gebied zijn betekenis ontleent. Eventueel doorgevoerde wijzigingen worden in bijlage B van een toelichting voorzien.

Een belangrijk onderdeel van de Nota van toelichting is de opsomming van de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 5. Allereerst worden de algemene doelstellingen geformuleerd en vervolgens staan de instandhoudingsdoelstellingen van de in het gebied aanwezige habitattypen en soorten vermeld. Er wordt aangegeven in welke richting de instandhoudingsdoelstelling zich zal moeten ontwikkelen. Daarvoor worden de termen "behoud", "uitbreiding" en "verbetering" gebruikt. Voor een habitatype wordt de verdeling gemaakt in oppervlakte en kwaliteit, zodat de aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een habitatype altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de oppervlakte en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit wordt gegeven. Voor soorten is het leefgebied medebepalend en geldt een verdeling in omvang en kwaliteit van het leefgebied. De aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een soort is altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de omvang van het leefgebied en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van "behoud" of "uitbreiding" van de populatie.

Daarnaast zijn aan de Nota van toelichting drie bijlagen toegevoegd. Ook de bijlagen maken integraal onderdeel uit van het besluit. Bijlage A (voor zover van toepassing) laat zien welke terreindelen zijn vervallen of zijn toegevoegd als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van de Vogelrichtlijn. Bijlage B is toegevoegd naar aanleiding van zienswijzen en omvat een nadere onderbouwing van de wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen. In bijlage C wordt naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen een nadere onderbouwing van het besluit gegeven. De gebiedsspecifieke behandeling van zienswijzen in deze bijlage beperkt zich tot de punten die direct van invloed zijn op dit aanwijzingsbesluit.

2 AANWIJZINGEN HABITAT- EN VOGELRICHTLIJN

Door middel van dit besluit worden delen van de uiterwaarden van IJssel, Neder-Rijn en Waal en Gelderse Poort aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn (verder aangeduid als "Habitatrichtlijngebied"). De gebieden zijn in mei 2003 afzonderlijk aangemeld volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze Richtlijn, waarna de gebieden in december 2004 door de Europese Commissie zijn geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio², onder de namen (en nummers) "IJsseluiterwaarden" (NL2003022), "Amerongse Bovenpolder" [langs de Neder-Rijn] (NL2003004), "Gelderse Poort" (NL9801024) en "Rijswaard en Kil van Hurwenen" [langs de Waal] (NL2003041). De gebieden tezamen zijn onder meer aangewezen voor twee prioritaire habitattypen in de zin van artikel 1 van de Habitatrichtlijn.

Het gebied is op 24 maart 2000 (Stcrt. 2000, nr. 65) als vier afzonderlijke speciale beschermingszones onder de Vogelrichtlijn aangewezen (verder aangeduid als "Vogelrichtlijngebied"). Deze gebieden zijn op 25 april 2003 (Stcrt. 2003, nr. 95) uitgebreid waarna de begrenzing in beslissing op bezwaar nogmaals is gewijzigd:

- "IJssel" (besluiten N/2000/302, N/2002/1463, gewijzigd TRCJZ/2003/10522, Stcrt. 2004, nr. 22);
- "Neder-Rijn" (N/2000/339, N/2002/1466, gewijzigd TRCJZ/2003/10790, Stcrt. 2004, nr. 45);
- "Gelderse Poort" (N/2000/301, N/2002/1464, gewijzigd TRCJZ/2003/9951, Stcrt. 2004, nr. 32) en
- "Waal" (N/2000/307, N/2002/1465, gewijzigd TRCJZ/2003/10236, Stcrt. 2004, nr. 39).

Bij de Europese Commissie zijn deze gebieden bekend onder de nummers NL9802036 (IJssel), NL9802038 (Neder-Rijn), NL9902004 (Gelderse Poort) en NL2000011 (Waal). De genoemde Vogelrichtlijnbesluiten zijn door middel van dit besluit gewijzigd. Uit de Vogelrichtlijnbesluiten overgenomen tekstdelen zijn in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting cursief gezet³.

In dit besluit zijn er met betrekking tot bovengenoemde Vogelrichtlijngebieden naast grenswijzigingen ook wijzigingen van de vogelsoorten, waarvoor de gebieden zijn aangewezen. Deze wijzigingen worden toegelicht in bijlage B. In dit besluit worden alle vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied is aangewezen.

De bovengenoemde speciale beschermingszones langs Rijn, Waal en IJssel zijn middels dit besluit samengevoegd tot één Natura 2000-gebied: Rijntakken (landelijk gebiedsnummer 038/066-068). Dit gebied omvat de eerder aangewezen Vogelrichtlijngebieden IJssel, Neder-Rijn, Gelderse Poort en Waal en de daarin gelegen Habitatrichtlijngebieden IJsseluiterwaarden, Amerongse Bovenpolder, Gelderse Poort en Rijswaard en Kil van Hurwenen. Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden die zijn aangewezen onder de Habitatrichtlijn en de gebieden die zijn aangewezen onder de Vogelrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en de leefgebieden van vogels in een gunstige staat van instandhouding behouden of, in voorkomend gevallen, herstellen. De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 doelendocument (2006)⁴. Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen van habitattypen en (vogel)soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 profielendocument (2008)⁵.

Het Natura 2000-gebied Rijntakken ligt in de provincies Overijssel, Gelderland en Utrecht en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Arnhem, Beuningen, Bronckhorst, Brummen, Buren, Deventer, Doesburg, Druten, Duiven, Epe, Hattem, Heerde, Kampen, Lingewaard, Lochem, Maasdriel, Millingen aan de Rijn, Neder-Betuwe, Neerijnen, Nijmegen, Olst-Wijhe, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rhenen, Rijnwaarden, Tiel, Ubbergen, Utrechtse Heuvelrug, Voorst, Wageningen, West Maas en Waal, Westervoort, Wijk bij Duurstede, Zevenaar, Zutphen, Zwolle en Zaltbommel.

² Beschikking van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (2004/813/EG). PB EU 2004, L 387/1.

Laatstelijk vervangen door Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/26/EU van 16 november 2012 tot vaststelling van een zesde bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 24/ 379).

³ De afkorting sbz ("speciale beschermingszone") en de aanduiding "beschermingszone" zijn hierin vervangen door de term "Vogelrichtlijngebied".

⁴ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁵ Ministerie van LNV (2008): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

2.1 Beschermden natuurmonumenten

Ingevolge artikel 60a, vijfde lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is de status van de hieronder aangegeven beschermden natuurmonumenten⁶, voor zover gelegen in eerder aangewezen Vogelrichtlijngebieden, op 1 oktober 2005 vervallen.

- IJsseluiterwaarden, aangewezen 8 augustus 1995 (N-95-6038; Stcrt. 1995, 166);
- De Oude Waal I, aangewezen 16 maart 1983 (NLB/GS/GA-121; Stcrt. 1983, 55);
- Weide Oude Rijnstrangengebied, aangewezen 18 april 1979 (NLB/N 35262; Stcrt. 1979).
- Kil van Hurwenen, aangewezen 26 juni 1973 (8532; Stcrt. 1973, 129).

Ingevolge artikel 15a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is de status van het deel van het beschermd natuurmonument IJsseluiterwaarden dat geen onderdeel was van het eerder aangewezen Vogelrichtlijngebied, door de aanwijzing middels dit besluit vervallen.

Op grond van de wet heeft de instandhoudingsdoelstelling voor de gedeelten van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als natuurmonument van toepassing was, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals deze waren vastgelegd in het vervallen besluit (zie verder hoofdstuk 5). De gebieden, die in het verleden als natuurmonument zijn aangewezen, zijn op de bijgevoegde kaarten ook als zodanig te herkennen.

---

⁶ De oude wet kende zowel staatsnatuurmonumenten als beschermden natuurmonumenten. Dit verschil is in de huidige wet komen te vervallen.

3 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

Het deelgebied Uiterwaarden IJssel omvat het systeem van de rivier de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. De IJssel is een zijtak van de Rijn en loopt van Arnhem tot aan het IJsselmeer. Het landschap is ontstaan in een periode dat de rivier een veel groter deel van de waterafvoer verzorgde en de monding nog een echte delta was. De IJssel neemt in perioden van hoge afvoer 1/6 deel van de Rijnafvoer voor haar rekening. In perioden met lage afvoer wordt het water op peil gehouden door de stuw in de Neder-Rijn. Gedurende het winterhalfjaar zijn grote delen van de uiterwaarden geïnundeerd raken. De overstromingsduur en -frequentie variëren sterk van jaar tot jaar.

Er zijn grote verschillen in het buitendijkse gebied, verschillen in hoogteligging, afwisseling tussen smalle en brede delen en tussen dichte kleinschalige en grote open delen. Plaatselijk treedt grondwater uit en monden beken uit in het IJsseldal. Zandige kalkrijke oeverwallen en rivierduinen worden afgewisseld met kleiige, vlakke stroomdalen. Bij Arnhem en Dieren snijdt de rivier de stuwwal van de Veluwe aan. Tot aan Olst zijn in het verleden brede meanders (kronkelwaarden) gevormd. In het middendeel stroomt de rivier tussen relatief smalle, hoog gelegen uiterwaarden. Bij Zalk, in het benedendeel, krijgt de rivier een breder bed dat bij Kampen overgaat in een kleine delta. Dit jong gebied is gevormd na de Romeinse tijd en voor de afsluiting van het IJsselmeer. Tussen Dieren en Wijhe liggen veel landgoederen met daarbij behorende oude verkavelingspatronen, heggen en bossen. Het landschap van het noordelijkste deel is open en wordt gekenmerkt door grasland. Een aantal vrijwel onvergraven en reliëfrijke uiterwaarden zoals Cortenoever, Rammelwaard, Ravenswaard en Scherenwelle, vormt een kleinschalig oud cultuurlandschap met daarin stroomdalgraslanden, kievitsbloemhooilanden en glanshaverhooilanden. In reliëfrijke delen komt plaatselijk hardhoutoibos voor. De IJssel verbindt een aantal natuurgebieden met elkaar:

- de natuurgebieden langs de rivieren, in de Gelderse Poort en bovenstrooms langs de Rijn in het zuiden;
- de laagveenmoerassen van Noordwest Overijssel in het noorden;
- de Randmeren en het Ketelmeer met aansluiting op het IJsselmeer in het westen.

Het deelgebied Uiterwaarden Neder-Rijn beslaat de uiterwaarden van de Neder-Rijn tussen Heteren en Wijk bij Duurstede. De rivier vormt een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen. De Neder-Rijn moet in perioden met hoge rivierafvoer 1/6 van de Rijnafvoer voor haar rekening nemen. In perioden met lage rivierafvoer wordt het water op peil gehouden door de stuw bij Amerongen. De uiterwaarden zijn gevarieerd in breedte en hoogteligging. De uiterwaarden bestaan voornamelijk uit graslanden, afgewisseld met enkele akkers, meidoornhagen, knotwilgen, bosjes, moerasgebiedjes, ontgrondingsgaten en geïsoleerde oude riviertakken. De rivierbedding heeft een breedte van 200 tot 250 meter. Het winterbed varieert in breedte van 500 meter bij Rhenen tot maximaal twee kilometer bij Amerongen.

Karakteristiek voor dit gebied is de overgang van het rivierenlandschap naar de hogere gronden: de stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe. Enkele voorbeelden zijn de Blauwe Kamer onder aan de Grebbeberg, de Elster buitenwaarden die grenst aan Plantage Willem III en de Amerongse Bovenpolder aan de voet van de Amerongse Berg. Op deze overgangen komen restanten van hardhoutoibossen voor. Door kwel vanuit de rivier en vanuit de hogere gronden kan het water in poelen en plassen in de uiterwaarden van goede kwaliteit zijn. De Amerongse Bovenpolder is een relatief hooggelegen uiterwaard waar soortenrijke glanshaverhooilanden voorkomen. Het is een geaccidenteerd terrein met hoge, droge ruggen en vochtige laagten die incidenteel geïnundeerd worden.

Het deelgebied Gelderse Poort is het begin van de Rijndelta, de Rijn stroomt hier door een stuwwal Nederland binnen. Het is een rivierenlandschap met veel gradiënten tussen de Duitse grens en de steden Arnhem en Nijmegen. Het gebied ontstond rond 10.000 voor Christus toen de Rijn een loop koos ten zuiden van het Montferland en de stuwwal tussen Montferland en Nijmegen doorbrak. Delen van het gebied, waaronder het Rijnstrangengebied, ontvangen vanuit de restanten van de stuwwal kwelwater. Het gebied maakt deel uit van het grensoverschrijdende gebied Gelderse Poort. Het vormt, met de IJssel, een ecologische verbinding tussen natuurgebieden in Duitsland, de Randmeren en de moerasgebieden van Noordwest Overijssel en Friesland en de Neder-Rijn en Waal een verbinding tussen deze Duitse gebieden en de delta. De rivier vormt een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen. Het rivierenlandschap bestaat uit hoogdynamische gebieden in het winterbed van de rivier en

laagdynamische moerasachtige strangen binnendijks. In perioden met hoge afvoer moet al het Rijnwater via de vertakkingen in Rijn, via Pannerdens Kanaal en Waal worden afgevoerd. Met name in perioden met hoog water vindt erosie en sedimentatie plaats en 'vormt' de rivier het landschap.

In de uiterwaarden bevinden zich gevarieerde natuurgebieden als de Bemmelse Waard, de Gendtse Waard, de Oude Waal en de Millingerwaard (langs de Waal), en de Lobberdense Waard en de Huissense Waarden (langs de Rijn). In de splitsing van Rijn en Waal ligt de Klompenwaard. De uiterwaarden zijn breed, er komen, zandafzettingen op de oever en uitgravingen tot (diep) water voor. Ze bestaan grotendeels uit open water, moerassen, ruigten, wilgenbos en diverse typen grasland. Op hooggelegen stroomruggen en oeverwallen komen stroomdalgraslanden, glanshaverhooilanden en lokaal ook hardhoutoibossen voor. Binnendijks liggen de Oude Rijnstrangen ten oosten van het Pannerdensch Kanaal die bestaan uit een complex van gedeeltelijk verlande stroombeddingen en meanderrichels van de Rijn. In het reliëfrijke landschap liggen graslanden, akkers, (moeras)bosjes, moerassen, rietvelden en open water. Het gemaal Kandia, gebouwd in 1968, verminderde de doorstroming en verlaagde het waterpeil. De sedimentatie van slib nam daardoor toe. De fluctuatie in waterstanden nam daardoor sterk af en sommige strangen vielen droog. Een ander binnendijksgebied is Groenlanden ten oosten van Nijmegen met een soortgelijke variatie in vegetatiestructuren en dalende grondwaterpeilen. Het binnendijkse polderlandschap bestaat voornamelijk uit graslanden, akkers, kleine waterlopen, rietlanden en moerasbos; ook hier bevinden zich enkele oude rivierlopen en tichelterreinen.

Het deelgebied Uiterwaarden Waal omvatten het winterbed van de Waal en daarmee alle uiterwaardgebieden aan de noord- en de zuidoever van de Waal van Nijmegen tot aan Zaltbommel. De rivier vormt een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen. De Waal moet in perioden met hoge rivierafvoer twee derde van de Rijnafvoer voor haar rekening nemen en is daarmee de grootste vrij-afstromende Rijntak. Het is ook de meest dynamische riviertak van het Rijnsysteem. In perioden met hoog water vindt erosie en sedimentatie plaats en 'vormt' de rivier het landschap. Het rivierenlandschap bestaat uit een breed, voornamelijk laaggelegen, hoogdynamisch winterbed. De reliëfrijke uiterwaarden bestaan voornamelijk uit graslanden, afgewisseld met enkele akkers, bosjes, bomenrijen, moerasgebiedjes en geïsoleerde oude riviertakken (strangen en geulen). Veel uiterwaarden zijn vergraven voor zand en/of kleiwinning.

In het westelijk deel van het gebied liggen de Rijswaard en de Kil van Hurwenen met oude riviermeanders, aangrenzende oeverlanden en stroomruggen. Daarnaast liggen er enkele grote plassen, die ontstaan zijn door zand- en kleiwinning. Deze uiterwaarden bevatten soortenrijke glanshaverhooilanden, stroomdalgraslanden en open water, waar deels verlanding plaatsvindt.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Rijntakken behoort tot het Natura 2000-landschap "Rivierengebied".

De ligging van de habitattypen en van de leefgebieden van de soorten (paragraaf 4.4) waarvoor het gebied is aangewezen, vormt het uitgangspunt voor de begrenzing van de Habitatrichtlijngebieden. Dit is inclusief terreindelen die van mindere kwaliteit zijn. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren, alsmede terreindelen die noodzakelijk worden geacht om de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten in stand te houden en te herstellen⁷.

Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna⁸.

De grenzen van Vogelrichtlijngebieden werden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-soorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoopseen van de betrokken vogelsoorten.⁹

⁷ De begrenzingsmethodiek is verder uitgewerkt in het Gebiedendocument (2004).

⁸ Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 16 en 25.

⁹ De wijze van begrenzing van Vogelrichtlijngebieden is toegelicht in de Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000), bijlage 1, Selectiecriteria en methode van begrenzing.

De IJssel is aangewezen als Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en in de uiterwaarden gelegen graslanden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert het als broed-, rui-, overwinteringsgebied en/of rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat, in samenhang met het Vogelrichtlijngebied Gelderse Poort en het Vogelrichtlijngebied Ketelmeer en Vossemeer, voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

De Neder-Rijn is aangewezen als Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan, dat in samenhang met het Vogelrichtlijngebied Gelderse Poort voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

De Gelderse Poort is aangewezen als het Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden en in binnendijs gebied die als geheel het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als broedgebied, overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat, mede in samenhang met de het Vogelrichtlijngebieden Waal, Neder-Rijn en Unterer Niederrhein (Duitsland) en IJssel, voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

De Waal is aangewezen als het Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en fungeert tevens als overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de Vogelrichtlijngebied is zo gekozen dat een in landschappelijk en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat in samenhang met de Vogelrichtlijngebieden Gelderse Poort en Kil van Hurwenen voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing van het Natura 2000-gebied Rijntakken is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied en daarin gelegen beschermde natuurmonumenten. Het bestaat uit de deelgebieden Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal. Het zomerbed van de rivieren maakt met uitzondering van de meeste kribvakken geen onderdeel van het aangewezen gebied.

Het deelgebied Uiterwaarden IJssel omvat de meeste uiterwaarden van het winterbed van de IJssel tussen Westervoort (bij Arnhem) en het Ketelmeer. Het omvat ook het Keteldiep en het Kattendiep tot aan het Ketelmeer. Aan de westzijde van de rivier (linkeroever) betreft dit met name Koningspleij (deels), IJsseloordtsche Polder, Velperwaarden, Rhedense Broek, Havikerwaard (deels), Brummensche Waarden, Cortenoever, Tichelbeekse Waarden, Rammelwaard, Nijenbeker Klei, Wilpsche Klei, Bolwerksweide, Ossenwaard, Terwolder Dorpenwaarden, Welsumer Waarden, Oenerwaarden, Veessenwaarden, Vorchterwaarden, Marlerwaarden, Hoenwaard, Gelderdijksche Waard, Berlinckswellen, Zalkerbosch e.o., De Welle, Onderdijksche Waard en Ketelpolder. Aan de oostzijde (rechteroever) betreft dit met name Hondsbroeksche Pleij (deels), IJsseldijkwaard, Koppenwaard, Rhederlaag, Vaalwaard, Fraterwaard, De Grind, Olburgsewaard, Spaenswaard, Bronkhorster Waarden, Stokebrandswaard, De Mars, Rijsselsche Waarden, Middelwaard, Ravenswaarden, Epse Waarden, Teugse en Veenoordkolken, Deventer Waard, Keizers- en Stobbenwaarden, Hengforder Waarden, Olsterwaarden, Duursche Waarden, Wijher Buitenwaarden,

Herxerwaarden, Tichelgaten Windesheim, Herculose Waarden, Oldeneler Waarden, Schellerwaarden, Engelse Werk, Vreugderijkerwaard, Koppelerwaard, Scherenwelle, De Naters en Pijperstaart.

Het deelgebied Uiterwaarden Neder-Rijn omvat een groot deel van het winterbed van de Neder-Rijn tussen Heteren en Wijk bij Duurstede. Aan de noordzijde van de rivier (rechteroever) betreft dit de Doorwerthsche Waarden (deels), Renkumse benedenwaarden, Bovenste polder onder Wageningen, Rhenensche Buitenwaarden (incl. Blauwe Kamer), Palmerswaard, Elster Buitenwaarden, Amerongse Bovenpolder, Domswaard, Lunenburger Waard, Waarden van Gravenbol. Aan de zuidzijde van de rivier (linkeroever) betreft dit Randwijksche Uiterwaarden, Schoutenwaard, Wolfswaard, Manuswaard/ De Spees, Middelwaard, Tollewaard, Ingensche Waarden, Maukriksche en Eksche Waarden en Rijswijksche Buitenpolder.

Het deelgebied Gelderse Poort omvat buiten- en binnendijkse gebieden langs de Rijn (tussen Spijk en Arnhem) en langs de Waal (tot Nijmegen). Dit betreft langs de Rijn (en Pannerdensch Kanaal) met name de Bijenwaard, Erfkamerlingschap, De Bijland/ Oude Waal, Geitenwaard, Lobberdensche Waard, Pannerdensche Buitenwaard, Pannerdensche Waard, Oude Rijnstrangen, Roswaard, Angerensche en Doornenburgsche Buitenpolder, Huissensche Waarden, Loowaard-Kandia, Middenwaard, Hondbroeksche Pleij, Koningspleij. Langs de Waal betreft het met name Klompenwaard, Gendtsche Polder, Bemmelsche Waarden, Lentsche Waarden, Millingerwaard, Kekerdomsche Waard, Erlecomse Waard, Ooijse Graaf, Groenlanden en Buiten-Ooij (Stadswaard, Oude Waal).

Het deelgebied Uiterwaarden Waal omvat de uiterwaarden van de Waal tussen Nijmegen (spoorbrug) en Zaltbommel. Aan de noordzijde van de rivier (rechteroever) betreft dit de Oosterhoutsche Waarden, Loenensche Buitenpolder, Wolferensche Waard, Hiensche Uiterwaarden, Ochtensche Buitenpolder (Gouverneursche Polder), IJzendoorn (buitendijks), Willemspolder, Kleine Willemspolder, Passewaaij, Stiftsche Uiterwaarden, Heesseltsche Middenplaat, Heesseltsche Uiterwaarden, Hurwenensche Uiterwaarden, Rijswaard en Kerkenwaard. Aan de zuidzijde van de rivier (linkeroever) betreft dit de Beuningsche Uiterwaarden (Moespotsche Waard), Ewijksche Waard, Winssensche Waarden, Afferdensche en Deestsche Waarden, Drutensche Waarden, Wamelsche Uiterwaarden, Dreumelsche Waard, De Kop, Rossumsche Waard en Hurwenensche Uiterwaarden.

Op de kaart is ter informatie ook de globale begrenzing van (aangrenzende delen van) de in de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen gelegen Habitatrichtlijngebieden "NSG Salmorth, nur Teilfläche" en "NSG Emmericher Ward" weergegeven (EU-gebiedscodes DE4102302 en DE4103302). Het weergegeven gebied is tevens Vogelrichtlijngebied (DE 4203401). Dit betreft de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied zoals aangewezen en nadien gewijzigd in 2000 en de begrenzing van de Habitatrichtlijngebieden zoals opgenomen op de communautaire lijst van 12 november 2007 (zie ook paragraaf 3.4).

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 23.000 ha, waarvan ongeveer 8.350 ha zowel Vogel- als Habitatrichtlijngebied is. Voor de exacte oppervlakten wordt verwezen naar de legenda van de bij dit besluit behorende kaart. De (voormalige) beschermde natuurmonumenten (paragraaf 2.1) zijn, inclusief de binnendijks gelegen Tichelgaten bij Windesheim, in hun geheel opgenomen in het Natura 2000-gebied. Deze natuurmonumenten hebben een gezamenlijke oppervlakte van circa 725 ha. Deze cijfers betreffen bruto-oppervlakten omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart uitgesloten - maar wel tekstueel - uitgesloten delen.

In dit besluit zijn vier gebieden, waarvan de aanwijzing afzonderlijk in procedure is gebracht, samengevoegd met het oog op de grote mate van fysieke samenhang van de riviertakken en de uiterwaarden: het zijn alle gebieden die deel uitmaken van het stroomgebied van de Rijn, hydrologisch nauw met elkaar samenhangen en die een grote overlap vertonen in de aanwezige Natura 2000-waarden¹⁰. Ecologische meerwaarde van de samenvoeging is met name dat één set instandhoudingsdoelstellingen op het door samenvoeging ontstane gebied van toepassing is, wat zeker ook voor de aangewezen vogelsoorten veelal een ecologisch positief effect zal sorteren.

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied en die van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) zijn op de kaart op een aantal technische punten verbeterd¹¹:

¹⁰ Samenvoeging Natura 2000-gebieden. Juridische, bestuurlijke en ecologische (on)mogelijkheden, kansen en risico's. Alterra-rapport 2348.

¹¹ Wijzigingen aangeduid met (°) betreffen aanpassingen ten opzichte van het ontwerpbesluit.

- Bestaande bebouwing (inclusief erven en tuinen; reeds tekstueel geëxclaveerd) waar geen Natura 2000-waarden voorkomen, is waar mogelijk op grond van kadastrale of topografische lijnen ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht. (°)
- Rijkswegen A1, A2, A28, A50 en provinciale weg N323 (incl. bermen en kunstwerken), die reeds tekstueel waren geëxclaveerd, zijn ook op kaart uitgezonderd.
- Havens en loswallen zijn op kaart uitgezonderd conform de exclaveringsformule die hiervoor is opgenomen in het besluit tot aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied (2000). Hiervan is afgeweken indien het betreffende water van betekenis is voor de watervogels waarvoor het gebied is aangewezen.
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, onderkant talud, perceelscheidingen en bosranden.
- Verharde wegen, die ook reeds tekstueel waren geëxclaveerd, zijn aan de rand van het gebied zoveel mogelijk ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht.
- Volgens de aanwijzingsbesluiten van de Vogelrichtlijngebieden volgt de buitengrens van het gebied waar deze samenvalt met de winterdijk, de buitenteen van de winterdijk. Deze grens (cq. onderkant talud) is nu ook op de kaart aangegeven waar deze van toepassing is.
- Overlap van 5 meter of minder met kadastrale percelen die grotendeels buiten het gebied zijn gelegen, is, gelet op de kadastrale inschrijving¹², waar mogelijk beperkt. Dit betekent dat aldaar de kadastrale lijn is aangehouden. Deze werkwijze is alleen gevolgd op plekken waar geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn. (°)

Overige wijzigingen van meer dan 1 ha worden in de volgende alinea's toegelicht.

Waar de winterdijk de buitengrens van het gebied vormt, maakt het aan de rivierzijde gelegen dijktaalud dat in ontwerp was toegevoegd, geen deel uit van het aangewezen gebied.(°)

De begrenzing van het Habitatrictlijngebied (zoals aangemeld) is aangepast (IJssel):

- Tussen de kilometerpunten 981 en 990, en van 1000 tot 1005 zijn langs beide oevers van de IJssel delen van de ondiepe oeverzone toegevoegd als Habitatrictlijngebied voor het habitatype H3260B (groeiplaatsen van rivierfonteinkruid). In de directe omgeving van Kampen (990 tot 1000) is de uitbreiding beperkt tot de noordoever. Tijdens vegetatieopnamen in 2010 is het habitatype hier op 25 locaties aangetroffen. (°)
- Tussen de Eilandbrug (N50) bij Kampen en de Zuiderzeehaven is een zone van ca. 15 meter breed langs de zuidelijke oever aan het Habitatrictlijngebied onttrokken omdat is gebleken dat het habitatype H3260B hier niet voorkomt (ca. 1 ha). (°)
- Uitbreiding in de Hoenwaard ten noorden van Wapenveld (128 ha). Het grootste deel hiervan was reeds aangewezen als Vogelrichtlijngebied (bijlage A). In deze uitbreiding zijn de habitatypes hardhoutoibossen (H91F0), meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) en glanshaver- en vossestaarthooilanden (H6510A) aanwezig.
- Binnen Vogelrichtlijngebied zijn ter hoogte van Wilp en Gorssel het Habitatrictlijngebied Rammelwaard en het Habitatrictlijngebied De Ravenswaarden uitgebreid (ca 150 ha) met een deel van de uiterwaard de Wilpse Klei bij Wilp. De Wilpse Klei levert een belangrijke bijdrage aan de landelijke oppervlakte van het habitatype glanshaver- en vossestaarthooilanden (glanshaver, H6510A). Binnen het begrensde gebied komt ca. 15 ha van het habitatype glanshaver- en vossestaarthooilanden (glanshaver) voor. De landelijke oppervlakte is 1.500 ha (2010). De uitbreiding is een logische voortzetting van de waarde van de Rammelwaard en de Ravenswaard voor het habitatype H6510A. Daarnaast komen in het begrensde gedeelte van de Wilpse Klei nog de volgende habitatypes voor: meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150). (°)
- Ten zuidwesten van Zutphen is het Habitatrictlijngebied Reuversweerd (Cortenoever) uitgebreid (ca. 44 ha) met een gedeelte van de Stokebrandswaard binnen het Vogelrichtlijngebied. Een gedeelte van de Stokebrandswaard is toegevoegd vanwege het voorkomen van een relatief grote oppervlakte (0,99 ha, landelijke oppervlakte is 75 ha) van het zeldzame habitatype droge hardhoutoibossen (H91F0). Daarnaast komt het habitatype slikkige rivieroever (H3270) voor. De uitbreiding is een logische voortzetting van de waarden in het Habitatrictlijngebied Reuversweerd (Cortenoever). (°)

¹² Conform artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Stb. 2004, 31) is dit besluit, wat betreft de kadastrale percelen die geheel of gedeeltelijk binnen het aangewezen gebied zijn gelegen, in de kadastrale registratie als beperking ingeschreven.

- Binnen het Vogelrichtlijngebied uitbreiding van het Habitatrichtlijngebied in de Brummensche Waarden (Gelderse Toren) voor het habitatype vochtige alluviale bossen (H91E0B). Dit gebied levert een wezenlijke bijdrage aan de landelijke doelstelling. (°)
- De Buitenwaarden ten noorden van Wijhe (beschermd natuurmonument en Vogelrichtlijngebied) zijn ten dele aan het Habitatrichtlijngebied toegevoegd gelet op het voorkomen van habitatype glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A).
- Tussen Welsum en Welsumerveld zijn twee delen van het beschermd natuurmonument (binnen Vogelrichtlijngebied) aan het Habitatrichtlijngebied toegevoegd gelet op het voorkomen van het habitatype **zachtouthooibossen* (H91E0A).
- Het noordelijk deel van de Keizers- en Stobbewaarden bij Deventer (beschermd natuurmonument en Vogelrichtlijngebied, 53 ha) is aan het Habitatrichtlijngebied toegevoegd wegens het voorkomen van **vochtige alluviale bossen (zachtouthooibossen)* (H91E0A).
- De oeverbeschoeiing langs de Rammelwaard (1,1 ha) is buiten de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied gebracht. Deze heeft geen betekenis voor de habitatwaarden waarvoor het gebied is aangewezen.

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is aangepast (Neder-Rijn):

- Binnen het Vogelrichtlijngebied is het deelgebied Rhenensche Buitenwaarden/ De Blauwe Kamer tussen Rhenen en Wageningen toegevoegd (ca. 185 ha) vanwege het voorkomen van het habitatype slikkige rivieroever (H3270) en van leefgebied van de bever (H1337). Daarnaast zijn de volgende habitatypes aanwezig: meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), ruigten en zomen, moerasspirea (H6430A), glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A), **zachtouthooibossen* (H91E0A) en **essen-iepenbossen* (H91E0B) (°).
- Het Habitatrichtlijngebied Amerongse Bovenpolder is binnen Vogelrichtlijngebied uitgebreid met aangrenzende gronden van Staatsbosbeheer (98 ha) vanwege het voorkomen en de ontwikkeling van habitatype glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A). (°)
- In het oostelijk deel van de Amerongse Bovenpolder is het Habitatrichtlijngebied uitgebreid (9 ha) wegens het voorkomen van het habitatype droge hardhoutooibossen (H91F0). (°)

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is aangepast (Gelderse Poort):

- Ten noorden van Herwen is een deel van een akker aan het gebied onttrokken (0,15 ha). Dit terrein onderscheidt zich niet van de rest van de akker die buiten het gebied ligt. De akker grenst aan de Oude Rijnstrangen die bestaan uit water en (riet-)moeras. Op de bedoelde akker zijn geen waarden aanwezig. (°)
- Tussen twee bedrijfsterreinen in de Kijfwaard zijn twee graslandpercelen (4,2 ha). verwijderd. Er zijn geen waarden aanwezig. (°)
- Ten noorden van deze plek is in de Lobberdensche Waard een plas (12 ha), die reeds deel uitmaakte van het Vogelrichtlijngebied, toegevoegd. De plas en de oeverbegroeiing behoren tot het leefgebied van de bever. (°)

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) is aangepast (Waal):

- Langs de Hurwenensche Uiterwaarden, Rijswaard en Kerkenwaard is het zomerbed binnen de rivierkribben toegevoegd (62 ha) wegens het (actueel en potentieel) voorkomen van het habitatype slikkige rivieroever (H3270).
- Ten noorden van de Kil van Hurwenen is het gebied uitgebreid met grasland (15 ha, binnen Vogelrichtlijngebied) wegens het voorkomen van de habitatypes stroomdalgraslanden (H6210) en zachtouthooibossen (H91E0A).
- Binnen het Vogelrichtlijngebied is het Habitatrichtlijngebied ten oosten van de Kil van Hurwenen uitgebreid met moeras en een plas (21 ha) welke behoren tot het leefgebied van de bever (H1337).
- Binnen het Vogelrichtlijngebied is het Habitatrichtlijngebied uitgebreid met de Heesseltsche Uiterwaarden (260 ha) wegens de aanwezigheid van de habitatypes slikkige rivieroever (H3270) en ruigten en zomen (H6430). Het behoort tevens tot het leefgebied van de kamsalamander (H1166). Bovendien zijn er ontwikkelingsmogelijkheden voor het habitatype **stroomdalgraslanden* (H6210), teneinde de uitbreidingsdoelstelling voor dit habitatype te kunnen realiseren. (°)

- Binnen Vogelrichtlijngebied is het Habitatrichtlijngebied uitgebreid met de Stiftsche Uiterwaarden (231 ha) wegens de aanwezigheid van de habitattypen glanshaverhooilanden (H6510A). (°)
- Binnen het Vogelrichtlijngebied is het Habitatrichtlijngebied uitgebreid met een gedeelte van de Winssensche Uiterwaarden (ten oosten van ca. km 897 en ten noorden van Uiterwaard) en de Ewijksche Waard (ten westen van km 892) (190 ha) wegens aanwezigheid en ontwikkeling van de habitattypen *stroomdalgraslanden (H6210) en glanshaverhooilanden (H6510A). (°)

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied IJssel is aangepast (bijlage A1):

- Het deel van het Keteldiep dat in 2000 is aangewezen als deel van het Vogelrichtlijngebied Ketelmeer en Vossemeer, is overgeheveld naar dit gebied teneinde het voorkomen van het habitatype beken en rivieren met waterplanten (H3260B) geheel binnen dit gebied te lokaliseren¹³.
- Langs het Vossemeer is een oeverstrook (12 ha) langs de Ketelpolder overgeheveld van dit Vogelrichtlijngebied naar Vogelrichtlijngebied Ketelmeer & Vossemeer¹⁴.
- Tussen kilometerpunten 1004 en 1000 is de grens van het Vogelrichtlijngebied gelijkgetrokken met die van het Habitatrichtlijngebied. Het gaat om een strook van ca. 15 meter breedte langs beide oevers. De ondiepe oeverzone behoort tot het leefgebied van vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Kuifeend en tafeleend foerageren op driehoeksmosselen op basaltstenen langs de rivieroevers. Omdat het habitatype beken en rivieren met waterplanten (H3260B, cq. groeiplaatsen rivierfonteinkruid) in zijn voorkomen is beperkt tot de ondiepe oeverzones is het Habitatrichtlijngebied hier beperkt tot de aangegeven oeverstrook. (°)
- De toegang tot de Zuiderzeehaven bij Kampen is buiten de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied gebracht. Uit een voortoets, uitgevoerd in opdracht van de gemeente Kampen, is gebleken dat dit deel van het Vogelrichtlijngebied (ca. 2 ha) niet in gebruik is bij de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Daarnaast is bij deze haven een zone van 100 meter buiten de begrenzing gehouden zodat de kaart overeenstemt met de tekstuele exclavering uit het Vogelrichtlijnbesluit. Ook zijn bestaande bebouwing en verhardingen, die eerder tekstueel waren geëxclaveerd op kaart uitgezonderd. (ca. 2,5 ha) (°)
- Tussen de kilometerpunten 981 en 993, en tussen 1000 en 1003 zijn langs beide oevers van de IJssel delen van het Vogelrichtlijngebied uitgebreid met ondiepe oeverzones binnen de grens van Habitatrichtlijngebied. In de directe omgeving van Kampen (994-999) is dat gedaan langs de noordoever. De ondiepe oeverzone behoort tot het leefgebied van vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Kuifeend en tafeleend foerageren op driehoeksmosselen op basaltstenen langs de oevers van de rivier. (°)
- Uitbreiding met het binnendijkse deel van de Tichelgaten van Windesheim (2,6 ha) die van belang zijn voor watervogels waarvoor het gebied is aangewezen. Het was onderdeel van het beschermd natuurmonument IJsseluiterwaarden.
- Uitbreiding met ca. 22 ha in het zuidwestelijke deel van de Hoenwaard binnen het Habitatrichtlijngebied conform het beleid om verschillen tussen Habitat- en Vogelrichtlijngebied waar mogelijk te voorkomen. Dit is een technische aanpassing van de grens.
- Camping 'De Worp' en een deel van het gelijknamige park bij Deventer zijn onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied omdat ze voldoen aan de tekstuele exclavering met betrekking tot tuinen, intensief onderhouden terreinen beplant met siergewassen en gazons die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Het park en de bijbehorende camping behoren niet tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen (4 ha). (°)
- De geïsoleerd gelegen Lazaruskolken (5,3 ha) en andere hoog in de uiterwaard gelegen plasjes bij Wilp en Steenkamer zijn buiten de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied gebracht, omdat deze wateren geen betekenis hebben voor de watervogels waarvoor het gebied is aangewezen.
- Bebouwing, erven, tuinen en verhardingen van het noordelijke deel van Leuvenheim en directe omgeving (Brummen) zijn ook op kaart onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied conform de tekstuele exclavering (ca. 11,5 ha). (°)

¹³ Deze wijziging is niet beschreven in het aanwijzingsbesluit van Ketelmeer & Vossemeer (Stcrt. 2009, 19769).

¹⁴ Aanwijzing Ketelmeer & Vossemeer (Stcrt 2009, 19769)

- Het strand bij Camping Het Zwarte Schaar (Doesburg) is onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied (0,9 ha). Het strand behoort niet tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. (°)
- Uitbreiding in de Havikerwaard (25 ha) die dient als compensatiegebied in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 voor de aanleg van de tweede stadsbrug bij Nijmegen. (°)

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied Neder-Rijn is aangepast (bijlage A2):

- Bij Driel is ca. 4 ha aan het Vogelrichtlijngebied toegevoegd. Het is natuurcompensatie voor aantasting van leefgebied langs de noordoever van de Waal in het Vogelrichtlijngebied Waal, als gevolg van de aanleg van de tweede stadsbrug in de gemeente Nijmegen. (°)
- Bij Heteren is ca. 3 ha aan het Vogelrichtlijngebied onttrokken. Het gaat om binnendijs gelegen percelen en de dijk. De dijkvoet vormt in het gehele gebied de buitengrens van het Natura 2000-gebied. (°)
- De (beboste) stuwwal bij Noordberg (10,5 ha) is overgeheveld naar Natura 2000-gebied Veluwe omdat het uit ecologisch en landschappelijk oogpunt een geheel vormt met de rest van het aldaar aanwezige bos. Dit bos heeft geen betekenis voor watervogelsoorten waarvoor dit gebied is aangewezen.
- Bij steenfabriek Heteren zijn percelen (ca. 5 ha) onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied omdat het gaat om delen van het fabrieksterrein die door het gebruik in 2000 (erf, verharding) en vegetatie (boomgaard) niet behoren tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. (°)
- Op een bedrijfsterrein in Wageningen is naar aanleiding van een zienswijze een perceel (ca. 1.5 ha) aan het Vogelrichtlijngebied onttrokken, omdat dit perceel in 2000 door het gebruik (overig grondgebruik), de vegetatie en de ligging grenzend aan grondstoffenopslag van het bedrijfsterrein niet behoort tot het leefgebied van de soorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied in 2000 is aangewezen. (°)
- Bij een fabrieksterrein in de Middelwaard (gemeente Buren) is de fabriekshaven op kaart geëxclaveerd (ca. 3.5 ha) conform de tekstuele uitzondering bij de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied. (°)
- Ter hoogte van het Veerweiterrein in Rhenen zijn naar aanleiding van een zienswijze een jachthaven, bebouwing en een loswal onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied (ca. 2 ha). Bebouwing, verharding en loswal waren reeds tekstueel uitgesloten van de begrenzing en zijn nu ook op kaart geëxclaveerd. Ze behoren niet tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. De jachthaven is zoveel mogelijk geëxclaveerd conform de tekstuele uitzondering bij de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied. (°)
- Bij steenfabriek Manuswaard/Wolfswaard is een perceel (ca. 0.5 ha, niet afgebeeld op kaart in Bijlage A) in de marge van het fabrieksterrein onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied dat door de ligging en aard van de vegetatie niet behoort tot het leefgebied van de Vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. (°)
- Bij Elst zijn tuinen en een boomgaard op de overgang naar de uiterwaard aan het Vogelrichtlijngebied onttrokken (ca. 2 ha) omdat deze gronden tekstueel al waren geëxclaveerd (tuinen) of geen enkele betekenis hebben voor de vogels waarvoor het gebied is aangewezen (boomgaard) of behoren tot de dijk ter plaatse. Van de percelen die in ontwerp waren geëxclaveerd, zijn een deel van de graslandpercelen die in 2000 als Vogelrichtlijngebied zijn aangewezen, weer toegevoegd. (°)
- Bij steenfabriek Timmermans (Elst) is aan de waterzijde een perceel (ca 1.3 ha) onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied dat door de smalle vorm, de ligging in de marge van het fabrieksterrein, en de functie van loswal niet geschikt is als leefgebied voor de vogelsoorten waarvoor het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. (°)
- Ten oosten van Kasteel Amerongen is een strook langs de bebouwing (2,3 ha) aan het gebied onttrokken. Deze strook die bestaat uit verruigde graslanden en bosaanplant, is gescheiden van de uiterwaard door een wandelpad met hoge bomen. Door ligging en aard heeft deze strook geen betekenis voor de watervogels waarvoor het gebied is aangewezen. Daarnaast is er ca. 5 ha aan het Vogelrichtlijngebied toegevoegd omdat de grens gelijk is getrokken met het Habitatrichtlijngebied in de omgeving van de N225. (°)
- In de Mauriksche- en Ecksche Waarden is een deel van een recreatieterrein aan het Vogelrichtlijngebied onttrokken (ca. 1 ha). Het gaat om bestaande bebouwing en bijbehorende tuinen in het jaar 2000 die niet behoren tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. (°)

- Aan de zuidzijde van het Eiland van Maurik (Maurik, omgeving crossbaan) zijn bebouwing, verhardingen en een bosje op kaart geëxclaveerd (ca. 2.5 ha) omdat het niet behoort tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. (°)
- Bij steenfabriek Roodvoet, noordoostelijk van Rijswijk, zijn percelen onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied (ca. 2.5 ha) omdat het gaat om delen van het fabrieksterrein die door het gebruik in 2000 (erf, verharding) en vegetatie (loofbos) niet behoren tot het leefgebied van de Vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. (°)
- Bij een jachthaven (Wijk bij Duurstede, Aalswaard) is de haven op kaart geëxclaveerd (ca. 4 ha) conform de tekstuele uitzondering bij de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (2000). Bij de noordoostelijke grens van de jachthaven is de grens over land verlegd tot de grens van het ontwerp bestemmingsplan Aalswaard. De oeverbegroeiing daar is niet van belang voor de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. (°)

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied Gelderse Poort is aangepast (bijlage A3):

- Ten oosten van Lobith is het gebied gelijkgetrokken met het Habitatrichtlijngebied (16 ha); dit betreft water en moeras dat ook van betekenis is voor broedvogels (ijsvogel, blauwborst, woudaapje) en pleisterende watervogels. (°)
- Ten noorden van Herwen is een deel van een akker aan het gebied onttrokken (0,15 ha). Dit deel onderscheidt zich niet van de rest van de akker die buiten het gebied ligt. De akker grenst aan de Oude Rijnstrangen bestaande uit water en moeras. Er zijn geen waarden aanwezig. (°)

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied Waal is aangepast (bijlage A4):

- Ter hoogte van Tiel is het gebied verkleind (15 ha). Dit betreft water, een haveningang, dijktaf en een strook grasland die geen betekenis hebben voor pleisterende watervogels. (°)
- Ter hoogte van de Kil van Hurwenen is aan beide rivierzijden het zomerbed binnen de rivierkribben toegevoegd (62 ha) wegens de betekenis als voedselgebied voor duikeenden (kuifeend, tafeleend) waarvoor het gebied is aangewezen. Om dezelfde reden zijn deze oeverzones bij de oorspronkelijke aanwijzing (2004) ook opgenomen in het Vogelrichtlijngebied tussen Nijmegen en Opijnen.
- Aan de oostzijde van de Rijswaard is een buitendijkse plas en een graslandperceel toegevoegd (11 ha, gelijktrekking Habitatrichtlijngebied) die behoren tot het leefgebied van pleisterende watervogels waarvoor het gebied is aangewezen.

De begrenzing van de Habitatrichtlijngebieden (zoals aangemeld) en de Vogelrichtlijngebieden zijn verder nog op de volgende plaatsen aangepast:

- In de Havikerwaard is een boslocatie met het habitatype vochtige alluviale bossen (*essen-iepenbossen*, H91E0B) aan het Habitatrichtlijngebied toegevoegd (ca. 29 ha, grotendeels Vogelrichtlijngebied). Het levert een wezenlijke bijdrage aan de landelijke doelstelling. De grens van het Vogelrichtlijngebied is verruimd tot aan de grens van het Habitatrichtlijngebied (bijlage A). (°)
- Gelderse Poort: Enig open water met omringende wilgenvegetaties in het noorden van de Tengnagelwaard zijn toegevoegd (ca. 10 ha) als leefgebied van de bever (H1337; alleen het wilgenbosje in het midden van dit gebied was onderdeel van het gebied). Hierdoor komt tevens een verbinding tot stand met de ten noorden van dit deelgebied gelegen Erfkamerlingschap. De oude grens liep over een grillige manier over het water zonder enige relatie met de topografie. Het open water behoort tot het leefgebied van pleisterende watervogels waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. (°)

3.4 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen de begrenzingen van Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied en (voormalige) natuurmonumenten. Daar waar de kaart en de Nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaarttechnische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura 2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

Voor de begrenzing van Natura 2000-gebied Rijntakken geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen, waterkerende dijken en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen gebied, tenzij daarvan in paragraaf 3.3 wordt afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

- Bebouwing betreft één of meer gebouwen of bouwwerken geen gebouwen zijnde. Gebouw: elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, of hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- Erven zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- Tuinen zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen, beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin, die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind middels een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- Verhardingen kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooiingen. Wegen betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermten of zijkanten.
- Waterkerende dijken betreffen de winterdijken in en langs het gebied. Langs winterdijken loopt de grens van het gebied langs de onderkant van het talud.
- Hoofdspoorwegen betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722). Langs hoofdspoorwegen geldt artikel 20 van de Spoorwegwet.

4 NATURA 2000-WAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een opsomming gegeven van de waarden waaraan het gebied zijn betekenis ontleent als Habitatrichtlijngebied en Vogelrichtlijngebied. Wat betreft de aanwijzing als Habitatrichtlijngebied wordt in paragrafen 4.2.1 en 4.2.2 een lijst gegeven van de habitattypen (met vermelding van de aanwezige subtypen) en soorten waarvoor het gebied is aangewezen¹⁵. Paragraaf 4.2.3 vermeldt de vogelsoorten waarvoor het gebied onder de Vogelrichtlijn is aangewezen. Op alle vermelde Natura 2000-waarden is een instandhoudingsdoelstelling van toepassing (zie hoofdstuk 5).

Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 vermeld welke selectiecriteria op het Habitatrichtlijngebied van toepassing zijn en wordt onderbouwd waarom het gebied als Habitatrichtlijngebied is geselecteerd. Van elke Natura 2000-waarde waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet, wordt in bijlage B.3 in tekst en/of tabelvorm de betekenis (relatieve bijdrage) van het gebied afgezet tegen de betekenis van de andere Habitatrichtlijngebieden die aan de selectiecriteria voldoen. Ten slotte beschrijft paragraaf 4.4 de verspreiding van habitattypen en soorten binnen het gebied, ter onderbouwing van de gevolgde gebiedsbegrenzing van het Habitatrichtlijngebied.

4.2 Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen

4.2.1 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I¹⁶)

Het gebied is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitats opgenomen in bijlage I van de Habitatrichtlijn, waarvoor het gebied een bijdrage levert aan de instandhouding op landelijk niveau. Ten behoeve van de nationale uitwerking van de Habitatrichtlijn is een deel van de habitattypen verdeeld in subtypen, vanwege de zeer ruime variatie in fysieke omstandigheden en soortensamenstelling. De namen van de habitattypen en daarvan afgeleide subtypen zullen verder met hun verkorte namen worden aangeduid. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2008) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting¹¹.

- H3150** Van nature eutrofe meren met vegetatie van het type Magnopotamion of Hydrocharition
Verkorte naam Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden
- H3260** Submontane en laagland rivieren met vegetaties behorend tot het Ranunculion fluitantis en het Callitricho-Batrachion
Verkorte naam Beken en rivieren met waterplanten
betreft het subtype:
H3260B Beken en rivieren met waterplanten (*grote fonteinkruiden*)
- H3270** Rivieren met slikoevers met vegetaties behorend tot het *Chenopodietum rubri* p.p. en *Bidention* p.p.
Verkorte naam Slikkige rivieroever
- H6120** *Kalkminnend grasland op dorre zandbodem
Verkorte naam Stroomdalgraslanden
- H6430** Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland, en van de montane en alpiene zones
Verkorte naam Ruigten en zomen
betreft de subtypen:
H6430A Ruigten en zomen (*moerasspirea*)
H6430C Ruigten en zomen (*droge bosranden*)

¹⁵ Prioritaire habitattypen en habitatoorten zijn in bijlagen I en II van de Habitatrichtlijn en in dit besluit aangeduid met een sterretje *.

¹⁶ Bijlagen I en II laatstelijk aangepast op 20 november 2006, Richtlijn 2006/105/EG, PbEG L 363, 20.12.2006, p. 368-405 (zie ook rectificatie PbEG L 80, 21.3.2007, p. 15).

H6510 Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
Verkorte naam Glanshaver- en vossenstaartheoïlanden

betreft de subtypen:

H6510A Glanshaver- en vossenstaartheoïlanden (*glanshaver*)

H6510B Glanshaver- en vossenstaartheoïlanden (*grote vossenstaart*)

H91E0 *Bossen op alluviale grond met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*)

Verkorte naam Vochtige alluviale bossen

betreft de subtypen:

H91E0A Vochtige alluviale bossen (*zachthoutoïbossen*)

H91E0B Vochtige alluviale bossen (*essen-iepenbossen*)

H91F0 Gemengde oeverformaties met *Quercus robur*, *Ulmus laevis* en *Ulmus minor*, *Fraxinus excelsior* of *Fraxinus angustifolia* langs de grote rivieren (*Ulmenion minoris*)

Verkorte naam Droge hardhoutoïbossen

4.2.2 Habitatrictlijn: soorten (bijlage II¹⁶)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrictlijn, waarvoor het gebied een wezenlijke functie in de levenscyclus vervult. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de instandhouding op landelijk niveau. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2008) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting¹¹.

H1095 Zeeprik (*Petromyzon marinus*)

H1099 Rivierprik (*Lampetra fluviatilis*)

H1102 Elft (*Alosa alosa*)

H1106 Zalm (*Salmo salar*)

H1134 Bittervoorn (*Rhodeus amarus*)

H1145 Grote modderkruiper (*Misgurnus fossilis*)

H1149 Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*)

H1163 Rivierdonderpad (*Cottus gobio*)

H1166 Kamsalamander (*Triturus cristatus*)

H1318 Meervleermuis (*Myotis dasycneme*)

H1337 Bever (*Castor fiber*)

4.2.3 Vogelrichtlijn: vogelsoorten (bijlage I en artikel 4.2)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn:

A021 Roerdomp (*Botaurus stellaris*)

A022 Woudaap (*Ixobrychus minutus*)

A037 Kleine zwaan (*Cygnus bewickii* (*Cygnus columbianus bewickii*))

A038 Wilde zwaan (*Cygnus cygnus*)

A045 Brandgans (*Branta leucopsis*)

A068 Nonnetje (*Mergus albellus*)

A119 Porseleinhoen (*Porzana porzana*)

A122 Kwartelkoning (*Crex crex*)

A140 Goudplevier (*Pluvialis apricaria*)

A151 Kempfaan (*Philomachus pugnax*)

A197 Zwarte stern (*Chlidonias niger*)

A229 IJsvogel (*Alcedo atthis*)

A272 Blauwborst (*Luscinia svecica*)

Verder is het gebied aangewezen voor de volgende andere geregeld voorkomende trekvogels waarvoor het gebied van betekenis is als broed-, rui- en/of overwinteringsgebied en rustplaatsen in hun trekzones (artikel 4.2):

A004	Dodaars (<i>Tachybaptus ruficollis</i>)
A005	Fuut (<i>Podiceps cristatus</i>)
A017	Aalscholver (<i>Phalacrocorax carbo</i>)
A039	Toendrarietgans (<i>Anser fabalis</i> ssp. <i>rossicus</i>)
A041	Kolgans (<i>Anser albifrons</i>)
A043	Grauwe gans (<i>Anser anser</i>)
A048	Bergeend (<i>Tadorna tadorna</i>)
A050	Smient (<i>Anas penelope</i>)
A051	Krakeend (<i>Anas strepera</i>)
A052	Wintertaling (<i>Anas crecca</i>)
A053	Wilde eend (<i>Anas platyrhynchos</i>)
A054	Pijlstaart (<i>Anas acuta</i>)
A056	Slobeend (<i>Anas clypeata</i>)
A059	Tafeleend (<i>Aythya ferina</i>)
A061	Kuifeend (<i>Aythya fuligula</i>)
A125	Meerkoet (<i>Fulica atra</i>)
A130	Scholkster (<i>Haematopus ostralegus</i>)
A142	Kievit (<i>Vanellus vanellus</i>)
A153	Watersnip (<i>Gallinago gallinago</i>)
A156	Grutto (<i>Limosa limosa</i>)
A160	Wulp (<i>Numenius arquata</i>)
A162	Tureluur (<i>Tringa totanus</i>)
A249	Oeverwaluw (<i>Riparia riparia</i>)
A298	Grote karekiet (<i>Acrocephalus arundinaceus</i>)

Wijzigingen ten opzichte van de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (2000) en/of het ontwerpbesluit (2008) zijn verklaard in bijlage B.2 van deze Nota van toelichting¹¹.

4.3 Habitatrictlijn: waarden waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet

4.3.1 Habitattypen (bijlage I)

Voor niet-prioritaire habitattypen opgenomen in bijlage I van de Habitatrictlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor habitattypen welke verdeeld zijn in subtypen, geldt een aantal van "drie belangrijkste gebieden" per subtype. Voor prioritaire habitattypen¹⁵ geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden" en voor subtypen van prioritaire habitattypen een aantal van "vijf belangrijkste gebieden" per subtype. Verdeling in subtypen ten behoeve van de selectie is alleen toegepast indien de subtypen een verschillende verspreiding hebben en de beschikbare gegevens verdeling in subtypen toelaten. Voor één habitatype, dat in voldoende mate in gebieden is vertegenwoordigd die voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd (slijkgrasvelden (H1320)). De betekenis van het gebied is afgemeten aan de aanwezige oppervlakte en zo nodig ook de representativiteit van het habitatype. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁷. In de onderstaande tabel zijn de habitattypen vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitattypen waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.3).

Het volgende overzicht van selecterende habitattypen is verdeeld over de vier deelgebieden zoals die oorspronkelijk als Habitatrictlijngebied zijn aangemeld.

¹⁷ De selectiecriteria zijn verder uitgewerkt in het Verantwoordingsdocument (2003).

Uiterwaarden IJssel (NL2003022)

Habitattype	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Uiterwaarden IJssel ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H3260B	3	3	zie bijlage B.3			ja
H3270	5	5	zie bijlage B.3			nee
*H6120	10	10	ca. 100	B2 (6-15%)	C (< 2%)	ja
H6510A	3	3	ca. 1.500	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	ja
*H91E0A	5	5	ca. 3.200	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	ja
*H91E0B	5	3	ca. 500	B1 (2-6%)	B1 (2-6%)	ja
H91F0	5	5	ca. 75	A3 (50-75%)	B1 (2-6%)	ja

Uiterwaarden Neder-Rijn (NL2003004)

Habitattype	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Uiterwaarden Neder-Rijn ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
*H6120	10	10	ca. 100	B1 (2-6%)	C (< 2%)	nee
H6510A	3	3	ca. 1.500	B1 (2-6%)	B1 (2-6%)	ja
H91F0	5	5	ca. 75	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	nee

Gelderse Poort (NL9801024)

Habitattype	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Gelderse Poort ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H3270	5	5	zie bijlage B.3			ja
*H6120	10	10	ca. 100	A2 (30-50%)	C (< 2%)	ja
*H91E0A	5	5	ca. 3.200	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	ja
*H91E0B	5	3	ca. 500	B1 (2-6%)	B1 (2-6%)	ja
H91F0	5	5	ca. 75	B1 (2-6%)	B1 (2-6%)	ja

Uiterwaarden Waal (NL2003041)

Habitattype	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Uiterwaarden Waal ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
*H6120	10	10	ca. 100	B1 (2-6%)	C (< 2%)	nee
H6510A	3	3	ca. 1.500	-	B1 (2-6%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor dit habitattype kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor het betreffende habitattype.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriterium (Y < X indien er minder dan X gebieden zijn waarin het habitattype is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Geschatte landelijke oppervlakte van het (sub)type van het habitattype in hectaren.
- (d) Oppervlakte in het onderhavige gebied, uitgedrukt als percentage van de landelijke oppervlakte. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Oppervlakte van het habitattype in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied. (Niet ingevuld indien niet van belang voor de bepaling van de relatieve betekenis van het gebied, wanneer representativiteit in plaats van oppervlakte doorslaggevend was).

4.3.2 Soorten (bijlage II)

Voor niet-prioritaire soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrictlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor prioritaire soorten¹⁵ geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden". Voor enkele verspreid over het land voorkomende soorten, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen

gebieden geselecteerd¹⁸. De betekenis van het gebied is afgemeten aan de omvang van de aanwezige populatie. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁷. In de onderstaande tabel zijn de habitatsoorten vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitatsoorten waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.3).

Het volgende overzicht van selecterende soorten is verdeeld over de vier deelgebieden zoals die oorspronkelijk als Habitatrictlijngebied zijn aangemeld.

Uiterwaarden IJssel (NL9802036)

Code	Soort	X ^a	Y ^b	Landelijke populatie ^c	% in Uiterwaarden IJssel ^d	% in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H1337	Bever	5	4	165 territoria	B1 (2-6%)	B1 (2-6%)	nee

Gelderse Poort (NL9902004)

Code	Soort	X ^a	Y ^b	Landelijke populatie ^c	% in Gelderse Poort ^d	% in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding	
H1337	Bever	5	4	165 territoria	A1 (15-30%)	B1 (2-6%)	ja	
H1145	Grote modderkruiper	zie bijlage B.3						nee

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor deze soort kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor de betreffende soort.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriteria (Y < X indien er minder dan X gebieden zijn waarin de soort is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Landelijke voortplantingspopulatie in exemplaren of aantal bezette kilometerhokken (km²).
- (d) Populatiegrootte in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke populatie. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Populatiegrootte in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied.

4.4 Verspreiding habitattypen en soorten in het Habitatrictlijngebied

De begrenzing van de Habitatrictlijngebied in het Natura 2000-gebied Rijntakken is in het bijzonder bepaald aan de hand van de ligging van habitattypen en leefgebieden van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen (zie verder paragraaf 3.2). De verspreiding van de betreffende habitattypen en soorten binnen het gebied wordt in deze paragraaf globaal beschreven ter onderbouwing van de gevolgde begrenzing. Het is niet bedoeld als een uitputtende beschrijving.

UITERWAARDEN IJSSEL

Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) komen voor in oude rivierarmen en in gegraven wateren in de Duursche Waarden, de Reuversweerd (Cortenoever), Rammelwaard, de Wilpse Klei, Hoenwaard en Vreugderijkerwaard. Beken en rivieren met waterplanten, grote fonteinkruiden (H3260B) komt in de vorm van vegetaties met rivierfonteinkruid voor langs de oevers in het mondingsgebied van de IJssel (incl. Keteldiep). En daarnaast langs de noordkant van de rivier tussen Kattendiep en Zwolle, en langs de zuidkant van de rivier van De Zande (De Welle) tot Zwolle. Op grote schaal komt het verder voor in de Vreugderijkerwaard. Het habitattype slikkige rivieroever (H3270) komt voor in de Stokebrandswaard en Rammelwaard. Het type ontwikkeld zich afhankelijk van het verloop van de rivierwaterstand van jaar tot jaar in wisselende mate. *Stroomdalgraslanden (H6120) zijn vlakdekkend aanwezig in de Velperwaarden, de Rammelwaard, de Reuversweerd (Cortenoever), de Ravenswaarden, de Wilpse Klei, de Duursche Waarden, Vreugderijkerwaard, Scherenwelle en Koppelerwaard. Het habitattype ruigten en zomen, *moerasspirea* (H6430A) komt voor in de Keizers- en Stobbenwaard. Verder in de Duursche Waarden. Terwijl ruigten en

¹⁸ Soorten waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: zeeprrik (H1095), elft (H1102), zalm (H1106), bittervoorn (H1134) en kleine modderkruiper (H1149). Voor de platte schijfhoorn (H4056) zijn geen gebieden geselecteerd omdat de soort bij de uitbreiding van de EU in 2004 is toegevoegd aan bijlage II.

zomen, *droge bosranden* (H6430C) in de Gelderse Toren voorkomen. Glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A) komen vlakdekkend voor in de Velperwaarden, Reuversweerd (Cortenoever), Stokebrandswaard, Ravenswaarden, Rammelwaard, de Wilpse Klei, Duursche Waarden, Vorchterwaarden, Buitenwaarden, Hoenwaard, Vreugderijkerwaard, Scherenwelle en Koppelerwaard. Glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *vossenstaart* (H6510B) is als kievitsbloemhooiland op één plek in het gebied aanwezig: Scherenwelle bij Wilsum. *Vochtige alluviale bossen, *zachtouthooibossen* (H91E0A) komen voor in de Gelderse Toren, de Reuversweerd (Cortenoever), Stokebrandswaard, Rammelwaard, Ravenswaarden, de Wilpse Klei, Keizers- en Stobbewaarden, delen van het beschermd natuurmonument tussen Welsum en Welsumerveld, Duursche Waarden, Oenerdijkse- en Welsumerwaarden, Buitenwaarden, Zalkerbosch, de Zande, Scherenwelle. Vochtige alluviale bossen, *essen-iepenbossen* (H91E0B) komt in kleine oppervlakte voor, in combinatie met zachtouthooibossen of in combinatie met harthouthooibossen in de Gelderse Toren, en de Ravenswaarden. Droge hardhouthooibossen (H91F0) zijn aanwezig in Reuversweerd (Cortenoever), Stokebrandswaard, bij Fortmond, in de Hoenwaard (zuidkant) en in het Zalkerbos. De rivierprik (H1099) komt voor bij de Velperwaarden. De bittervoorn (H1134) komt voor in de Duursche Waarden, Vorchterwaarden, Oenerdijker en Weelsumerwaarden, Bandijk, Rammelwaard, Ravenswaarden en Velperwaarden. De kleine modderkruiper (H1149) komt voor in plassen en strangen van de Duursche Waarden, Oenerdijker en Weelsumerwaarden, Rammelwaard. De rivierdonderpad (H1163) komt voor langs stenige oevers in de Duursche Waarden en Vreugderijkerwaard. Kamsalamander (H1166) heeft in de Duursche Waarden een bestendige populatie en komt verder voor in Cortenoever. De meervleermuis (H1318) komt voor bij de Gelderse Toren. De bever (H1337) komt voor in de Buitenwaarden, Hoenwaard en Vreugderijkerwaard.

UITERWAARDEN NEDERRIJN

Het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) komt voor in de Rhenensche buitenwaarden. De habitatypen slikkige rivieroever (H3270), meren met ruigten en zomen, *moerasspirea* (H6430A), glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A) komen voor in de Rhenensche buitenwaarden en de Amerongse Bovenpolder. Het habitatype *stroomdalgraslanden (H6120) komt voor in de Amerongse Bovenpolder. Het habitatype *vochtige alluviale bossen, *zachtouthooibossen* (H91E0A) komt voor in de Rhenensche buitenwaarden, de Amerongse Bovenpolder. Het habitatype droge hardhouthooibossen (H91F0) komt voor in de Amerongse Bovenpolder. De habitatrichtlijn soort bittervoorn (H1134) komt voor in de Rhenensche buitenwaarden. De kleine modderkruiper (H1149) komt voor in de Rhenensche buitenwaarden en de Amerongse Bovenpolder. De kamsalamander (H1166) komt voor in de Rhenensche buitenwaarden. De bever (H1337) komt voor in de Rhenensche buitenwaarden.

GELDERSE POORT

Het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) komt voor in de Bemmelsche Waarden en Gendsche Polder, de Oude Waal bij Nijmegen, Groenlanden, Millingerwaard, Oude Waal bij De Bijland, de Rijnstrangen, Lobberdensche Waard, Loowaard, Angerensche Buitenpolder. Het gaat om voorkomens met watergentiaan, witte waterlelie en gele plomp en ondergedoken grootbladige fonteinkruiden (binnendijks). De vorm met krabbenscheer is zeldzaam (alleen in de Rijnstrangen). Het zwaartepunt van de verspreiding van habitatype slikkige rivieroever (H3270) ligt vooral in de Erlecomse Waard, een onbekade uiterwaard. Andere belangrijke locaties zijn Millingerwaard (klei- en zandwinputten), Gendtse Polder (Vossengat), Klompenwaard. In de Rijnstrangen gaat het om de Oude Waal bij de Bijland. En verder de uiterwaard bij Spijk en Tolkamer. *Stroomdalgraslanden (H6120) liggen voor een groot deel buitendijks, op oeverwallen en rivierduinen in het winterbed van Waal en Rijn. Belangrijke deelgebieden met wat grotere aaneengesloten oppervlakten zijn: percelen in de omgeving van Tolkamer (Bijlanddijk, Helikopterveldje en talud van haven), de Millingerwaard (oeverwallen en rivierduinen), de Klompenwaard (Fort Pannerden en oeverwal), de Erlecomse Waard (oeverwal) en de Bizonbaai (oeverwal). Kleinere voorkomens liggen in de Gendtse Polder, en de Lentse Waard. Het habitatype ruigten en zomen, *moerasspirea* (H6430A) komt binnendijks en buitendijks voor. Belangrijke binnendijks gelegen plekken met dit subtype liggen in Groenlanden. Buitendijks komt het voor in de Lobberdensche Waard, Gendtse- en Bemmelse Polder, en rond de Oude Waal bij Nijmegen. Glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A) komt vlakdekkend voor bij de Oude Rijn in de Pannerdensche Waard. Van het habitatype *vochtige alluviale bossen, *zachtouthooibossen* (H91E0) komen buitendijks langs de Waaltak aaneengesloten complexen voor in de Kekerdomse en Millingerwaard en wat kleinere en meer

verspreide bossen en bosjes in de Erlecomse Waard, bij de Kaliwaal, de Oude Waal/Stadswaard, en in de Gendtse- en Bemmelse Polder en de Klompenwaard. Langs de Rijn gaat het vooral om bossen en bosjes in de Lobberdensche Waard. Ook binnendijks zijn zachthoutoibossen aanwezig, met name langs de Rijnstrangen en in de Groenlanden. Het voorkomen van droge hardhoutoibossen (H91F0) is beperkt tot het Colenbrandersbos in de Millingerwaard.

De trekviszen zeeprík (H1095), rivierprík (H1099), elft (H1102) en zalm (H1106) zijn in hun voorkomen (doortrek- en opgroeigebied) beperkt tot het zomerbed van de rivier cq. de kribvakken.

De zeeprík is aangetroffen ter hoogte van de Huissensche Waarden, Klompenwaard, en Kaliwaal. De rivierprík ter hoogte van de Bemmelsche Waarden en Groenlanden, Millingerwaard, Klompenwaard en Lobberdensche Waard. De zalm is aangetroffen bij de Huissensche Waarden. Ook de rivierdonderpad (H1163) wordt hier aangetroffen. De poldervissen bittervoorn (H1134), grote modderkruiper (H1145), kleine modderkruiper (H1149)) komen voor waar stilstaand, ondiep water aanwezig is. De bittervoorn komt wijdverspreid voor, ondermeer in de Bemmelsche Waarden, Groenlanden, Gendsche Polder, Kaliwaal, Lobberdensche Waard, Oude Rijnstrangen en Millingerwaard.

De grote modderkruiper komt voor in Oude Rijnstrangen, Reimerswaard, Millingerwaard, Groenlanden, Bemmelsche Waarden. De kleine modderkruiper komt wijdverspreid en plaatselijk algemeen voor, ondermeer in de Bemmelsche Waarden, Gendsche Polder, Kaliwaal, Millingerwaard, Oude Waal, Lobberdensche Waard, Reimerswaard, Rijnstrangen en de uiterwaarden bij Angeren en Huissen. De meervleermuis (H1318) komt voor boven het open water van plassen, zoals bij de Oude Rijnstrangen en gebruikt het gebied als voedselgebied. De kamsalamander (H1166) komt voor in Groenlanden, Bemmelsche Waarden, Oude Waal, Gendtse Polder, Millingerwaard, Klompenwaard, Rijnstrangen, Pannerdensche Waard, en in de uiterwaarden bij Angeren en Huissen. Belangrijke concentraties van de bever (H1337) in de Gelderse Poort liggen in de Millingerwaard, Lobberdensche Waard en Tengnagelwaard.

UITERWAARDEN WAAL

Het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) komt voor in de Stiftsche Uiterwaarden, de Rijswaard, en de Hurwenensche Kil. Het habitatype slikkige rivieroeveren (H3270), dat afhankelijk van het verloop van de rivierwaterstand van jaar tot jaar op verschillende plekken tot ontwikkeling komt, is aangetroffen in de Hurwenensche Uiterwaarden en langs de Heesseltsche Uiterwaarden.

*Stroomdalgraslanden (H6120) zijn aanwezig ten noorden van de Kil van Hurwenen en in de Winssensche Uiterwaarden en Ewijksche Waard. Glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A) zijn aanwezig in het noordelijk deel van de Hurwenensche Uiterwaarden, in de Stiftsche Uiterwaarden. in de Winssensche Uiterwaarden en Ewijksche Waard, en in de Rijswaard. Het habitatype ruigten en zomen, *moerasspirea* (H6430A) komt voor in de Heesseltsche Uiterwaarden en bij de Hurwenensche Kil.

*Vochtige alluviale bossen, *zachthoutoibossen* (H91E0A) zijn aanwezig in de Rijswaard en Kerkenwaard, en in de Heesseltsche Uiterwaarden en de Hurwenensche Uiterwaarden.

De trekviszen zeeprík (H1095), rivierprík (H1099), elft (H1102) en zalm (H1106) komen voor in doortrek- en opgroeigebied van het zomerbed van de rivier cq. de kribvakken in de Habitatrichtlijngebieden. De kleine modderkruiper (H1149) komt voor in de Heesseltsche Uiterwaarden, de Hurwenensche Uiterwaarden en de Rijswaard. De bittervoorn (H1134) komt voor in de Heesseltsche Uiterwaarden. De kamsalamander (H1166) komt voor in de Heesseltsche Uiterwaarden en de Hurwenensche Uiterwaarden. De bever (H1337) komt voor in het deelgebied Kil van Hurwenen.

5 INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

5.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip "instandhouding" wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrichtlijn worden bij aanwijzing als Habitatrichtlijngebied "tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...] of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging".

Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitatype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Voor zover van toepassing is daarbij aangegeven welke habitattypen en/of (vogel)soorten ten koste mogen gaan van andere habitattypen en (vogel)soorten. Bij broedvogelsoorten met een regionale doelstelling is in de toelichting aangegeven wat in een bepaalde periode de minimale en maximale bijdrage van het betreffende gebied aan het regionale doelniveau is geweest.

In bijlage B van deze Nota van toelichting is een overzicht opgenomen van alle gebiedsdoelstellingen per Natura 2000-waarde.

Voor de Natura 2000-gebieden zullen in beheerplannen instandhoudingsmaatregelen worden uitgewerkt die beantwoorden aan de gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betrokken natuurlijke habitats en (vogel)soorten.

Als verdere invulling van het stellen van prioriteiten zijn voor de acht onderscheiden Natura 2000-landschappen¹⁹ kernopgaven geformuleerd op grond van de daar voorkomende habitattypen en soorten, de landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap, de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden. Per landschap omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven stellen prioriteiten ("richting geven") en geven overeenkomsten en verschillen tussen en binnen de gebieden aan. Zij hebben in het bijzonder betrekking op habitattypen en (vogel)soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De kernopgaven worden per Natura 2000-landschap behandeld en opgesomd in hoofdstuk 5 van het Natura 2000 doelendocument (2006).

5.2 Algemene doelen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

¹⁹ Het Natura 2000-landschap van het gebied waarop dit besluit betrekking heeft staat vermeld in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting.

5.3 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

H3150 Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting Het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden komt zowel in goed ontwikkelde als in matig ontwikkelde vorm voor, in het bijzonder in een aantal oude rivierarmen en in kolken en wielen. De goed ontwikkelde vorm (met soorten als groot blaasjeskruid, krabbenscheer en glanzend fonteinkruid) wordt alleen lokaal en over kleine oppervlakten aangetroffen, de matig ontwikkelde vorm komt wijder verspreid voor. Binnen het Natura 2000-landschap Rivierengebied biedt de IJssel en het binnendijkse deel van de Gelderse Poort de beste perspectieven voor uitbreiding van het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden. Dit is van belang voor de spreiding van het habitatype over verschillende landschappen.

H3260 Beken en rivieren met waterplanten

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit beken en rivieren met waterplanten, *grote fonteinkruiden* (subtype B).

Toelichting Het habitatype beken en rivieren met waterplanten, *grote fonteinkruiden* (subtype B) is aanwezig in betrekkelijk luwe delen (zoals tussen kribvakken) tussen Zwolle en de IJsselmonding. Het gebied is van grote betekenis voor het habitatype, dat kan worden uitgebreid bij de aanleg van nevengeulen.

H3270 Slikkige rivieroever

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting Vooral langs de Waal en de Gelderse Poort komen op diverse plaatsen goed ontwikkelde voorbeelden van het habitatype slikkige rivieroever voor in een grote verscheidenheid, samenhangend met de hoogteligging in het landschap en het slibgehalte van het substraat. Langs de IJssel en Neder-Rijn komt het habitatype over een geringe oppervlakte voor in het gebied, deels in natuurontwikkelingsgebieden. Landelijk verkeert het habitatype in een matig ongunstige staat van instandhouding. In combinatie met ruimte voor de rivier en natuurontwikkeling bestaan mogelijkheden voor uitbreiding oppervlakte van het habitatype slikkige rivieroever. Het habitatype slikkige rivieroever is mede van betekenis voor een aantal vogelsoorten.

H6120 *Stroomdalgraslanden

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting Het Natura 2000-gebied Rijntakken levert een grote bijdrage voor het habitatype stroomdalgraslanden, dat landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert. Nederland is voor dit habitatype internationaal van zeer groot belang. De stroomdalgraslanden komen verspreid in het gebied goed en matig ontwikkeld voor, plaatselijk met een relatief grote oppervlakte zowel in een jonge pionievorm als in de vorm van soortenrijk grasland. De soortenrijkdom van de pionievorm kan toenemen bij adequaat beheer. Lokaal is het type aanwezig op oeverwallen en rivierduinen. Op een aantal plekken kan de kwaliteit worden verbeterd en zijn mogelijkheden aanwezig om de oppervlakte uit te breiden.

H6430 Ruigten en zomen

Doel Behoud verspreiding, oppervlakte en kwaliteit ruigten en zomen, *moerasspirea* (subtype A) en behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit ruigten en zomen, *droge bosranden* (subtype C).

Toelichting Het habitatype ruigten en zomen komt lokaal voor in moerassige laagten en natuurontwikkelingsgebieden. Het subtype *moerasspirea* (subtype A) komt met een beperkte oppervlakte en op een beperkt aantal plaatsen in het Habitatrichtlijngebied voor. Het subtype *droge bosranden* (subtype C), dat slechts in een beperkt aantal Natura 2000-gebieden voorkomt, waaronder de Gelderse Poort en de IJssel. Deze begroeiingen zijn te beschouwen als voorposten van Midden-Europese droge ruigten.

H6510 Glanshaver- en vossenstaarthooilanden

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting Dit gebied levert met zijn grote vlakdekkende glanshaverhooilanden een belangrijke bijdrage aan de landelijke doelstelling van dit habitatype. De Uiterwaarden IJssel herbergen enkele van de meest uitgestrekte en fraaiste voorbeelden van het habitatype glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (subtype A), terwijl op één locatie ook de zeldzame kievitsbloemhooilanden voorkomen (glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *vossenstaart* (subtype B)). De beste kansen voor uitbreiding van de oppervlakte bestaan in de hooggelegen delen van de uiterwaard die niet vergraven zijn. Plaatselijk kan de kwaliteit verbeterd worden. De doelstelling geldt voor beide subtypen van dit habitatype.

H91E0 *Vochtige alluviale bossen

Doel Behoud verspreiding, behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige alluviale bossen, *zachtouthooibossen* (subtype A) en behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige alluviale bossen, *essen-iepenbossen* (subtype B).

Toelichting Binnen het Habitatrictlijngebied komen *zachtouthooibossen* (subtype A) plaatselijk over een aanzienlijke oppervlakte voor. De Gelderse Poort omvat enkele van de beste voorbeelden van wilgenbossen (vochtige alluviale bossen, *zachtouthooibossen*) in ons land, zowel buitendijks als binnendijks. Verbetering van de kwaliteit kan gebaat zijn bij het realiseren van kerngebieden. Behoud van dit subtype heeft betrekking op een areaal van circa 420 ha binnen het Habitatrictlijngebied, waarvan circa 330 ha buitendijks. Van het subtype *essen-iepenbossen* (subtype B) is de oppervlakte in de Rijntakken gering, maar landelijk gezien relatief groot. Nederland is voor dit bostype van zeer groot belang. Langs de IJssel liggen de belangrijkste bestaande essen-iepenbossen, hier is kwaliteitsverbetering mogelijk. Voor uitbreiding liggen er naast de uiterwaarden van de IJssel ook in andere delen van de Rijntakken kansen.

H91F0 Droge hardhoutooibossen

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting Uitbreiding in het Natura 2000-landschap Riviereengebied behoort tot de belangrijkste landelijke opgaven voor het habitatype hardhoutooibossen, dat landelijk gezien in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert. Het de Millingerwaard en het Zalkerbos aan de benedenloop van de IJssel zijn twee van de weinige voorbeelden van het habitatype. Uitbreidingsmogelijkheden liggen er in de hogere delen van de uiterwaarden. Uitbreiding kan plaatsvinden in luwe delen van de rivier waar het bos geen te grote extra opstuwing van het water veroorzaakt. Terreinen aangrenzend aan bosgebieden op hogere zandgronden hebben eveneens potenties voor de ontwikkeling van het habitatype. Kwaliteitsverbetering van de droge hardhoutooibossen kan plaatsvinden door de ontwikkeling van een meer natuurlijke samenstelling van de boomlaag.

5.4 Habitatrictlijn: soorten (bijlage II)

H1095 Zeeprrik

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting Het gebied is als doortrekgebied van groot belang. Het is niet duidelijk of de zeeprrik de Rijntakken ook als opgroeigebied gebruikt en of deze soort de Rijntakken in de toekomst als opgroeigebied en/of voortplantingsplaats (paaiplaats) zal gaan gebruiken. Uitbreiding van de populatie kan tot stand komen door verbetering van de functie van het gebied als doortrekgebied.

H1099 Rivierprik

Doel Behoud verspreiding, uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting Het gebied is als doortrek- en opgroeigebied voor de rivierprik van groot belang. Uitbreiding van de populatie kan tot stand komen door verbetering van de functie van het gebied als opgroeigebied.

H1102 Elft

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting Het gebied is als doortrekgebied voor de elft van groot (potentieel) belang. Vroeger bevonden zich paaipopulatie bovenstrooms (buiten Nederland). Er zijn concrete aanwijzingen dat in de Boven-Rijn (Duitsland) nog een kleine populatie voorkomt. Daarnaast wordt er in Duitsland een herintroductieproject uitgevoerd. In dit gebied zijn geen herstelmaatregelen noodzakelijk. Uitbreiding van de populatie kan tot stand komen door het elders verbeteren van de doorgang in de trekroute.

H1106 Zalm

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting Het gebied is als doortrekgebied voor de zalm van groot belang voor de Rijn- en Maaspopulaties. In dit gebied zijn geen herstelmaatregelen noodzakelijk. Uitbreiding van de populatie kan tot stand komen door het elders verbeteren van de doorgang in de trekroute.

H1134 Bittervoorn

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting De bittervoorn komt voor op diverse locaties in het gebied, lokaal zowel binnendijks als buitendijks. De soort komt vooral voor in wateren met een laag dynamisch karakter met voldoende water- en oevervegetatie.

H1145 Grote modderkruiper

Doel Uitbreiding verspreiding, uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting Het betreft een wijdverspreide soort, die landelijk gezien in een matig ongunstige staat van instandhouding verkeert. In het doel op landelijk niveau is aangegeven dat het van belang is dat in het rivierengebied meer leefgebied in de vorm van jonge verlandingsstadia in laagdynamische situaties komen. Langs de IJssel bestaan de beste mogelijkheden hiervoor benedenstrooms van Deventer en in de Gelderse Poort bestaan onder andere binnendijks mogelijkheden voor herstel.

H1149 Kleine modderkruiper

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting De kleine modderkruiper komt verspreid en plaatselijk algemeen in het gebied voor. De soort verkeert landelijk in een gunstige staat van instandhouding en komt in Nederland algemeen en wijdverspreid voor.

H1163 Rivierdonderpad

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting De rivierdonderpad is verspreid over het gebied aangetroffen en komt voor tussen de stortstenen van de oevers van de rivieren in het gebied. Het betreft landelijk een wijdverspreide soort, waarvoor het rivierengebied relatief belangrijk is.

H1166 Kamsalamander

Doel Uitbreiding verspreiding, uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.

Toelichting De kamsalamander komt lokaal in het Habitatrictlijngebied voor in geïsoleerde populaties op locaties die niet frequent overstromen. De populaties in de uiterwaarden kunnen lijden onder

(extreem) hoog water. Voor het in stand houden van duurzame populaties zijn daarom de verbindingen aangrenzende populaties en populaties. Het gebied is voor de kamsalamander één van de belangrijkste leefgebieden in Nederland. De verbindingen tussen de populaties langs de Waal, Neder-Rijn en IJssel zijn belangrijk.

H1318 Meervleermuis

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.
Toelichting Het gebied heeft een zeer belangrijke rol als paargebied voor meervleermuizen. Tot nu toe zijn er paarverblijven bekend in Angeren, Zevenaar en Herwen. Met name De Bijland wordt veel gebruikt als foerageergebied door mannetjes meervleermuizen. Belangrijke vliegroutes hiervoor zijn de Oude Rijn, Oude Rijnstrang, Oude Waal en het Bijlandsch Kanaal.

H1337 Bever

Doel Behoud verspreiding, behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie.
Toelichting Voor het realiseren van duurzame populaties in het rivierengebied is het van belang dat de populatie zich verder weet uit te breiden. De Gelderse Poort betreft één van de kerngebieden van de bever in ons land, waar de bever zich na herintroductie heeft weten te vestigen en uit te breiden. De populatie in de Gelderse Poort bestaat uit ruim 100 dieren (2008) en naar verwachting kan deze populatie nog verder toenemen. De uiterwaarden langs de Waal zijn van belang als verbinding tussen beverpopulaties in de Gelderse Poort en de Biesbosch. Sinds 2001 heeft de bever zich hier gevestigd en vanaf 2004 vindt ook voortplanting plaats. De verbetering van het leefgebied van de bever lift mee op lopende inrichtingsprojecten in het kader van NURG, Ruimte voor de Rivier en Kaderrichtlijn Water.

5.5 Vogelrichtlijn: broedvogels

A004 Dodaars

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 45 paren.
Toelichting Het aantal paren is onder andere afhankelijk van de voorjaarswaterstand en strengheid van de voorafgaande winter en kan daarom sterk fluctueren van jaar tot jaar. Van 1999 tot 2011 varieerden de aantallen tussen 15 en 67 paren. Ondanks de onduidelijke lokale trend de laatste 10 jaren is behoud voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A017 Aalscholver

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 660 paren.
Toelichting Kolonies van de aalscholver komen verspreid binnen het gebied voor. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van het gemiddelde van de jaren 1999-2003 van 664 paren. Ondanks de dalende trend de laatste jaren is gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor meerdere sleutelpopulaties.

A021 Roerdomp

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 20 paren.
Toelichting De verspreiding van de roerdomp is sterk afgenomen, waardoor het broed- en foerageergebied momenteel erg klein is geworden. Uit hervestiging na verbeteringen aan het leefgebied is echter gebleken dat het gebied potenties heeft. In de periode 1999-2011 varieerde het aantal paren in dit Natura 2000-gebied tussen 1 en minstens 10 broedparen. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van het gemiddelde van de jaren 1989-1993 van 21,4 territoria in het belangrijkste deelgebied (Gelderse Poort). Gezien de historische potentie kan het gebied een relatief hogere bijdrage leveren aan de landelijke populatiedoelstelling, waar een uitbreiding is voorzien. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding en de negatieve lokale

trend is uitbreiding en/of verbetering kwaliteit leefgebied gewenst. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A022 Woudaap

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 20 paren.

Toelichting De woudaap is in het rivierengebied een broedvogel van bijvoorbeeld oude rivierstrangen en kleiputten. In 1976 waren 17 paren aanwezig. Van de periode daarna, 1977-1988, zijn geen telgegevens bekend. Een sterke terugval resulteerde in wisselende aantallen tussen 0-5 paren in de periode van 1999 tot 2011. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie op het relatief hoge niveau van een sleutelpopulatie noodzakelijk. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A119 Porseleinhoen

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 40 paren.

Toelichting Van oudsher vormen de uiterwaarden van de grote rivieren een belangrijk broedgebied voor de porseleinhoen. In de periode 1999-2003 zaten er gemiddeld 19 broedparen in het gebied. Scherpe fluctuaties zijn typerend voor het voorkomen van de soort, met als gevolg dat ook de populatiegrootte in het Natura 2000-gebied tussen 1999 en 2011 sterk fluctueerde. Het aantal paren in de doelstelling heeft daarom betrekking op gunstige jaren. "Gunstige jaren" voor het porseleinhoen zijn jaren met hoge rivierwaterstanden met inundaties van uiterwaarden in de periode mei/juni. "Goede broedplekken" voor het porseleinhoen zijn open moerassige terreinen van minimaal 1 tot 2 hectare met matig voedselrijk water. Vanwege de zeer ongunstige staat van instandhouding van de landelijke populatie en de negatieve lokale trend is herstel van de populatie gewenst. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van de som (37 broedparen) van de maxima van de afzonderlijke deelgebieden vanaf 1999. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A122 Kwartelkoning

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 160 paren.

Toelichting De rijk gestructureerde hooilanden en ruigten in de rivieruiterwaarden vormen een belangrijk broedgebied van de kwartelkoning in Nederland. In de periode 1999-2003 zaten er gemiddeld 110 broedparen in het gebied. Scherpe fluctuaties zijn typerend voor het voorkomen van de soort. Tussen 1999 en 2011 fluctueerde het aantal paren tussen 10 en 135. Het aantal paren in de doelstelling heeft daarom betrekking op gunstige jaren met een gemiddeld latere maaidatum als gevolg van inundaties in de winter. Het aantal in het doel is afgeleid van de som (158 broedparen) van de maxima van de afzonderlijke deelgebieden vanaf 1999. Er is gekozen voor een verbeteropgave voor het leefgebied omdat de lokale trend de laatste tien jaren sterk negatief is. Het gebied levert voldoende draagkracht voor meerdere sleutelpopulaties.

A153 Watersnip

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 17 paren.

Toelichting De watersnip is een broedvogel van natte hooilanden en vooral van pas gemaaid, plas-dras rietland in uiterwaarden. Voor de periode 1999-2003 wordt het gemiddeld aantal paren voor het Natura 2000-gebied geschat op ten minste 17. Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A197 Zwarte stern

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 240 paren.

Toelichting De Gelderse Poort levert als broedgebied, tezamen met De Wieden, de grootste bijdrage van Nederland. Daarnaast is het belang van Uiterwaarden IJssel toegenomen en bleef de kleinere

populatie van Uiterwaarden Waal stabiel. Van oudsher bevonden de nestplaatsen van de zwarte sterns zich in krabbenscheerbegroeiingen (Rijnstrangen) en op andere drijvende delen van waterplanten in uiterwaardplassen (vooral wortelstokken van gele plomp). Door het afnemen van geschikte nestplaatsen namen de aantallen af. Na het aanbieden van nestvlotjes nam de populatie snel toe. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van de som (235 paren) van de maxima van de afzonderlijke deelgebieden (respectievelijk 63-,150-,17 paren) tijdens de periode 1986-2011. Omdat het gemiddelde aantal van de peiljaren 1999-2003 (186 paren) in meerdere jaren (2000, 2003, 2004, 2005, 2008, 2010) is overschreden kan het gebied een hogere bijdrage leveren aan het herstel van de landelijke populatie. Daarom is ook een herstelopgave geformuleerd voor het leefgebied ondanks de stabiele lokale trend vanaf 1999. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A229 IJsvogel

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 25 paren.

Toelichting Na strenge winters kan de ijsvogel geheel afwezig zijn, maar na een reeks zachte winters in de periode 1990-2003 kwamen 36 paren in het Natura 2000-gebied Rijntakken tot broeden. In de periode 1999-2003 zaten er gemiddeld ten minste 22 broedparen in het gebied.²⁰ Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende.

A249 Oeverwaluw

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 680 paren.

Toelichting Steile oeverkanten in zandwinplassen boden in recente jaren geschikte broedplekken voor de oeverwaluw. Het aantal getelde paren van de oeverwaluw fluctueert sterk, met een maximum van 906 paren in 2000 en een minimum van 316 paren in 2003. Het aantal in het doel is afgeleid van het gemiddelde in de periode 1999-2003 van 678 broedparen. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor enkele sleutelpopulaties.

A272 Blauwborst

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 95 paren.

Toelichting In de jaren zeventig was de blauwborst een schaarse broedvogel met 15-20 paren in de Gelderse Poort. Vervolgens daalde de stand sterk waarop de blauwborst vermoedelijk zelfs een jaar volledig ontbrak (1989). Hierna vond hervestiging plaats, met als motor de sterke toename vanaf halverwege de jaren zeventig in de twee Nederlandse brongebieden: de Biesbosch en Zuid-Flevoland. Met enige vertraging vond vanaf begin jaren negentig de herkolonisatie van de Gelderse Poort plaats tot een niveau van tegen de 100 paren (met maximaal 128 paren in 1998). Het aantal in het doel is afgeleid van het gemiddelde over de periode 1999-2003 van 95 paren. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding en de stabiele lokale trend is behoud voldoende. Het gebied levert voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A298 Grote karekiet

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 70 paren.

Toelichting Eind jaren zestig broedden jaarlijks nog ten minste 100 paren grote karekieten in de Gelderse Poort. De populatie in de Rijnstrangen floreerde nog tot in de jaren negentig met 57 paren in 1991 en langs de IJssel in 1990 nog 11 paren. Daarna trad een snelle afname op door het verdwijnen van vitale rietvegetaties. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van de som (70 paren) van de maxima van de afzonderlijke deelgebieden tijdens de periode 1980-2011. De

²⁰ Van het deelgebied Uiterwaarden Waal zijn in de aangegeven jaren geen goede telgegevens beschikbaar. Het gemiddelde aantal betreft dan ook een onderschatting.

maxima zijn voor Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse poort en Uiterwaarden Waal respectievelijk 11-, 2-, 57-, en 1 broedparen. Gezien de historische potentie kan het gebied een grotere bijdrage leveren aan de landelijke herstelopgave voor de populatie. Gezien de landelijk ongunstige staat van instandhouding en de negatieve lokale trend is een herstelopgave toegekend aan het leefgebied. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

5.6 Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

A005 Fuut

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 570 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de fuut met name een functie als foerageergebied. Sinds begin jaren tachtig is de populatie toegenomen. Behoud is voldoende, de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding heeft vooral betrekking op de situatie in het IJsselmeergebied.

A017 Aalscholver

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.300 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de aalscholver met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. In de jaren tachtig is de populatie sterk toegenomen en daarna min of meer stabiel geworden met recentelijk een lichte afname. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A037 Kleine zwaan

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Aantallen kleine zwanen zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort onder andere een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Het aantalsverloop vertoonde een optimum in begin jaren tachtig, daarna een afname. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd. De afname is waarschijnlijk ten dele een gevolg van een afname in de internationale populatieomvang.

A038 Wilde zwaan

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 30 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Aantallen wilde zwanen zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Het aantalsverloop vertoonde een optimum rond 1985, daarna een afnemende tendens. De aantallen worden evenals bij de kleine zwaan sterk beïnvloed door de frequentie en duur van de inundaties van de uiterwaarden. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

A039 Toendrarietgans

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit van de rust- en slaappleaatsfunctie van het leefgebied van de toendrarietgans voor behoud van de populatie rustende en slapende ganzen als bijdrage aan de regionale populatie van gemiddeld 2.800 vogels (gemiddeld seizoensmaximum).

Toelichting Het gebied heeft voor de toendrarietgans met name een functie als slaap- en rustpleaats. De ganzen foerageren zowel binnen als buiten het gebied. De bescherming van de soort is dan ook mede afhankelijk van voldoende geschikte foerageergebieden buiten dit Natura 2000-gebied. Afname van de foerageercapaciteit binnen het gebied is toelaatbaar, mits er in totaal voldoende foerageercapaciteit beschikbaar blijft. De aantallen ganzen zijn van nationale en internationale betekenis. De soort neemt sinds begin jaren negentig toe. Deze toename lijkt te worden afgeremd.

A041 Kolgans

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit van de rust- en slaappleatsfunctie van het leefgebied van de kolgans voor behoud van de populatie rustende en slapende ganzen als bijdrage aan de regionale populatie van gemiddeld 183.000 vogels (gemiddeld seizoensmaximum).

Toelichting Het gebied heeft voor de kolgans met name een functie als slaap- en rustplaats. De ganzen foerageren zowel binnen als buiten het gebied. De bescherming van de soort is dan ook mede afhankelijk van voldoende geschikte foerageergebieden buiten dit Natura 2000-gebied. Afname van de foerageercapaciteit binnen het gebied is toelaatbaar, mits er in totaal voldoende foerageercapaciteit beschikbaar blijft. De aantallen ganzen zijn van nationale en internationale betekenis. Sinds begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen. Deze toename lijkt zich na 2000 niet te hebben voortgezet. De doelstelling heeft geen betrekking op de eventuele functie van het gebied als broedgebied voor deze soort.

A043 Grauwe gans

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit van de rust- en slaappleatsfunctie van het leefgebied van de grauwe gans voor behoud van de populatie rustende en slapende ganzen als bijdrage aan de regionale populatie van gemiddeld 22.000 vogels (gemiddeld seizoensmaximum).

Toelichting Het gebied heeft voor de grauwe gans met name een functie als slaap- en rustplaats. De ganzen foerageren zowel binnen als buiten het gebied. De bescherming van de soort is dan ook mede afhankelijk van voldoende geschikte foerageergebieden buiten dit Natura 2000-gebied. Afname van de foerageercapaciteit binnen het gebied is toelaatbaar, mits er in totaal voldoende foerageercapaciteit beschikbaar blijft. De aantallen ganzen zijn van nationale en internationale betekenis. Sinds begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen. Deze toename lijkt nog niet tot stilstand te zijn gekomen. De doelstelling heeft geen betrekking op de eventuele functie van het gebied als broedgebied voor deze soort.

A045 Brandgans

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit van de rust- en slaappleatsfunctie van het leefgebied van de brandgans voor behoud van de populatie rustende en slapende ganzen als bijdrage aan de regionale populatie van gemiddeld 5.200 vogels (gemiddeld seizoensmaximum).

Toelichting Het gebied heeft voor de brandgans met name een functie als slaap- en rustplaats. De ganzen foerageren zowel binnen als buiten het gebied. De bescherming van de soort is dan ook mede afhankelijk van voldoende geschikte foerageergebieden buiten dit Natura 2000-gebied. Afname van de foerageercapaciteit binnen het gebied is toelaatbaar, mits er in totaal voldoende foerageercapaciteit beschikbaar blijft. De aantallen ganzen zijn van nationale en internationale betekenis. Sinds begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen. Deze toename lijkt nog niet tot stilstand te zijn gekomen. De doelstelling heeft geen betrekking op de eventuele functie van het gebied als broedgebied voor deze soort.

A048 Bergeend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 120 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de bergeend met name een functie als foerageergebied. De laatste tien jaar is het aantal stabiel. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A050 Smient

Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit van de rust- en slaappleatsfunctie van het leefgebied van de smient voor behoud van de populatie rustende en slapende smienten als bijdrage aan de regionale populatie van gemiddeld 17.900 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de smient met name een functie als slaap- en rustplaats. De smienten foerageren zowel binnen als buiten het gebied. De bescherming van de soort is dan ook mede afhankelijk van voldoende geschikte foerageergebieden buiten dit Natura 2000-gebied. Afname van de foerageercapaciteit binnen het gebied is toelaatbaar, mits er in totaal voldoende foerageercapaciteit beschikbaar blijft. De aantallen smienten zijn van nationale en

internationale betekenis. Sinds begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen. Deze toename heeft zich na 2000 niet voortgezet en lijkt zelfs een negatieve trend te worden. De doelstelling heeft geen betrekking op de eventuele functie van het gebied als broedgebied voor deze soort.

A051 Krakeend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 340 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de krakeend met name een functie als foerageergebied. Sinds begin jaren negentig is de populatie sterk toegenomen. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A052 Wintertaling

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de wintertaling met name een functie als foerageergebied. Aantallen fluctueren fluctueren (gerelateerd aan strenge winters), er is geen duidelijke trend. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

A053 Wilde eend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 6.100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de wilde eend met name een functie als foerageergebied. Het aantalsverloop vertoonde verhoogde waarden begin jaren tachtig, maar is verder stabiel. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A054 Pijlstaart

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 130 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de pijlstaart met name een functie als foerageergebied. Het aantalsverloop vertoonde sinds het jaar 2000 een onduidelijke trend. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

A056 Slobeend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 400 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Aantallen slobenden zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft met name een functie als foerageergebied. In de tweede helft van de jaren tachtig is de populatiegrootte toegenomen, de laatste 10 jaar is de trend onzeker. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A059 Tafeleend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 990 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de tafeleend met name een functie als foerageergebied. Aantallen zijn sinds de jaren zeventig aanvankelijk toegenomen, waarschijnlijk in samenhang met herstel van de populatie driehoeksmosselen. Sinds 1980 was er sprake van een afname in het Natura 2000-landschap Rivierengebied, waarschijnlijk ten gevolge van een toename in de randmeren. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd. De waarschijnlijke oorzaak van de afname is niet gelegen in dit gebied.

A061 Kuifeend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2.300 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de kuifeend met name een functie als foerageergebied. Aantallen zijn sinds de jaren zeventig aanvankelijk toegenomen, waarschijnlijk in samenhang met herstel van de populatie driehoeksmosselen. De langjarige trend is stabiel. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

A068 Nonnetje

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 40 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor het nonnetje met name een functie als foerageergebied. Aantallen zijn begin jaren negentig afgenomen, maar dit lijkt een gevolg van een opeenvolging van zachte winters. Ondanks grote fluctuaties in aantallen is zowel op lange termijn als recent, een negatieve trend waarneembaar. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd. De waarschijnlijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

A125 Meerkoet

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 8.100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de meerkoet met name een functie als foerageergebied. Het aantalsverloop vertoonde een optimum rond begin jaren tachtig en daarna een afname. Aantallen zijn sinds 1996 opnieuw afgenomen, waarschijnlijk ten gevolge van toename in de randmeren. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

A130 Scholekster

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 340 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de scholekster met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Vanaf begin jaren tachtig is de populatie toegenomen en afgevlakt in de jaren negentig (met fluctuaties). Vanaf eind jaren negentig is weer sprake van een lichte afname, zij het met sterke fluctuaties. Behoud is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

A140 Goudplevier

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 140 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Aantallen zijn van nationale betekenis. Het gebied en de IJsseldelta in het bijzonder heeft voor de goudplevier vooral een functie als foerageergebied. Aantallen zijn sterk fluctuerend onder invloed van het winterweer. De laatste jaren nemen de aantallen vogels af. De landelijk ongunstige staat van instandhouding heeft vooral betrekking op gebieden buiten het Natura 2000-netwerk. Behoud van de huidige situatie is voldoende, de waarschijnlijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet gelegen in dit gebied.

A142 Kievit

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 8.100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het gebied heeft voor de kievit met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Het aantalsverloop was aanvankelijk fluctuerend, maar toonde vooral de laatste 10 jaren een sterke afname. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

A151 Kemphaan

- Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.000 vogels (seizoensmaximum).
- Toelichting Aantallen kemphanen zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft met name een functie als foerageergebied, vooral na een voorjaarsinundatie. De aantallen zijn de laatste jaren laag. Er is geen landelijke herstelopgave van toepassing, handhaving van de huidige situatie is voldoende.

A156 Grutto

- Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 690 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting Aantallen grutto's zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Aantallen zijn sterk fluctuerend met vooral de laatste 10 jaren een negatieve trend. Er is een behoudopgave toegekend omdat de oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding wordt veroorzaakt door ontwikkelingen in de omstandigheden voor broedvogels (grotendeels buiten het Natura 2000 netwerk). Binnen het Natura 2000-netwerk leveren de gebieden Waddenzee en Uiterwaarden IJssel de grootste bijdrage.

A160 Wulp

- Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 850 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting Het gebied heeft voor de wulp met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. De populatiegrootte vertoont een doorgaande toename. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A162 Tureluur

- Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 65 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting Het gebied heeft voor de tureluur met name een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Aantallen fluctueren, maar hebben een stabiele trend, zowel op lange termijn als recent. Behoud is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

5.7 Beschermde natuurmonumenten

Het Natura 2000-gebied omvat één of meer voormalige beschermde natuurmonumenten (zie paragrafen 2.1 en 3.3 van deze Nota van toelichting). Ingevolge artikel 15a, derde lid, Natuurbeschermingswet 1998, heeft de bescherming van dat deel van het gebied, dat zijn status als beschermd natuurmonument heeft verloren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in het van rechtswege vervallen besluit. Voor zover deze doelstellingen Natura 2000-waarden betreffen (zoals opgenomen in paragraaf 4.2 van deze Nota van toelichting), maken deze deel uit van de in voorgaande paragrafen opgenomen instandhoudingsdoelstellingen. Indien de doelstellingen geen Natura 2000-waarden betreffen, houden deze doelstellingen, zoals de bescherming van het natuurschoon, hun zelfstandige betekenis. In een aantal gevallen is het niet mogelijk om zowel de doelen die voortkomen uit de aanwijzing als beschermd natuurmonument als de Natura 2000-doelstellingen te bereiken (bijvoorbeeld omdat dat om tegenstrijdig beheer vraagt). In deze gevallen hebben de Natura 2000-doelen voorrang om de Europeesrechtelijke verplichtingen na te komen.

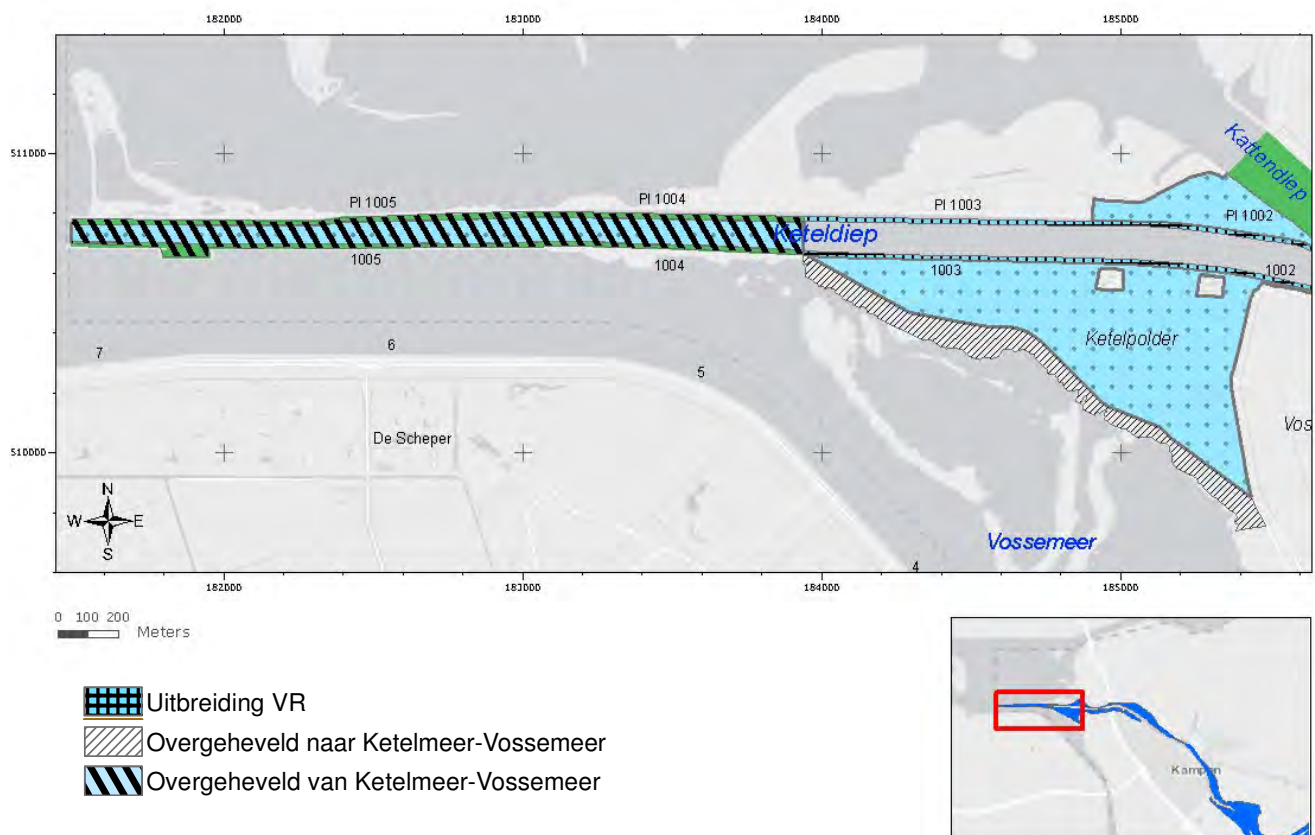
In het beheerplan kunnen de doelen (de natuurwetenschappelijke betekenis en landschappelijke waarden) van voormalige beschermde natuurmonumenten, net als die van Natura 2000, in ruimte en tijd worden uitgewerkt. Dan kan ook worden uitgewerkt waar achteruitgang van het natuurschoon en de natuurwetenschappelijke betekenis is toegestaan ten gunste van Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. Met de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 op 18 maart 2010 (Stb. 2010, 135) is de uitwerking van de doelen van voormalige beschermde natuurmonumenten in het beheerplan facultatief geworden, in plaats van dat daartoe een verplichting geldt. De van rechtswege vervallen besluiten zijn ter informatie aan het einde van dit besluit toegevoegd.

Grenswijzigingen Vogelrichtlijngebied

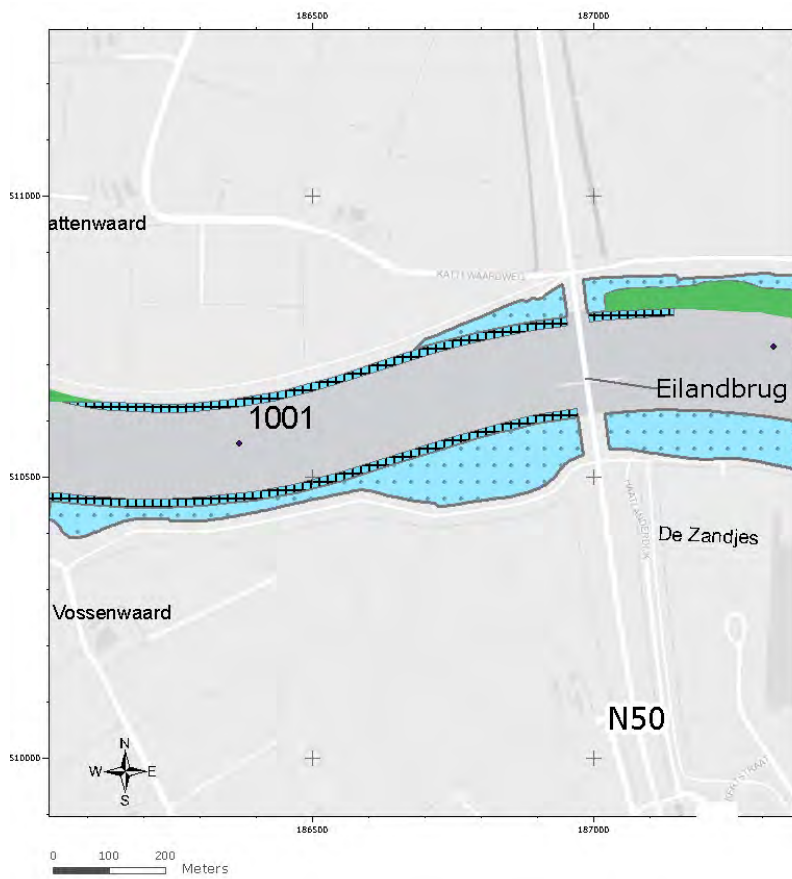
Algemene Legenda van de kaarten in Bijlage A:

- Vogelrichtlijn (VR)
- Habitatrictlijn (HR)
- VR + Natuurmonument (NBW)
- VR + HR + NBW

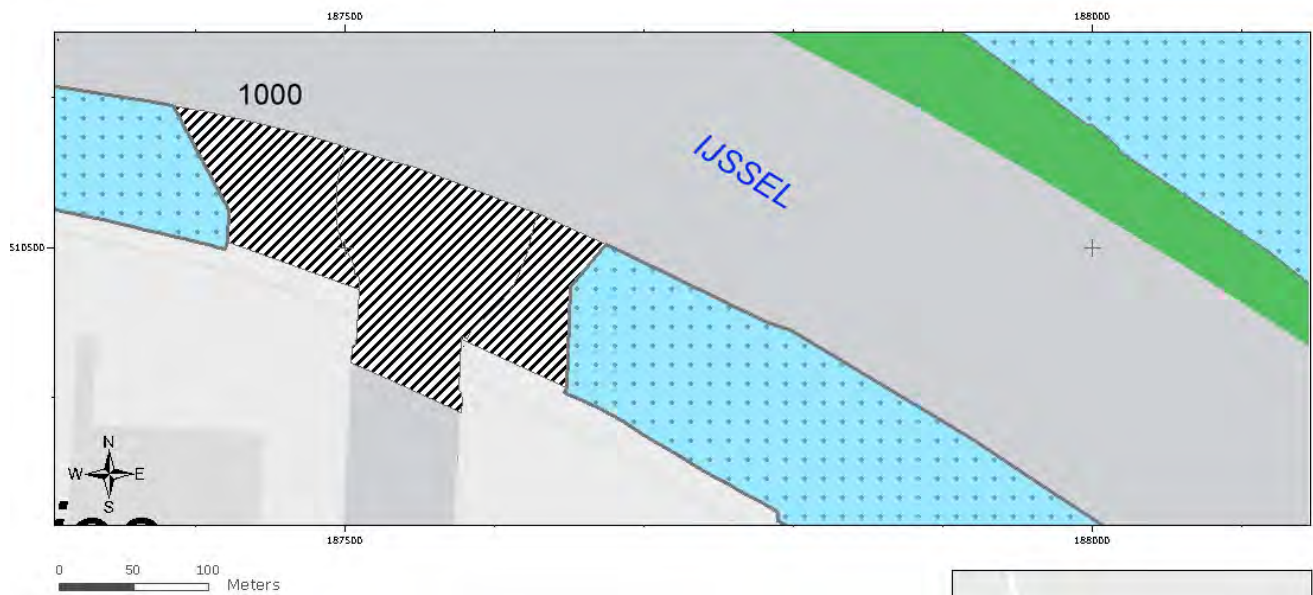
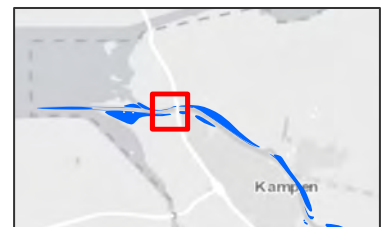
Per kaart zijn de aanvullende legenda-eenheden afzonderlijk weergegeven.

 Uitbreiding VR

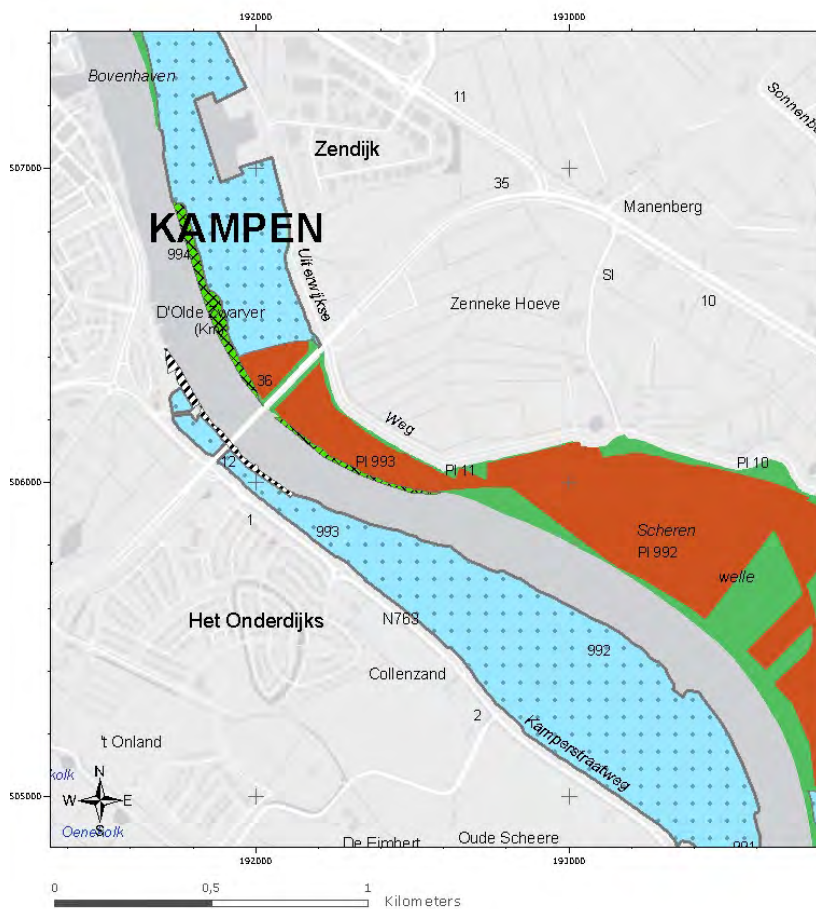

 Verkleining VR

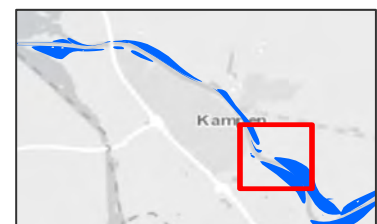

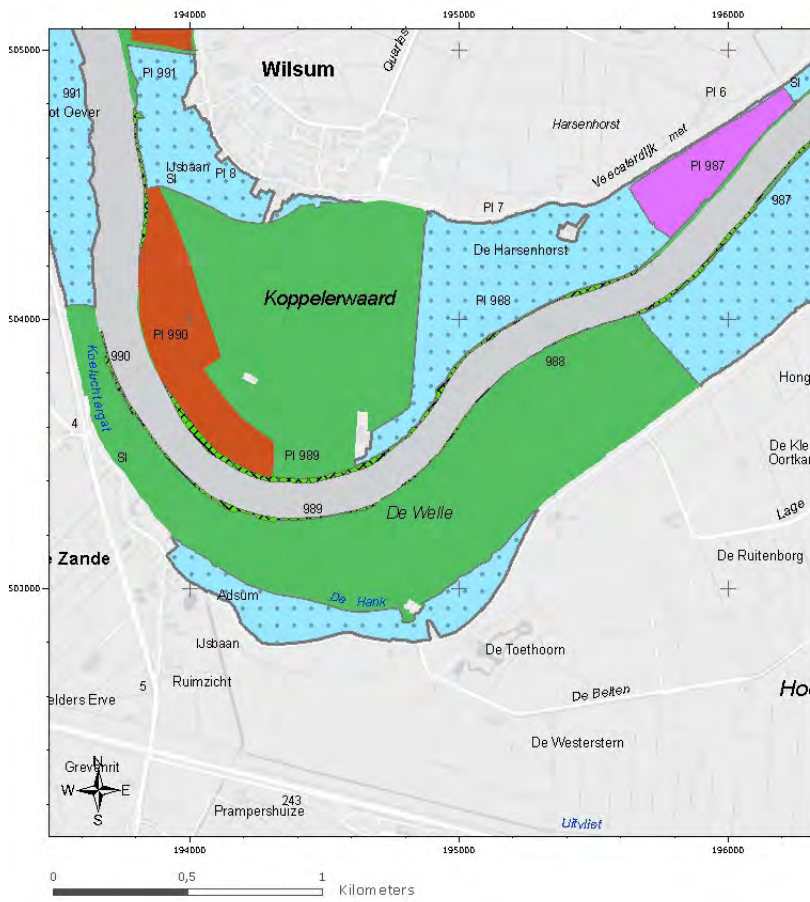
 Uitbreiding VR

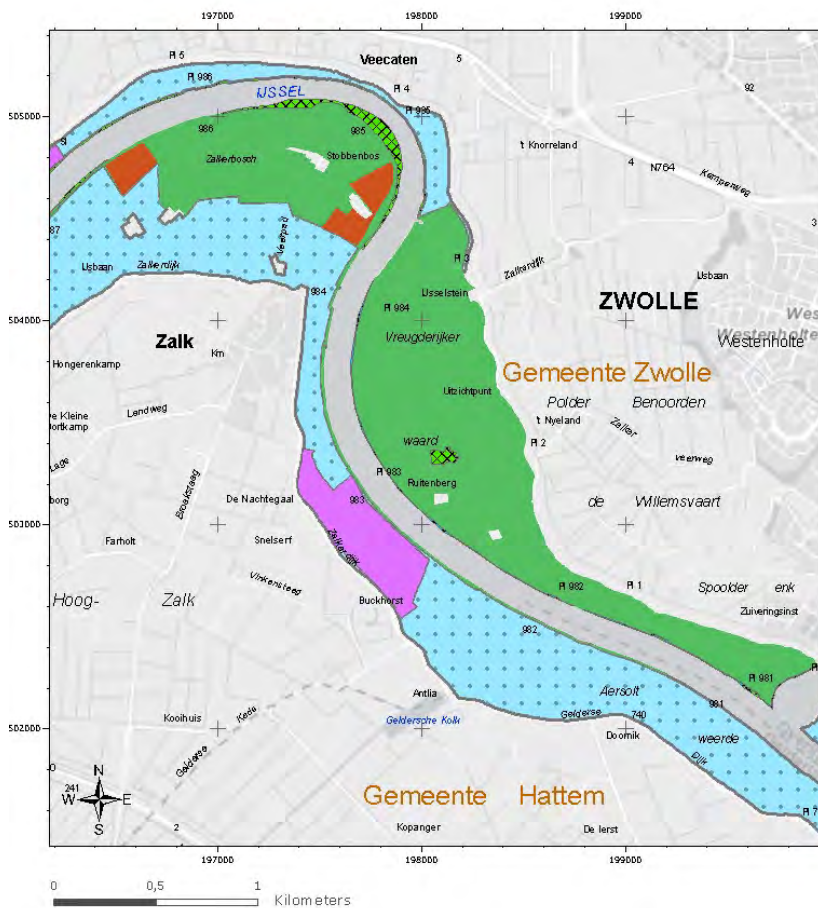
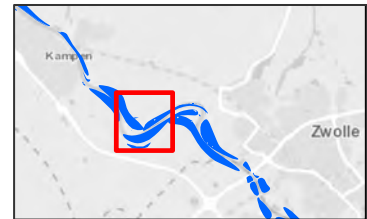
 Verkleining VR
 Uitbreiding VR+HR

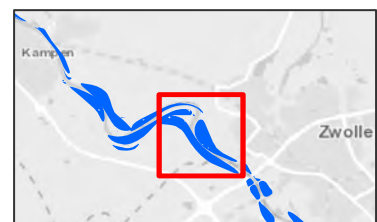

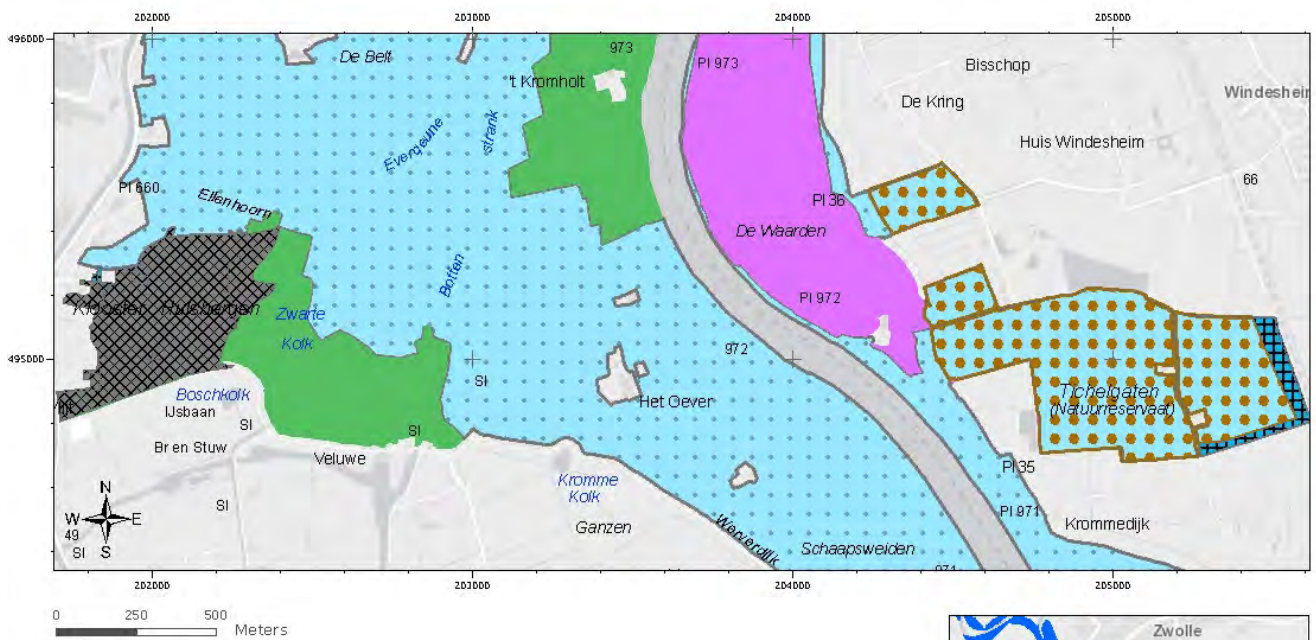
 Uitbreiding VR+HR

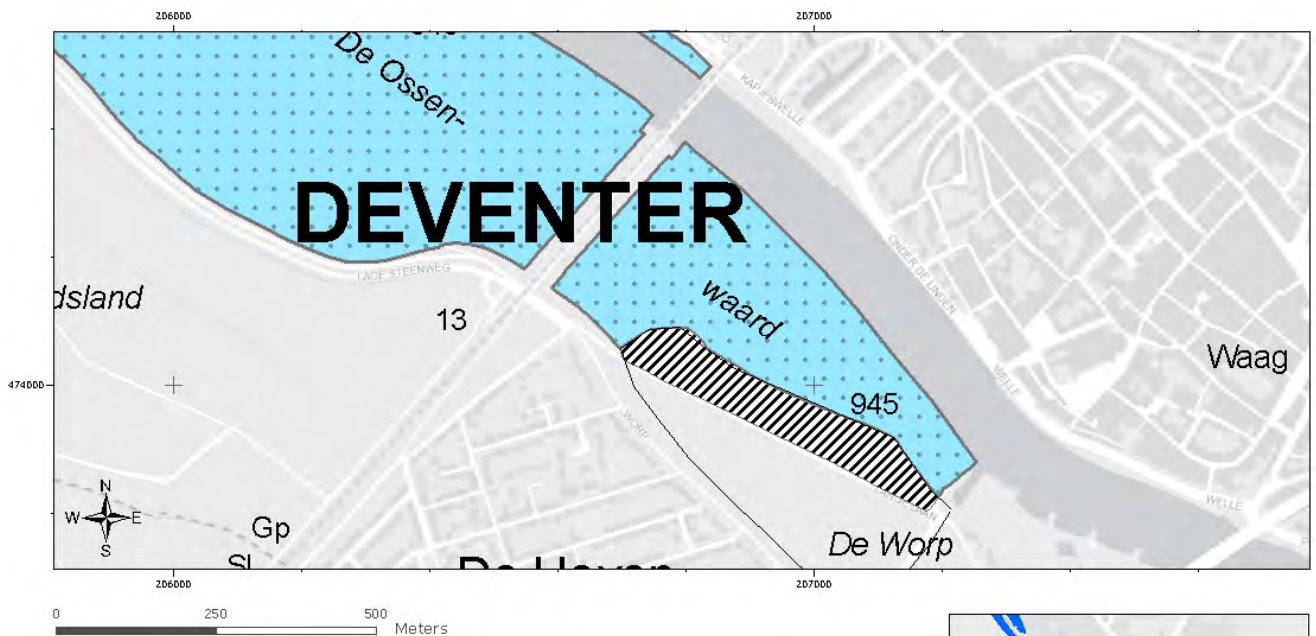
 Uitbreiding VR+HR

 Uitbreiding VR binnen N2K

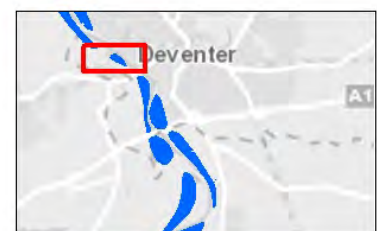

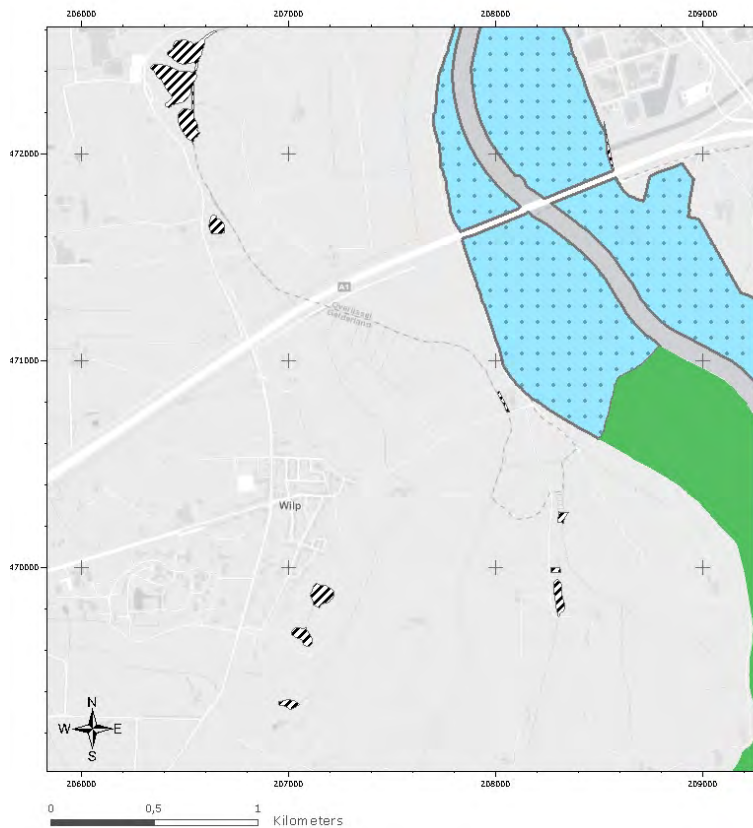
- Uitbreiding VR
- Uitbreiding VR+HR
- Uitbreiding VR binnen NBW

- Verkleining VR

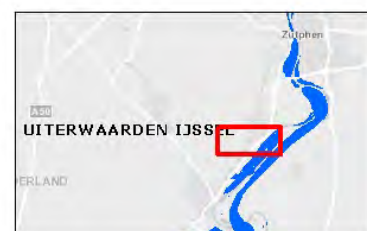

 Verkleining VR

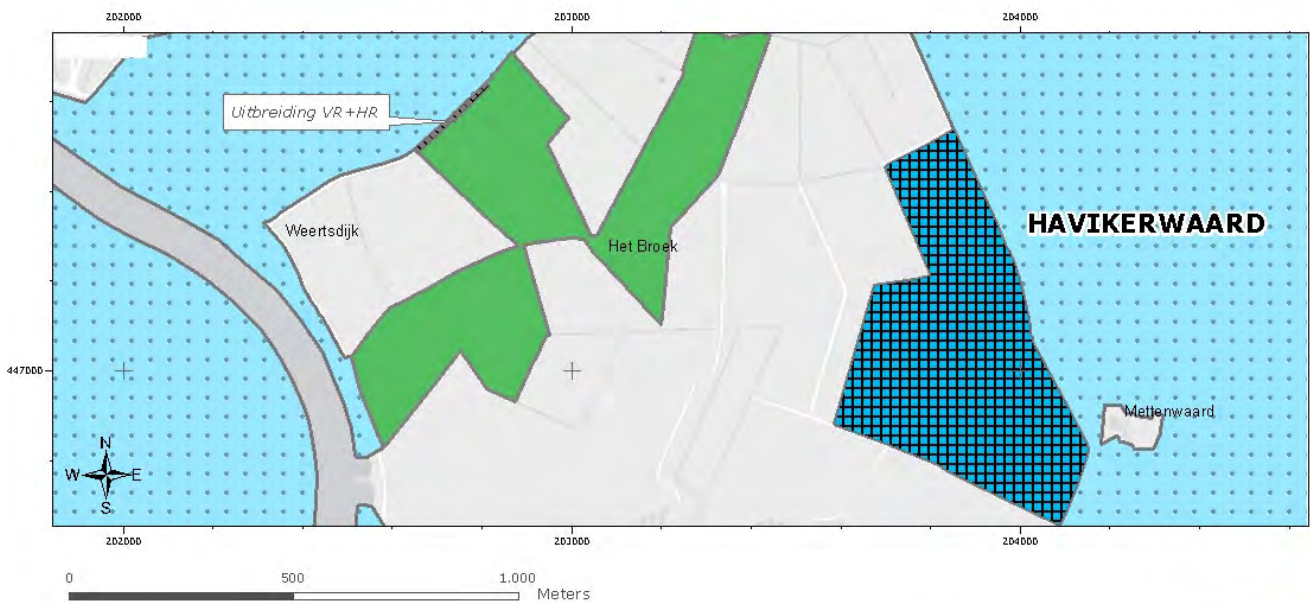

 Verkleining VR

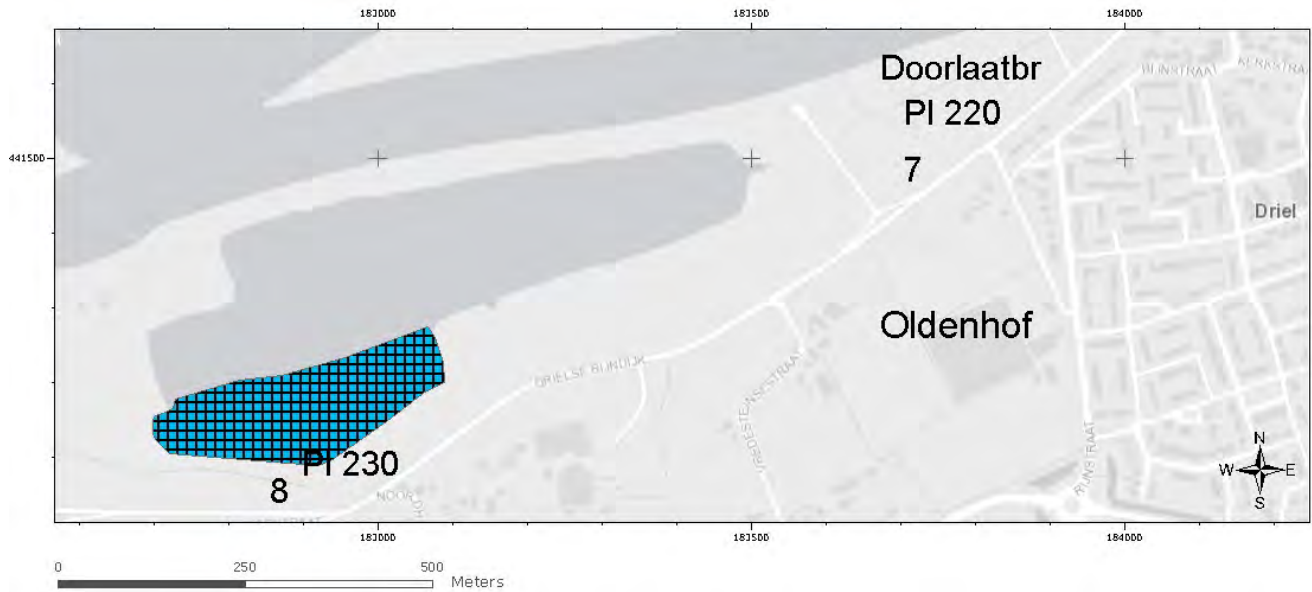

 Verkleining VR

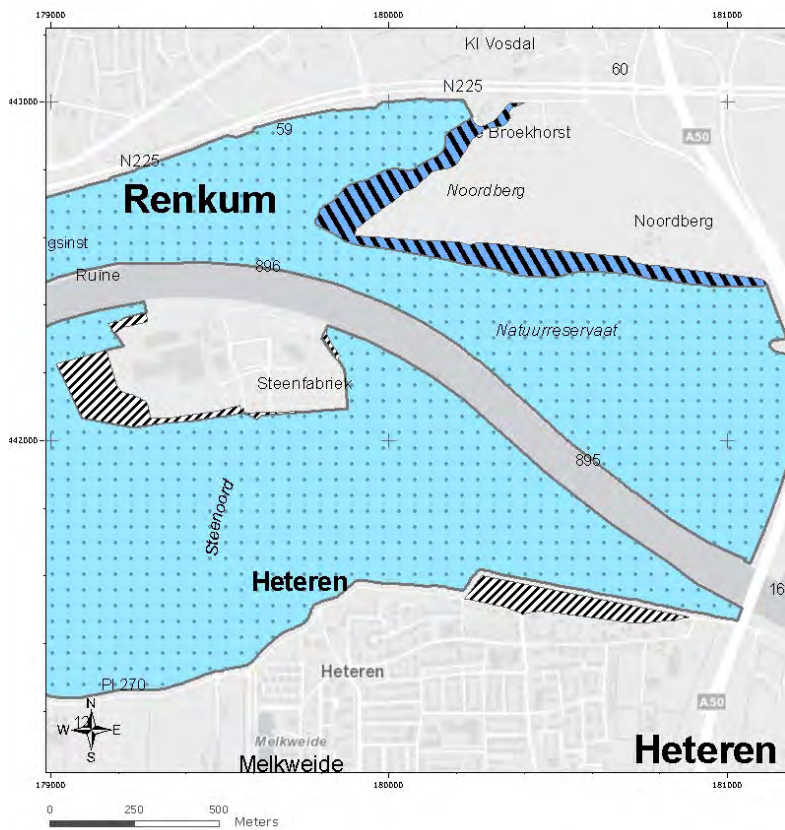

 Uitbreiding VR+HR
 Uitbreiding VR

 Uitbreiding VR

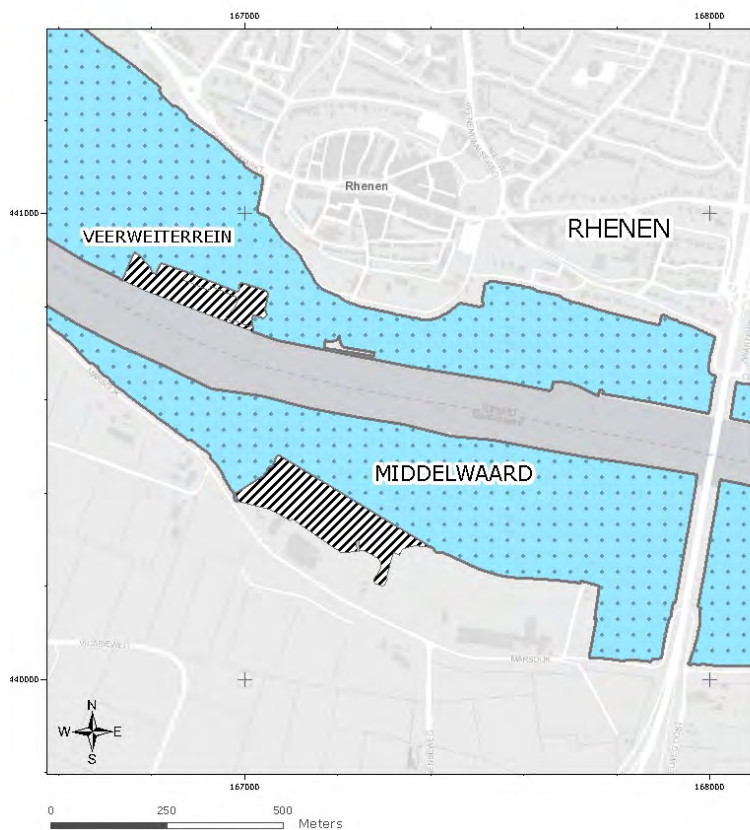
 Overgeheveld naar N2000-gebied Veluwe

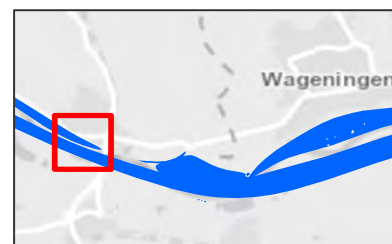

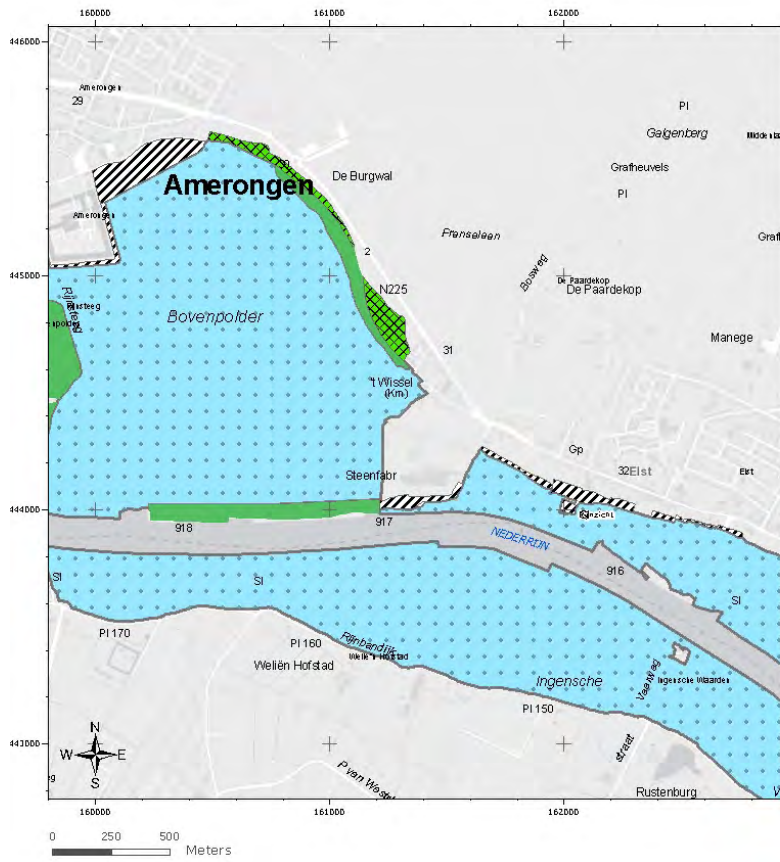
 Verkleining VR

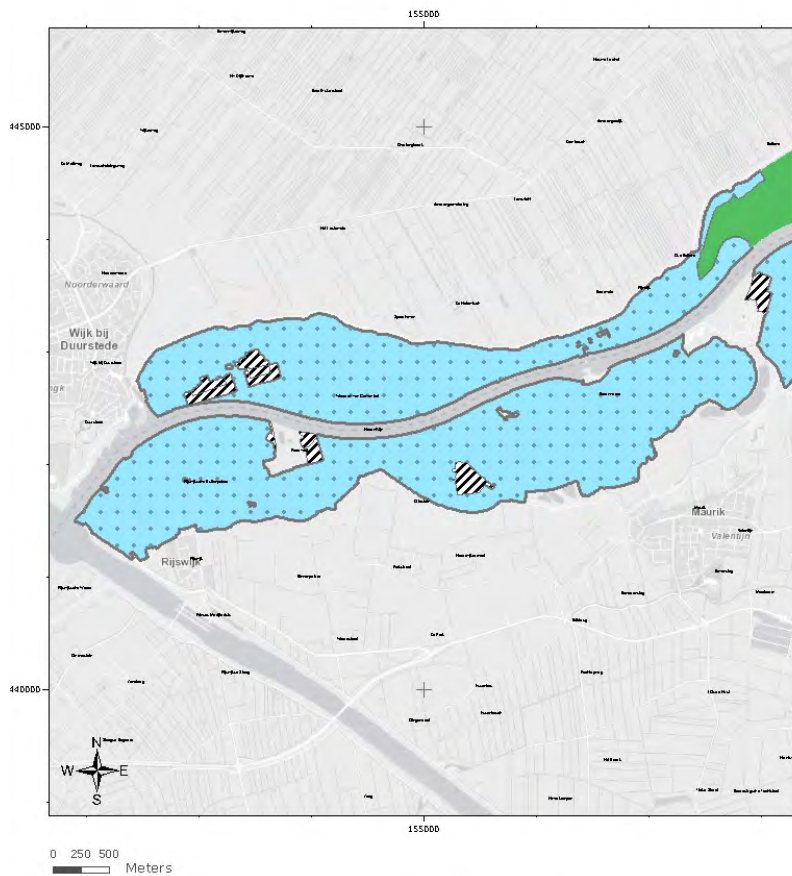
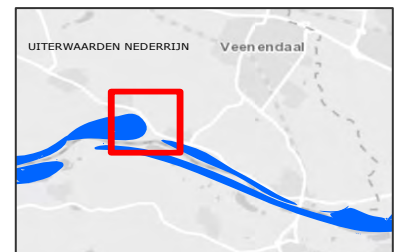
 Verkleining VR

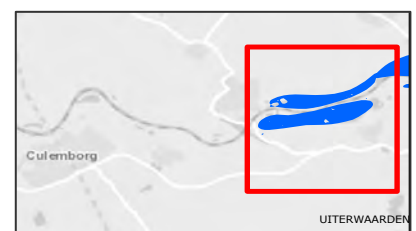

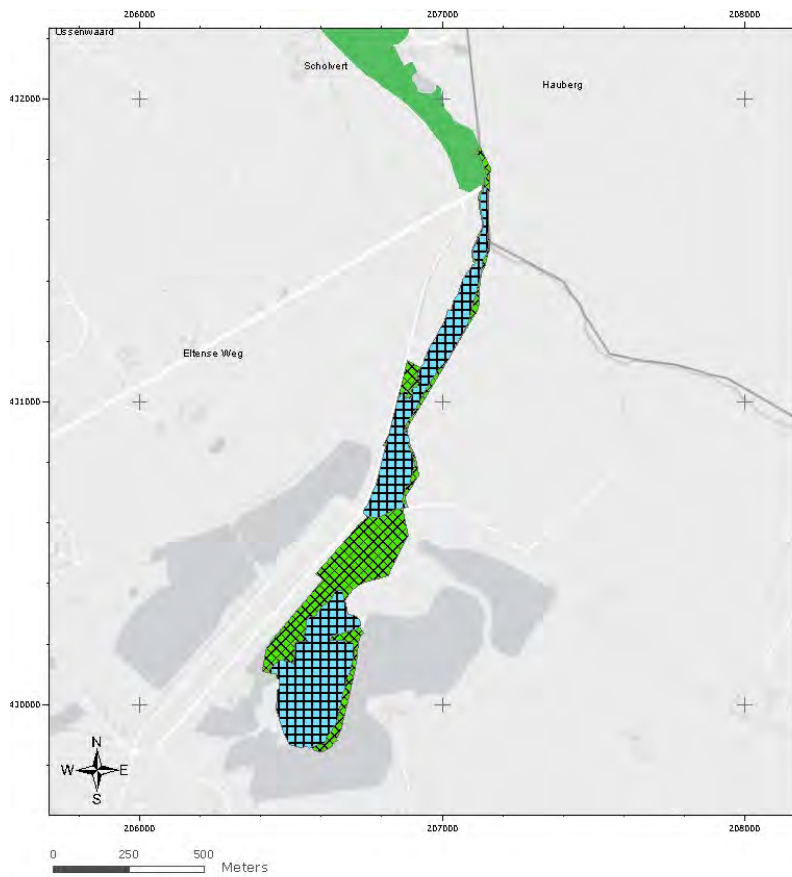

 Uitbreiding VR+HR
 Verkleining VR

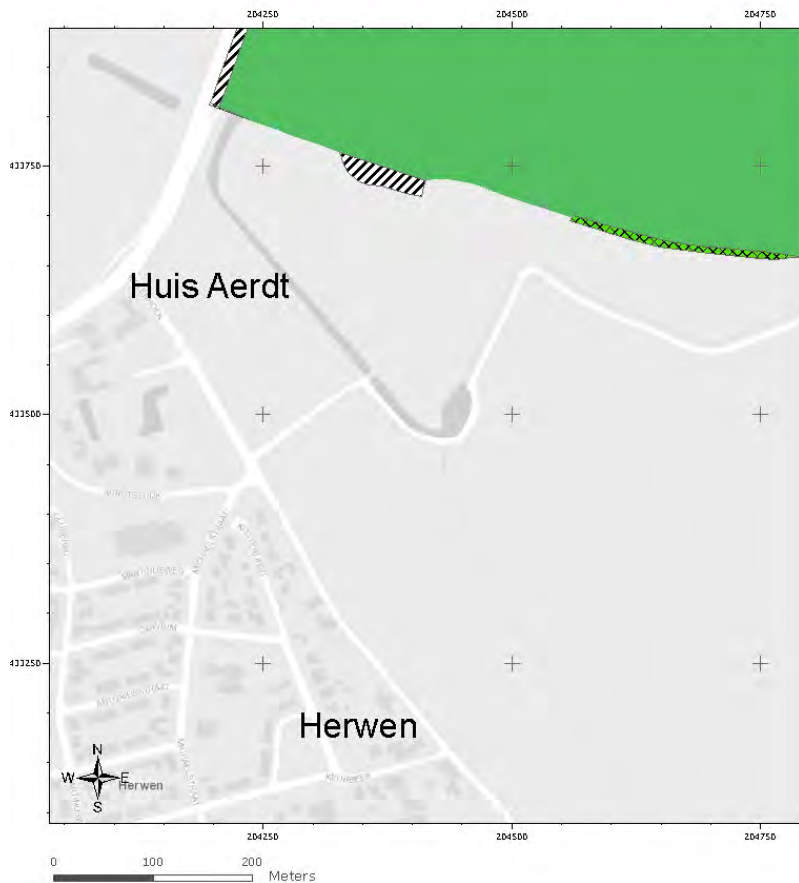
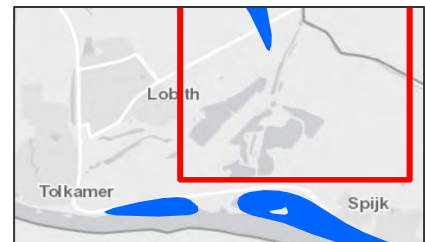

 Verkleining VR

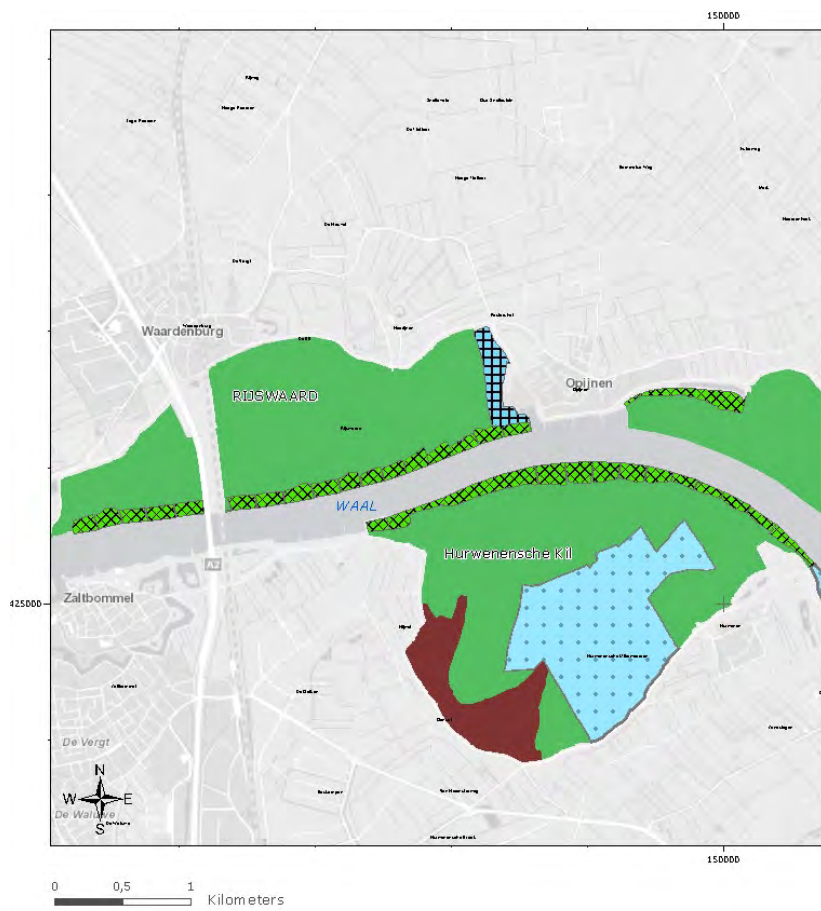

- Uitbreiding VR+HR
- Uitbreiding VR binnen N2K

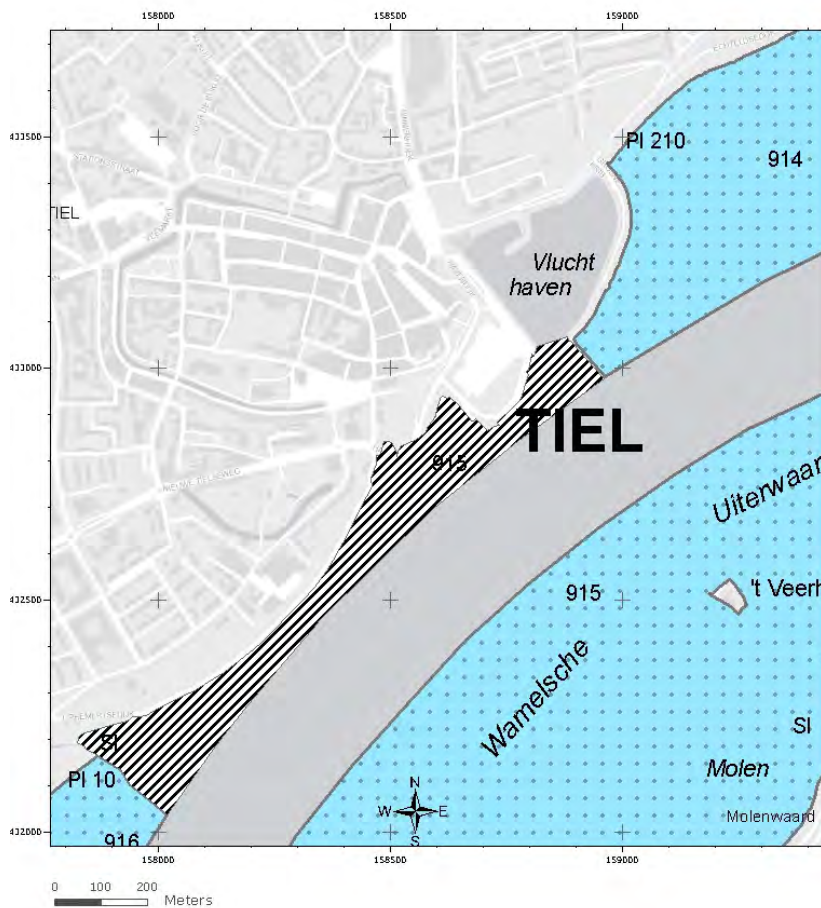
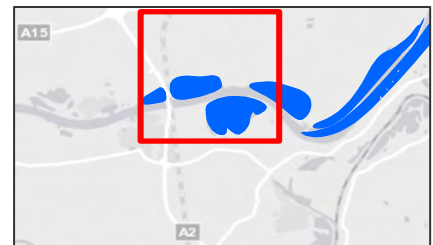

- Uitbreiding VR+HR
- Verkleining VR

- Uitbreiding VR+HR
- Uitbreiding VR binnen N2K

- Verkleining VR

Nadere onderbouwing van wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen

- B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)
- B.2 Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.3)
- B.3 Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)
- B.4 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)

Algemeen met betrekking tot het door samenvoeging ontstane Natura 2000-gebied Rijntakken:

Habitattypen en soorten die in ontwerp voor minstens één van de samengevoegde gebieden als waarden zijn opgenomen, zijn tengevolge van de samenvoeging van de Habitatrichtlijngebieden van toepassing geworden op het gehele door samenvoeging ontstane Natura 2000-gebied Rijntakken.

- In afwijking van het ontwerpbesluit (Uiterwaarden IJssel, 2008) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype ruigten en zomen, *harig wilgenroosje* (H6430B). Het subtype is in het verleden aangetroffen in het deel van het gebied dat alleen als Vogelrichtlijngebied is aangewezen.
- Nauwe korfslak (H1014): In afwijking van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003), maar conform het ontwerpbesluit Gelderse Poort (2008), is het gebied niet aangewezen voor de nauwe korfslak. De aanmelding blijkt te zijn gebaseerd op verouderde gegevens. Ondanks gerichte inventarisaties is de soort recent niet meer op de oude vindplaats teruggevonden.
- In afwijking van de ontwerpbesluiten (2008) zijn voor Vogelrichtlijngebied dat niet tevens als Habitatrichtlijngebied is aangewezen, geen "complementaire doelen" opgenomen. Dit betreft de habitattypen meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), slikkige rivieroever (H3270), stroomdalgraslanden (H6120), vochtige alluviale bossen (H91E0) en/ of droge hardhoutoibossen (H91F0), en de soorten zeepril (H1095), rivierpril (H1099), elft (H1102), zalm (H1106), grote modderkruiper (H1145), kamsalamander (H1166) en/ of bever (H1337). De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Tweede Kamerstuk 32670, nr. 24) laat zien dat de bescherming van deze complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en/of Habitatrichtlijn worden voorgeschreven. Daarom zijn deze doelen niet meer in de aanwijzingsbesluiten opgenomen.

B.2 Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.3)

De vogelsoorten waarvoor het gebied in 2000 is aangewezen, zijn indertijd ontleend aan SOVON (2000)²¹. De numerieke criteria die daarin zijn opgenomen zijn ontleend aan de Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000)²². Een gebied wordt slechts aangewezen voor soorten waarvoor het gebied van landelijke betekenis is. Hiervan is in beginsel sprake indien het gebied minstens 1% van de landelijke broedpopulatie herbergt, indien 0,1% van de biogeografische populatie geregeld in het gebied verblijft of indien het gebied in combinatie met andere gebieden voldoende bijdrage kan leveren aan een sleutelpopulatie. Voor eventuele toevoeging of verwijdering van vogelsoorten is in de ontwerpen gebruik gemaakt van SOVON & CBS (2005)²³ waarin de ontwikkeling van vogelaantallen in de laatste decennia is beschreven. Dit rapport

²¹ SOVON (2000): Belangrijke vogelgebieden in Nederland 1993-97. SOVON-informatierapport 2000/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

²² Ministerie van LNV (2000): Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, bijlage 1, selectiecriteria en methode van begrenzing. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

²³ SOVON & CBS (2005): Trends van vogelaantallen in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

heeft ten grondslag gelegen aan de formulering van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Vogelrichtlijnsoorten. De aantallen van de vogels in het samengevoegde gebied Rijntakken zijn ontleend aan de notitie "Informatie over vogelsoorten in N2000 gebieden Rijntakken" (SOVON 2012).

Om ecologische redenen die in voorkomende gevallen hieronder zijn vermeld, is soms van deze algemene criteria afgeweken. Deze werkwijze heeft voor de lijst van vogelsoorten waarvoor dit gebied is aangewezen, de volgende consequenties:

Algemeen met betrekking tot het door samenvoeging ontstane Natura 2000-gebied Rijntakken:
Vogelsoorten die in ontwerp voor minstens één van de samengevoegde gebieden als waarden zijn opgenomen, zijn tengevolge van de samenvoeging van de Vogelrichtlijngebieden van toepassing geworden op het gehele door samenvoeging ontstane Natura 2000-gebied Rijntakken.

- In afwijking van de oorspronkelijke aanwijzing van de IJssel als Vogelrichtlijngebied (2000), maar conform het ontwerpbesluit Uiterwaarden IJssel (2008), is het gebied niet aangewezen voor de volgende vogelsoort(en) van bijlage I van de Vogelrichtlijn: kleine zilverreiger (A026), lepelaar (A034), visarend (A094), slechtvalk (A103) en reuzenster (A190) als niet-broedvogel. Op grond van nieuwe kennis over aantallen, verspreiding en populatieomvang zijn voor de kleine zilverreiger alleen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd voor de vijf gebieden met de grootste landelijke bijdrage en de gebieden die eerder waren geselecteerd. Het Natura 2000-gebied Rijntakken valt daarbuiten en is van weinig betekenis voor de landelijke staat van instandhouding van deze soort als niet-broedvogel. Op grond van nieuwe kennis over aantallen, verspreiding en populatieomvang zijn voor de visarend en slechtvalk alleen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd voor de vijf gebieden met de grootste landelijke bijdrage. Het Natura 2000-gebied valt daarbuiten en heeft weinig betekenis voor de landelijke staat van instandhouding als niet-broedvogel. De lepelaar is verwijderd omdat het gebied inmiddels van marginale betekenis is voor de landelijke staat van instandhouding van de soort als niet-broedvogel door afname van de relatieve bijdrage, terwijl geen landelijke verbeteropgave geldt. Kwalificatie van de reuzenster was gebaseerd op een onjuiste interpretatie van gegevens (de betreffende vogels pleisteren voornamelijk in het aangrenzende Ketelmeer). Het Natura 2000-gebied is slechts van marginale betekenis voor de landelijke staat van instandhouding van deze soort als niet-broedvogel.
- In afwijking van de oorspronkelijke aanwijzing van de IJssel als Vogelrichtlijngebied (2000), maar conform het ontwerpbesluit Uiterwaarden IJssel (2008), is een trekkende vogelsoort zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn, verwijderd van de lijst van vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Dit betreft de grote zaagbek (A070). Op basis van het huidige voorkomen is gebleken dat het gebied voor de soort van relatief geringe betekenis is voor de landelijke staat van instandhouding.
- In aanvulling op de oorspronkelijke aanwijzingen als Vogelrichtlijngebied (2000) en de ontwerpbesluiten (2008) van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal als Natura 2000-gebied is het gebied Rijntakken ook aangewezen voor de volgende soort(en) trekvogel(s) zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn: watersnip (A153) als broedvogel. Het Natura 2000-gebied Rijntakken herbergde in de periode 1999-2003 minstens 1% van de landelijke broedpopulatie van deze soort (gemiddelde: 17 broedparen, 1%-drempel: 14 broedparen). Het gebied voldoet hiermee aan het criterium voor opname van deze soort en is daarmee van voldoende betekenis voor de instandhouding van de broedpopulatie op landelijke schaal.
- In aanvulling op de oorspronkelijke aanwijzing van de Gelderse Poort als Vogelrichtlijngebied (2000), maar conform het ontwerpbesluit Gelderse Poort (2008) is één vogelsoort van bijlage I aan het gebied toegevoegd: woudaap (A022) als broedvogel. Het gebied herbergde minstens 1% van de landelijke broedpopulatie van de woudaap in de periode 1999-2003 (gemiddelde: 1 broedpaar, 1% drempel: 1 broedpaar). Het Natura 2000-gebied Rijntakken voldoet hiermee aan het criterium voor opname van deze soort en is daarmee van voldoende betekenis voor de instandhouding van de broedpopulatie op landelijke schaal.
- Van de oorspronkelijke aanwijzing van Vogelrichtlijngebied Gelderse Poort is de toendrarietgans gehandhaafd. In aanvulling op de ontwerpbesluiten (2008) van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal is het Natura 2000-gebied Rijntakken ook aangewezen voor de volgende trekvogelsoort zoals bedoeld in artikel 4.2 van de richtlijn: toendrarietgans (A039) als niet broedvogel. Het gemiddeld aantal vogels in het gebied gedurende de peiljaren 1998/1999-

2003/2004 bedraagt meer dan 0,1% van de biogeografische populatie. Het gebied voldoet hiermee aan het criterium voor opname van de soort

- In aanvulling op de oorspronkelijke aanwijzingen als Vogelrichtlijngebied (2000) en op de ontwerpbesluiten (2008) van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal is het Natura 2000-gebied Rijntakken ook aangewezen voor de volgende trekvogelsoort als bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn: bergeend (A048) als niet-broedvogel. Het gemiddeld aantal vogels in het gebied gedurende de peiljaren 1998/1999-2003/2004 bedraagt meer dan 0,1% van de biogeografische populatie. Het gebied voldoet hiermee aan het criterium voor opname van de soort.
- In aanvulling op de oorspronkelijke aanwijzingen als Vogelrichtlijngebied (2000) en op de ontwerpbesluiten (2008) van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal is het Natura 2000-gebied Rijntakken ook aangewezen voor de volgende vogelsoort als bedoeld in bijlage 1 van de Vogelrichtlijn: goudplevier (A140) als niet-broedvogel. Het gemiddeld aantal vogels in het gebied gedurende de peiljaren 1998/1999-2003/2004 bedraagt meer dan 0,1% van de biogeografische populatie. Het gebied voldoet hiermee aan het criterium voor opname van de soort.
- In aanvulling op de oorspronkelijke aanwijzingen als Vogelrichtlijngebied (2000) en op de ontwerpbesluiten (2008) van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal is het Natura 2000-gebied Rijntakken ook aangewezen voor de volgende vogelsoort als bedoeld in bijlage I van de Vogelrichtlijn: kemphaan (A151) als niet-broedvogel. Het gemiddeld aantal vogels in het gebied gedurende de peiljaren 1998/1999-2003/2004 bedraagt meer dan 0,1% van de biogeografische populatie. Het gebied voldoet hiermee aan het criterium voor opname van de soort.

B.3 Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)

In dit onderdeel wordt voor elke Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied aan de selectiecriteria voldoet (zie paragraaf 4.3), een overzicht gegeven van alle daarvoor kwalificerende gebieden. Dit gebeurt zoveel mogelijk in de vorm van een tabel met de gebieden die aan de selectiecriteria voldoen, onder vermelding van de relatieve bijdrage. In het geval van habitattypen betreft dit het actuele aandeel van de landelijke oppervlakte dat in het gebied aanwezig is. Indien kwaliteit een rol heeft gespeeld in de bepaling van de gebiedselectie voor habitattypen is dit tekstueel toegelicht. In het geval van soorten betreft de relatieve bijdrage het aandeel van de landelijke populatie dat (geregeld) in het gebied aanwezig is. Afhankelijk van de soort wordt dit afgemeten aan getelde aantallen, aantal bezette plekken of kilometerhokken.

Er is gebruik gemaakt van de volgende klasse-indeling:

A1 = 15-30%, A2 = 30-50%, A3 = 50-75% en A4 = >75%

B1 = 2-6% en B2 = 6-15%

C = <2%

In de kolom "Bronvermelding" zijn de terreinbeherende organisaties en andere instanties en bronnen vermeld, waaraan de oppervlaktecijfers en aantallen zijn ontleend, met vermelding van de jaren waarin deze zijn verzameld of gepubliceerd.

- Minstens één van de vier deelgebieden van het Natura 2000-gebied Rijntakken wordt op landelijke schaal beschouwd als één van de belangrijkste gebieden voor de volgende habitattypen:

H3260B – Beken en rivieren met waterplanten, grote fonteinkruiden

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit subtype twee gebieden geselecteerd: Uiterwaarden IJssel (038)²⁴ en Biesbosch (112). Dit waren destijds de enige bekende gebieden met de kenmerkende soort rivierfonteinkruid. In tegenstelling tot de in 2003 gehanteerde indeling, worden nu ook rivieren van meer dan 30 meter breed met vlottende waterranonkel tot dit subtype gerekend en niet meer tot het subtype *waterranonkels* dat is beperkt tot beken en rivieren van minder dan 30 meter breed (H3260A). Dit betekent dat het gebied Grensmaas (152) als het derde belangrijkste gebied voor dit subtype kan worden beschouwd. Hier betreft het vooral het voorkomen van vlottende waterranonkel, maar de (andere) voor dit habitatype kenmerkende soort rivierfonteinkruid blijkt er ook voor te komen.

H3270 – Slikkige rivieroever

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitatype slikkige rivieroever (H3270) drie gebieden geselecteerd: Gelderse Poort (067), Biesbosch (112) en Grensmaas (152). Door het onbestendige karakter van deze pioniervegetatie (opschietend op tijdelijk droogvallende slikoevers) is het niet mogelijk de actuele voorkomens in kwantitatieve zin te duiden. Naast de drie geselecteerde gebieden kunnen ook Uiterwaarden IJssel (038) en Haringvliet (109) tot de vijf belangrijkste gebieden worden gerekend, gelet op de oeverlengte waar het habitatype kan voorkomen. Het gebied Grensmaas is ook van belang uit het oogpunt van geografische spreiding.

H6120 – *Stroomdalgraslanden			
Landelijke oppervlakte ca. 100 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
067	Rijntakken (Gelderse Poort)	A2 (30-50%)	Provincie Gelderland 2013
112	Biesbosch	B2 (6-15%)	Staatsbosbeheer 2013
038	Rijntakken (Uiterwaarden IJssel)	B2 (6-15%)	Provincie Gelderland 2013
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
082	Uiterwaarden Lek	B1 (2-6%)	Provincie Zuid-Holland 2013
068	Rijntakken (Uiterwaarden Waal)	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2013
141	Oeffelter Meent	B1 (2-6%)	Staatsbosbeheer 2011
066	Rijntakken (Uiterwaarden Neder-Rijn)	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2013
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013
143	Zeldersche Driessen	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit prioritaire habitatype de volgende zeven gebieden geselecteerd: Uiterwaarden IJssel (038)²⁴, Gelderse Poort (067), Uiterwaarden Lek (082)²⁵, Biesbosch (112), Oeffelter Meent (141), Zeldersche Driessen (143) en Maasduinen (145). Uit recente gegevens is gebleken dat Vecht- en Beneden-Reggegebied (039) ook een aanzienlijke oppervlakte herbergt en dat het habitatype ook voorkomt in Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht (036). De betekenis van Uiterwaarden Waal (067) en Uiterwaarden Neder-Rijn (066) is toegenomen door uitbreiding van het Habitatrictlijngebied. Het habitatype is in nog andere gebieden aanwezig maar dit zijn fragmentaire voorkomens van geringe omvang. Landelijke oppervlakte betreft een correctie ten opzichte van eerdere vermeldingen.

²⁴ Destijds bekend als IJsseluiterwaarden.

²⁵ Destijds bekend als Luistenbuul en Koekoeksche Waard.

H6510A – Glanshaver- en vossenstaarthooilanden, <i>glanshaver</i>			
Landelijke oppervlakte ca. 1.500 ha			
N2k-nr	Natura 2000-(deel)gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
038	Rijntakken (Uiterwaarden IJssel)	B2 (6-15%)	Provincie Gelderland 2010
112	Biesbosch	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
066	Rijntakken (Uiterwaarden Neder-Rijn)	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2010
157	Geuldal	C (R, <2%) ^a	Provincie Limburg 2009

(a) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd teneinde een voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het subtype.

Ten tijde van de aanmelding van de Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor het subtype *glanshaver* van het habitattypetype glanshaver- en vossenstaarthooilanden drie gebieden geselecteerd: Uiterwaarden IJssel (038)²⁴, Uiterwaarden Neder-Rijn (066)²⁶ en Uiterwaarden Waal (068)²⁷. Langs de IJssel komt dit habitattypetype verspreid voor, deels vlakdekkend met een oppervlakte van ruim ca. 1.050 ha. Ook in de Amerongse Bovenpolder (Uiterwaarden Neder-Rijn) komt dit habitattypetype vlakdekkend in aanzienlijke mate voor (ruim 60 ha), maar minder dan in de Biesbosch (112) (ruim 80 ha). Ook in de Habitatrichtlijngebieden Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal betreft het aanzienlijke oppervlakten maar minder dan in deze drie gebieden. Op grond van de huidige kennis kunnen Biesbosch, Uiterwaarden IJssel en Uiterwaarden Neder-Rijn als de drie belangrijkste gebieden worden beschouwd. Vanuit het oogpunt van geografische spreiding kan het volgende gebied in Heuvelland worden toegevoegd: Geuldal (157).

H91E0A – *Vochtige alluviale bossen, <i>zachtouthoutoibossen</i>			
Landelijke oppervlakte ca. 3.200 ha			
N2k-nr	Natura 2000-(deel)gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
112	Biesbosch	A3 (30-50%)	Aanwijzingsbesluit 2013 ^a
067	Rijntakken (Gelderse Poort)	B2 (6-15%)	Provincie Gelderland 2013
108	Oude Maas	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2011
111	Hollands Diep	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
038	Rijntakken (Uiterwaarden IJssel)	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2013

(a) relatieve bijdrage aangepast wegens gewijzigde landelijke oppervlakte

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn de vijf volgende gebieden voor dit prioritaire subtype geselecteerd: Uiterwaarden IJssel (038)²⁴, Gelderse Poort (067), Oude Maas (108), Hollands Diep (111)²⁸ en Biesbosch (112). Nederland heeft met name een grote internationale verantwoordelijkheid voor de bijzondere vormen van het getijdengebied die sterk achteruit zijn gegaan. Volgens de huidige inzichten zijn dit nog steeds de vijf belangrijkste gebieden voor het subtype zachtouthoutoibossen. In deze gebieden komen de grootste oppervlakten en de mooiste voorbeelden van dit subtype voor.

²⁶ Destijds bekend als Amerongse Bovenpolder.

²⁷ Destijds bekend als Rijswaard en Kil van Hurwenen.

²⁸ Destijds bekend als Hollands Diep (oeverlanden).

H91E0B – *Vochtige alluviale bossen, essen-iepenbossen			
Landelijke oppervlakte ca. 500 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
038	Rijntakken (Uiterwaarden IJssel)	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2013
067	Rijntakken (Gelderse Poort)	B1 (2-6%)	Provincie Gelderland 2013
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	C (< 2%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2013

(a) relatieve bijdrage aangepast wegens gewijzigde landelijke oppervlakte

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de volgende vijf gebieden geselecteerd voor dit prioritaire subtype: Kolland & Overlangbroek (081), Bunder- en Elslooërbos (153), Springendal & Dal van de Mosbeek (045), Geuldal (157) en Bekendelle (063).

De indeling van de subtypen B en C is sinds de aanmelding van het Habitatrictlijngebied (2003) gewijzigd. Het subtype *essen-iepenbossen* (subtype B) langs de grote rivieren werd toentertijd niet als apart subtype onderscheiden, maar als onderdeel van het voormalige subtype Verbond van Els en Vogelkers (*Alno-Padion*). De voorkomens van vochtig alluviaal bos in de andere genoemde gebieden worden nu gerekend tot het subtype *beekbegeleidende bossen* (subtype C).

H91F0 – Droge hardhoutooibossen			
Landelijke oppervlakte ca. 75 ha			
N2k-nr	Natura 2000-(deel)gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
038	Rijntakken (Uiterwaarden IJssel)	A3 (50-75%)	Provincie Gelderland 2009
067	Rijntakken (Gelderse Poort)	B2 (6-15%)	Provincie Gelderland 2009
066	Rijntakken (Uiterwaarden Neder-Rijn)	B2 (6-15%)	Provincie Gelderland 2009
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
143	Zeldersche Driessen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de drie volgende gebieden voor dit habitattypen geselecteerd: Uiterwaarden IJssel (038)²⁴, Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht (036)²⁹ en Gelderse Poort (067). Dit habitattypen betreft rivierbegeleidende bossen op hoge plekken zoals oeverwallen en rivierduinen en komt slechts zeer beperkt in Nederland voor. Het habitattypen is vooral aanwezig op een aantal plekken in de Rijntakken: Uiterwaarden IJssel (038) met als belangrijkste plek het Zalkerbos, Uiterwaarden Neder-Rijn (066)²⁶ bij Amerongen (op een plek waar het Habitatrictlijngebied is uitgebreid) en Gelderse Poort (Colenbranderbos). Ook in Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht is het habitattypen in goede kwaliteit aanwezig (onder andere met slangenlook en kievitsbloem). Volgens de huidige inzichten kan hieraan ook nog Zeldersche Driessen (143) worden toegevoegd.

- Minstens één van de vier deelgebieden van het Natura 2000-gebied Rijntakken wordt op landelijke schaal beschouwd als één van de belangrijkste gebieden voor de volgende soorten:

H1337 – Bever			
Landelijke populatie ca. 165 territoria			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
067	Rijntakken (Gelderse Poort)	A1 (15-30%)	Zoogdiervereniging 2010
112	Biesbosch	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2013
038	Rijntakken (Uiterwaarden IJssel)	B1 (2-6%)	Zoogdiervereniging 2010
152	Grensmaas	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013

²⁹ Destijds bekend als Zwarte Water.

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de volgende twee gebieden voor deze habitatsoort geselecteerd: Gelderse Poort (067) en de Biesbosch (112). Ook op grond van de meest recente gegevens zijn dit nog steeds de belangrijkste leefgebieden voor deze soort in Nederland, waar een derde van het aantal territoria gelegen is. Daarnaast zijn de Uiterwaarden IJssel (038) en de Grensmaas (152) belangrijke leefgebieden.

H1145 – Grote modderkruiper

Ten tijde van de aanmelding van de Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de volgende gebieden voor deze habitatsoort geselecteerd: Olde Maten & Veerslootslanden (037), Buurserzand & Haaksbergerveen (053), Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (071)³⁰, Zouweboezem (105) en Biesbosch (112). Deze gebiedselectie is gebaseerd op een verspreidingsanalyse³¹ welke heeft geresulteerd in een lijst van 15 kernleefgebieden met verspreidingsconcentraties³². Hieruit zijn bovengenoemde vijf gebieden geselecteerd als duidelijke herkenbare en topografisch begrensde landschappelijke eenheden bestaande uit een polderslotencomplex (Olde Maten & Veerslootslanden) in het Natura 2000-landschap Meren en Moerassen, een gebied in het landschap Hoogvenen (Buurserzand & Haaksbergerveen) en drie gebieden in het rivierengebied: geïsoleerde boezemwateren (Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem en Zouweboezem) en het killenstelsel van de Biesbosch. Ten behoeve van het bereiken van voldoende geografische spreiding zijn hier destijds nog de volgende gebieden aan toegevoegd: Drentsche Aa-gebied (025), Gelderse Poort (067) en Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (090).

B.4 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

Voor zover de hier vermelde gebiedsdoelen en relatieve bijdragen betrekking hebben op de Natura 2000-gebieden die buiten dit aanwijzingsbesluit vallen en waarvan de definitieve besluiten op het moment van vaststelling van het onderhavige besluit nog niet zijn vastgesteld, moeten deze worden beschouwd als "indicatieve" opgaven en kunnen ze nog aan verandering onderhevig zijn.

In dit onderdeel wordt voor iedere Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied is aangewezen, inzichtelijk gemaakt hoe de landelijke doelstelling³³ is uitgewerkt in de Natura 2000-gebieden. De landelijke doelstellingen vormen een kader voor de formulering van instandhoudingsdoelstellingen op gebiedsniveau. De gebiedsdoelen bij elkaar "opgeteld", eventueel tezamen met een opgave buiten het Natura 2000-netwerk, hebben als som het landelijke doel. Onder iedere tabel wordt de landelijke staat van instandhouding van de betreffende Natura 2000-waarde vermeld. Indien de landelijke doelstelling van de betreffende waarde afwijkt van wat kan worden verwacht uit de landelijke staat van instandhouding, is dit hier gemotiveerd. Gebiedsdoelstellingen die afwijken van de landelijke doelstelling, worden ook zoveel mogelijk gemotiveerd. De instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-waarden die zijn toegevoegd ten opzichte van het ontwerpbesluit, zijn in principe op behoud gesteld, omdat de landelijke doelstelling al haalbaar werd geacht zonder deze toevoegingen. De instandhoudingsdoelstellingen die om deze reden op behoud zijn gesteld en daarmee afwijken van de landelijke doelstelling voor de betreffende Natura 2000-waarde, zijn in de tabellen gemarkeerd met een x. De niet-broedvogelsoorten waarvoor zowel landelijk als in alle gebieden een behoudopgave is gesteld zijn samengevat in één tabel. Regels in cursief betreffen complementaire doelen. Deze zijn in de tabellen opgenomen omdat ze nog in de vigerende besluiten staan vermeld. Deze doelen zullen niet langer in aanwijzingsbesluiten worden opgenomen (zie bijlage C, paragraaf 4.1). Bij broedvogels en niet-broedvogels wordt in de kolom "Populatie" tevens aangegeven of er sprake is van herstel dan wel uitbreiding (↑). In een aparte kolom is van elk gebied de relatieve bijdrage vermeld. Voor een nadere toelichting en de klasse-indeling wordt verwezen naar de inleiding van onderdeel 3 van deze bijlage.

³⁰ Destijds bekend als Boezem van Brakel, Pompveld en Kornsche Boezem.

³¹ RAVON (2003): Gegevensvoorziening vis- en amfibiesoorten Annex II Habitatrictlijn. Overzicht beste leefgebieden Kamsalamander, Grote Modderkruiper, Kleine Modderkruiper, Bittervoorn en Rivierdonderpad (tweede druk). RAVON, Nijmegen.

³² Exclusief vier mogelijke kernleefgebieden waarover onvoldoende gegevens beschikbaar zijn: de drie noordelijke provincies en het Noord-Hollandse veenweidegebied.

³³ De landelijke doelomschrijving in deze paragraaf beperkt zich in principe tot behoud/uitbreiding oppervlakte (of omvang leefgebied) en behoud/verbetering kwaliteit (leefgebied), in geval van soorten en vogels aangevuld met het doel voor behoud/uitbreiding populatie. Voor de volledige formulering van de landelijke doelen inclusief toelichting wordt verwezen naar het Natura 2000 doelendocument (2006).

Algemeen met betrekking tot het door samenvoeging ontstane Natura 2000-gebied Rijntakken:

Habitattypen, soorten en vogelsoorten die in ontwerp voor minstens één van de samengevoegde gebieden als waarden zijn opgenomen, zijn tengevolge van de samenvoeging van de Habitat- en Vogelrichtlijngebieden van toepassing geworden op het gehele door samenvoeging ontstane Natura 2000-gebied Rijntakken. De instandhoudingsdoelstelling in het samengevoegde gebied is uitbreiding oppervlakte en/of verbetering kwaliteit indien dat gold voor minstens één deelgebied in het ontwerpbesluit. Indien deze nieuwe doelstelling afwijkt van één of meerdere doelstellingen uit de ontwerpbesluiten van de afzonderlijke deelgebieden is dit als "doel aangepast" weergegeven in de kolom "Besluit". De aantallen in de doelstelling van de vogels zijn opnieuw berekend en hebben betrekking op het gehele Vogelrichtlijngebied Rijntakken. De aantallen zijn afgeleid van de notitie "Informatie over vogelsoorten in N2000 gebieden Rijntakken" (SOVON 2012).

B.4.1 Habitatrictlijn: habitattypen

H3150 – Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	C	doel aangepast ^a
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit ^x
074	Zwarte Meer	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

Ongeveer de helft van de landelijke oppervlakte van het habitattypen meren met krabbenscheer en fonteinkruiden wordt binnen de Natura 2000-gebieden beschermd (gebaseerd op een schatting van de oppervlakten van zowel begroeide als onbegroeide waterdelen van eutrofe meren en plassen). De landelijke staat van instandhouding van het habitattypen is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In verscheidene gebieden wordt afgeweken van de landelijke doelstelling. In Olde Maten & Veerslootslanden (037) zijn behoudsdoelstellingen geformuleerd, omdat uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit al in voldoende mate in andere gebieden in Noordwest-Overijssel (De Wieden (035) en Weerribben (034)) kan worden gerealiseerd. In andere gebieden wordt er van de landelijke doelstelling afgeweken, omdat er nagenoeg geen mogelijkheid (ruimte) is om het habitattypen uit te breiden en/of de potentie om de kwaliteit ervan te verbeteren gering is, bijvoorbeeld in Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving (010), Alde Feanen (013) en Botshol (083). In het Naardermeer (094) is door recent herstel een aanzienlijk areaal van het habitattypen aanwezig. Behoud is derhalve voldoende.

H3260B – Beken en rivieren met waterplanten, grote fonteinkruiden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage ^a	Besluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	behoud	B	doel aangepast ^b
152	Grensmaas	uitbreiding	behoud	A	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	A	aanwijzingsbesluit

- (a) Klassen zijn slechts globaal geduid (A > 15%, B = 2-15%) omdat betrouwbare cijfers, die op vergelijkbare wijze zijn bepaald, niet beschikbaar zijn. Bovendien varieert het voorkomen van jaar tot jaar.
- (b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

De staat van instandhouding van het habitatype beken en rivieren met waterplanten, *grote fonteinkruiden* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". In Nederland komt dit subtype slechts in enkele gebieden voor. Deze gebieden bieden geen potenties voor verder herstel van de kwaliteit van het subtype. Derhalve is ervoor gekozen landelijk een behoudopgave voor de kwaliteit te stellen. De landelijke doelstelling voor het aspect oppervlakte sluit aan op de staat van instandhouding. In het gebied Biesbosch wordt behoud van de oppervlakte nagestreefd, omdat het subtype niet karakteristiek is voor de zoetwatergetijdendelta. De ecologische potenties zijn in dit gebied gering, omdat het water in de benedenrivieren van nature troebel is.

H3270 – Slikkige rivieroever				
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit				
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Besluit
038/066-68	Uiterwaarden IJssel	uitbreiding	verbetering	doel aangepast ^a
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	uitbreiding	verbetering	aanwijzingsbesluit
082	Uiterwaarden Lek	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
108	Oude Maas	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	uitbreiding	behoud	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	uitbreiding	verbetering	aanwijzingsbesluit
152	Grensmaas	behoud	verbetering	aanwijzingsbesluit

- (a) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

Ruim de helft van de landelijke oppervlakte van het habitatype slikkige rivieroever wordt binnen de Natura 2000-gebieden beschermd. De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Door het onbestendige karakter van deze pioniervegetatie (opschietend op tijdelijk droogvallende slikoevers) is het niet mogelijk de actuele voorkomens in kwantitatieve zin te duiden. Diverse gebiedsdoelstellingen wijken, gezien de beperkte potentie van het gebied, af van de landelijke doelstelling. Dit geldt onder andere voor de gebieden Uiterwaarden Lek (082) en Oude Maas (108) waar geen potentie lijkt te zijn voor uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit. In de Grensmaas (152), waar het habitatype veelal over aanzienlijke oppervlakte aanwezig is, wordt uitbreiding binnen de bestaande begrenzing niet mogelijk geacht. In het Haringvliet (109) is de kwaliteit van het gebied reeds in goede staat en is behoud van de kwaliteit derhalve voldoende.

H6120 – *Stroomdalgraslanden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water & Vecht	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	A3	doel aangepast ^b
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
082	Uiterwaarden Lek	uitbreiding	verbetering	B1 ^a	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	uitbreiding	behoud	B2 ^a	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	uitbreiding	verbetering	B1 ^a	aanwijzingsbesluit
143	Zeldersche Driessen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
148	Swalmdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Wijziging ten opzichte van aanwijzingsbesluit ten gevolge van correctie landelijke oppervlakte (zie bijlage B3)
- (b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

Ruim drie kwart van de landelijke oppervlakte stroomdalgraslanden komt voor binnen het Natura 2000-netwerk. De staat van instandhouding van het habitatype stroomdalgraslanden is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De meeste gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke opgave. Enkele wijken echter af. In de Biesbosch (112) wijkt de doelstelling op het aspect kwaliteit af van de landelijke doelstelling. Het gebied herbergt reeds een aanzienlijk areaal van goede kwaliteit. De doelstelling voor Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (071) wijkt af van de landelijke doelstelling, omdat er reeds goede kwaliteit aanwezig is en uitbreiding slechts beperkt mogelijk is in vergelijking tot elders in het rivierengebied. Voor Maasduinen (145) geldt een behoudsdoelstelling omdat er weinig mogelijkheden zijn om natuurlijke dynamiek meer ruimte te bieden.

H6430A – Ruigten en zomen, moerasspirea					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage ^a	Besluit
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	C	doel aangepast ^b
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
095	Oosterlijke Vechtplassen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
105	Zouweboezem	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
112	Biesbosch	behoud	behoud	A2	aanwijzingsbesluit
152	Grensmaas	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

- (a) De relatieve bijdragen betreffen een inschatting, omdat de landelijke oppervlakte van dit subtype slechts globaal bekend is.
- (b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

De landelijke staat van instandhouding van het habitatype ruigten en zomen, *moerasspirea* (subtype A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De landelijk opgave is gericht op het behoud van de huidige verspreiding van deze ruigten die meestal lintvormige begroeiingen vormen over het gehele rivierengebied. Bijzondere soorten van dit subtype zijn onder meer te verwachten in ruigten en zomen in extensief beheerde beekdalen die incidenteel overstromen met beekwater en in laagveenmoerassen. Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling.

H6430C – Ruigten en zomen, <i>droge bosranden</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	C	doel aangepast ^a
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
143	Zeldersche Driessen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
153	Bunder- en Elsllooërbos	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
160	Savelsbos	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

De landelijke staat van instandhouding van het habitatype ruigten en zomen, *droge bosranden* (subtype C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstellingen van de meeste gebieden sluiten aan op de landelijke opgave. De doelstelling van het gebied Gelderse Poort wijkt af van de landelijke doelstelling. De ruimte voor de habitatypen stroomdalgraslanden (H6120), droge hardhoutoobossen (H91F0) en ruigten en zomen (H6430) is beperkt. In dit gebied is ervoor gekozen uitbreiding van oppervlakte ten doel te stellen voor de habitatypen droge hardhoutoobossen en stroomdalgraslanden. Er is daardoor geen ruimte om het habitatype ruigten en zomen in oppervlakte te laten toenemen. De kwaliteit van het habitatype is in Gelderse Poort, evenals in het gebied Zeldersche Driessen, goed waardoor behoud van de huidige kwaliteit voldoende is.

H6510A – Glanshaver- en vossenstaarthoilanden, <i>glanshaver</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	A1	doel aangepast ^a
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
082	Uiterwaarden Lek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

Van het habitatype glanshaver- en vossenstaarthoilanden, *glanshaver* (subtype A) bevindt ruim een derde van het landelijk areaal zich in Natura 2000-gebieden. Goede kwaliteit en vlakdekkende vegetaties zijn vooral aanwezig in de uiterwaarden, die voor een belangrijk deel in het Natura 2000-netwerk zijn opgenomen. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstellingen van

de Biesbosch (112) en Bemelerberg & Schiepersberg (156) wijken op het aspect oppervlakte af van de landelijke doelstelling. In de Biesbosch komt het habitatype reeds over een aanzienlijke oppervlakte voor, behoud is hier derhalve voldoende. Van Bemelerberg & Schiepersberg is ingeschat dat in dit gebied weinig ruimte is voor uitbreiding.

H6510B – Glanshaver- en vossenstaarthoilanden, grote vossenstaart					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	uitbreiding	behoud	A2	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	C	doel aangepast ^a
074	Zwarte Meer	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	uitbreiding	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

Meer dan 75% van de landelijke oppervlakte van het habitatype glanshaver- en vossenstaarthoilanden, *grote vossenstaart* (subtype B) is opgenomen binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstellingen van de meeste gebieden sluiten aan op de landelijke doelstelling. De doelstellingen van de gebieden Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht (036) en Biesbosch (112) wijken op het aspect kwaliteit af van de landelijke doelstelling, omdat het habitatype in deze gebieden reeds in bijzondere kwaliteit voorkomt. Behoud van de huidige kwaliteit is derhalve voldoende.

H91E0A – *Vochtige alluviale bossen, zachthoutoibossen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	verbetering	B2	doel aangepast ^c
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud ^a	behoud	C	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
108	Oude Maas	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud ^b	verbetering	A3 ^d	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	uitbreiding	verbetering	C	concept-ontwerp
152	Grensmaas	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

(a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype kalkmoerassen (H7230) is toegestaan³⁴.

(b) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype vochtige alluviale bossen, *essen-iepenbossen* (H91E0B) is toegestaan³⁴.

(c) Doelstelling aangepast van uitbreiding oppervlakte in behoud oppervlakte, omdat de landelijke staat van instandhouding van dit subtype is vastgesteld als gunstig. De doelstelling is wel uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

(d) Aanpassing ten opzichte van aanwijzingsbesluit (zie bijlage B3).

Ongeveer drie kwart van de landelijke oppervlakte van het habitatype vochtige alluviale bossen, *zachthoutoibossen* (subtype A) bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan³⁵.

³⁴ Nadere toelichting over de “ten gunste formulering” wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

³⁵ Landelijk doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Oude Maas (Stcrt. 2011, 4458).

De landelijke opgave voor het aspect kwaliteit kan niet in alle gebieden worden nagestreefd. In Lingegebied & Diefdijk-Zuid (070) is, gezien het geringe belang van dit gebied voor het type, een behoudsdoelstelling geformuleerd. Een andere reden voor het afwijken van de landelijke doelstelling is dat er al een goede kwaliteit aanwezig is, bijvoorbeeld in Oude Maas (108), waar behoud van de kwaliteit derhalve voldoende is.

H91E0B – *Vochtige alluviale bossen, essen-iepenbossen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	B2	doel aangepast ^b
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud ^a	behoud	C ^c	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
114	Krammer-Volkerak	uitbreiding	verbetering	C	concept-ontwerp

(a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype kalkmoerassen (H7230) is toegestaan³⁴.

(b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

(c) Aanpassing ten opzichte van aanwijzingsbesluit (zie bijlage B3).

De landelijke staat van instandhouding van het subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Het habitatype is momenteel uiterst zeldzaam langs de rivieren. In alle gebieden, met uitzondering van Lingegebied & Diefdijk-Zuid (070), wordt herstel van dit subtype nagestreefd. In Lingegebied & Diefdijk-Zuid is, gezien de beperkte potenties voor uitbreiding van de oppervlakte en de reeds goede kwaliteit, een behoudsdoelstelling geformuleerd.

H91F0 – Droge hardhoutooibossen					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	A3	doel aangepast ^a
143	Zeldersche Driessen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

Ongeveer drie kwart van de landelijke oppervlakte van het habitatype droge hardhoutooibossen bevindt zich binnen het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling, met uitzondering van Zeldersche Driessen (143). In dit gebied bestaat geen ruimte voor uitbreiding.

B.4.2 Habitatrichtlijn: soorten

H1095 – Zeeprik						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage ^a	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	uitbreiding	B	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	uitbreiding	B	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	behoud	C	doel aangepast ^b
109	Haringvliet	behoud	verbetering	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit

113	Voordelta	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	verbetering	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
163	Vlakte van de Raan	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Voor trekvissen kan de som van de relatieve bijdragen boven de 100% uitkomen, omdat voor deze soorten alle gebieden in een trekroute van even groot belang zijn. Klassen zijn slechts globaal geduid (A > 15%, B = 2-15% en C < 2%) vanwege beperkte monitoringsgegevens.
- (b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

De landelijke staat van instandhouding van de zeeprk is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "matig ongunstig"³⁶. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Uitbreiding van het leefgebied heeft met name betrekking op het opgroeigebied in het rivierengebied (nevengulen), waarbij de potenties voornamelijk in de gebieden Gelderse Poort (067) en de Uiterwaarden Waal (068) liggen. Ook verbetering van de kwaliteit van het leefgebied heeft voornamelijk betrekking op het rivierengebied (opgroeigebied) en daarnaast op het verbeteren van de migratiemogelijkheden tussen de paaigebieden en de zee. In het Roerdal (150) heeft verbetering van de kwaliteit van het leefgebied betrekking op verbinding met de Maas en belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied. Onder andere de gebieden Waddenzee (001), Noordzeekustzone (007), Hollands Diep (111), Voordelta (113) en Westerschelde & Saeftinghe (122) wijken op de aspecten omvang en kwaliteit leefgebied af van de landelijke doelstelling. De landelijk matig ongunstige staat van instandhouding van de soort wordt niet veroorzaakt in deze gebieden.

H1099 – Rivierprk						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage^a	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	uitbreiding	B	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	uitbreiding	B	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	doel aangepast ^b
109	Haringvliet	behoud	verbetering	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	uitbreiding	B	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	verbetering	behoud	B	aanwijzingsbesluit
152	Grensmaas	behoud	behoud	uitbreiding	B	aanwijzingsbesluit
163	Vlakte van de Raan	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Voor trekvissen kan de som van de relatieve bijdragen boven de 100% uitkomen, omdat voor deze soorten alle gebieden in een trekroute van even groot belang zijn. Klassen zijn slechts globaal geduid (A > 15%, B = 2-15% en C < 2%) vanwege beperkte monitoringsgegevens.
- (b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

De landelijke staat van instandhouding van de rivierprk is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Uitbreiding van het leefgebied heeft met name betrekking op het opgroeigebied in het rivierengebied (nevengulen), waarbij de potenties voornamelijk in de gebieden Gelderse Poort (067) en Uiterwaarden Waal (068) liggen. Ook verbetering van de kwaliteit van het leefgebied heeft voornamelijk betrekking op het rivierengebied (opgroeigebied) en daarnaast op het verbeteren van de migratiemogelijkheden tussen de paaigebieden en de zee. In het Roerdal (150) heeft verbetering van de kwaliteit van het leefgebied betrekking op verbinding met de Maas en belangrijke leefgebieden buiten het Natura 2000-gebied. In de Grensmaas (152) wordt, gezien het

³⁶ De beschreven staat van instandhouding wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Zie het Natura 2000 profielendocument (2008) voor een nadere uitleg.

beperkte belang als opgroei gebied en het ontbreken van mogelijkheden voor herstel van het leefgebied, geen hersteldoelstelling op het aspect leefgebied nagestreefd. Onder andere de gebieden Waddenzee (001), Noordzeekustzone (007), Hollands Diep (111), Voordelta (113) en Westerschelde & Saeftinghe (122) wijken op de aspecten omvang en kwaliteit leefgebied af van de landelijke doelstelling. De landelijk matig ongunstige staat van instandhouding van de soort wordt niet veroorzaakt in deze gebieden.

H1102 – Eift						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage ^a	Besluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	uitbreiding	C	doel aangepast ^b
109	Haringvliet	behoud	verbetering	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit

- (a) Voor trekvissen kan de som van de relatieve bijdragen boven de 100% uitkomen, omdat voor deze soorten alle gebieden in een trekroute van even groot belang zijn. Klassen zijn slechts globaal geduid (A > 15%, B = 2-15% en C < 2%) vanwege beperkte monitoringsgegevens.
- (b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

De landelijke staat van instandhouding is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “zeer ongunstig”. Op het aspect populatie, net als op het aspect kwaliteit leefgebied, sluit de landelijke doelstelling hierop aan. De landelijke doelstelling is aangepast van “behoud kwaliteit leefgebied” naar “verbetering kwaliteit leefgebied” zodat het doel op dit aspect aansluit bij de landelijke staat van instandhouding. Voor het aspect omvang leefgebied is, landelijk en in alle gebieden, een behoudopgave geformuleerd omdat de zeer ongunstige staat van instandhouding op het aspect leefgebied veroorzaakt wordt door verminderde migratiemogelijkheden. Verbetering van de migratiemogelijkheden tussen de paaigebieden en de zee zal de populatie van deze anadrome vissoort in achterliggende gebieden naar verwachting uitbreiden. Het doel “verbetering kwaliteit leefgebied” heeft dan ook alleen betrekking op het gebied Haringvliet (109).

H1106 – Zalm						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage ^a	Besluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	uitbreiding	C	doel aangepast ^b
109	Haringvliet	behoud	verbetering	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	uitbreiding	A	aanwijzingsbesluit
152	Grensmaas	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Voor trekvissen kan de som van de relatieve bijdragen boven de 100% uitkomen, omdat voor deze soorten alle gebieden in een trekroute van even groot belang zijn. Klassen zijn slechts globaal geduid (A > 15%, B = 2-15% en C < 2%) vanwege beperkte monitoringsgegevens.
- (b) De doelstelling is uitgebreid met een behoudsdoelstelling voor het aspect verspreiding.

De landelijke staat van instandhouding van de zalm is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk “zeer ongunstig” en “matig ongunstig”. Op het aspect populatie, net als op het aspect kwaliteit leefgebied, sluit de landelijke doelstelling hierop aan. Voor het aspect omvang leefgebied is, landelijk en in alle gebieden, een behoudopgave geformuleerd omdat de matig ongunstige staat van instandhouding op het aspect leefgebied veroorzaakt wordt door verminderde migratiemogelijkheden. Verbetering van de migratiemogelijkheden tussen de paaigebieden en de zee zal de populatie van deze anadrome vissoort in achterliggende gebieden naar verwachting uitbreiden. Het doel “verbetering kwaliteit leefgebied” heeft dan ook alleen betrekking op het gebied Haringvliet (109).

H1134 – Bittervoorn						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
009	Groote Wielen	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	behoud	C	conform ontwerp ^b
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
089	Eilandspolder	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
091	Polder Westzaan	behoud ^a	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Enige achteruitgang in omvang leefgebied ten gunste van habitatype ruigten en zomen (H6430) is toegestaan³⁴.
- (b) De doelstelling sluit aan op de ontwerpbesluiten van de individuele deelgebieden.

De landelijke staat van instandhouding van de bittervoorn is op het aspect leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling.

H1145 – Grote modderkruiper					
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	conform ontwerp ^a
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	behoud	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerveen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit

074	Zwarte Meer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
095	Oosterlijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
130	Langstraat	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling sluit aan op de ontwerpbesluiten van de individuele deelgebieden.

De landelijke staat van instandhouding van de grote modderkruiper is beoordeeld als "matig ongunstig". Inventarisatiegegevens van de soort zijn slechts in beperkte mate aanwezig, daarom worden er geen relatieve bijdragen per gebied gegeven. Wel is duidelijk dat het leefgebied is gekrompen. De landelijke doelstelling is gericht op het plaatselijk verbeteren van het leefgebied voor uitbreiding van de populatie. De toepassing van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de gedragscode voor waterschappen kunnen tevens een positieve bijdrage leveren aan een verbetering van het leefgebied van de soort. Herstel doelstellingen zijn neergelegd in die gebieden waar de soort onder druk staat en/of er goede mogelijkheden zijn voor het uitbreiden en verbeteren van het leefgebied ten behoeve van het uitbreiden van de populatie.

H1149 – Kleine modderkruiper					
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	behoud	conform ontwerp ^b
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
065	Binnenveld	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
089	Eilandspolder	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
091	Polder Westzaan	behoud ^a	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
130	Langstraat	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oosterwijkse Vennen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
135	Kempeland-West	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit

138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit

- (a) Enige achteruitgang in omvang leefgebied ten gunste van habitatype ruigten en zomen (H6430) is toegestaan³⁴.
- (b) De doelstelling sluit aan op de ontwerpbesluiten van de individuele deelgebieden.

De landelijke staat van instandhouding voor de kleine modderkruiper is op het aspect leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke opgave. Inventarisatiegegevens van de soort zijn slechts in beperkte mate aanwezig, daarom worden er geen relatieve bijdragen per gebied gegeven. Gezien de ruime verspreiding en het algemene voorkomen van de soort, voldoet de kwaliteit van het leefgebied op het merendeel van de vindplaatsen. Het streven is om het algemeen voorkomen van de kleine modderkruiper in Nederland te bestendigen. Het is met name van belang om de soort in de kern van zijn verspreidingsgebied in hoge aantallen en wijdverspreid te behouden. Net als de grote modderkruiper kan de kleine modderkruiper daarnaast profiteren van de ingeslagen beleidswegen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en het meer ecologisch beheren van wateren door waterschappen.

H1163 – Rivierdonderpad					
Landelijke doelstelling: behoud/uitbreiding omvang en behoud/verbetering kwaliteit leefgebied ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	behoud	conform ontwerp ^c
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	behoud	uitbreiding	ontwerpbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
073	Markermeer & IJmeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	behoud ^b	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
092	Ijperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtvlakten	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
148	Swalmdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
152	Grensmaas	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit

- (a) Behoud omvang en kwaliteit leefgebied in de grote wateren en uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied in de beken.
- (b) Enige achteruitgang in oppervlakte leefgebied ten gunste van broedvogelsoorten roerdomp (A021) of grote karekiet (A298) is toegestaan³⁴.
- (c) De doelstelling sluit aan op de ontwerpbesluiten van de individuele deelgebieden.

De landelijke staat van instandhouding van de rivierdonderpad is op het aspect leefgebied als "matig ongunstig"³⁶ beoordeeld en heeft voornamelijk betrekking op in beken voorkomende rivierdonderpadden, waaronder de "beekdonderpad" (*Cottus rhenanus*). De staat van instandhouding van de "gewone" rivierdonderpad (*Cottus perifretum*) die een veel ruimere verspreiding heeft in meren, rivieren en beken, wordt, behalve in beken, vooralsnog als gunstig beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Er zijn

onvoldoende inventarisatiegegevens over de landelijke verspreiding van de soort op kilometerhokniveau bekend, daarom worden er geen relatieve bijdragen per gebied gegeven. In de beekdalgebieden is een landelijke hersteldoelstelling neergelegd. Alleen in de gebieden Veluwe (057) en Geuldal (157), waar het leefgebied het meest onder druk staat en er mogelijkheden zijn voor herstel van het leefgebied en van de populatie, is een hersteldoelstelling neergelegd.

H1166 – Kamsalamander					
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
029	Holtingerveld	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	doel aangepast
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
050	Landgoederen Oldenzaal	uitbreiding	behoud	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
053	Buurserzand & Haaksbergerven	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
054	Witte Veen	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerven	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
062	Willinks Weust	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
082	Uiterwaarden Lek	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	uitbreiding	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
149	Meinweg	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
155	Brunsummerheide	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	behoud	verbetering	behoud	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de kamsalamander is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Er zijn onvoldoende kwantitatieve verspreidingsgegevens om de relatieve bijdrage per gebied te kunnen bepalen. In de gebieden met de grootste ecologische potentie voor herstel van het leefgebied en/of waar de grootste bijdrage aan de landelijke doelstelling gerealiseerd kan worden, wordt uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van

de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de populatie nagestreefd (onder andere in Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027)). In sommige gebieden is het leefgebied al op orde en gedijt ook een behoorlijke populatie zoals in Willinks Weust (062) en is behoud derhalve voldoende. Tenslotte is in de Limburgse gebieden Bemelerberg & Schiepersberg (156) en Geuldal (157) voor behoud gekozen vanwege mogelijke beperkingen voor de instandhoudingsdoelstellingen van de geelbuikvuurpad (H1193).

H1318 – Meervleermuis (zomer)						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
009	Groote Wielen	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	behoud	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	behoud	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	behoud	C	conform ontwerp ^a
072	IJsselmeer	behoud	behoud	behoud	B1 ^a	aanwijzingsbesluit
073	Markermeer & IJmeer	behoud	behoud	behoud	B1 ^a	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
091	Polder Westzaan	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling sluit aan op de ontwerpbesluiten van de individuele deelgebieden.

De landelijke staat van instandhouding van de meervleermuis is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig"³⁶. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke opgave, die gericht is op behoud van foerageergebieden die gebruikt worden door meervleermuizen uit kraamkolonies en verblijfplaatsen in de omgeving van de betreffende Natura 2000-gebieden.

H1337 – Bever						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	verbetering	uitbreiding	C	doel aangepast
108	Oude Maas	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
111	Hollands Diep	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
147	Leudal	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
148	Swalmdal	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	behoud	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
152	Grensmaas	behoud	behoud	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de bever is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "gunstig". De landelijke herstelopgave voor het leefgebied wijkt hiervan af. De reden hiervoor is dat, ondanks dat er kwantitatief voldoende geschikt leefgebied voor de soort voorhanden is, de verspreiding van het leefgebied nog niet op orde is omdat er nog onvoldoende verbindingen zijn tussen kerngebieden. De landelijke doelstelling voor herstel van de populatie is gericht op deze verbindingen om hiermee een duurzame populatie van de soort te realiseren die over het gehele rivierengebied verspreid voorkomt. De uitbreidingsopgave van het leefgebied geldt voor Uiterwaarden IJssel (038), waar het van belang is dat de soort zich in het IJsseldal verder zal uitbreiden om een duurzame populatie in het rivierengebied te realiseren. Uitbreiding van het leefgebied in dit gebied heeft betrekking op het benutten van nog niet bezet potentieel leefgebied. In de meeste gebieden is reeds voldoende geschikt leefgebied aanwezig en zal de populatie naar verwachting uitbreiden bij een behoudopgave voor het leefgebied.

B.4.3. Vogelrichtlijn: broedvogels

A004 – Dodaars						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	40	C	aanwijzingsbesluit
030	Dwingelderveld	behoud	behoud	55	B1	aanwijzingsbesluit
038/066-68	Rijntakken	behoud	behoud	45	C	doel aangepast ^a
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	140	B2	aanwijzingsbesluit
127	Markiezaat	behoud	behoud	30	C	aanwijzingsbesluit
128	Brabantse Wal	behoud	verbetering	40	C	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	behoud	30	C	aanwijzingsbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud	behoud	35	C	aanwijzingsbesluit
140	Groote Peel	behoud	behoud	40	C	aanwijzingsbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	50	B1	aanwijzingsbesluit

(a) Het aantal in de doelstelling is aangepast van ten minste 40 paren voor de Gelderse Poort naar ten minste 45 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal voor de Rijntakken is afgeleid van het gemiddelde van de peiljaren 1999-2003 van ten minste 47 paren.

De landelijke staat van instandhouding van de dodaars is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 2.000 paren". Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan bij de landelijke doelstelling, met uitzondering van Brabantse Wal (128).

A017 – Aalscholver						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	870	B1	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	910	B1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	1.000	B1	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	behoud	behoud	660	C	doel aangepast ^a
072	IJsselmeer	behoud	behoud	8.000 ^R	B2	aanwijzingsbesluit
073	Markermeer & IJmeer	behoud	behoud	8.000 ^R	C	aanwijzingsbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	8.000 ^R	A1	aanwijzingsbesluit

079	Lepelaarplassen	behoud	behoud	8.000 ^R	B2	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	790	B1	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	behoud	behoud	1.800	B2	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud	behoud	1.100	B1	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	310	C	aanwijzingsbesluit
119	Veerse Meer	behoud	behoud	300	B1	aanwijzingsbesluit

(a) De aantallen in de doelstellingen van Uiterwaarden IJssel en Gelderse Poort zijn aangepast van respectievelijk 280 en 230 paren naar 660 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal voor de Rijntakken is afgeleid van het gemiddelde van de peiljaren 1999-2003 van 664 paren.

(R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de aalscholver is voor zowel leefgebied als populatie als “gunstig” beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit hierop aan: “behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van het actuele nationale populatieniveau van ten minste 20.000 paren”. Het gemiddelde aantal broedparen in Nederland in 1999-2003 werd naar boven afgerond tot 21.000 paren. Dit was relatief hoog ten opzichte van de periode vanaf 1994 door tijdelijke opleving in het IJsselmeergebied in 2002 en 2003. Daarom is als landelijk doel gekozen voor een doelniveau van 20.000 paren. De gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke behoudopgave. De som van de populatieaantallen in de gebiedsdoelen is lager dan de landelijke doelstelling van 20.000 paren. De regionale doelstelling voor het IJsselmeergebied (8.000 broedparen) is eveneens lager dan de som van de gemiddelden 1999-2003 (9.600 broedparen) van Oostvaardersplassen (078), IJsselmeer (072) en Lepelaarplassen (079)³⁷. De beide hiervoor genoemde afwijkingen zijn acceptabel omdat verwacht wordt dat de populatie aalscholvers als gevolg van ecologische ontwikkelingen verder zal afnemen³⁸. Het gemiddelde aantal van het IJsselmeergebied neemt af in de richting van 8.000 broedparen. Omdat een verbetering van de waterkwaliteit wordt voorzien zal de voedselbeschikbaarheid verder afnemen. Het is daarom niet te verwachten dat het aantal van 9.600 broedparen weer bereikt zal worden.

A021 – Roerdomp						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	5	C	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	2	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	3 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	10	B1	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	6	C	aanwijzingsbesluit
014	Deelen	behoud	behoud	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
020	Zuidlaardermeergebied	behoud	behoud	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	14 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	30 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	behoud	behoud	1 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	doel aangepast ^a
072	IJsselmeer	uitbreiding	verbetering	7(↑)	B1	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	uitbreiding	verbetering	6 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
075	Ketelmeer & Vossemeer	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	40	B2	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	2 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	10	B1	ontwerpbesluit

³⁷ Het gebied Markermeer & IJmeer ontbreekt in SOVON & CBS (2005) voor de aalscholver omdat aan dit gebied nu (na de publicatie van de gegevens in 2005) een instandhoudingsdoelstelling is toegevoegd.

³⁸ Eerden, M. van en Rijn, S. van (2008): Handen af van de aalscholver, de aalscholver als indicator van natuur-, water- en visserijbeheer. Vakblad Natuur Bos en Landschap, p. 23-26.

092	Iperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	17	B2	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	6 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	behoud	5	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Het aantal in de doelstelling van Gelderse Poort is aangepast van ten minste 20 paren (territoria) in ten minste 20 paren (territoria) voor de Rijntakken als geheel. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van de historische potentie, het gemiddelde van de jaren 1989-1993 van 21,4 territoria in het belangrijkste deelgebied (Gelderse Poort).

De landelijke staat van instandhouding van de roerdomp is voor wat betreft de aspecten leefgebied en populatie als "zeer ongunstig" beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding tot een populatie van ten minste 400 paren (territoria)". De doelstelling is conform het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000)³⁹.

Bij de roerdomp is het streven tenminste de gewenste minimumpopulatie voor Nederland te herstellen⁴⁰. Dit betekent dat het beoogde herstel deels zal moeten worden bereikt in gebieden buiten het Natura 2000-netwerk. Een aantal gebiedsdoelstellingen wijkt af van de landelijke doelstelling. In deze gebieden wordt een behoudopgave beoogd. In de gebieden Duinen Schiermonnikoog (006), Deelen (014) en Zuidlaardermeergebied (020) wordt met behoud van het leefgebied herstel (Duinen Schiermonnikoog) of een kleine uitbreiding van de populatie nagestreefd. De gebieden Duinen en Lage Land Texel (002) en Duinen Ameland (005) bieden geen verdere ruimte voor uitbreiding gelet op de beperkte beschikbaarheid van rietmoerassen in de duingebieden. Het gebied Lauwersmeer (008) wijkt af omdat uit tellingen blijkt dat het gemiddeld voorkomen van de soort in dit gebied in het (recente) verleden niet groter is geweest dan het gemiddelde voorkomen waarop de doelstelling is gebaseerd. Het is dus onzeker of het gebied meer broedvogels kan herbergen dan nu het geval is. Het gebied Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht (036) biedt geen verdere ruimte voor uitbreiding gelet op de beperkte aanwezigheid van rietmoerassen. Voor het gebied Oostvaardersplassen (078) is voor behoud van de populatie en het leefgebied gekozen, omdat de populaties de laatste jaren reeds sterk toegenomen zijn.

A022 – Woudaap						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
038/66-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B2	doel aangepast ^a
078	Oostvaardersplassen	uitbreiding	verbetering	3 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	A1	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	behoud	2 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit

- (a) De instandhoudingsdoelstelling van de Gelderse Poort is aangepast zodat de reikwijdte van de doelstelling is verruimd tot die van de Rijntakken (Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal).

De landelijke staat van instandhouding van de woudaap (broedvogel) is beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierbij aan: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied. Gestreefd wordt naar herstel van een populatieniveau van ten minste 200 paren". Er zijn voor de woudaap in het bijzonder extra inspanningen nodig om de gewenste minimum populatie te bereiken⁴⁰. In de toelichting bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling is onderkend dat er nog niet van een werkelijk duurzame populatie kan worden gesproken wanneer de instandhoudingsdoelstellingen per gebied zijn gerealiseerd. Voor de realisatie van de landelijke doelstelling zal een deel moeten worden gerealiseerd in niet voor de soort aangewezen Natura 2000-gebieden. De doelstellingen van de gebieden sluiten aan bij de landelijke doelstelling, met uitzondering van het gebied Strabrechtse Heide & Beuven (137).

³⁹ Boer, T. den (2000): Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004. Rapport Directie Natuurbeheer nr. 47. Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.

⁴⁰ Natura 2000 doelendocument (2006): Tekstkader 4.5.1. Landelijke doelen broedvogels ("gemaakte keuze").

A119 – Porseleinhoen						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	4	C	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	2	C	aanwijzingsbesluit
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	15	B2	aanwijzingsbesluit
009	Groote Wielen	behoud	behoud	4 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	behoud	behoud	1 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
012	Sneekermeergebied	behoud	behoud	2 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	15 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
019	Leekstermeergebied	behoud	behoud	2 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
020	Zuidlaardermeergebied	uitbreiding	verbetering	15	B2	aanwijzingsbesluit
023	Fochteloërveen	behoud	behoud	20 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	15 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	30 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	19	B2	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	behoud	behoud	10 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B1	doel aangepast ^a
072	IJsselmeer	uitbreiding	verbetering	18 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	uitbreiding	verbetering	7 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
075	Ketelmeer & Vossemeer	uitbreiding	verbetering	4 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
078	Oostvaardersplassen	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	8	B1	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
106	Boezems Kinderdijk	behoud	behoud	1	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
140	Groote Peel	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit

(a) Het aantal in de doelstellingen van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal is aangepast van respectievelijk ten minste 20-, 10-, 10-, 10- paren naar ten minste 40 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal is afgeleid van de som (37 paren) van de maxima van de afzonderlijke deelgebieden (respectievelijk 16-,12-,6-,3 paren) tijdens de periode 1999-2011. Oudere trendgegevens (voor 1999) zijn incompleet en daarom minder geschikt als basis voor de populatiedoelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van het porseleinhoen is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "zeer ongunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling is dan ook gericht op uitbreiding van de omvang en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor herstel van een populatie van ten minste 400 paren. De aantallen van het porseleinhoen vertonen jaarlijks grote schommelingen als gevolg van weersomstandigheden zodat een doelstelling op basis van het gemiddelde niet doelmatig is. Er is daarom gekozen voor een populatieniveau in gunstige jaren, de jaren waarin in het late voorjaar sprake is van hoge waterstanden in het leefgebied, wat de belangrijkste voorwaarde is om tot broeden over te gaan. De herstelopgave volgt het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000)³⁹. Er zijn voor het porseleinhoen extra inspanningen nodig om de gewenste landelijke minimumpopulatie te bereiken⁴⁰. Er is een beleidskeuze gemaakt om strategisch te lokaliseren door de opgave voor herstel van plas-dras situaties voor onder andere het porseleinhoen te leggen in het landschap Meren en Moerassen, waaronder het gebied IJsselmeer (072). Daarnaast liggen er potenties in het rivierengebied. Behoud wordt nagestreefd in die gebieden waar de historische potentie niet meer haalbaar is, waar de lokale populatietrend stabiel of toenemend is zodat behoud van het leefgebied voldoende is, of waar onvoldoende trendgegevens beschikbaar zijn om de potenties voor herstel in te schatten. De gebieden Duinen Vlieland (003), Duinen Ameland (005) bieden onvoldoende potentie voor verdere verbetering van het leefgebied en de daarmee samenhangende populatieontwikkeling. In het gebied Boezems Kinderdijk (106) is de lokale populatietrend stabiel. In het gebied Lauwersmeer (008) is de lokale populatietrend toenemend. Van de gebieden Groote Wielen (009), Sneekermeergebied (012), Leekstermeergebied (019) en Uiterwaarden

Zwarte Water en Vecht (036) zijn onvoldoende trendgegevens beschikbaar. Voor Groote Wielen, Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving (010), Sneekermeergebied, Leekstermeergebied en Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht is ingeschat dat het behoud van het leefgebied voldoende is voor een (kleine) toename van de populatie.

A122 – Kwartelkoning						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
012	Sneekermeergebied	behoud	behoud	2 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
019	Leekstermeergebied	behoud	behoud	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	13 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	behoud	behoud	5	C	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	160 (↑)	B2	doel aangepast ^a

(a) Het aantal in de doelstellingen van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal is aangepast van respectievelijk ten minste 60-, 40-, 40-, 30- paren naar ten minste 160 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van de som (158 paren) van de maxima van de afzonderlijke deelgebieden (respectievelijk 64-,32-,29-,33 paren) tijdens de periode 1999-2011. De aantallen voor het jaar 1999 zijn lager en deels incompleet. Met name voor de deelgebieden Uiterwaarden Neder-Rijn en Gelderse Poort zijn in afwijking van de afzonderlijke ontwerp aanwijzingsbesluiten lagere aantallen gebruikt die meer in overeenstemming zijn met de historische trend.

De landelijke staat van instandhouding van de kwartelkoning is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hier gedeeltelijk op aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 400 paren". De matig ongunstige staat van instandhouding op het aspect leefgebied wordt vooral veroorzaakt door de ongunstige situatie in landbouwgebieden, waar de soort sterk van het maai-beheer afhankelijk is⁴¹. Ondanks dat de landelijke doelstelling op behoud van de kwaliteit en de omvang van het leefgebied en de populatie is gericht, zijn voor meerdere gebieden herstelopgaven voor het leefgebied en/of de populatie gesteld. Eén van de belangrijkste aanleidingen daarvoor is het verlies van broedgebied in de akkerbouwgebieden van het Oldambt (provincie Groningen). Dit gebied is momenteel één van de belangrijkste broedgebieden van Nederland, maar gelet op het agrarische karakter van het Oldambt zijn de mogelijkheden voor duurzame bescherming van de kwartelkoning hier beperkt ⁴¹. Om te compenseren voor eventueel verlies van broedgebied wordt in enkele Natura 2000-gebieden ingezet op uitbreiding en/of verbetering van het leefgebied en/of herstel van de populatie. In de gebieden Sneekermeergebied (012) en Leekstermeergebied (019) wordt met behoud van het leefgebied een klein herstel van de populatie nagestreefd.

A153 – Watersnip						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	16	C	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	160	B2	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	150 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	behoud	behoud	17	C	doel toegevoegd ^x
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	uitbreiding	verbetering	60 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de watersnip is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "zeer ongunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit daarop aan: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van de populatie van ten minste 4.000 broedparen". Het beoogde herstel van de landelijke populatie zal grotendeels moeten worden bereikt door maatregelen in gebieden buiten het Natura 2000-netwerk. Met de voorziene maatregelen in het kader

⁴¹ Zie ook Natura 2000 profielendocument (2008): Kwartelkoning (A122).

van de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier zal het riviereengebied een substantiële bijdrage kunnen gaan leveren voor onder andere de watersnip⁴².

A197 – Zwarte stern						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	60 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
014	Deelen	uitbreiding	verbetering	50 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	200 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	uitbreiding	verbetering	60 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	240 (↑)	B1	doel aangepast ^a
094	Naardermeer	uitbreiding	verbetering	35 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	110 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
106	Boezems Kinderdijk	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Het aantal in de doelstellingen van Uiterwaarden IJssel, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal is aangepast van respectievelijk ten minste 50-, 150-, en 20- paren naar ten minste 230 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal in de doelstelling is afgeleid van de som (232 paren) van de maxima van de afzonderlijke deelgebieden (respectievelijk 65-, 150-, en 17 paren) tijdens de periode 1986-2011. Omdat het gemiddelde aantal van de peiljaren 1999-2003 (186 paren) in meerdere jaren (2000, 2003, 2004, 2005, 2008, 2010) is overschreden kan het gebied een hogere bijdrage leveren aan het herstel van de landelijke populatie. Met name voor het deelgebied Uiterwaarden IJssel is in afwijking van het ontwerp aanwijzingsbesluit een hoger populatieaantal gekozen gezien de maxima sinds 2000 (64 en 82 paren in respectievelijk 2010 en 2011). De opgave voor het leefgebied van Uiterwaarden IJssel is gewijzigd van behoud omvang en kwaliteit leefgebied in uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied voor de Rijntakken als geheel. De doelstelling voor het leefgebied binnen Uiterwaarden IJssel is in overeenstemming gebracht met de landelijke doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de zwarte stern is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "zeer ongunstig" en "matig ongunstig". Landelijk is een herstelopgave geformuleerd: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van ten minste 2.000 paren". Het merendeel van de gebiedsdoelstellingen sluit hierop aan.

A229 – IJsvogel						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
035	De Wieden	behoud	behoud	10	C	aanwijzingsbesluit
038	Rijntakken	behoud	behoud	25	C	doel aangepast ^a
057	Veluwe	behoud	behoud	30	B1	ontwerpbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	10	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	20	B1	aanwijzingsbesluit

- (a) Het aantal in de doelstellingen van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn en Gelderse Poort is aangepast van respectievelijk ten minste 10-, 5-, en 10- paren naar ten minste 25 paren voor de Rijntakken als geheel.

De landelijke staat van instandhouding van de ijsvogel is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 200 paren (binnen een termijn van 5 jaren na strenge winters)" ⁴³. Alle gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de landelijke doelstelling.

⁴² Natura 2000 doelendocument (2006), pagina 140.

⁴³ Natura 2000 doelendocument (2006), pagina 197.

A249 – Oeverwaluw						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
038/66-68	Rijntakken	behoud	behoud	680	B1	doel aangepast ^a
145	Maasduinen	behoud	behoud	120	C	aanwijzingsbesluit

(a) Het aantal in de doelstelling van Uiterwaarden Neder-Rijn en Gelderse Poort is aangepast van respectievelijk ten minste 80 en 420 paren naar ten minste 680 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal voor de Rijntakken is afgeleid van de som van de gemiddelden van de afzonderlijke deelgebieden in de jaren 1999-2003. Dit zijn voor Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal respectievelijk 75-, 420-, en 183 broedparen.

De landelijke staat van instandhouding van de oeverwaluw is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 20.000 paren". De gebiedsdoelen sluiten aan bij de landelijke doelstelling.

A272 – Blauwborst						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	120	C	aanwijzingsbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	150	C	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	behoud	behoud	95	C	doel aangepast ^a
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	190	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	410	B1	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	1.300	A1	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	450	B1	aanwijzingsbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud	behoud	350	B1	aanwijzingsbesluit
140	Groote Peel	behoud	behoud	200	B1	aanwijzingsbesluit

(a) Het aantal in de doelstelling van Gelderse Poort is aangepast van ten minste 80 naar ten minste 95 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal is gelijk aan de som van de gemiddelden van de afzonderlijke deelgebieden in de jaren 1999-2003. Voor Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal zijn dat respectievelijk ten minste 8-, 8-, 75-, en 4 broedparen.

De landelijke staat van instandhouding van de blauwborst is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit daarbij aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van een totaal van 6.500 paren". De huidige populatie is groter dan ooit eerder in de vorige eeuw en groter dan het gewenste basisniveau vanuit populatie-ecologische optiek. Het aantal van 6.500 paren is conform het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000)³⁹. De gebiedsdoelstellingen sluiten aan bij de landelijke doelstelling.

A298 – Grote karekiet						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
034	Weerribben	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	uitbreiding	verbetering	2 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	70 (↑)	B1	doel aangepast ^a
074	Zwarte Meer	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit

075	Ketelmeer & Vossemeer	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	3 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	50	A1	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	aanwijzingsbesluit

- (a) Het aantal in de doelstelling van Gelderse Poort is gewijzigd van 40 paren in 70 paren voor de Rijntakken als geheel. Het aantal is afgeleid van de som van de maxima van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal in de jaren 1980-2011 (respectievelijk 11 paren in 1990, 2 paren in 1993, 57 paren in 1991 en 1 paar in 1991). Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding op het aspect populatie en de historische potentie kan het gebied een relatief hoge bijdrage leveren aan de landelijke populatiedoelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de grote karekiet is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van ten minste 500 paren". In het gebied Oostvaardersplassen (078) wordt van de landelijke doelstelling afgeweken. In de Oostvaardersplassen wordt met behoud van het leefgebied een kleine uitbreiding van de populatie verwacht.

B.4.4. Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

De doelniveaus van niet-broedvogels zijn meestal uitgedrukt als seizoensgemiddelde of als (gemiddeld) seizoensmaximum. Deze gemiddelden, die worden bepaald aan de hand van maandelijkse tellingen, worden als volgt berekend⁴⁴:

Het seizoensgemiddelde is het gemiddelde aantal in een gebied aanwezige vogels over het gehele seizoen, berekend aan de hand van maandelijks uitgevoerde tellingen over een reeks seizoenen (1999/2000-2003/2004).

Het (gemiddeld) seizoensmaximum is het gemiddelde van het grootste getelde aantal (piekaantal) per seizoen (juli t/m juni van het volgende jaar) berekend over een reeks van achtereenvolgende seizoenen (meestal vijf seizoenen: 1999/2000-2003/2004).

Bij voorkeur is het doelniveau uitgedrukt als seizoensgemiddelde omdat dit een indicatie geeft voor het gebruik van een gebied over het gehele seizoen. Bij onvoldoende beschikbaarheid van jaarrondtellingen moet soms worden teruggevallen op het seizoensmaximum.

A130 – Scholekster						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage*	Besluit
001	Waddenzee	behoud	verbetering	140.000-160.000 (↑)	sf, A4	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	3.300 ^a	s, C	aanwijzingsbesluit
038/66-68	Rijntakken	behoud	behoud	340	sf, C	doel aangepast ^b
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	790	sf, C	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	2.500	sf, C	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	560	sf, C	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	behoud	behoud	24.000	sf, A1	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	7.500	sf, B1	aanwijzingsbesluit

* Het gebied vervult hoofdzakelijk een slaapplaatsfunctie (s), foerageerfunctie (f) of beide (sf).

(a) De populatieschatting is gebaseerd op het gemiddelde seizoensmaximum over de periode 1999/2000-2003/2004.

⁴⁴ Voorbeeld voor een seizoen met de volgende telresultaten (juli-juni): 0, 0, 0, 100, 100, 200, 100, 100, 0, 0, 0, 0. Het seizoensmaximum bedraagt in dit geval 200, het seizoensgemiddelde 50 (som van alle maandcijfers gedeeld door 12).

De staat van instandhouding voor de scholekster is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "zeer ongunstig" en "matig ongunstig", waarbij de laatste voornamelijk betrekking heeft op de kwaliteit van het leefgebied en niet op de omvang. De landelijke doelstelling sluit hierop aan⁴⁵. In Nederland is de populatie scholeksters fors afgenomen (bij een internationale toename) in relatie tot verminderd voedselaanbod in de intergetijdengebieden (schelpdieren). Alleen voor de Waddenzee (001) is een verbeteropgave geformuleerd voor de kwaliteit van het leefgebied, vanwege het relatief grote belang van dit gebied en omdat de mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit in het Deltagebied, in dit geval de gebieden Duinen Goeree & Kwade Hoek (101), Voordelta (113), Grevelingen (115), Oosterschelde (118) en Westerschelde & Saeftinghe (122), beperkt zijn (met name door zandhonger in de Oosterschelde, welke leidt tot een afname van het foerageergebied). In de Natura 2000-gebieden Uiterwaarden IJssel (038), Duinen Goeree & Kwade Hoek, Voordelta en Grevelingen zijn bovendien geen aanwijzingen voor afname van de populatie of voor vermindering van de kwaliteit van het leefgebied (zelfs aantalstoename in de gebieden Uiterwaarden IJssel en Duinen Goeree & Kwade Hoek sinds respectievelijk 1980/1981 en 1990/1991). Voor de Westerschelde is de trend op lange termijn neutraal, in tegenstelling tot de Waddenzee. Daarom is voor de Westerschelde voor behoud gekozen. Voor de Noordzeekustzone (007) zijn onvoldoende telgegevens bekend voor een trendanalyse. Er is daarom eveneens een behoudopgave geformuleerd.

Overige niet-broedvogelsoorten					
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie					
Vogelsoort	Aantal gebieden	Landelijke doelstelling	Populatie Rijntakken (max)	Relatieve bijdrage *	Besluit
A005 Fuut ^{(a);(i)}	21	10.900	570	sf, B1	doel aangepast ^(k)
A017 Aalscholver ^(g)	23	24.500	1.300	sf, B1	doel aangepast ^(k)
A037 Kleine zwaan ^(b)	26	4.820	100	sf, C	doel aangepast ^(k)
A038 Wilde zwaan ^(c)	4	360	30	sf, B2	doel aangepast ^(k)
A039 Toendrarietgans ^{(g); (h)}	12	34.100	2.800 (max)	s	doel toegevoegd
A041 Kolgans ^{(g);(h); (h)}	33	218.300	183.000 (max)	s	doel aangepast ^(l)
A043 Grauwe gans ^{(g);(h); (h)}	28	86.300	22.000 (max)	s	doel aangepast ^(l)
A045 Brandgans ^{(g);(h); (h)}	26	140.900	5.200 (max)	s	doel aangepast ^(l)
A048 Bergeend ^(g)	15	48.900	120	sf, B2	doel toegevoegd
A050 Smient ^{(g);(h); (h)}	43	258.200	17.900	s	doel aangepast ^(l)
A051 Krakeend ^{(g);(h)}	32	10.200	340	f, C	doel aangepast ^(k)
A052 Wintertaling ^(d)	23	21.000	1.100	f, C	doel aangepast ^(k)
A053 Wilde eend ^(g)	13	128.000	6.100	f, C	doel aangepast ^(k)
A054 Pijlstaart ^(c)	22	7.850	130	f, C	doel aangepast ^(k)
A056 Slobeend ^{(g);(i)}	36	5.750	400	f, C	doel aangepast ^(k)
A059 Tafeleend ^(e)	15	20.900	990	f, B1	doel aangepast ^(k)
A061 Kuifeend ^{(c);(i)}	19	75.700	2.300	f, C	doel aangepast ^(k)
A068 Nonnetje ^(a)	15	690	40	f, B1	doel aangepast ^(k)
A125 Meerkoet ^{(g);(i)}	20	89.700	8.100	f, B2	doel aangepast ^(k)
A140 Goudplevier ⁽ⁱ⁾	12	32.300	140	f, C	doel toegevoegd
A142 Kievit ^(c)	8	75.500	8.100	f, B2	doel aangepast ^(k)
A151 Kempphaan ^(b)	6	39.500	1000	B1	doel toegevoegd
A156 Grutto ^(f)	20	6.000	690	C	doel aangepast ^(k)
A160 Wulp ^(g)	14	101.100	850	sf, C	doel aangepast ^(k)
A162 Tureluur ^(c)	9	18.480	65	sf, C	doel aangepast ^(k)

* Het gebied vervult hoofdzakelijk een slaappleatsfunctie (s), foerageerfunctie (f) of beide (sf). Relatieve bijdrage is alleen berekend als het landelijke doel en het gebiedsdoel beide zijn gebaseerd op dezelfde waarde (óf seizoensmaximum óf seizoensgemiddelde).

⁴⁵ Landelijk doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Waddenzee (Stcrt. 2009, 38).

- (a) Fuut en nonnetje: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is landelijk een behoudsdoelstelling geformuleerd voor deze soorten vanwege slechte stuurbaarheid van vermoedelijke oorzaken (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (b) Kleine zwaan en kempfaan: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is landelijk een behoudsdoelstelling geformuleerd. De recente afname is verbonden aan een afname op internationaal niveau en mogelijk aan enkele andere slecht stuurbare factoren (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (c) Wilde zwaan, pijlstaart, kuifeend, Kievit en tureluur: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is landelijk een behoudsdoelstelling voor deze soorten geformuleerd, omdat deze staat van instandhouding alleen gebaseerd is op toekomstverwachting (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (d) Wintertaling: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding op het aspect populatie is landelijk een behoudsdoelstelling voor deze soort geformuleerd. De staat van instandhouding is gebaseerd op een populatieafname die niet leidt tot een waarde van minder dan 75% van de draagkrachtindicatie (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (e) Tafeleend: ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is landelijk een behoudsdoelstelling voor de tafeleend geformuleerd, vanwege slecht stuurbare oorzaken en enige compensatie door toename in de randmeren (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (f) Grutto: de grutto heeft gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding op landelijk niveau een opgave voor uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied. Aangezien deze opgave niet te realiseren is binnen het Natura 2000-netwerk is in alle gebieden een behoudopgave voor de grutto geformuleerd (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (g) Aalscholver, toendrarietgans, kolgans, grauwe gans, brandgans, smient, kraakeend, wilde eend, slobbeend, meerkoet en wulp: de staat van instandhouding van de soort is beoordeeld als "gunstig".⁴⁶
- (h) Kolgans, grauwe gans, brandgans, smient en kraakeend: enige afname landelijk veroorzaakt door extensivering van landgebruik (onder andere door natuurontwikkeling) is aanvaardbaar.
- (i) Fuut, slobbeend, kuifeend en meerkoet: enige afname landelijk als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.
- (j) Goudplevier: de goudplevier heeft landelijk een opgave voor uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied. De verslechtering van de kwaliteit van het leefgebied is niet zichtbaar in de trend, deze laat een toename zien binnen het Natura 2000-netwerk. Dit betreft echter minder dan de helft van de Nederlandse vogels en is een gevolg van verschuivingen in de ligging van de pleisterplaatsen. Incidentele tellingen buiten het monitoringsnetwerk suggereren dat de kwaliteit van het leefgebied buiten het Natura 2000-netwerk is afgenomen. Herstelopgaven binnen het netwerk zijn in dit licht niet geformuleerd (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (k) De aantallen in de doelstelling zijn opnieuw berekend en hebben betrekking op het gehele Vogelrichtlijngebied Rijntakken. De aantallen zijn afgeleid van de notitie "Informatie over vogelsoorten in Natura 2000 gebieden Rijntakken" (SOVON 2012).
- (l) Kolgans, grauwe gans, brandgans, smient: de instandhoudingsdoelstellingen van de ontwerpbesluiten van de Natura 2000-gebieden Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal zijn aangepast. De afzonderlijke instandhoudingsdoelstellingen uit de ontwerpbesluiten zijn gewijzigd tot de formulering van één instandhoudingsdoelstelling voor het samengestelde Natura 2000-gebied Rijntakken. De instandhoudingsdoelstelling "behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld xxxxx vogels (seizoensgemiddelde)", is gewijzigd in "behoud verspreiding, omvang en kwaliteit van de rust- en slaappleaatsfunctie van het leefgebied van de soort voor behoud van de populatie rustende en slapende ganzen als bijdrage aan de regionale populatie van gemiddeld xxxx vogels (gemiddeld seizoensmaximum)". Dit betekent dat het gewicht van de foerageerfunctie als onderdeel van de instandhoudingsdoelstelling is afgenomen, en dat het gewicht van de rust- en slaappleaatsfunctie is toegenomen. Uit de toelichting bij de instandhoudingsdoelstelling blijkt dat er voldoende foerageercapaciteit beschikbaar moet blijven, waarmee de bescherming van de genoemde soorten, wat de foerageerfunctie betreft, ook afhankelijk is van geschikte gebieden buiten dit Natura 2000-gebied. De aantallen zijn afgeleid van SOVON (2013)⁴⁷.

⁴⁶ De beschreven staat van instandhouding van de meerkoet wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006) (onder andere aanwijzingsbesluit IJsselmeer, Stcrt. 2010, 2212).

⁴⁷ Klaassen O., van Winden E., van Roomen M. & Schoppers J. 2013. Aantallen van ganzen op slaappleaatsen in toekomstig Natura 2000-gebied Rijntakken in 1999-2004 en 2007-2013. Sovon-rapport 2013/46. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Motivering van het besluit op basis van de binnengekomen zienswijzen

1. INLEIDING

Op 10 september 2008 zijn 29 ontwerp-aanwijzingsbesluiten gepubliceerd voor de derde tranche Natura 2000-gebieden.

Deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten hebben in de periode van 11 september 2008 tot en met 22 oktober 2008 ter inzage gelegen. Dit heeft ertoe geleid dat er door bijna 2.600 personen of organisaties een zienswijze is ingediend over één of meer gebieden. Een belangrijk deel van de argumentatie in deze zienswijzen heeft betrekking op de gebruikte criteria, de voorgestelde begrenzing van de gebieden en de mogelijke gevolgen van Natura 2000 voor burgers en het bedrijfsleven. In veel zienswijzen werd dezelfde argumentatie gebruikt en werden gelijklopende zorgen geuit als in de zienswijzen die naar aanleiding van de 111 eerste tranche ontwerp-aanwijzingsbesluiten werden ingediend.

Er is destijds besloten om in één nota tot een algemene beantwoording van deze breed geuite kritiepunten over te gaan. In deze Nota van Antwoord⁴⁸ is op hoofdlijnen het gevoerde beleid uiteengezet. De Nota van Antwoord is op 21 november 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden en op 13 februari en 6 maart 2008 heeft de Tweede Kamer de nota besproken.

Gelet op het grote aantal zienswijzen dat voor elk gebied is ingediend en het grote aantal onderwerpen dat daarbij aan de orde is gekomen, is besloten om bij elk besluit de individuele zienswijzen per thema te behandelen. Dit gebeurt in deze bijlage C. Verder wordt in deze bijlage C vermeld welke specifiek op het aanwijzingsbesluit van dit gebied betrekking hebbende inspraakreacties zijn binnengekomen en hoe hiermee is omgegaan bij het opstellen van het aanwijzingsbesluit.

Bij de beantwoording van de zienswijzen zijn ook de provinciale beschouwingen op de zienswijzen betrokken.

Voor het gebied Rijntakken zijn 523 zienswijzen ingediend. De reacties worden hieronder thematisch besproken.

---

⁴⁸ Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

2. REACTIES OVER DE PROCEDURE

2.1 ALGEMEEN

In een aantal zienswijzen zijn vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de gebruikte aanmeldingsgegevens en de onderbouwing van de vermelde gegevens in het standaardgegevensformulier, waaronder "beschermingsstatus". Verder wordt opgemerkt dat er voor de soorten en habitattypen met de kwalificatie "aanwezig maar verwaarloosbaar" geen instandhoudingsdoelstellingen in de besluiten hoeven te worden opgenomen. Daarnaast wordt opgemerkt dat op het standaardgegevensformulier de bedrijfsactiviteiten, die in en om het gebied plaatsvinden, niet zijn vermeld. Men vraagt zich af of de Europese Commissie bij de beoordeling van de selectie van de gebieden daarmee rekening heeft kunnen houden.

Men vraagt zich ook af of de aanmeldingsprocedure wel zorgvuldig genoeg is doorlopen en wijst in dit kader mede op de verschillen tussen de huidige besluiten en de eerdere concepten die eind 2005 zijn opgesteld. Zo wordt er gesteld dat de vertaling van de aanmeldingsgegevens naar de doelstellingen disproportioneel is. Daarnaast zijn de doelstellingen volgens deze insprekers uitgebreider dan de Richtlijnen voorschrijven. Door doelstellingen op te nemen in het ontwerp-aanwijzingsbesluit voor alle soorten en habitattypen en dus ook voor die soorten en habitattypen waarvoor het gebied niet is geselecteerd, wordt er naar de mening van een aantal insprekers ten onrechte de suggestie gewekt dat de maatregelen die hieruit voortvloeien het gevolg zijn van de verplichtingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn. In een aantal zienswijzen wordt erop aangedrongen om in een gebied alleen die habitattypen en soorten te beschermen, waarvoor het gebied tot de categorie van belangrijkste gebieden behoort.

In een ander verband wordt gewezen op grote aantallen ganzen die reeds zonder speciale beschermingsgebieden al een gunstige ontwikkeling doormaken.

Insprekers wijzen verder op documenten die in een eerdere fase van het proces ter beoordeling zijn aangeboden, waarop men wijzigingen heeft voorgesteld en ten aanzien waarvan wijzigingen zijn doorgevoerd in de ontwerpbesluiten. Het betreft onder andere de profielendocumenten 2006⁴⁹ en gebiedendocumenten uit 2005. Verder wordt er door diverse insprekers op gewezen dat de aanwijzing van een Natura 2000-gebied een nieuwe wettelijke status tot gevolg heeft. Dat zou moeten betekenen dat in de besluitvorming de belangen van alle betrokkenen zorgvuldig dienen te worden meegewogen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde reacties worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Selectie en aanwijzing van Vogelrichtlijngebieden

De selectie en aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden is, met uitzondering van twee gebieden⁵⁰, in 2005 volledig afgerond. De rechter is destijds met betrekking tot de in 2000 gebruikte selectie- en begrenzingsmethodiek⁵¹ tot de conclusie gekomen dat deze criteria niet onredelijk waren⁵² en heeft alle bezwaren ten aanzien van de selectie en begrenzing van de toen aangewezen Vogelrichtlijngebieden ongegrond verklaard. Dat betekent dat de aanwijzing van alle Vogelrichtlijngebieden al rechtens vaststaat. Het Vogelrichtlijngebied was dus al voor de terinzagelegging een volwaardig Natura 2000-gebied en op dat feit kon daarom niet worden ingesproken. In deze procedure zijn nu aan dit gebied instandhoudingsdoelstellingen toegevoegd en daarnaast is een aantal wijzigingen doorgevoerd. Voor de eventuele wijzigingen van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen wordt verwezen naar bijlage B.2 van deze Nota van toelichting en naar hoofdstuk 4 van deze bijlage C. Voor eventuele wijzigingen in de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied wordt verwezen naar hoofdstuk 3 van deze Nota van toelichting en naar hoofdstuk 3 van deze bijlage C.

⁴⁹ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁵⁰ De gebieden Strabrechtse Heide & Beuven (137) en Abtskolk & De Putten (162) zijn in respectievelijk 2013 en 2010 als Vogelrichtlijngebied aangewezen.

⁵¹ Ministerie van LNV (2000): Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, deel 1, bijlage 1. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

⁵² Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 19 maart 2003, nr. 200201933.

Stappen in het selectieproces van Habitatrictlijngebieden

Zoals in het Verantwoordingsdocument (2003)⁵³ beschreven staat, heeft de aanmelding van Habitatrictlijngebieden in twee stappen plaatsgevonden:

Eerste stap van de selectie:

Bij de eerste stap zijn voor elk prioritair habitatype en voor elke prioritaire soort in principe de tien belangrijkste gebieden geselecteerd. Dit zijn de gebieden waar het type of de soort het best ontwikkeld is en met de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien bij een bepaald prioritair habitatype de variatie in soortensamenstelling zodanig groot is dat er meerdere subtypen (plantensociologische eenheden op verbondsniveau) zijn te onderscheiden, zijn per subtype de vijf belangrijkste gebieden geselecteerd. Een onderverdeling in subtypen is niet toegepast indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Voor elk niet-prioritair habitatype of elke niet-prioritaire soort is in principe dezelfde methodiek toegepast, met dien verstande dat voor die typen of soorten de vijf belangrijkste gebieden zijn geselecteerd. Ook hier geldt dat alleen die gebieden zijn geselecteerd waar het habitatype of de soort het best ontwikkeld is en waar de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien de variatie in soortensamenstelling van een niet-prioritair habitatype zodanig groot is dat het type meerdere subtypen omvat, zijn per subtype de drie belangrijkste gebieden geselecteerd. Ook hier is deze onderverdeling in subtypen niet gemaakt indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Tweede stap van de selectie:

Bij de tweede stap van het selectieproces is onderzocht in hoeverre de landelijke dekking en de geografische spreiding van de gebieden als voldoende kunnen worden aangemerkt.

De landelijke dekking van habitattypen of soorten betreft de totale oppervlakte van een habitatype of de totale populatie van een soort binnen de aangemelde gebieden als percentage van de landelijke oppervlakte van dat habitatype of als percentage van de landelijke populatie van de soort. Als op basis van de selectie in de eerste stap het aantal geselecteerde "belangrijkste" gebieden onvoldoende dekking oplevert, moet onderzocht worden welke gebieden aanvullend geselecteerd dan wel aangemeld moeten worden om voldoende landelijke dekking te halen. Daarnaast is bekeken of gebieden die één ecologische eenheid vormen met gebieden in België of Duitsland aan de lijst van aangemelde gebieden toegevoegd moeten worden.

Voor ieder niet-prioritair habitatype en iedere niet-prioritaire soort wordt voldoende landelijke dekking nagestreefd. De indicaties van het European Topic Centre (ETC) en de conclusies van de biogeografische seminars zijn hiervoor als leidraad gebruikt:

- < 20% wordt in de meeste gevallen als onvoldoende dekkingsgraad beschouwd;
- 20-60% is een bespreekbaar dekkingspercentage;
- > 60% is over het algemeen voldoende dekking.

Hierbij is uitdrukkelijk rekening gehouden met de specifieke kenmerken en eisen die de afzonderlijke habitattypen en soorten stellen. Een relatief laag dekkingspercentage is aanvaardbaar als er sprake is van weinig bedreigde habitattypen of soorten en deze verspreid voorkomen. Hier geldt het proportionaliteitsbeginsel: voor habitattypen en soorten die sterker onder druk staan, wordt relatief meer bijgedragen binnen het Natura 2000-netwerk dan voor meer algemeen voorkomende habitattypen en soorten. Voor prioritaire habitattypen en prioritaire soorten hebben de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid en verwacht de Europese Commissie dat een hoger dekkingspercentage wordt bereikt.

⁵³ Ministerie van LNV (2003): "Verantwoordingsdocument". Selectiemethodiek voor aangemelde Habitatrictlijngebieden. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

Beoordeling aanmeldingen door de Europese Commissie

In 2003 is de Nederlandse bijdrage aan de communautaire lijst van Habitatrictlijngebieden⁵⁴ door de Europese Commissie goedgekeurd. Daaraan voorafgaand zijn in respectievelijk 1996 en 1998 voorlopige aanmeldingen bij de Europese Commissie ingediend. In het Lijstdocument (2004)⁵⁵ is het Nederlandse deel van de communautaire lijst voor de Atlantische biogeografische regio opgenomen. Hoofdstuk 3 van het Lijstdocument geeft per habitatype en per soort een toelichting op de selectie van gebieden. Hierbij staat steeds expliciet aangegeven hoe de Europese Commissie de aanmelding van 1998 heeft beoordeeld. Daaruit blijkt dat de Europese Commissie voor diverse habitatypen en soorten in 2002 heeft gemeld dat er een onvoldoende dekking was. Om die reden is de aanmelding van 2003 nog met een aantal gebieden uitgebreid. Het Reactiedocument (2004)⁵⁶ bevat een Nota van Antwoord met betrekking tot de openbare voorbereidingsprocedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden, die begin 2003 heeft plaatsgevonden.

Misverstanden over de aanmelding

Een veel gehoord argument is dat de bedrijfsactiviteiten die in en om het gebied plaatsvinden bij de aanmelding gemeld hadden moeten worden, zodat de Europese Commissie rekening had kunnen houden met bestaand gebruik. Dit berust op een misverstand. Zoals in paragraaf 2.1.1 van de Nota van Antwoord uitvoerig uiteen is gezet, is het standaardgegevensformulier bedoeld om de potentiële Habitatrictlijngebieden met de natuurwaarden bij de Europese Commissie aan te melden. Op het formulier staat per rubriek nauwkeurig aangegeven welke gegevens vóór de aanmelding verstrekt dienen te worden en welke gegevens in een later stadium verstrekt kunnen worden. Eén van de rubrieken die pas ingevuld hoeft te worden nadat het gebied deel uitmaakt van het Natura 2000-netwerk is de rubriek "Activiteiten en invloeden in en buiten het betrokken gebied". Die gegevens dienen vooral als basisinformatie voor de Europese Commissie om de uitvoering van de Richtlijn te kunnen volgen en haar rol als toezichthouder te kunnen vervullen. De aanmelding vindt uitsluitend op ecologische gronden plaats. Het is dan ook een misvatting te veronderstellen dat de Europese Commissie bij de besluitvorming van onjuiste of onvolledige gegevens zou zijn uitgegaan.

Zoals in paragraaf 3.3 van de Nota van Antwoord staat beschreven, dienen ook voor de soorten en habitatypen die niet direct tot de selectie van dat betreffende Habitatrictlijngebied hebben geleid, maar die wel in dat gebied voorkomen, instandhoudingsdoelstellingen te worden opgesteld. Dat zijn namelijk ook soorten en habitatypen waarvoor het gebied is aangemeld. Het berust op een misverstand te veronderstellen dat uit de Richtlijn uitsluitend een verplichting zou voortvloeien met betrekking tot habitatypen en soorten waarvoor het gebied is geselecteerd en dat er met betrekking tot de overige habitatypen en soorten van bijlage II geen verplichtingen zouden bestaan. Er worden daarom niet alleen instandhoudingsdoelstellingen voor de habitatypen of de soorten waarvoor het gebied is geselecteerd geformuleerd, maar voor alle habitatypen of soorten, waarvoor een gebied is aangemeld. Op het standaardgegevensformulier dat naar de Europese Commissie gaat moeten alle relevante Natura 2000-waarden worden vermeld en de daarop verstrekte gegevens moeten geregeld worden geactualiseerd. Voor één bepaalde categorie kan het formuleren van instandhoudingsdoelstellingen echter achterwege blijven. Het betreft de categorie "aanwezig maar verwaarloosbaar". Een habitatype of soort kan in een bepaald gebied in zodanige minieme oppervlakte of slechts incidenteel aanwezig zijn, dat mag worden aangenomen dat het habitatype of de soort zich in dit gebied niet blijvend kan handhaven. Het ontstaan van deze categorie (aanwezig maar verwaarloosbaar) is het gevolg van de voorgeschreven aanmeldingssystematiek, waarbij de lidstaat voor elk gebied alle aanwezige habitatypen en soorten – ongeacht de mate waarin ze voorkomen – dient te melden. Voor deze categorie zijn dan ook geen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd.

⁵⁴ Beschikking van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (2004/813/EG). Publicatieblad van de Europese Unie L 387/1 (29 december 2004): p. 1-96.

⁵⁵ Ministerie van LNV (2004): "Lijstdocument". Overzicht van gebiedsselectie voor de Habitatrictlijn. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁵⁶ Ministerie van LNV (2004): Reactiedocument aanmelding Habitatrictlijngebieden. Resultaten van de ontvangen reacties bij de openbare procedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden in het kader van Natura 2000. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Motivering

Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen is de selectie van de gebieden inzichtelijker gemaakt. Er is per gebied uiteengezet waarom het gebied is aangemeld en op grond van welke criteria dit is gebeurd. Naast de reeds uitgebreide toelichting in de Nota van Antwoord is in de Nota van toelichting van dit besluit op een overzichtelijke wijze aangegeven voor welke soorten en habitattypen het gebied is aangemeld.

Betrokkenheid bij de voorbereiding van de aanwijzing

Voor de nationale procedure voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden wordt verwezen naar de paragrafen 1.1.4 en 1.3.5 van de Nota van Antwoord. In deze paragrafen wordt uitvoerig ingegaan op de gevolgde procedure, die uiteindelijk tot de terinzagelegging van het ontwerp-aanwijzingsbesluit van dit gebied heeft geleid. Daaruit blijkt dat dit deel van de procedure meerdere jaren in beslag heeft genomen. Zo hebben de betrokken ministeries, provincies, kamers van koophandel, (regionale) land- en tuinbouworganisaties, gemeenten, waterschappen, drinkwaterwinners, visserijorganisaties, recreatieorganisaties, natuurbeschermingsorganisaties en gegevensbeheerders eind 2005 het concept Natura 2000 doelendocument (2005) en de concept Natura 2000-gebiedendocumenten (2005) voor de 162 gebieden ontvangen, met het verzoek om commentaar te geven. Naar aanleiding van de reacties zijn waar nodig nog aanvullende gesprekken gevoerd. Deze consultatie maakte deel uit van de voorbereiding van de besluitvorming en heeft nog tot wijzigingen geleid. Het resultaat van deze voorbereiding heeft ter inzage gelegen en ten aanzien van deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten heeft een ieder een zienswijze kunnen indienen.

Zorgvuldigheid van de procedure en afweging van belangen

In de paragrafen 2.1.1 en 1.1.8 van de Nota van Antwoord is de selectieprocedure uitvoerig beschreven en is uiteengezet hoe de verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen. De keuze van een Natura 2000-gebied heeft uitsluitend plaatsgevonden op basis van de aanwezigheid van de in bijlage I en II van de Habitatrictlijn genoemde habitattypen en soorten en de aanwezigheid van de in bijlage I en artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn genoemde vogelsoorten, trekkende watervogels en/of overige trekkende vogels. Deze werkwijze vloeit voort uit de in de Habitatrictlijn en Vogelrichtlijn genoemde criteria en de hierop gebaseerde Europese jurisprudentie. Het is niet mogelijk om hiervan af te wijken. Pas in een later stadium – bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen en bij het vaststellen van het beheerplan – kunnen naast de ecologische belangen ook andere belangen aan de orde komen. Dit is in de paragrafen 3.4 en 3.5 van de Nota van Antwoord verder uiteengezet. Gesteld mag worden dat de procedure die bij de aanwijzing van de gebieden is gevolgd zorgvuldig is geweest en geheel overeenkomstig de wet- en regelgeving heeft plaatsgevonden.

2.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE PROCEDURE

Een inspreker is van mening dat eigenaren binnen Natura 2000-gebieden persoonlijk aangeschreven horen te worden. De informatievoorziening moet volgens de inspreker persoonlijk gericht worden en verwijzingen naar Internet om daar de informatie op te zoeken acht de inspreker niet juist.

De mogelijkheid om op de hoogte te zijn van de plannen is niet alleen voor de eigenaren in het gebied van belang, maar ook voor eigenaren in aangrenzende gebieden en alle overige gebruikers en bezoekers. Om deze grote groep in zijn geheel te bereiken is de publicatie van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten daarom breed bekend gemaakt: in de Staatscourant, in regionale en landelijke dagbladen, huis-aan-huisbladen en op internet. Het ministerie van LNV heeft hiermee ruimschoots voldaan aan het verstrekken van de nodige informatie.

Een inspreker is van mening dat er geen besluiten met verstrekkende gevolgen over een groot gebied als Uiterwaarden IJssel moeten worden genomen zolang er nog te veel onduidelijkheden zijn. Als voorbeeld noemt de inspreker het waterbeleid, waarbij het volgens de inspreker nog niet duidelijk is of er dijkverlegging of een nevengeul zal gaan komen. De inspreker is van mening dat dergelijke veranderingen van invloed kunnen zijn op de instandhoudingsdoelstellingen.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijn gebied is al definitief geworden na de aanwijzing van 2000 en kan om die reden niet meer aangepast worden. Bovendien mogen gebieden niet buiten de begrenzing gehouden worden op basis van planologische voornemens. Uitsluitend overwegingen die verband houden met de instandhouding van natuurlijke habitats en soorten spelen een rol. In het beheerplan worden de instandhoudingsdoelstellingen nader uitgewerkt. Toekomstige ontwikkelingen mogen de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen.

Een inspreker verzoekt in het besluit (pagina 8) de plaatsnaam Wije te veranderen in Wijhe.

De zienswijze is overgenomen.

3. REACTIES OVER DE BEGRENZING

3.1 ALGEMEEN

Bij de begrenzing van het gebied heeft een aantal insprekers aangegeven dat geen rekening wordt gehouden met andere dan ecologische eisen. Insprekers hebben aangegeven dat ze bezwaar hebben tegen de opname van nieuwe natuur: delen van de Ecologische Hoofdstructuur die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Insprekers wijzen op de gedane toezeggingen in het kader van nieuwe natuur en de Ecologische Hoofdstructuur. Tevens wordt in zienswijzen gemeld dat bepaalde habitattypen en soorten niet of in beperkte mate aanwezig zijn in delen van het gebied. Insprekers verwachten dat in ieder geval die gronden waar deze waarden niet aanwezig zijn buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied worden gelaten.

Er wordt voor gepleit om de Natura 2000-gebieden op eenduidige wijze ook in het verticale vlak te begrenzen op 500 voet, zijnde de bestaande minimumvlieghoogte. Verder wordt aangegeven dat bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden destijds voor een bufferzone van 100 meter rond jachthavens gekozen is. In die geest wordt er bepleit om een bufferzone van 300 tot 500 meter rond agrarische- en recreatiebedrijven in te stellen. Tevens wordt er aangegeven dat de aanmelding onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd is, zodat de onderzoeksplicht bij de belanghebbende wordt gelegd wanneer deze de begrenzing gewijzigd wil zien.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Begrenzing van bestaande Vogelrichtlijngebieden

De aanwijzing van Natura 2000-gebieden is niet bedoeld om de grenzen van reeds eerder aangewezen Vogelrichtlijngebieden te wijzigen. Aangezien Rijntakken reeds eerder is aangewezen als Vogelrichtlijngebied (zie ook hoofdstuk 2 over de procedure), staat de oorspronkelijke begrenzing in principe nu niet ter discussie. Dat neemt niet weg dat er soms aanleiding kan zijn om de begrenzing aan te passen. Daarbij kan het gaan om technische of inhoudelijke wijzigingen (zie "Hoofdpijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden" hierna).

Uitgangspunten begrenzing Habitatrictlijngebieden

Zoals in paragraaf 2.2 van de Nota van Antwoord en in bijlage 9.1 van het Natura 2000 doelendocument (2006)⁵⁷ uitvoerig uiteen is gezet, is ook bij het begrenzen van een gebied geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de aanwezigheid en de instandhouding van de natuurlijke habitats en soorten. Daarbij zijn de volgende algemene uitgangspunten gebruikt:

- Habitattypen en soorten van de bijlagen: de habitattypen van bijlage I en de leefgebieden van de soorten van bijlage II van de Habitatrictlijn (en dus niet de soorten van bijlage IV) vormen het uitgangspunt voor de begrenzing. Dit is inclusief in kwaliteit achteruitgegangene en gedegenerende terreindelen, indien herstel haalbaar is en voor zover nodig voor de instandhouding van de aanwezige habitattypen en/of soorten.
- Herkenbare eenheden en identiteit: er is gestreefd naar de begrenzing van herkenbare en beheerbare eenheden: ecologische eenheden (bijvoorbeeld op basis van vegetatiestructuur, hydrologie of geomorfologie) of beheereenheden. Door eenheden op deze manier te begrenzen krijgt het gebied een duidelijke identiteit.
- "Cement tussen de bakstenen": de begrenzing van ecologische eenheden impliceert dat het Habitatrictlijngebied bestaat uit de habitattypen van bijlage I en het leefgebied van de soorten van bijlage II én een stelsel van natuurwaarden waarvoor het gebied niet is geselecteerd en/of niet is aangemeld. Die natuurwaarden, gekenmerkt als het "cement tussen de bakstenen", maken integraal onderdeel uit van de ecosystemen en zijn nodig voor herstel en/of instandhouding van de betreffende in de Richtlijn opgenomen habitattypen en/of soorten.
- Deelgebieden: bij zeer sterke versnippering in meerdere deelgebieden worden alleen deze deelgebieden begrensd. De verschillende deelgebieden bevatten dan elk afzonderlijk de habitattypen en/of soorten

⁵⁷ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

waarvoor het gebied geselecteerd is.

- Enclaves: binnen grote eenheden zijn enclaves van grootschalige landbouw en/of bebouwing uitgesloten, voor zover ze geen wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de betreffende habitattypen en/of soorten.
- Aansluiting bij administratieve grenzen: er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande administratieve grenzen (bijvoorbeeld begrenzing van onder de Natuurbeschermingswet aangewezen gebieden, Nationale Parken, Vogelrichtlijngebieden en/of eigendomsgrenzen).
- Herkenbare topografische lijnen: de gebiedsgrenzen vallen bij voorkeur samen met duidelijk in het landschap herkenbare topografische lijnen, zoals wegen, sloten, heggen, oevers, bosranden en markante verschillen in landgebruik.

Hoofdpijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden

Bij de aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden en bij de aanvulling van de Vogelrichtlijnaanwijzingen met gebiedsdoelen zijn overlappende Vogel- en Habitatrichtlijngebieden gecombineerd tot één Natura 2000-gebied. Daarbij is ernaar gestreefd de begrenzing van Vogel- en Habitatrichtlijngebieden zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen.

De herbegrenzing is doorgevoerd op basis van technische en/of inhoudelijke argumenten.

Technische aanpassingen:

Dit zijn vaak minieme kaarttechnische verbeteringen teneinde de grenzen af te stemmen en gelijk te trekken. Het zijn ook pragmatische aanpassingen. Hierdoor blijven het beheer en de bescherming hanteerbaar en wordt de burger een zo duidelijk en eenvoudig mogelijke begrenzing geboden. Dit kan betekenen dat Vogel- en Habitatrichtlijngebieden die voor een belangrijk deel overlap vertonen met (voormalige) beschermde en staatsnatuurmonumenten op deze begrenzing afgestemd worden. Hierdoor worden onlogische verschillen vermeden.

Verder betreft dit ook het zoveel mogelijk op kaart uitzonderen van bestaande bebouwing, tuinen en erven die alleen tekstueel waren geëxclaveerd. Tot deze categorie behoren ook aanpassingen aan de hand van kadastrale perceelsgrenzen in verband met de kadastrale registratie van bij de aanwijzing "betrokken" percelen (zie Nota van toelichting, paragraaf 3.3). Hiermee wordt voorkomen dat kadastrale percelen die slechts voor een onbetekenend deel met het gebied overlappen, kadastraal worden ingeschreven als deel uitmakend van het gebied.

Inhoudelijke aanpassingen:

Verkleining van Vogelrichtlijngebieden wordt door de Europese Commissie, gelet op de Europese jurisprudentie, slechts "in uitzonderlijke gevallen" aanvaardbaar geacht indien bij de oorspronkelijke aanwijzing een "duidelijke wetenschappelijke fout" is gemaakt.

Uit jurisprudentie⁵⁸ blijkt dat de oppervlakte van een Vogelrichtlijngebied niet mag worden verkleind en de grenzen van een Vogelrichtlijngebied niet mogen worden gewijzigd, als daardoor zones worden uitgesloten waarin in het wild levende vogelsoorten voorkomen waarvan de bescherming de aanwijzing van dat Vogelrichtlijngebied heeft gerechtvaardigd. Een uitzondering hierop vormen de van het Vogelrichtlijngebied uitgesloten zones die niet langer overeenkomen met de, voor de instandhouding van de in het wild levende vogelsoorten, meest geschikte leefgebieden in de zin van artikel 4, lid 1, van de Richtlijn. Zo kan de begrenzing van Vogelrichtlijngebieden zijn aangepast door bebouwing op de rand van het gebied, bedrijventerreinen (>5 ha) en rijkswegen zoveel mogelijk ook op kaarten te exclaveren (de tekstuele exclaveringsformule geldt alleen voor de in 2000 aangewezen gebieden).

In gevallen waar in het verleden mogelijk een duidelijke begrenzingsfout is gemaakt, wordt onderzocht of er sprake is van een wetenschappelijke fout die voldoet aan de door de Europese Commissie gestelde voorwaarden. Toekomstige ontwikkelingen vallen buiten die criteria; de vergunningprocedure is daarvoor de aangewezen weg.

Zie verder Nota van Antwoord paragraaf 2.2.4.

⁵⁸ Europese Hof van Justitie, 13 juli 2006, zaak C-191/05 en 25 november 1999, zaak C-96/98.

Uitbreiding van Vogelrichtlijngebieden kan alleen aan de orde zijn als het gebied tevens Habitatrictlijngebied is en de uitbreiding onderdeel is van het desbetreffende Habitatrictlijngebied. Uitbreiding van een "zuiver" Vogelrichtlijngebied is geen onderdeel van deze procedure. Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 2.2.5.

Gebleken is dat in een beperkt aantal gevallen bij de begrenzing van Habitatrictlijngebieden onvoldoende rekening is gehouden met de verspreiding van relevante habitattypen of leefgebieden van soorten, waardoor aanpassingen (zowel uitbreiding als verkleining) noodzakelijk waren. Dit is meestal het gevolg van verbeterde en toegenomen kennis. Ook uitbreidingen die noodzakelijk zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, vallen in deze categorie van inhoudelijke aanpassingen.

Meebegrenzen van nieuwe natuur

Met nieuwe natuur worden delen van de Ecologische Hoofdstructuur bedoeld die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Een groot deel van deze nieuwe natuur is inmiddels al verworven en als natuurgebied ingericht. Nieuwe natuur is meebegrensd indien (in geval van een Habitatrictlijngebied) één van de volgende situaties van toepassing is:

1. wanneer het natuurdoel van de nieuwe natuur overeenkomt met dat van het aangrenzende aangemelde Natura 2000-gebied (de natuurwaarden zijn al aanwezig of zullen conform vastgestelde plannen worden ontwikkeld). Het betreffende natuurdoel dient uiteraard invulling te geven aan de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.
2. wanneer de nieuwe natuur aantoonbaar noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren.

Voor nieuwe natuur die nodig is voor de realisatie van Natura 2000 blijft het principe van vrijwilligheid gelden bij verwerving van de gronden en bij omzetting van cultuurgrond naar natuur (zie verder paragraaf 2.2.2 van de Nota van Antwoord). De nieuwe natuur die is toegevoegd na de aanmelding in 2003 is naar aanleiding van ingediende zienswijzen op de ontwerp-aanwijzingsbesluiten nogmaals kritisch getoetst aan de hiervoor genoemde criteria. Het resultaat staat beschreven in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. Het beleid om nieuwe natuur van ná 1 mei 1988 niet als verzuringsgevoelig aan te merken, is nooit van toepassing geweest op de oude Natuurbeschermingswet. Ook voor de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 was het voor de beoordeling alleen van belang of een bepaalde activiteit schade aan een aangewezen beschermd natuurmonument toebracht. De vraag of een deel van een bepaald beschermd natuurmonument als zogenoemde nieuwe natuur moest worden aangemerkt, heeft in deze besluitvorming geen rol gespeeld. Als een bepaald gebied als beschermd natuurmonument was aangewezen, genoot zo'n natuurmonument de volledige bescherming van de Natuurbeschermingswet.

Exclavering van (jacht)havens

In paragraaf 2.2.8 van de Nota van Antwoord staat dat in de Nota's van toelichting, behorende bij de besluiten voor de aanwijzing van Vogelrichtlijngebieden in 2000, havens op de volgende wijze tekstueel zijn uitgezonderd: *"(Jacht)havens maken geen deel uit van de speciale beschermingszone. Bij (jacht)havens, die geheel binnen een speciale beschermingszone liggen, valt aan de waterzijde een zone van 100 meter, gemeten vanaf de havenmond c.q. de aanlegsteigers, ook buiten de begrenzing. Grenst een (jacht)haven aan de buitenzijde direct aan de speciale beschermingszone, dan is de zone van 100 meter ook buiten de begrenzing van de speciale beschermingszone gehouden. Daar waar de kaart en de Nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaarttechnische redenen, niet overeenstemmen, is de hierboven opgenomen tekst doorslaggevend."*

De reden hiervoor was dat dergelijke havens geen wezenlijk deel uitmaken van het leefgebied van de betreffende soorten. De formule gaf echter aanleiding tot misverstanden. Zo vatte een gemeente de bovenaangehaalde exclavering op als vrijbrief voor de aanleg van een jachthaven. Ook zijn sommige havens in 2000 op kaart ruimer geëxclaveerd dan de exclaveringsformule voorschrijft. Er bestond bovendien grote onduidelijkheid over de invulling van het begrip (jacht)haven. Daarom is er besloten om de algemene exclaveringsformule voor havens te laten vervallen en alle havens die voor exclavering in aanmerking komen, al op de gebiedskaart uit te zonderen. Het exclaveren van havens op kaart geeft bovendien uitsluitend aanlegplaatsen met havenfaciliteiten. Op zichzelf staande aanlegvoorzieningen zoals aanlegsteigers worden daartoe niet gerekend.

Bufferzones en exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven

Een bufferzone van 300 tot 500 meter rond recreatieondernemingen en agrarische bedrijven, waar door vele ondernemers om is verzocht, behoort niet tot de mogelijkheden. De reden hiervoor is dat menselijk gebruik of de door de mens toegekende bestemming niet bepalend is voor de vraag of een gebied of terrein als Natura 2000-gebied aangewezen dient te worden. Ecologische redenen zijn daarbij bepalend. Een Natura 2000-gebied is in zijn geheel van belang.

Ook in de uitspraak van de Raad van State over de aanwijzing van één van de eerste Natura 2000-gebieden is de vraag over een bufferzone aan de orde gekomen. De Raad van State was toen van oordeel dat "het aanhouden van een minimale afstand tot bedrijfsbebouwing niet mogelijk is, omdat niet in algemene zin ten behoeve van de in het gebied gelegen agrarische bedrijfsbebouwing kan worden vastgesteld in hoeverre de binnen die afstand gelegen gronden naar ecologische maatstaven al dan niet tot het aan te wijzen gebied moeten worden gerekend"⁵⁹.

Bij Vogelrichtlijngebieden wordt het hele gebied door de vogels gebruikt voor broeden, foerageren en/of rusten, hoewel niet elk deel even intensief wordt benut. Voor Habitatrichtlijngebieden geldt een vergelijkbare aanpak hoewel habitattypen meestal geen grote, aaneengesloten oppervlakten beslaan. Daar staat tegenover dat de instandhouding van habitattypen meestal een ruimere begrenzing vereist omdat ook rekening moet worden gehouden met een mogelijke verschuiving van de habitatwaarden door het gebied (successie).

Daarentegen maken bestaande bebouwing, erven, tuinen, steigers, verhardingen en hoofdspoorwegen geen deel uit van een Natura 2000-gebied. Zij zijn door hun fysieke aard meestal ongeschikt. Eventuele uitzonderingen op deze algemene regel zijn opgenomen in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting van het besluit. Ook mijnbouwinstallaties en -installaties vallen onder de definitie van een bouwwerk en daarmee onder de exclaveringsformule (zie paragraaf 3.4 van de Nota van toelichting). Dat geldt niet voor ondergronds of onderwater voorkomende structuren zoals gas- en waterleidingen. De aanwezigheid hiervan betekent niet per definitie dat deze gebieden ongeschikt zijn voor planten of dieren en ze zijn daarom niet geëxclaveerd.

Zie ook paragraaf 2.2.6 van de Nota van Antwoord.

Verticale begrenzing

In paragraaf 2.2.9 van de Nota van Antwoord wordt vermeld dat er geen verticale grens in de Natura 2000-gebieden is opgenomen. Wel moet gewaarborgd zijn dat vliegbewegingen in de omgeving van Natura 2000-gebieden niet tot aantasting van natuurlijke kenmerken leiden. Dat geldt voor de gehele burgerluchtvaart (inclusief parasailen, parachutespringen en luchtballonvaren), het militaire luchtverkeer en alle andere activiteiten die in samenhang met deze vliegbewegingen in het luchtruim of op de grond plaatsvinden, zoals schietoefeningen en parachutespringen. De effectbeoordeling van dit soort activiteiten kan daarom het best per gebied plaatsvinden, toegesneden op de omstandigheden ter plekke. Het is dus niet zinvol om hiervoor generieke normen in de besluiten op te nemen. Indien aan de orde, wordt het bestaand gebruik door luchtverkeer beoordeeld bij het opstellen van het beheerplan. Voorwaarde blijft ook hier dat het bestaande gebruik de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mag brengen.

3.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE BEGRENZING

3.2.1. Rijntakken

Een inspreker is van mening dat de grenzen van het Habitatrichtlijngebied zo veel mogelijk moeten aansluiten op de grenzen van het Vogelrichtlijngebied. De inspreker acht dit wel van groot belang omdat een meer afgeronde gebiedsbegrenzing beter herkenbaar is "in het veld" (bijvoorbeeld een winterdijk).

Bovendien meent de inspreker dat een ruimere begrenzing van het Habitatrichtlijngebied noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelen te realiseren, met name daar waar uitbreiding gewenst is en om in de toekomst mitigatie mogelijk te maken.

Een andere inspreker is van mening dat de onderlinge samenhang van de aanwijzingen in het rivierengebied (Uiterwaarden IJssel (038), Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort (067), Uiterwaarden Waal (068) en Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (071) nog onvoldoende naar voren komt. Datzelfde geldt volgens

⁵⁹ Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 5 november 2008, nr. 200802546/1.

de inspreker voor gebieden buiten de binnen Natura 2000 aangewezen foerageergebieden voor ganzen (voor Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn zijn dit de kolgans (A041) en grauwe gans (A043) en de smient (A050)). Volgens de inspreker is dit vanuit juridisch oogpunt uitermate belangrijk om mitigatie en compensatie mogelijk te maken in een ander gebied dan waar een ingreep plaatsvindt en van groot belang voor de flexibiliteit bij het uitwerken van Natura 2000-doelen. De inspreker heeft een koepelplan laten opstellen dat richtinggevend is voor de afzonderlijke beheerplannen.

De inspreker is van mening dat de buitengrenzen van de Natura 2000-gebieden bij de grote rivieren, waaronder Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn, niet altijd logisch zijn gekozen. De inspreker mist delen van uiterwaarden en polders waar de geselecteerde natuurwaarden volgens de inspreker ook aanwezig zijn. De inspreker wil dat de ontbrekende delen worden toegevoegd zodat er een betere samenhang tussen de afzonderlijke gebieden ontstaat. Bovendien is een ruimere begrenzing volgens de inspreker noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en in de toekomst mitigatie mogelijk te maken.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. In een aantal gevallen zijn delen van het Vogelrichtlijngebied ook onder de Habitatrictlijngebied gebracht wegens het (actueel of potentieel) voorkomen van habitattypen en/ of leefgebieden van soorten (zie voor details paragraaf 3.3 van de Nota van Toelichting). Van algehele gelijktrekking van het Habitatrictlijngebied en het Vogelrichtlijngebied is afgezien omdat niet het gehele Vogelrichtlijngebied habitatwaarden herbergt. Zo zijn er uiterwaarden die alleen een functie vervullen als voedselgebied voor ganzen en zwanen (grasland) of anderszins een functie vervullen als pleisterplaats voor watervogels (bv. als de uiterwaard bij hoge waterstand geheel of gedeeltelijk onderloopt). Omwille van de samenhang van de gebieden Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn, Gelderse Poort en Uiterwaarden Waal zijn deze 4 gebieden samengevoegd tot het gebied Rijntakken. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat de begrenzing van de buitendijks gelegen gebieden niet altijd duidelijk is aangegeven. Daar waar het dijktaalud geen actuele of potentiële betekenis heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, verzoekt de inspreker het Natura 2000-gebied te begrenzen op de buitenteen van de dijk.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Overal waar de winterdijk de buitengrens van het gebied vormt (dus waar geen binnendijks gebied is opgenomen zoals in de Uiterwaarden IJssel, en in de de Gelderse Poort), volgt de grens langs de winterdijk de buitenteen van de dijk (conform die de begrenzing van de reeds aangewezen Vogelrichtlijngebieden en van de aangemelde Habitatrictlijngebieden).

Enkele insprekers verzoeken om operationele kleiwinningsconcessies, laad- en losfaciliteiten, toegangswegen en een strook van minimaal 250 meter rond de terreinen niet op te nemen binnen het Natura 2000-gebied, of een regeling op te nemen dat nieuwe ontgrondingen mogelijk zijn. Ook verzoeken de insprekers om de vigerende ontgrondingsvergunningen en de lopende aanvragen voor ontgrondingen niet te begrenzen.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Het verzoek om de toegangswegen op kaart te exclaveren is niet overgenomen. Wegen die binnen een Natura 2000-gebied liggen worden, indien kunstmatig verhard, uitsluitend tekstueel geëxclaveerd en niet op de kaart. Met toekomstige ontwikkelingen en in voorbereiding zijnde projecten kan geen rekening worden gehouden. De vergunningprocedure is daarvoor de aangewezen weg (Nota van Antwoord 2007, paragraaf 2.2.4). Dit is ook van toepassing op kleiwinningsconcessies en nieuwe ontgrondingen. In het beheerplan wordt vastgelegd welke activiteiten vergunningplichtig blijven. In de Nota van Antwoord 2007 (2.2.6) wordt geantwoord op het verzoek om een zonering van 250 meter.

Een inspreker is van mening dat een aantal woningen, agrarische bedrijven en een parkeerplaats en toegangsweg niet buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel is gehouden. Een andere inspreker geeft aan dat in de toelichting bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit staat aangegeven dat wegen en objecten die tekstueel waren geëxclaveerd waar mogelijk ook op de kaart buiten de begrenzing zijn gebracht. De inspreker is van mening dat een aantal gebieden en objecten, inclusief de zone van 100 meter genoemd in de exclaveringsformule, op de kaart niet buiten de begrenzing liggen.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. Bestaande woningen, tuinen en erven en agrarische gebouwen en havens en jachthavens zijn op de kaart geëxclaveerd op basis van de tekstuele exclavering. Zie voor de exclaveringen de kaart en voor enkele specifieke objecten paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. Verhardingen, zoals de toegangsweg en parkeerplaats, worden alleen geëxclaveerd op kaart wanneer ze aan de rand van het Natura 2000 zijn gelegen. En dat is hier niet het geval.

Een inspreker verzoekt dat een in bedrijf zijnde perceel buiten de begrenzing gehouden wordt. De inspreker vraagt zich af waarom bedrijven niet op dezelfde wijze behandeld worden, aangezien andere bedrijven die ook grenzen aan de oevers van de Neder-Rijn wel buiten de begrenzing zijn gehouden.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Bestaande bebouwing en erf die reeds tekstueel waren geëxclaveerd, zijn ook op kaart buiten de begrenzing gebracht.

Een inspreker merkt op dat op de kaart bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit een gedeelte van de camping en jachthaven van de inspreker zijn meebegrensd. De inspreker verzoekt dit aan te passen en vreest voor het voortbestaan als dit niet gebeurt.

De zienswijze heeft deels geleid tot wijziging van het besluit. De jachthaven is onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied. Zie de kaart. De camping is niet uitgezonderd omdat er geen kadastraal aangeduide bebouwing aanwezig is binnen het Vogelrichtlijngebied. Binnen het Vogelrichtlijngebied betreft het verblijfsrecreatie in de vorm van een kampeerterrein. De tekstuele exclavering van paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting is daarop niet van toepassing omdat het terrein (grasland) gedurende de wintermaanden leefgebied is voor overwinterende vogels waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen.

Een inspreker geeft aan dat een jachthaven in Hattem wordt uitgebreid. Volgens de inspreker is die zone ten onrechte niet opgenomen. Gelet op recreatieve activiteiten in de watersport, die door de Provincie Gelderland worden gestimuleerd, moet volgens de inspreker de toekomstige zone van de jachthaven en een buffergebied vrij zijn van belemmeringen. De inspreker wil aan weerszijden een bufferzone, namelijk van de Hoenwaardesebrug aan de zuidzijde tot aan de weg naar de voormalige steenfabriek Altena aan de noordzijde.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Een plan tot uitbreiding binnen de grenzen van het in 2000 definitief aangewezen Vogelrichtlijngebied dient beoordeeld te worden in het kader van het beheerplan of vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet. Zie ook paragraaf 2.2.6. van de Nota van Antwoord (2007) over buffergebieden. .

Een inspreker is van mening dat de begrenzing rond camping en jachthaven niet correct is ingetekend en verzoekt dit aan te passen. Jachthavens maken geen deel uit van de beschermingszone (2000) en er geldt dat een zone van bijvoorbeeld 100 meter aan de waterzijde, gemeten vanaf de havenmond cq. de aanlegsteigers buiten de begrenzing is gehouden. Daarnaast is ten onrechte een visvijver naast een jachthaven, beide behorende bij een recreatieterrein opgenomen binnen de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel.

De zienswijze heeft deels geleid tot wijziging van het besluit. Een zone rond de havenmond is geëxclaveerd en bij de camping is aan de waterzijde een kleine technische correctie toegepast door de grens daar gelijk te trekken aan die van het Bestemmingsplan. Zie voor de jachthaven verder de kaart. De visvijver behoort tot het in 2003 definitief aangewezen Vogelrichtlijngebied. Het water behoort tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Zie ook paragraaf 4.3 van de appendix bij de Nota van toelichting, waar de plassen ten zuiden van Olburgen met name zijn genoemd. Dit betekent dat er eerder geen wetenschappelijke fout is gemaakt bij de begrenzing.

Een inspreker beveelt aan om het zuidwestelijk deel van een haven op te nemen binnen de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied. Hiermee ontstaat volgens de inspreker een aaneensluitend gebied dat verder

ontwikkeld kan worden als verbindingszone tussen de Veluwe (Natura 2000-gebied 57) en de Utrechtse Heuvelrug.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Volgens de tekstuele uitzondering voor (jacht)havens in het Vogelrichtlijnbesluit (2000) maken deze geen deel uit van het Vogelrichtlijngebied. Deze uitzondering is in het voorliggende Natura 2000-aanwijzingsbesluit op kaart overgenomen. Er is sinds 2000 een aaneengesloten Vogelrichtlijngebied op kaart zichtbaar

Een inspreker mist een aantal essentiële definities van 'uiterwaard' en de verschillende samenstellende delen van het zomer- en winterbed van de rivier. De vaargeul van de IJssel lijkt volgens de inspreker buiten de speciale beschermingszone en buiten de Habitatrictlijngebieden te vallen, maar dit is onduidelijk aangegeven. Dit wrekt zich volgens de inspreker met name op de toelaatbaarheid van ingrepen aan de vaargeul en dijkverleggingen.

Een inspreker is van mening dat de Projectnota Vaarwegverruiming bij Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel moet worden toegevoegd en dat de definitie van 'uiterwaard' duidelijk gemaakt moet worden. Dit omdat er volgens de inspreker plannen zijn om over 60 tot 70 kilometer de vaarweg te verruimen en daarmee het zomerbed te verbreden en derhalve de uiterwaard smaller te maken. Als de uiterwaard wordt toegevoegd aan de vaargeul verdwijnt er volgens de inspreker Vogelrichtlijn- en Habitatrictlijngebied.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De vaargeul staat duidelijk op kaart aangegeven en behoort niet tot het Natura 2000-gebied. Initiatieven om de vaargeul te verruimen dienen zodanig getoetst te worden op mogelijke schadelijke gevolgen voor het Natura 2000-gebied.

Een inspreker wil weten wat er gebeurt als er een dijk wordt verlegd. Het kan volgens de inspreker dan niet zo zijn dat een deel buitendijks gebied wel en het stuk ernaast niet binnen de Natura 2000-begrenzing valt.

Het aanleggen van een nieuwe dijk heeft niet automatisch invloed op de begrenzing van een Natura 2000-gebied. Als de begrenzing definitief is geworden kan de kaart die behoort bij het Natura 2000 aanwijzingsbesluit pas veranderd worden middels een wijzigingsbesluit. Zo een besluit is niet eerder te verwachten dan na een evaluatie, waaruit blijkt dat het nieuw toe te voegen gebiedsdeel ook inderdaad waarden bevat.

Een inspreker is van mening dat de begrenzing van de buitendijks gelegen gebieden in het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn niet altijd duidelijk is aangegeven. De inspreker verzoekt om daar waar het dijktaalud geen actuele waarde of potentiële betekenis heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen de begrenzing op de buitenteen van de dijk te leggen.

Volgens het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit volgt de buitengrens van het Vogelrichtlijngebied de buitenteen van de dijk. Deze grens (cq. onderkant talud) is nu ook op de kaart aangegeven. Het plaatselijk op dijktaaluds aanwezige habitatype glanshaverhooilanden (H6510A), dat de reden vormde voor opname in de ontwerpen, is slechts op enkele dijkvakken aanwezig. Deze dijkvegetaties sluiten niet aan op de vlakdekkende voorkomens van glanshaverhooilanden in de uiterwaarden. Het instandhoudingsbeheer van dijktaaluds (jaarlijks maaien en afvoeren) heeft een positieve invloed op ontwikkeling van (glanshaver)hooilanden. Structurele ingrepen, zoals noodzakelijke dijkversterkingen en groot onderhoud, maken het niet haalbaar het voortbestaan van deze vegetaties op de huidige locaties ook op lange termijn te garanderen. Bovendien zijn de vegetaties op deze taluds door geregelde ingrepen (met tussenpozen van 5 jaar en meer) minder goed ontwikkeld dan in de uiterwaarden waar een optimaal beheer van glanshaverhooilanden kan worden gevoerd. Middels afspraken met de waterschappen is voorzien in continuering van het beheer gericht op behoud en ontwikkeling Natura 2000-kwaliteiten, zo lang dit de hoogwaterveiligheid niet in gevaar brengt. Op deze manier blijven de dijken een bijdrage leveren aan de landelijke opgave voor het habitatype glanshaverhooilanden. Op de Bijlanddijk bij Tolkamer is het habitatype stroomdalgraslanden aanwezig, maar dit betreft geen primaire waterkering. Deze dijk is dus onderdeel van het aangewezen gebied. Het habitatype glandhaverhooilanden is op enkele waterkeringen aanwezig die niet de buitengrens van het Natura 2000-gebied zijn. Dit zijn locaties waar ook binnendijks gelegen gebied is meebegrensd als Natura 2000-gebied. Deze dijkgedeelten zijn onderdeel van het

aangewezen gebied. Het gaat in deelgebied Uiterwaarden IJssel om een dijklocatie met glanshaverhooiland in de Duursche Waarden (natuureservaat) bij paal 26. En om een dijklocatie met droog hardhoutoobos bij Wapenveld, Klooster Hulsbergen, binnen de kilometervakken 20023 (X/Y= 201/494) en 20024 (X/Y= 202/494). In deelgebied Gelderse Poort gaat het om enkele dijklocaties met glanshaverhooiland langs de Galgendaalse dijk (gemeente Rijnwaarden), binnen de kilometervakken 31420 (X/Y = 198/435) en 31630 (X/Y = 198/434). En glanshaverhooiland langs de Ooijse Bandijk in de Groenlanden bij Ooij (gemeente Ubbergen), binnen de kilometervakken 32484 (X/Y = 192/430), 32262 (X/Y = 191/431), 32262 (X/Y = 190/431), 32482 (X/Y = 190/430), 32681 (X/Y = 189/429).

Een inspreker is van mening dat in een tijd van Ruimte voor de Rivier en Deltaplan de uiterwaarden water moeten kunnen bergen en vlot afvoeren. Gelet op de urgentie van waterberging en door goede ontwikkeling van de andere habitattypen is de inspreker van mening dat Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel buiten de Natura 2000-begrenzing moet worden gelaten.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijn gebied is al definitief geworden na de aanwijzing van 2000 en kan om die reden niet meer aangepast worden. Bovendien mogen gebieden uitsluitend begrensd worden op basis van ecologische criteria. Daarbij zijn beide beleidsvelden (rivierveiligheid en Natura 2000) goed op elkaar afgestemd.

Een inspreker merkt op dat het onduidelijk is of percelen overlap hebben met Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel en wil benadrukken dat in de definitieve aanwijzing de kadastrale lijnen als begrenzing aangehouden worden. De inspreker wil geen beperkingen in de kadastrale registratie van de percelen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De grens van het in 2000 definitief aangewezen Vogelrichtlijngebied volgt hier de kadastrale grens van het staatseigendom.

Een inspreker meent dat ten onrechte drie erven zijn geëxclaveerd in plaats van twee.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Op kaart is de exclavering van de percelen binnen het Vogelrichtlijngebied en het Habitatrichtlijngebied ongedaan gemaakt omdat de bebouwing die eerder aanwezig was is verwijderd.

3.2.2 Uiterwaarden IJssel

Enkele insprekers geven aan mee te doen in het project Havikerpoort. De insprekers verzoeken om het project mee te nemen in het beheerplan en één inspreker verzoekt om alle bij het project betrokken percelen buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel te houden. Volgens de insprekers is het doel van het project natuurontwikkeling en versterking van het landschap. De ecologische ontsluiting dient verbeterd te worden en er wordt een nevengeul gegraven waarbij zandwinning plaatsvindt. Volgens de insprekers zijn de plannen in een vergevorderd stadium.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit.

De Havikerwaard maakt deel uit van het in 2000 aangewezen Vogelrichtlijngebied. Verkleining van een Vogelrichtlijngebied is alleen mogelijk als er in het verleden een duidelijke begrenzingsfout is gemaakt. En dat is hier niet het geval. Grasland en open water vormt het leefgebied van vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Ook was de Havikerwaard van belang als broedgebied voor de aalscholver. Het gebied is nog steeds van betekenis en noodzakelijk voor de ecologische samenhang met de overige delen van het Vogelrichtlijngebied. Zie verder de appendix bij de Nota van toelichting. Toekomstige ontwikkelingen vallen buiten de criteria voor wijziging van het besluit. Zie voor de criteria paragraaf 2.2.4. van de Nota van antwoord (2007).

Enkele insprekers merken op dat een stuk grond aan de oostelijke zijde van de 'dode tak' van de IJssel nabij de Fraterwaard niet meebegrensd is als Vogelrichtlijngebied binnen Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel. Volgens één inspreker hebben diverse groepen zich ingezet voor het behoud van het stuk grond, wat één geheel vormt met De Grind. Een andere inspreker geeft aan dat hier diverse vogelsoorten broeden. Er wordt

door de insprekers verzocht dit stuk alsnog mee te begrenzen, of een reden te geven waarom deze grond niet mee begrensd is.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijn gebied is definitief geworden na de aanwijzing van 2000. Vergroting van een Vogelrichtlijngebied is alleen mogelijk binnen de grens van een Habitatrichtlijngebied in het kader van gelijktrekking. Deze situatie is hier niet aan de orde. Het bedoelde gebiedsdeel heeft geen fysieke aansluiting op een nabijgelegen Habitatrichtlijngebied.

Een inspreker verzoekt de begrenzing aan te passen aan de nieuwe omtrek van een bedrijf in Hattem.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing van gebieden mag uitsluitend plaatsvinden op basis van criteria die verband houden met de instandhouding van natuurlijke habitats of wilde soorten planten en dieren.

Een inspreker verzoekt een perceel aan de Verheullweg in Doesburg wat is meebegrensd buiten de begrenzing te houden, zoals ook andere percelen in de Fraterwaard buiten de begrenzing zijn gehouden.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het erfperceel is geëxclaveerd. Zie de kaart.

Een inspreker is van mening dat in de huidige situatie op de oostelijke oever van de IJssel ter hoogte van Baak en Vierakker de genoemde natuurdoeltypen en soorten niet of in beperkte mate aanwezig zijn. Een andere inspreker is van mening dat een gebied ten noorden van een bedrijf in Olst buiten de begrenzing moet blijven, omdat op deze grond de ontsluiting van het bedrijf op de Rijksweg is gepland. Tevens worden hier volgens de inspreker parkeerplaatsen voor het bedrijf aangelegd.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Verkleining van een Vogelrichtlijngebied is alleen mogelijk als er bij de begrenzing een wetenschappelijke fout is gemaakt. Dat is hier niet aan de orde. De in de uiterwaarden gelegen graslanden en open water behoren tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied eerder is aangewezen. Zie verder de appendix bij de Nota van toelichting.

Een inspreker is tegen de aanwijzing van de IJsseluiterwaarden tussen de Eilandbrug en de Melmerweg. De inspreker is van mening dat de aanwezigheid van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel een belemmering zal vormen voor de ontwikkeling van een bedrijventerrein ten westen van de Eilandbrug N50.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De uiterwaarden tussen de N50 en de Melmerweg bij Kampen zijn in 2000 aangewezen als vogelrichtlijngebied. Verkleining van een Vogelrichtlijngebied is alleen mogelijk als er in 2000 een duidelijke begrenzingsfout is gemaakt. Het gaat dan om een wetenschappelijke fout die voldoet aan de door de Europese Commissie gestelde voorwaarden. Dat is hier niet het geval. In 2000 bestond het Vogelrichtlijngebied hier uit open nat natuurlijk terrein. Het moeras en open water vormt een deel van het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Zie ook de appendix bij de Nota van toelichting. Toekomstige ontwikkelingen vallen buiten de door de Europese Commissie gestelde voorwaarden. Zie ook paragraaf 2.2.4. van de Nota van Antwoord (2007).

Een inspreker geeft aan dat in de toelichting bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit staat aangegeven dat objecten die tekstueel waren geëxclaveerd waar mogelijk ook op de kaart buiten de begrenzing zijn gebracht, inclusief de zone van 100 meter genoemd in de exclaveringsformule. De inspreker is van mening dat een aanlegplaats op het Keteleiland in Kampen en bij Wilsum op de kaart niet buiten de begrenzing zijn gebracht.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De landelijk gelegen aanlegplaats op het Keteleiland is niet gelegen binnen de begrenzing van het onderhavige Natura 2000-gebied, maar binnen het Natura 2000-gebied Ketelmeer-Vossemeer, zodat de zienswijze niet kan leiden tot een wijziging van het onderhavige besluit. Het aanwijzingsbesluit Ketelmeer-Vossemeer is inmiddels definitief. Daarnaast gaat het hier niet om een jachthaven (met voorzieningen), maar

om een zogenaamde landelijk gelegen aanlegplaats. Omdat voorzieningen ontbreken vallen andere aanlegplaatsen zoals de locatie direct ten zuiden van de stadsbrug in Kampen, en de locatie bij Wilsum, ook niet onder de algemene tekstuele exclavering voor (jacht)havens.

Een inspreker wil bepaalde delen nabij Brummen buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel hebben. De inspreker is van mening dat de aanwijzing als Habitatrictlijngebied in de toekomst een beperking kan gaan vormen voor het huidige agrarische gebruik.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De aanwijzing als Habitatrictlijngebied is mede gebaseerd op de aanwezigheid van het prioritaire habitatype zachthoutoobossen (H91E0).

Een inspreker verzoekt bij landgoed Bingerden te Angerlo een smalle strook met een hoeve uit de begrenzing te halen, omdat de genoemde natuurwaarden (behalve de ganzen) niet of nauwelijks voorkomen en agrarische bouwblokken per definitie niet zijn opgenomen.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. Gebouwen en verhardingen die reeds tekstueel waren geëxclaveerd zijn op kaart buiten de begrenzing gebracht. Verdere verkleining van een Vogelrichtlijngebied is mogelijk als een duidelijke technische of wetenschappelijke fout is gemaakt bij de begrenzing. Maar dat is hier niet aan de orde. Het in de uiterwaarden gelegen grasland is van betekenis als leefgebied voor de vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Zie verder de appendix bij de Nota van toelichting.

Een inspreker wil dat een privéterrein niet in de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel wordt opgenomen. Volgens de inspreker ligt het gebied binnendijks en kan daarom niet als uiterwaard worden aangemerkt. Volgens de inspreker is per abuis niet de grens van de dijk gebruikt maar de Koetsweg en provinciale weg.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het perceel met bewoning aan de Barlosche Kolk van inspreker ligt niet in het Natura 2000-gebied. Inspreker heeft zich kennelijk vergist.

Een inspreker merkt op dat diens bedrijf buiten Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel ligt, maar wel in het volgens de inspreker (waarschijnlijk) toekomstige verwevingsgebied naar Natura 2000-gebied Veluwe (057), de zogenaamde Groene Wig. De inspreker vreest dat dit de bedrijfsvoering gaat tegenwerken.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De Natura 2000-aanwijzingen gaan uitsluitend over begrenzing van het Natura 2000-gebied en de doelen. Ander beleid staat daar los van.

Een inspreker verzoekt om het gebied vanaf de Hezenberg tot aan 't Kromholt, nabij Hattem, niet aan te wijzen als Natura 2000-gebied. Dit omdat het langs een 23 hectare groot bedrijventerrein ligt en omdat volgens de inspreker door het onttrekken van de agrarische doelstelling het open landschap verloren gaat en vergezichten zullen daarmee verdwijnen. Tevens is dit volgens de inspreker nadelig voor de vlotte afwatering van de IJssel.

Een inspreker is van mening dat de verbindingzone voor fauna (hoefdieren) als Ecologische Hoofdstructuur "de Hattemer Poort" niet aan de rijksrichtlijnen voldoet en behoort daarmee te vervallen. De enige mogelijkheid is volgens de inspreker de aansluiting van het Landgoed Petrea en het Zwolse bos te Heerde/Wapenveld op het Klooster Hulsbergen en vervolgens naar de Waarden bij Windesheim in Overijssel.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is al definitief geworden na de aanwijzing van 2000 en het grasland is leefgebied voor aangewezen vogelsoorten. Zie ook de appendix bij de Nota van toelichting. Daarnaast is een deel van het genoemde gebied hierbij aangewezen als Habitatrictlijngebied. De besluitvorming over ecologische verbindingzones voor hoefdieren vindt niet plaats in het kader van Natura 2000. Natura 2000 betreft enkel de fauna die in het aanwijzingsbesluit is genoemd.

Een inspreker is van mening dat de recreatiegebieden Hattem en Rhederlaag buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel moeten vallen, omdat voor deze intensieve concentratiegebieden voor de recreatie andere doelen gelden dan de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijn gebied is al definitief geworden na de aanwijzing van 2000. Verkleining van een Vogelrichtlijngebied is mogelijk als een duidelijke technische of wetenschappelijke fout is gemaakt bij de begrenzing. Maar dat is bij Hattem en Rhederlaag niet aan de orde. Bij de recreatiegebieden zijn de graslanden en het open water ook van betekenis als leefgebied voor de vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Hierbij is zo begrensd dat een samenhangend geheel is ontstaan. Zie verder de appendix bij de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat de oude IJsselarm Het Zwarte Schaar, tot aan de dam die toegang geeft tot de Fraterwaard buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel moet liggen. Hiervoor noemt de inspreker verschillende redenen zoals het zeer geringe voorkomen van de watervogels waarvoor het gebied is aangewezen en plannen voor de aanleg van een laad- en loswal.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het Vogelrichtlijngebied is al in 2000 aangewezen. Om een inhoudelijke aanpassing te kunnen doorvoeren dient er bij de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied in 2000 een 'duidelijke wetenschappelijke fout' gemaakt te zijn. Dat is hier niet het geval. Het Zwarte Schaar was bij de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied 'open water', en dat heeft betekenis voor de trekvogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Zie ook de aanduiding van leefgebied in de appendix bij de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat de begrenzing van Natura 2000-gebied binnen de gemeente Brummen de kadastrale grens dient te volgen. Volgens de inspreker gebeurt dit op een aantal plaatsen niet. Daarbij zijn volgens de inspreker een aantal bestaande gebouwen niet geëxclaveerd. De inspreker merkt op dat het noordelijke deel van de kern Leuvenheim binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel opgenomen is. De inspreker gaat ervan uit dat dit een fout is en verzoekt dat de begrenzing aangepast wordt.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is op de kaart op enkele technische punten verbeterd, waaronder de begrenzing bij Leuvenheim. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting en de kaart.

Een inspreker is van mening dat de bebouwing nabij een jachthaven in Giesbeek op de kaart ten onrechte is begrensd als Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel. Volgens de inspreker is hier sprake van bebouwing welke niet op de kaart staat aangegeven.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De bebouwing is op kaart geëxclaveerd.

Een inspreker is van mening dat het binnendijkse deel van de Tichelgaten bij Windesheim niet binnen de grenzen van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel hoort, omdat deze binnendijkse gebieden volgens de inspreker niet nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. De inspreker verzoekt rekening te houden met bevindingen uit het beheerplan, waarin dit nader zal worden verkend.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het binnendijkse deel van de Tichelgaten is eerder van belang geacht voor onder andere zwem- en duikeenden, grote zaagbekken en nonnetjes (bijlage bij toelichting beschermd natuurmonument IJsseluiterwaarden N-95-6038, 8 augustus 1995). Voor onder andere het nonnetje en andere trekkende watervogels zijn doelstellingen opgenomen in het onderhavige aanwijzingsbesluit. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat de buitengrenzen van de Natura 2000-gebieden niet altijd even logisch gekozen zijn. Volgens de inspreker zijn delen van uiterwaarden en polders niet meebegrensd terwijl de selecterende natuurwaarden daar wel aanwezig zijn. In de Gelderse Poort is dit volgens de inspreker het geval de bij Hondsbroeksche Pleij in verband met overwinterende watervogels. Wanneer ontbrekende delen

worden meegenomen ontstaat er ook een betere samenhang tussen de afzonderlijke gebieden, aldus de inspreker.

Een inspreker is van mening dat de Hondsbroeksche Pleij toegevoegd dient te worden ten behoeve van de stroomdalgraslanden, steltlopers, eenden en ganzen. Volgens de inspreker vindt hier natuurontwikkeling plaats.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijn gebied is al definitief geworden na de aanwijzing van 2000. Uitbreiding van een Vogelrichtlijngebied is alleen mogelijk als het gebied tevens Habitatrichtlijngebied is, en dat is bij de Hondsbroeksche Pleij niet het geval. Zie ook de toelichting bij paragraaf 3.1 'Begrenzing van bestaande Vogelrichtlijngebieden' hiervoor. Het habitatype stroomdalgrasland (H6120) komt in de Hondsbroekse Pleij voor zover bekend niet voor.

Een inspreker is van mening dat de kwartelkoning (A122) in de uiterwaarden rondom Zutphen de laatste jaren met regelmaat wordt waargenomen. Volgens de inspreker is voor deze soort uitbreiding en verbetering van het leefgebied van groot belang. Door de bescherming uit te breiden kan voorkomen worden dat de soort uit het gebied verdwijnt, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit.

De uiterwaarden rondom Zutphen zijn al Vogelrichtlijngebied. De begrenzing van het Vogelrichtlijn gebied is definitief geworden na de aanwijzing van 2000.

Een inspreker is van mening dat er in het ontwerp-aanwijzingsbesluit geen rekening is gehouden met bestaande en nog aan te leggen rotondes of largasaansluitingen. Het gaat dan om een bestaande rotonde ten zuiden van Olst en één ten zuiden van Wijhe, een aan te leggen largasaansluiting bij Wijhe en een aanpassing van de kruising Raalterweg-Rijksstraatweg in Wijhe.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. In het jaar 2000 bestaande rotondes en largasaansluitingen zijn op de kaart geëxclaveerd in overeenstemming met de tekstuele exclavering voor verhardingen. Geplande rotondes of largasaansluitingen dienen in het beheerplan of vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet aan de orde te komen.

Een inspreker is van mening dat de veerstoepen bij Olst en Wijhe buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel horen. Daarnaast is de inspreker van mening dat de overige openbare wegen die zijn opgenomen ook buiten de begrenzing horen, alsmede een jachthaven inclusief de steenbekleding ten zuiden van de Loswal.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. De veerstoepen zijn in overeenstemming met de tekstuele exclavering voor bestaande verhardingen ook op de kaart geëxclaveerd. Openbare wegen worden alleen geëxclaveerd als zij op de grens van het Natura 2000 gebied liggen. De jachthaven van Wijhe was bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied in 2000 terecht niet geëxclaveerd omdat deze destijds de functie had van passantenhaven bestaande uit aanlegplaatsen zonder havenfaciliteiten. De exclaveringstekst voor (jacht) havens is niet aan de orde voor een passantenhaven.

Een inspreker is van mening dat de Nijenbekerpolder toegevoegd dient te worden aan Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel, welke uit de begrenzing is gehaald wat tekstueel niet is toegelicht.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De Nijenbekerpolder is niet uit de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied gehaald want de polder is in 2000 niet als Vogelrichtlijngebied aangewezen.

Enkele insprekers willen dat Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel wordt uitgebreid ten behoeve van stroomdalgraslanden (H6120) en rivierlandschapswaarden.

Een inspreker is van mening dat ten behoeve van de stroomdalgraslanden (H6120) en overige voorkomende natuurwaarden Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel uitgebreid dient te worden in de uiterwaarden bij Zutphen en de dijken bij Terwolde, omdat hierdoor een logische beschermingseenheid zal ontstaan.

Een inspreker merkt op dat in het Natura 2000 doelendocument (2006) wordt gevraagd om een strikte bescherming van de resterende locaties met stroomdalgraslanden (H6120), zowel binnen als buiten het Natura 2000-netwerk. De inspreker stelt voor dat langs de IJssel deze locaties aangevuld kunnen worden met de dijken bij Terwolde.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing het besluit. Het Habitatrictlijngebied Reuversweerd (Cortenoever) is uitgebreid met een gedeelte van de Stokebrandswaard bij Zutphen. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. De veronderstelde stroomdalgraslanden (H6120) langs de dijken bij Terwolde behoren tot het habitatype Glanshaver- en vossestaarthooilanden (glanshaver, H6510A). De smalle strook langs de dijken bij Terwolde is niet toegevoegd aan het Habitatrictlijngebied omdat er geen fysieke aansluiting is op een in het ontwerpbesluit begrensde Habitatrictlijngebied.

Een inspreker is van mening dat de begrenzing bij een steenfabriek tussen Velp en Rheden niet correct is. Volgens de inspreker staat in zowel het Natura 2000 doelendocument alsmede in de Nota van Antwoord dat er voor de gebiedsgrenzen gekozen wordt voor harde topografische lijnen. De inspreker geeft aan dat bij het zuidwestelijke deel van de steenfabriek een verharde weg loopt welke als harde grens kan dienen, maar dat de begrenzing voorbij die weg is doorgetrokken en het terrein van de inspreker deels doorkruist.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De gevraagde aanpassing is meer dan 1 hectare groot en heeft daarom niet het karakter een 'inhoudelijke aanpassing'. Om een inhoudelijke aanpassing te kunnen doorvoeren dient er bij de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied in 2000 een 'duidelijke wetenschappelijke fout' gemaakt te zijn. Dat is hier niet het geval. Het bedoelde terreindeel was bij de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied 'grasland', en dat heeft betekenis voor de trekvogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Zie ook de aanduiding van leefgebied in de appendix bij de Nota van toelichting en paragraaf 2.2.4 van de Nota van Antwoord (2007).

Een inspreker is van mening dat het aangewezen gebied aan de zuidoevers van de IJssel tussen de Haatlandhaven en de N50 buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel dient te blijven. Volgens de inspreker grenst het gebied direct aan het in ontwikkeling zijnde industrieterrein Zuiderzeehaven, en is uit het ontwerpbesluit niet gebleken dat aanwijzing van dit deel van de uiterwaarden noodzakelijk is met het oog op de te beschermen natuurwaarden en ornithologische waarden.

Een andere inspreker merkt op dat uitsluitend de monding van de Zuiderzeehaven als beschermingszone van de kaart is verwijderd. De uiterwaarden ter hoogte van en direct grenzend aan de Zuiderzeehaven en Haatlandhaven zijn volgens de inspreker nog wel aangeduid als Vogelrichtlijngebied en voor een klein deel als Habitatrictlijngebied. Op grond van onderzoek, gerealiseerde natuurcompensatie en de exclavering dienen deze uiterwaarden volgens de inspreker buiten de begrenzing te worden gelaten. De inspreker is van mening dat de resterende natuurwaarden in de toekomst voldoende worden beschermd vanuit de Flora- en faunawet.

Een andere inspreker vindt dat de uiterwaarden ter hoogte van de Zuiderzeehaven en de Haatlandhaven niet in de Natura 2000-begrenzing moeten worden opgenomen.

Een inspreker is van mening dat de Zuiderzeehaven en de Haatlandhaven bij de gemeente Kampen buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel moeten worden gehouden.

Enkele insprekers vinden het voor de hand liggen om het gehele plangebied van het bedrijfsterrein 'Zuiderzeehaven' buiten de begrenzing te leggen gezien de tekst van paragraaf 3.3 over bedrijfsterreinen. Enkele insprekers verzoeken om naast de Zuiderzeehaven ook de gebieden die hiermee in verbinding te staan buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel te houden. De insprekers merken op dat er sprake is van watergerelateerde activiteiten en dat die redelijkerwijs niet belemmerd mogen worden door de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. Aan de waterzijde van de Zuiderzeehaven is een zone van 100 meter water en bestaande verhardingen en bebouwing van het bedrijfsterrein onttrokken aan het Vogelrichtlijngebied. De verzoeken om het overige deel van het Natura 2000-gebied langs de zuidelijke oever te onttrekken aan de begrenzing zijn gedeeltelijk overgenomen. De begrenzing van het Habitatrictlijngebied langs de zuidelijke oever is gewijzigd. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

De zuidoever van de IJssel tussen de Haatlandhaven en de N50 zijn in het jaar 2003 definitief begrensd en aangewezen als Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van moeras, dat met het open water en in de uiterwaarden gelegen graslanden van het overige Vogelrichtlijngebied als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten (zie de appendix bij de Nota van toelichting). De bewering dat er geen voor de aanwijzing relevante broedvogelsoorten voorkomen in de uiterwaarden direct grenzend aan de Zuiderzeehaven en Haatlandhaven wordt bestreden: uit de 'Voortoets bestemmingsplan Haatland' blijkt dat hier ten minste de tureluur als broedvogel is waargenomen. De biotoop van deze soort heeft mede de begrenzing van dit gebied bepaald. Het regiem van natuurcompensatie in het kader van de PEHS valt buiten het bereik van de Natuurbeschermingswet 1998, het kader waarbinnen de aanwijzing als Natura 2000-gebied is gegeven.

Een inspreker is van mening dat de aanwijzing van Polder de Pijperstaart binnen Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel zorgt voor een negatief effect op de economische ontwikkeling in het gebied Haatlanden/Zuiderzeehaven. Daarbij blijkt volgens de inspreker uit het ontwerp-aanwijzingsbesluit niet dat dit gebied vanuit het oogpunt van natuurbelangen of ornithologische belangen bijdraagt aan de instandhoudingsdoelstellingen. Derhalve verzoekt de inspreker de aanwijzing van Polder de Pijperstaart te heroverwegen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Polder de Pijperstaart is eerder definitief aangewezen als Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van in de uiterwaarden gelegen graslanden dat in samenhang met open water en moerassen van het Vogelrichtlijngebied als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten (zie de appendix bij de Nota van toelichting). Het water tussen de kribvakken is nu ook aangewezen als Habitatrictlijngebied vanwege de aanwezigheid van het habitatype 'Beken en rivieren met waterplanten (grote fonteinkruiden)' (H3260B), en omdat het leefgebied is voor de rivierdonderpad.

Een inspreker merkt op dat de begrenzing bij de weg N50 bij Kampen op de kaart niet overeen komt met de tekst uit het ontwerp-aanwijzingsbesluit. Volgens het besluit is de begrenzing van het Habitatrictlijngebied aangepast en ligt deze alleen ten westen van de brug N50. Op de kaart loopt de begrenzing ook aan de oostkant van de brug door. De inspreker is van mening dat de begrenzing op de kaart aangepast dient te worden, mede omdat de grond ten oosten van de brug volgens de inspreker volgens de exclaveringsformule binnen de zone van de Zuiderzeehaven en Haatlandhaven valt en dus niet onder de beschermingszone.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Ook aan de oostzijde van de brug komt het habitatype 'Beken en rivieren met waterplanten (grote fonteinkruiden)' (H3260B) voor langs de noordoever. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker merkt op dat ter hoogte van de Molenbrug bij Kampen de westelijke oever is toegevoegd als Habitatrictlijngebied. Volgens de inspreker is dit in de tekst niet nader toegelicht. Omdat de zone volgens de inspreker in het verleden, heden en in de toekomst wordt gebruikt als aanlandingsplaats voor grote grondtransporten dient dit gebied volgens de inspreker niet als Habitatrictlijngebied aangewezen te worden.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. Het verharde gedeelte is op kaart geëxclaveerd. In paragraaf 3.3 is een toelichting gegeven op de (wijziging van) Habitatrictlijngebieden.

Een inspreker is van mening dat een camping buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel hoort te vallen. De inspreker is van mening dat het campingterrein zelf niet van belang is voor de kwalificerende soorten van het Natura 2000-gebied. De inspreker geeft aan dat er plannen zijn om het hoge deel bij de Stobbenwaarden te Deventer een meer recreatieve invulling te geven. Om deze reden wil de inspreker dat dit deel buiten de aanwijzing wordt gehouden.

De inspreker geeft aan dat er plannen zijn om de Zandweerdhaven bij de Rembrandtkade in Deventer te verplaatsen. De inspreker wil dat de 'witte vlek' van de huidige locatie meeverhuist in de aanwijzing. De inspreker geeft aan dat er voor de IJsselkade in Deventer in de uiterwaard een uitloopgebied is gepland, omdat de stedelijke invloedssfeer van Deventer daar groot is. Daarom ziet de inspreker dit gedeelte graag buiten de aanwijzing.

De inspreker is van mening dat de havenarm ten zuiden van de gashaven bij de Bergweide te Deventer buiten de aanwijzing zou moeten vallen, zoals dat andere havenarmen ook buiten de aanwijzing zijn gehouden.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. De camping en een deel van het bijbehorende park zijn op kaart geëxclaveerd. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. De Stobbenwaarden, de uiterwaard voor de IJsselkade en de havenarm zuidelijk van de Bergwijde zijn eerder definitief aangewezen als Vogelrichtlijngebied omdat de graslanden van de uiterwaarden en het open water van de haven het leefgebied vormen van een aantal vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zie de appendix bij de Nota van toelichting. Recreatieve ontwikkelingen bij de Stobbenwaarden kunnen in het beheerplan worden geregeld. De havenarm ten zuiden van de gashaven bij de Bergweide maakt deel uit van het projectbesluit Veenoordkolk en Teugse kolk van de gemeente in het kader waarvan de omstandigheden voor flora- en fauna verbeterd zullen worden. De 'witte vlek' om de Zandweerdhaven is de op kaart aangeduide weerslag van de tekstuele exclavering met betrekking tot (jacht) havens uit het Vogelrichtlijnbesluit van 2000. Dit betekent dat de tekstuele exclavering van toepassing is op in 2000 aanwezige jachthavens, en niet op potentiële locaties in het heden.

Een inspreker wil dat het strand van IJsselstrand wordt geëxclaveerd ten behoeve van een bedrijf.

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. Het strand is uitgezonderd van het Vogelrichtlijngebied. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat er in het Vogelrichtlijngebied en beschermd natuurmonument, zoals is aangewezen in de Hengforder waarden, helemaal geen habitattypen aanwezig zijn. Volgens de inspreker blijkt dit uit de laatste tellingen van Staatsbosbeheer. De afgelopen tien jaar heeft er volgens de inspreker ook geen beheer plaats gevonden dat gericht was op het ontwikkelen van deze typen, zo is er volgens de inspreker bijvoorbeeld nooit gemaaid en afgevoerd.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. In de Hengforderwaarden zijn doeltypen aanwezig zoals Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), ruigten en zomen (moerasspirea, H6430A), vochtige alluviale bossen (zachthoutoibossen, H91E0A).

3.2.3 Uiterwaarden Neder-Rijn

Een inspreker stelt dat op de percelen in de uiterwaarden Neder-Rijn geen droge hardhoutoibossen (H91F0) voorkomen. Volgens de inspreker is uitbreiding en verbetering daar niet aan de orde. De inspreker verzoekt om het perceel buiten de begrenzing te laten.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De percelen in de uiterwaarden zijn in 2000 aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied zijn de instandhoudingsdoelstellingen, waaronder die van hardhoutoibossen, voor het gehele Natura 2000-gebied van toepassing. In het beheerplan dient de instandhoudingsdoelstelling ruimtelijk te worden uitgewerkt.

Een inspreker wil weten waarom het gebied ter hoogte van Wageningen aan de noordzijde van de rivier in de begrenzing is opgenomen, gezien het recreatieve belang en algemeen nut. De inspreker wil verder weten waarom niet louter de zuidzijde in de begrenzing is opgenomen.

Het gebied is in 2000 binnen de begrenzing opgenomen wegens de ecologische waarden, die er voorkomen in samenhang met de overige gedeelten van het Vogelrichtlijngebied. Zie verder de appendix bij de Nota van toelichting. Omdat de bezwaar- en beroepsprocedures bij de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied inmiddels zijn afgerond, maken de grenzen van deze gebieden geen deel uit van deze inspraakprocedure, tenzij er nieuwe feiten of omstandigheden naar voren worden gebracht die aanleiding geven om het besluit op onderdelen te wijzigen. Belang en algemeen nut van de recreatie in dit gebied is geen nieuw ecologisch feit.

Een inspreker constateert dat de aanwijzing van het gebied in en nabij de dorpskern Heteren in strijd is met de wens van de inwoners en het gemeentelijke, provinciale en landelijke beleid. De aanliggende Zandwinplas, de Plas van Wijck, wordt volgens de inspreker intensief gebruikt door de watersport en de beroepsvaart voor een steenfabriek. De steenfabriek is in gebruik, tevens is er in de Plas van Wijck een laad- en lossteiger voor de beroepsvaart met een watertransportroute via de plas. De strook betreft een veerstoep met intensief gebruikte trailerhelling en er vinden bewonersactiviteiten vanuit tuinen/erven aan de noordrand van de dorpsbebouwing plaats. Door de ligging, gebruik en aard heeft deze strook volgens de inspreker geen enkele betekenis voor watervogels waarvoor het gebied is aangewezen. De inspreker stelt voor om zowel de selectie als de begrenzing van het Natura 2000-gebied aan te passen, zodat het ruimtelijke, natuurlijke, toeristische en recreatieve gebruik minimaal kan worden gehandhaafd en op termijn worden verbeterd.

Deze zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Het Vogelrichtlijngebied is al in 2000 aangewezen. Het gebied waarvoor een verzoek is ingediend om het te verwijderen als Vogelrichtlijngebied behoorde in 2000 tot het leefgebied van de aangewezen vogelsoorten waarvoor het fungeerde als overwinteringsgebied en rustplaats. Het had in 2000 en heeft anno nu de kenmerken van grasland en open water, en dat is het leefgebied van een deel van de aangewezen vogelsoorten (zie de appendix bij de Nota van toelichting). Er is in 2000 geen technische fout gemaakt bij de begrenzing. Of het genoemde gebruik met de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied op gespannen voet staat kan beoordeeld worden in het kader van het beheerplan.

Een inspreker stelt dat ten onrechte een horecagelegenheid is gelegen in het aangewezen Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn. De inspreker verzoekt om de begrenzing ruim om deze horecagelegenheid heen te leggen, zodat de horeca-activiteiten ter plaatse onbelemmerd door kunnen gaan. Het gebruik van de landerijen, eventueel te ontwikkelen nieuwe natuur en kleiwinning dienen niet belemmerd te worden door de aanwijzing.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. De in 2000 bestaande bebouwing met tuinen en erven zijn zoveel mogelijk op kaart geëxclaveerd. Zie de kaart. Het omringende gebied is in 2000 aangewezen als Vogelrichtlijngebied omdat het leefgebied is voor de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen (zie de appendix bij de Nota van toelichting). Het gebruik van het omringende gebied voor de landbouw, eventuele natuurontwikkeling en kleiwinning dient in het beheerplan aan de orde te komen.

Een inspreker stelt dat de aanduiding "jachthaven" in de Middelwaard op kaartblad 2 behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit onterecht en onjuist is. Hoewel dit gebied in het verleden gebruikt werd door een watersportvereniging is er nooit sprake geweest van een vergunde jachthaven. De plas is altijd in gebruik geweest door schepen voor het laden en lossen van goederen bij aangrenzende bedrijven. De inspreker stelt dat dit gebied als bedrijfsmatige haven in het bestemmingsplan is opgenomen. De inspreker verzoekt daarom om de benaming "jachthaven" te verwijderen.

Volgens een inspreker moet deze haven buiten de begrenzing van Natura 2000 vallen. Daarnaast verzoekt de inspreker om het deel van het industriegebied aan de rechterkant van de industriehaven uit de begrenzing te halen.

Een inspreker verzoekt om een deel van een land buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied te plaatsen vanwege het huidige en blijvende bedrijfsmatig gebruik van de Middelwaard Plas en het omringende terrein, de vergunde werkzaamheden en het ontbreken van natuurwaarden in dit gebied. Dit is volgens de inspreker in overeenstemming met de Nota van toelichting waarin bedrijven zijn geëxclaveerd.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. De benaming 'jachthaven' is verwijderd van de kaart. De industriehaven is geëxclaveerd (zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting). Een deel van het industriegebied aan de rechterzijde was in het ontwerpbesluit al buiten de begrenzing gebracht omdat het bebouwing en erf betreft. De haven en de omringende graslanden behoren tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het Vogelrichtlijngebied in 2000 is aangewezen (zie de appendix bij de Nota van toelichting). Toekomstige ontwikkelingen zoals vergunde werkzaamheden vallen buiten de criteria om te beoordelen of er in het verleden mogelijk een duidelijke begrenzingsfout is gemaakt.

Enkele insprekers verzoeken om een deel van het gebied dat nu aangewezen is als Vogelrichtlijngebied ook aan te wijzen als Habitatrichtlijngebied, ten behoeve van de habitattypen slikkige rivieroever (H3270), ruigten en zomen (H6430), glanshaver- en vossenstaarthooilanden (H6510) en droge hardhoutoobossen (H91F0) en de habitatsoorten kamsalamander (H1166), meervleermuis (H1318), bever (H1337) en rugstreeppad. De gebieden die begrensd zouden moeten worden als Habitatrichtlijngebied zijn De Blauwe Kamer, de Bovenste Polder onder Wageningen en Meinerswijk, ook de Doorwerthsche Waarden komen hiervoor in aanmerking gezien het recente natuurontwikkelingsproject dat volgens de inspreker hier is ingezet.

Een andere inspreker beveelt aan om de Doorwerthsche Waard toe te voegen aan de Natura 2000-begrenzing ten behoeve van de kamsalamander (H1166).

Het valt een inspreker op dat de uiterwaarden ten oosten van Heelsum niet zijn opgenomen in het Vogelrichtlijngebied Uiterwaarden Neder-Rijn. Deze uiterwaarden zijn volgens de inspreker van belang voor veel broedvogels, alsmede trekvogels en wintergasten. De inspreker verzoekt dan ook om de volgende gebieden op te nemen binnen de begrenzing: Doorwerthsche Waarden, Plas bij Driel, Rosande Polder en Meinerswijk. Deze gebieden zijn volgens de inspreker een integraal deel van de uiterwaarden en door het opnemen ontstaat ook een min of meer aansluitend geheel met de Gelderse poort (067) en Uiterwaarden IJssel (038).

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit.

De uiterwaard De Blauwe Kamer is toegevoegd als Habitatrichtlijngebied binnen het bestaande Vogelrichtlijngebied. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. Meinerswijk is niet aangewezen als Habitatrichtlijngebied omdat het gebied niet fysiek aansluit op de grens van een bestaand Natura 2000-gebied én nog niet is aangemeld bij de Europese Commissie als gebied van communautair belang. Gebieden worden enkel uitgebreid met niet-aangemelde gebiedsdelen, wanneer deze uitbreiding direct aansluit op reeds aangemelde gebieden.

De Bovenste Polder en de Doorwerthsche Waarden voldoen niet aan het criterium voor aanwijzing als zelfstandig Habitatrichtlijngebied voor de genoemde habitattypen en soorten. Namelijk dat de gebiedsspecifieke bijdrage van de genoemde habitattypen aan de landelijke oppervlakten groter is dan 1% of dat de gebiedsspecifieke bijdrage van de populaties van de genoemde soorten aan de landelijke populaties groter is dan 1%.

Kamsalamander: er is geen populatieomvang bekend van de Bovenste Polder, en Doorwerthsche Waarden. De bijdrage van Uiterwaarden Nederland als geheel aan de landelijke populatie is minder dan 1% (0.8%). Meervleermuis: er zijn geen kraamkolonies bekend van de Bovenste Polder en Doorwerthsche Waarden. Bever: van de Bovenste Polder en Doorwerthsche Waarden zijn geen waarden bekend. De rugstreeppad is geen soort waarvoor Habitatrichtlijngebieden worden aangewezen.

De Doorwerthsche Waarden, de Plas bij Driel en Rosande Polder zijn niet toegevoegd aan het Vogelrichtlijngebied. Uitbreiding van het Vogelrichtlijngebied als onderdeel van een in dit besluit aangewezen Habitatrichtlijngebied is met betrekking tot de Doorwerthsche waarden, de Plas bij Driel en Rosande Polder niet aan de orde. De aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied Neder-Rijn is in 2003 definitief geworden. De Vogelrichtlijn verplicht niet om al het leefgebied van de genoemde soorten op te nemen als Vogelrichtlijngebied. Het gaat alleen om de meest geschikte gebieden. Het huidige Vogelrichtlijngebied voorziet in samenhang met de Gelderse Poort voldoende in de beschermingsbehoefte van grauwe gans, kolgans, eenden en steltlopers (zie de appendix bij de Nota van toelichting).

Een inspreker merkt op dat uitsluitend het reservaat ten zuiden van De Hank is aangewezen als Vogel- en Habitatrichtlijngebied. De inspreker verzoekt enkele percelen ten noorden van De Hank, grenzend aan de winterdijk, mee te begrenzen. De inspreker stelt dat de huidige habitatkwaliteiten van deze percelen nog niet voldoen aan de criteria voor glanshaver- en vossenstaarthooilanden, glanshaver (H6510A), maar vertonen wel initiële aanzetten daartoe. Het reservaat behoort nagenoeg integraal tot de best ontwikkelde glanshaver hooilanden van Nederland. Voor dit habitatype is een opgaaf voor "verbetering kwaliteit en uitbreiding oppervlakte" aangewezen. Daarom verzoekt de inspreker om het Natura 2000-gebied uit te breiden met de noordelijke genoemde suboptimale "ontwikkelpercelen".

Een andere inspreker is van mening dat de buitengrenzen van de Natura 2000-gebieden bij de grote rivieren, waaronder Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn, niet altijd logisch zijn gekozen. De inspreker mist delen van uiterwaarden en polders waar de geselecteerde natuurwaarden volgens de inspreker ook aanwezig zijn. De inspreker wil dat de ontbrekende delen worden toegevoegd zodat er een betere samenhang tussen de afzonderlijke gebieden ontstaat. Bovendien is een ruimere begrenzing volgens de inspreker noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en in de toekomst mitigatie mogelijk te maken.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. Een deel van het Vogelrichtlijngebied ten noorden van De Hank (Amerongse Bovenpolder) is toegevoegd aan het Habitatrichtlijngebied vanwege het voorkomen van habitattypen glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver (H6510A)*. Ten oosten van de Rijnsteeg zijn percelen met het habitattypen droge hardhoutoibossen (H91F0) toegevoegd als Habitatrichtlijngebied, waarbij de grens van het Vogelrichtlijngebied binnen het Habitatrichtlijngebied is verruimd. Daarnaast zijn binnen het Vogelrichtlijngebied langs de Neder-Rijn percelen toegevoegd aan het Habitatrichtlijngebied vanwege het voorkomen van habitattypen stroomdalgraslanden (H6120). Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker merkt op dat in het ontwerp-aanwijzingsbesluit een strook grasland bij Elst wordt beschreven als een overgang bij tuinen, dat daarmee buiten de begrenzing van het gebied wordt gehouden. De inspreker stelt dat het hier echter gaat om een deel wat een landschappelijke logische eenheid vormt met het overige uiterwaardengebied, en ook van belang is voor verschillende soorten vogels. De inspreker verzoekt om dit deel binnen de begrenzing te houden.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. Van de percelen die in het ontwerpbesluit waren geëxclaveerd, zijn de graslandpercelen weer toegevoegd. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker merkt op dat het Vogelrichtlijngebied bij Amerongen en Elst wordt verkleind omdat sommige delen niet van betekenis zouden zijn voor vogels. De inspreker verzoekt om na te gaan of deze gronden mogelijk wel in aanmerking kunnen komen als Habitatrichtlijngebied vanwege het voorkomen van kwalificerende habitattypen of –soorten dan wel dat de potentie aanwezig is om deze natuurkwaliteiten met een juist beheer te realiseren.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De gronden bij Amerongen en Elst grenzen niet fysiek aan het Habitatrichtlijngebied (Amerongse Bovenpolder). Uitbreiding van het Habitatrichtlijngebied is daarom niet mogelijk.

Een inspreker is van mening dat het Veerweiterrein ten onrechte opgenomen is. Het terrein ligt tussen het natuurterrein Palmerswaard en de Rijnstraat. De inspreker stelt dat het terrein niet wordt gebruikt door de doelsoorten. De inspreker geeft aan dat het terrein in agrarisch gebruik en beheer is en regelmatig gemaaid, begraasd en met mest geïnjecteerd wordt. Op het terrein ligt een passantenhaven en restaurant met parkeerterrein en langs de Rijnstraat en Veerweg wordt geparkeerd. Ook vinden er op het terrein evenementen plaats. De inspreker merkt op dat de begrenzing bij Amerongen en Elst is aangepast in verband met het feitelijk strijdig gebruik. Daarom verzoekt de inspreker vanwege vergelijkbare redenen het Veerweiterrein buiten de begrenzing te houden.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. Bebouwing en bijbehorende verharding en jachthaven zijn geëxclaveerd (zie verder paragraaf 3.3. van de Nota van toelichting). De graslanden behoren tot het leefgebied van de vogels waarvoor het gebied in 2000 als Vogelrichtlijngebied is aangewezen (zie de appendix bij de Nota van toelichting). De begrenzing van de graslanden is daarom niet gewijzigd.

Een inspreker stelt dat de begrenzing van het gebied strijdig is met het geldende bestemmingsplan voor de Rijnhaven. Een deel van het Natura 2000-gebied heeft de bestemming bedrijventerrein en groenvoorziening. Hierdoor is de ontwikkelingsmogelijkheid beperkt. De inspreker verzoekt om de voorgenomen begrenzing aan te houden, totdat nader overleg heeft plaatsgehad met de betrokken instanties over de exacte begrenzing in relatie tot de voorgenomen planontwikkeling van de haven.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied bij het bedrijventerrein is aangepast. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. Voor plannen om het gebied verder te ontwikkelen dient onderzocht te worden of een vergunningenprocedure noodzakelijk is.

Een inspreker verzoekt twee percelen buiten de aanwijzing te houden, omdat de percelen onderdeel zijn van een recreatiebedrijf. Deze inspreker heeft aan de hand van de kaart behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit vastgesteld dat het noordoostelijk deel van een verblijfsrecreatieterrein, en een perceel dat gebruikt wordt voor paraglidingactiviteiten, sport en spel alsmede parkeerterrein binnen de begrenzing valt. De inspreker verzoekt om een jachthaven/hellingsteiger ten zuiden van het recreatiepark buiten de begrenzing van het gebied te houden. Deze jachthaven met hellingsteiger heeft een belangrijke functie voor een bedrijf. De inspreker verzoekt om de juiste begrenzing toe te passen.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. Bestaande bebouwing in het jaar 2000 en bijbehorende tuinen zijn geëxclaveerd, zie paragraaf 3.3. van de Nota van toelichting. Het overige deel van het noordoostelijke recreatieterrein, en het perceel dat wordt gebruikt voor onder andere sport en spel, blijft Vogelrichtlijngebied omdat het in 2000 bestond uit open water en grasland dat van betekenis is als leefgebied voor de vogelsoorten waarvoor het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Er is wat betreft het noordoostelijke deel van het recreatieterrein, het sport- en spelterrein en "jachthaven/hellingsteiger" geen sprake van een wetenschappelijke fout bij de begrenzing. Op grond van topografie en luchtfoto (2000) was er geen bebouwing aanwezig op het noordoostelijke recreatieterrein, het sport- en spelterrein en jachthaven/hellingsteiger. De "jachthaven/hellingsteiger" heeft daarom de functie van aanlegsteiger, en aanlegsteigers zijn in 2000 niet tekstueel geëxclaveerd. Daarnaast is het open water waarbinnen de aanlegsteiger is gelegen leefgebied voor vogels en is het eigendom van de Staat. Een bestemmingsplan is voor het recreatieterrein niet aan de orde.

Een inspreker verzoekt in het kader van de exclavering van een jachthaven (Aalswaard) om het huidige watergebied op te rekken met 125 meter in alle richtingen in verband met mogelijke interferentie van regelgeving met betrekking tot de lopende vergunningen en bouwprocedures. De inspreker verzoekt om aan land de grens bij de toegangsweg met 50 meter op te rekken, voor de bebouwing in verband met een parkeerplaats. Verder verzoekt de inspreker om de zone van 50 meter rond het terrein uit te sluiten om tegenspraak met de milieuvergunning te voorkomen. Als laatste wil de inspreker dat de openbare weg geëxclaveerd wordt. Als argumentatie hiervoor brengt de inspreker naar voren dat door meerdere partijen een uitbreiding van het aantal ligplaatsen is verleend.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. De jachthaven is uitgezonderd tot 100 meter, zie paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. Voor het overige is de zienswijze niet overgenomen omdat de verzoeken verder gaan dan enkele technische verbeterpunten. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting en de tekst in paragraaf 3.1 van bijlage C : 'Bufferzones en exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven'.

Een inspreker wil dat de eigendommen op de fabriekslocaties Roodvoet, Timmermans, Manuswaard/Wolfswaard, Heteren, waartoe onder andere fabrieksterreinen, laad- en losfaciliteiten en toegangswegen behoren, uitgezonderd worden van de begrenzing van Natura 2000-gebied Neder-Rijn.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. Zie paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting en paragraaf 3.2.1. Rijntakken hiervoor. Het verzoek om een in het water gelegen losponton bij de fabriek Timmermans te exclavieren is niet overgenomen omdat dit ponton niet zichtbaar is op de luchtfoto 2000, het jaar waarin het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Ook het water tussen de dammen is niet geëxclaveerd omdat dit behoort tot het leefgebied van de soorten waarvoor het gebied als Natura 2000-gebied is aangewezen, en het verbindt als Vogelrichtlijngebied de westelijk en oostelijk van de fabriek gelegen delen van het beschermde gebied.

3.2.4 Gelderse Poort

Een inspreker verzoekt dat er aandacht besteed wordt aan het project Ruimte voor de Rivier. Er wordt bij de kop van Lent een bypass in de Waal gerealiseerd en die zou bij de spoorbrug weer in de Waal eindigen. Maar uit de gemeentelijke tekeningen blijkt volgens de inspreker dat de uiterwaarden tot aan Oosterhout tot een behoorlijk grote breedte uitgegraven wordt. Volgens de inspreker worden er plannen ontwikkeld dat er jachthavens aangelegd worden en dat er gebouwtjes verrijzen in de uiterwaarden die dan nog niet afgegraven worden. De inspreker kan zich voorstellen dat er een geul om natuurlijke reden gegraven zou kunnen worden maar dan niet tot dit soort breedtes. De inspreker begrijpt dat het om toeristische redenen interessant is, maar vindt dat het niets te maken heeft met Natura 2000. De inspreker wil een toelichting waarom deze geul in het kader van Natura 2000 in deze afmetingen past.

Dezelfde inspreker stelt ook voor om de Ecologische Hoofdstructuur die binnendijks tegen de Lentse Waarden aanligt, uit te breiden. Het is ook de bedoeling van de EHS dat het zijn ruimte krijgt. Volgens de inspreker is Fort Lent een prachtig natuurgebied waar ook soorten heen kunnen als het hoogwater is. De inspreker vraagt waarom niet op deze plek gecompenseerd wordt voor het project Waalsprong van de gemeente Nijmegen maar 40 kilometer verderop. De inspreker pleit ervoor dat juist ter plaatse wordt gecompenseerd.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Dit besluit tot aanwijzing van de Rijntakken als Natura 2000-gebied betreft uitsluitend de vaststelling van de begrenzing, van de Natura 2000-waarden waarvoor het gebied wordt aangewezen en de formulering van instandhoudingsdoelstellingen voor deze waarden (zie de hoofdstukken 3, 4 en 5 van deze Nota van toelichting). Daarbij wordt niet vooruitgelopen op toekomstige projecten zoals de dijkverlegging en het graven van een nevengeul bij Lent (Ruimte voor de Waal Nijmegen). Informatie over dit project kan bijvoorbeeld worden ontleend aan de documenten die zijn opgesteld ten behoeve van de bestemmingsplanprocedure van de gemeente Nijmegen. Inspraak en beroep was mogelijk in het kader van deze procedure en diverse andere wettelijke procedures die zijn gevolgd ter voorbereiding van dit project. De begrenzing van de Ecologische Hoofdstructuur is een bevoegdheid van het provinciebestuur.

Een inspreker mist in het geheel de typische contactzones tussen hellingbossen en de uiterwaarden, onder andere de beken van het Veluwemassief. De inspreker verzoekt om dit alsnog uit te werken in het aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Gelderse Poort.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Dit aanwijzingsbesluit heeft alleen betrekking op de Gelderse Poort dat niet grenst aan de bedoelde contactzones. Alleen bij Renkum (Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn) grenst een uiterwaard aan de Veluwe (Noordberg). Evenals de Natura 2000-gebieden Uiterwaarden Neder-Rijn en Uiterwaarden IJssel heeft die van de Gelderse Poort uitsluitend betrekking op aan de uiterwaarden gerelateerde natuurwaarden.

Een inspreker verzoekt om de Kleefsche Waard en Koningspleij alsnog mee te begrenzen bij Natura 2000-gebied Gelderse Poort of Uiterwaarden Neder-Rijn (066). Volgens de inspreker is dit gebied onder meer van belang als rustplaats voor de wulp (A160), als foerageergebied voor watervogels en als broedgebied voor de oeverwaluw (A249).

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De door inspreker genoemde gebieden ten zuiden van de stad Arnhem liggen aan de noordzijde van de Neder-Rijn net na de afsplitsing van de IJssel. Het oostelijk deel van de Koningspleij maakt deel uit van het Natura 2000-gebied (Vogelrichtlijngebied) Uiterwaarden IJssel. Aan de overzijde van de rivier liggen de Huissensche Waarden, die onderdeel uitmaken van het Natura 2000-gebied Gelderse Poort. Uitbreiding van de Gelderse Poort is in deze procedure alleen mogelijk op grond van het voorkomen van aan het Habitatrichtlijngebied gerelateerde waarden. Het Vogelrichtlijngebied is reeds in 2000 aangewezen (en nu daarmee in dit besluit samengevoegd). Op grond van de door de inspreker genoemde (vogel)waarden is geen uitbreiding mogelijk.

Een inspreker is van mening dat (nabij Arnhem) moet worden meebegrensd in verband met de aanwezigheid van de uiterst zeldzame tonghaarmuts (H1387), het voorkomen van stroomdalgraslanden (H6120) en slijkige rivieroeveren (H3270) en in verband met het mogelijk voorkomen van verschillende typen vochtige alluviale bossen (H91E0) en ruigten en zomen (H6430). Ook is de inspreker van mening dat Meinerswijk een

geschikt broed-, overwinterings-, en/of foerageergebied is voor verschillende belangrijke vogelsoorten zoals de kwartelkoning (A122), die hier volgens de inspreker in het recente verleden heeft gebroed. Ook komt volgens de inspreker de meervleermuis (H1318) voor.

Een inspreker is van mening dat Meinerswijk en Stadsblokken (ten zuiden van Arnhem) een geschikt leefgebied vormen voor amfibieën zoals de rugstreeppad en de kamsalamander (H1166).

Een inspreker is van mening dat Meinerswijk, de Stadsblokken en Bakenhof (alle ten zuiden van Arnhem) en de uiterwaarden ten westen van Meinerswijk en ten oosten van Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn (066) moeten worden meebegrensd, niet alleen wat biologische waarden betreft maar ook wat betreft de verbinding die het vormt tussen Neder-Rijn (066) en de Gelderse Poort. Volgens de inspreker past dit in het idee dat Natura 2000-gebieden zo veel mogelijk aaneengesloten horen te zijn. De inspreker voegt hieraan toe dat hier tevens 15 voor rivierbegeleidende habitattypen typerende plantensoorten voorkomen.

De zienswijzen zijn niet overgenomen. Meinerswijk sluit fysiek niet aan op de begrenzing van een Natura 2000-gebied in het ontwerpbesluit, En Meinerswijk was oorspronkelijk niet aangemeld als Habitatrictlijngebied voor de genoemde waarden.

Een inspreker is van mening dat Stadsblokken (nabij Arnhem) moet worden meebegrensd in verband met het mogelijk voorkomen en gunstige ontwikkelingsmogelijkheden van verschillende habitattypen vochtige alluviale bossen (H91E0) en stroomdalgraslanden (H6120), de functie voor het gebied als hoge, droge plek voor diverse soorten (onder andere vaatplanten en broedvogels) en in verband met de verbindende functie tussen Meinerswijk en de Bakenhof/Gelderse Poort.

Een inspreker is van mening dat Bakenhof (nabij Arnhem) moet worden meebegrensd in verband met het voorkomen van slikkige rivieroeveren (H3270) en stroomdalgraslanden (H6120), de mogelijke ontwikkeling van ruigten en zomen (H6430) en vochtige alluviale bossen (H91E0) en in verband met de verbindende functie tussen Meinerswijk en de Bakenhof/Gelderse Poort. De Bakenhof is in 2002 ontstaan door dijkverlegging en is nog volop in ontwikkeling.

Een inspreker is van mening dat het gebied dat tussen Meinerswijk en Bakenhof ligt (de Stadsblokken, inclusief de Groene Rivier) van groot belang is voor de uitwisseling van flora en fauna tussen Bakenhof en Meinerswijk. De inspreker is van mening dat indien deze doorgang bijvoorbeeld wordt bebouwd het deze uitwisseling negatief zal beïnvloeden.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Stadsblokken (tussen Mandelabrug/ Eldenseweg en John Frostbrug/ Nijmeegseweg) en Bakenhof (uiterwaard ten oosten van Stadsblokken) herbergen voor zover bekend geen actuele waarden die noodzaken tot verdere uitbreiding van het gebied. Wellicht kunnen hier wel habitatwaarden worden ontwikkeld maar de huidige begrenzing van Habitatrictlijngebied binnen het Natura 2000-gebied de Rijntakken bieden daarvoor voldoende mogelijkheden.

Een aantal insprekers verzoekt om de agrarische strook grond tussen de steenfabrieken Kijfwaard West en Kijfwaard Oost als natuurlijke verbindingzone tussen de Lobberdensche Waard, Kijfwaard en de Oude Waal op te nemen binnen de begrenzing. Dit kan volgens de insprekers tevens dienen als groene buffer tussen de fabrieksterreinen waarmee een groene verbinding tussen de uiterwaarden en rivier eveneens in stand kan blijven. Eén van de insprekers voegt hier aan toe dat het gebied tussen beide fabrieksterreinen een belangrijke migratieroute vormt en een zichtlijn is tussen de fabrieken. Tevens merkt deze inspreker op dat het meebegrenzen van dit gebied in de geest zou zijn van de exclaveringsformule zoals beschreven in het ontwerp-aanwijzingsbesluit. Het doorzicht en de huidige openheid van het gebied zijn volgens de inspreker van wezenlijk belang voor het natuurlijk functioneren van het gebied qua migratie, foerage, verspreiding en landschappelijke beleving. Door ook dit gebied aan te wijzen kan industrialisering worden voorkomen, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde perceel tussen beide bedrijfsterreinen maakte deel uit van het Habitatrictlijngebied zoals dat in 2003 is aangemeld. Het was niet opgenomen in het Vogelrichtlijngebied zoals dat in 2000 is aangewezen. Het betreft een braakliggend terrein (ruig grasland) dat geen functie heeft voor broedvogels of pleisterende watervogels waarvoor het gebied is aangewezen. Ook zijn er geen habitatwaarden aanwezig. In dit geval is er daarom voor gekozen de

oorspronkelijke begrenzing van het Vogelrichtlijngebied aan te houden. Door de inspreker is niet aangegeven welke betekenis de verbindingsfunctie heeft voor Natura 2000-waarden. Het lijkt erop dat het om een verbinding gaat voor flora en fauna in het algemeen. Het tegengaan van industrialisatie vormt geen zelfstandig argument voor de begrenzing van het gebied.

Een inspreker pleit voor het uitbreiden van het Natura 2000-gebied Gelderse Poort met het natuurgebied Geuzenwaard in de gemeente Rijnwaarden (ten zuiden van Lobith). Dit gebied van een terreinbeherende organisatie maakt deel uit van de Gelderse Poort, en daarbij van de zoekgebieden in het plan Ecologische Hoofdstructuur. Gezien de ligging en de reeds aanwezige natuur lijkt de Geuzenwaard de inspreker een belangrijke schakel tussen de gebieden van de Gelderse Poort die respectievelijk aan de noordzijde en de zuidzijde van de Rijn zijn gelegen. Als natuurgebied is de Geuzenwaard nog vrij jong, maar als uiterwaard met daarin een voormalige Rijnstrang al eeuwenoud. De inspreker vindt het een gemiste kans wanneer de Natura 2000-aanwijzing van de Oude Rijnstrangen niet compleet zou worden gemaakt met de Geuzenwaard. De inspreker wil de complete loop van de Oude Rijn laten functioneren als verbindingszone met een grote diversiteit aan soorten. Ook andere insprekers verzoeken om de Geuzenwaard alsnog op te nemen binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Gelderse Poort ten behoeve van de stroomdalflora, met name het habitattype stroomdalgraslanden (H6120).

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De Geuzenwaard betreft een geïsoleerd gelegen binnendijks gebied tussen het industriegebied langs de Spijksedijk en de bebouwing van Tolkamer en Lobith dat na ontgronding de functie van natuurgebied heeft gekregen. Het habitattype stroomdalgraslanden is slechts fragmentarisch aanwezig en heeft buiten de invloed van de rivier (overstroming, afzetting van zand) geen duurzaam karakter.

Een inspreker is van mening dat de buitengrenzen van de Natura 2000-gebieden niet altijd even logisch gekozen zijn. Volgens de inspreker zijn delen van uiterwaarden en polders niet meebegrensd terwijl de selecterende natuurwaarden daar wel aanwezig zijn. In de Gelderse Poort is dit volgens de inspreker het geval de bij Hondbroeksche Pleij in verband met overwinterende watervogels en bij de Tengnagelwaard in verband met de bever (H1337). Wanneer ontbrekende delen worden meegenomen ontstaat er ook een betere samenhang tussen de afzonderlijke gebieden, aldus de inspreker. Tevens merkt de inspreker op dat naar diens mening in de ontwerp-aanwijzingsbesluiten de onderlinge samenhang van de aanwijzingen in het Rivierengebied, wat in de Natura 2000-gebieden Uiterwaarden IJssel (038), Uiterwaarden Neder-Rijn (066), Uiterwaarden Waal (068), Gelderse Poort (067) en Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (071) valt, onvoldoende naar voren komt. Ook andere insprekers verzoeken om de Tengnagelwaard aan het Natura 2000-gebied toe te voegen, vanwege de (potentiele) aanwezige flora en fauna en de verbindingsfunctie.

De Hondbroeksche Pleij (ten westen van Westervoort) ligt aan de oostoever van de IJssel net ten noorden van de splitsing van IJssel en Neder-Rijn. Het voorstel met betrekking tot uitbreiding met Hondbroeksche Pleij komt onder Uiterwaarden IJssel (paragraaf 3.2.2) aan de orde. De zienswijzen met betrekking tot de Tengnagelwaard hebben geleid tot aanpassing van het besluit. Enkele plassen met omringende wilgenvegetaties in het noorden van de Tengnagelwaard zijn toegevoegd wegens het voorkomen van bevers (H1337). Alleen het wilgenbosje in het midden van de Tengnagelwaard maakte deel uit van het aangemelde gebied. Door deze uitbreiding komt tevens een verbinding tot stand met het ten noorden van dit deelgebied gelegen Habitatrichtlijngebied (Erfkamerlingschap), dat ook behoort tot het leefgebied van de bever.

Een inspreker verzoekt om de begrenzing in de omgeving van Huissensche Waarden, Kandia en De Waai en Tiengeboden te verruimen ten behoeve van de kamsalamander (H1166). Tevens verzoekt de inspreker om in het gebied de Drie Dorpen Polder de voortplantingswateren van de kamsalamander te beschermen en dus mee te begrenzen. De inspreker verwijst naar een rapport uit 2005 waarin de aanpassingen in de begrenzing zijn aangegeven en onderbouwd.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Ter hoogte van de Huissensche Waarden is het voorstel het gebied uit te breiden met een binnendijkse strook tussen Huissen en Angeren dat als een vluchtplaats kan dienen bij hoogwater in de uiterwaarden. Ten noorden van Kandia wordt gevraagd een

binnendijks gebied ten noordwesten van de Jezuitenwaai toe te voegen wegens de aanwezigheid van voortplantingswateren. Bij Tiengeboden (Ooij) gaat het om cultuurgronden tussen de Ooijse Bandijk, Leuthsestraat en het begrensde gebied. In de Driedorpenpolder betreft het gebied tussen Pannerden en Herwen ten noorden en oosten van de Beuningsestraat, Aerdsedijk, Molenhoek en Polderdijk. In het bedoelde RAVON-rapport zijn met stippen vindplaatsen van de kamsalamander aangegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen waarnemingen van vóór en na 1991. Dit biedt echter onvoldoende informatie om een eventuele uitbreiding op te baseren. Uit het rapport valt meestal namelijk niet op te maken om welke functies het gaat (voortplanting, voedselgebied of overwintering) en of dit nog actuele voorkomens betreft. Een uitbreiding is slechts mogelijk met een gedegen ecologische onderbouwing. Ligging van waarnemingen gedaan over een relatief lange periode van bijna 15 jaar volstaan daarvoor niet, temeer daar de gewenste uitbreiding alleen ten behoeve van deze soort zou zijn. Ten opzichte van de aanmelding (grens opgenomen in het bedoelde rapport) is het gebied rond de Jezuitenwaai wel uitgebreid (gelijktrekking Vogelrichtlijngebied, 17 ha) maar dat was al in het ontwerp opgenomen.

Een inspreker verzoekt om een gedeelte van het industrieterrein Looweer nabij Huissen (met name de bestaande loswal en de transportbanden) buiten de begrenzing te houden, evenals de kribben en kribvakken. De inspreker benadrukt het belang van de locatie als uitstekende mogelijkheid voor de aan- en afvoer van materialen over het water, en het belang dat Provincie Gelderland hecht aan goederenvervoer over water, zoals vastgelegd in het Provinciale Verkeer en Vervoerplan. Ook wijst de inspreker op de ontwikkelingsmogelijkheden voor het vervoer over water indien het betreffende gebied inderdaad buiten de begrenzing wordt gelaten, en op het bestemmingsplan Looweer, waarin de mogelijkheid voor loswallen nadrukkelijk is opgenomen. Volgens de inspreker wordt met het onterecht meebegrenzen van het stuk industrieterrein voorbijgegaan aan de algemene exclaveringsformule.

Een andere inspreker verzoekt om in de Huissensche Waarden bepaalde delen op de kaart correct te exclaveren zoals in de algemene exclaveringsformule wordt geschreven. De inspreker merkt op dat de gebruikte basis voor kaartblad 1 van het ontwerp-aanwijzingsbesluit niet de huidige situatie en de daaraan gekoppelde bestemmingen omvat. Daardoor moeten volgens de inspreker de delen alsnog buiten de begrenzing worden gehouden.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. De betreffende loswal en transportbanden zijn ook op kaart uitgezonderd (op bouwwerken was al tekstuele uitzondering van toepassing). Ook is op bedoeld terrein (westelijk van de loswal) de grens naar het oosten opgeschoven zodat deze komt te liggen op de actuele grens van het bedrijfsterrein. Verder is aan de zuidzijde van het bedrijfsterrein de grens aangepast aan de actuele situatie. Met ontwikkelingsmogelijkheden kan geen rekening worden gehouden. De vergunningprocedure is daarvoor de aangewezen weg (Nota van Antwoord 2007, paragraaf 2.2.4).

Een inspreker verzoekt om de begrenzing rondom een bedrijfsterrein en loswal bij Spijk te wijzigen. Het terrein wordt aan weerszijden begrensd door uiterwaarden die als Natura 2000-gebied zijn aangewezen. Beide uitstulpingen ten zuiden van het terrein aan de rivierzijde komt de inspreker onlogisch voor. De inspreker voorziet hier beperkingen ten aanzien van de manoeuvreerbaarheid en aanlegmogelijkheden van schepen. De inspreker verzoekt daarom deze begrenzing lokaal te wijzigen conform de algemeen gehanteerde exclaveringsformule voor bedrijfsterreinen, bebouwing en verhardingen.

Een aantal insprekers verzoekt om het oostelijke gedeelte van het Natura 2000-gebied ten zuiden van de Spijksedijk buiten de begrenzing te laten. Eén van de insprekers noemt in het bijzonder het bedrijventerrein Spijksedijk, de loswal en de kribvakken, met name de kribvakken tussen de twee kribvakken die meebegrensd zijn. Volgens de insprekers is het bedrijfsterrein Spijksedijk één van de weinige die nog kansen biedt om via water rechtstreeks te kunnen vervoeren. De aanleg van loswallen en -kaden moeten daarom volgens de insprekers mogelijk blijven, zodat de ontsluiting van het bedrijventerrein kan blijven plaatsvinden. De insprekers geven hierbij aan dat Provincie Gelderland het goederenvervoer over water stimuleert, zoals vastgelegd in het Tweede Provinciale Verkeer en Vervoerplan. Tevens verwachten de insprekers niet dat zich in dit drukbevaren gedeelte van de Rijn, zeker op het punt van de losplaatsen, natuurwaarden zullen ontwikkelen.

Een inspreker verzoekt om de permanente loswal van diens bedrijf in de uiterwaarden bij Spijk (gemeente Rijnwaarden) en de weg ernaartoe niet mee te begrenzen. De inspreker wil er in dat verband op wijzen dat de uiterwaarden van groot belang zijn voor de toekomstige kleivoorziening van de baksteenindustrie. Tevens

geeft de inspreker aan dat blijkens het in ontwikkeling zijnde project "Huissensche Waarden", Ruimte voor de Rivier, nieuwe natuur en de winning van zand, grind en klei hand in hand kunnen gaan. Bovendien zal het uiterwaardengebied volgens de inspreker blijvend aandacht vragen in het kader van veiligheidsdoelstellingen waardoor sediment regelmatig verwijderd dient te worden. De baksteenindustrie kan hierin structureel een rol vervullen door de uiterwaarden middels kleiwinning waar nodig te verlagen.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. De begrenzing rond het bedoelde terrein is aangepast zodat alle in gebruik zijn de terreindelen op kaart zijn uitgezonderd. Dit aanwijzingsbesluit betreft alleen de begrenzing, waarden en doelen van het gebied. De aanwijzing betekent niet automatisch een beperking van ontgrondingen. Wel dient er bij de vergunningverlening voor ontgrondingen nadrukkelijk rekening te worden gehouden met de status als Natura 2000-gebied (reeds van toepassing sinds de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied in maart 2000). Het is duidelijk dat delfstoffenwinning een belangrijke economische activiteit in de uiterwaarden is, die ook gunstig kan uitwerken voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van de betreffende gebieden.

Een inspreker verzoekt om niet een gedeelte maar alles van een kleiwarenfabriek in de Bijlandse Waard en alle daarbij behorende eigendommen buiten de begrenzing te laten. De inspreker is van mening dat kleiwinning in de uiterwaarden juist in hoge mate bijdraagt aan het ecologisch rivierherstel en ontwikkeling van robuuste riviernatuur. In de toekomst liggen er, volgens de inspreker, grote kansen om de ruimtelijke kwaliteit via de kleiwinning verdergaand te versterken.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De grens rondom het fabrieksterrein is iets verruimd (op grond van het actuele gebruik). Eigendomsgrenzen kunnen daarbij geen rol spelen omdat de begrenzing van het gebied, en dus ook de exclavering van bebouwing en bedrijfsterrein uitsluitend op ecologische gronden kan geschieden. Voor het overige wordt verwezen naar het antwoord op de vorige zienswijze (en antwoorden op overeenkomstige zienswijzen).

Een inspreker verzoekt om steenfabrieksterreinen, operationele kleiwinningsconcessies, laad- en losfaciliteiten, toegangswegen en een strook van minimaal 250 meter rond de terreinen niet op te nemen binnen het Natura 2000-gebied, of een regeling op te nemen dat nieuwe ontgrondingen mogelijk zijn. Ook verzoekt de inspreker om de vigerende ontgrondingsvergunningen en de lopende aanvragen voor ontgrondingen niet te begrenzen. Ook wordt gewezen op de herinrichting van de Bemmelse Waard ten behoeve waarvan de contouren van het nieuwe fabrieksterrein dienen te worden vastgelegd. Een andere inspreker verzoekt om percelen in de Gendtse Polder buiten de begrenzing te laten. De inspreker geeft aan dat door aanwijzing de ontwikkeling van nieuwe natuur in combinatie met klei- en/ of zandwinning onmogelijk wordt gemaakt. Volgens de inspreker kunnen deze winningen een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van ruimtelijke ontwikkelingskansen voor natuurwaarden, recreatie en meer ruimte voor de rivier.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De steenfabriek in de Bemmelse Waard was al geheel in ontwerp uitgezonderd. Met toekomstige ontwikkelingen en in voorbereiding zijnde projecten kan geen rekening worden gehouden. De vergunningprocedure is daarvoor de aangewezen weg (Nota van Antwoord 2007, paragraaf 2.2.4). Dit is ook van toepassing op kleiwinningsconcessies en nieuwe ontgrondingen. In het beheerplan wordt vastgelegd welke activiteiten vergunningplichtig blijven.

Een inspreker verzoekt om percelen in de Gendtse Polder (incl. fabriekslocatie De Zandberg) geheel buiten de begrenzing te laten. Ook verzoekt de inspreker de vigerend vergunde begrenzing op grond van de ontgrondingsvergunning buiten de begrenzing te laten. Een inspreker verzoekt om bepaalde delen op Landgoed De Pannerdensche Waard buiten de begrenzing te laten, zodat eventuele toekomstige veranderingen niet in het geding komen met Natura 2000.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Beide terreinen, voor zover actueel in gebruik, zijn reeds op kaart uitgezonderd. Voor het overige wordt verwezen naar het antwoord op de vorige zienswijze (en antwoorden op overeenkomstige zienswijzen).

Een inspreker verzoekt om percelen, inclusief de percelen bestaand uit oppervlaktewater ten behoeve van de berekening voor agrarische grond, buiten de begrenzing van het gebied te houden. De inspreker merkt hierbij op er vanuit te gaan dat particulier bezit niet wordt opgenomen in Natura 2000-gebied.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De volgende agrarische (kadastrale) percelen tussen Erlecomseweg en Kapitteldijk (Erlecom) zijn geheel buiten de begrenzing van het Natura 200-gebied gebracht: Ooij G217 en G220 tot en met G223. Dit betreft de rand van niet-begrensde agrarische percelen, die geen betekenis heeft voor de instandhouding van het gebied. Er wordt overigens op gewezen dat de eigendomssituatie niet bepalend is voor het al dan niet opnemen van percelen in de begrenzing. De begrenzing van het gebied is vastgesteld op grond van ecologische overwegingen. In het geval van Vogelrichtlijngebied (reeds aangewezen in maart 2000) gaat het om het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen. In het geval van het Habitatrictlijngebied gaat het om de aanwezigheid van habitattypen of leefgebieden van soorten waarvoor waarvoor het gebied is aangewezen. De betreffende Natura 2000-waarden zijn opgesomd in paragraaf 4.2 van de Nota van Toelichting.

Enkele insprekers zijn het niet eens met de meebegrenzing van binnendijkse percelen als Habitatrictlijngebied die nog in het bezit zijn van agrariërs. Volgens de insprekers komt door de aanwijzing als habitatgebied de vrijwilligheid zwaar onder druk te staan. De begrenzing van de gebieden moet daarom beperkt worden tot percelen van terreinbeherende organisaties.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De eigendomssituatie is niet bepalend voor het al dan niet opnemen van percelen in de begrenzing (zie antwoord op de vorige zienswijze).

Een inspreker is van mening dat een erf slechts gedeeltelijk, en een deel van de bedrijfsbebouwing in zijn geheel, niet buiten de begrenzing is gehouden. De inspreker verzoekt om dit alsnog te doen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De grens is op de kaart iets ruimer rond de bedoelde gebouwen in de Middelwaard (Loo) getrokken. Overigens zijn bebouwing, erven en tuinen ook tekstueel uitgezonderd (zie Nota van Toelichting, paragraaf 3.4).

Een inspreker heeft gronden aan de Spruitenkamp te Ooij liggen. Volgens de inspreker komen hier geen bijzondere planten voor en is het geen broed- of verblijfplaats van bijzondere vogelsoorten. Voorheen is dit gebied volgens de inspreker in tweede instantie ten onrechte aangewezen als Vogelrichtlijngebied, waarschijnlijk omdat er een koppeltje tamme ganzen verblijven. De gronden liggen echter aan en in de dorpskern, en het is een aparte tong die niet in het geheel past, aldus de inspreker.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Het betreffende agrarische perceel (kadastraal bekend als OOI F443), waar de grens dwars overheen liep, is uit de begrenzing verwijderd.

Een inspreker is van mening dat de gronden waar de actuele waarden niet voorkomen buiten de begrenzing van Natura 2000 moeten worden gehouden. Volgens de inspreker zijn in de actuele situatie de aangewezen habitattypen en -soorten niet of in beperkte mate aanwezig. Zo is volgens de inspreker het habitatype stroomdalgraslanden (H6120) alleen te vinden bij de Leuvensedijk in de Rijnstrangen, en zal de uitbreiding van dit habitatype moeilijk gaan omdat van nature de bodem erg vruchtbaar is en er geen zandgrond in het gebied ligt.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Een deel van een agrarisch perceel (zie bijlage A) is verwijderd omdat het geen functie voor de instandhouding van het gebied, anders dan de rest van het betreffende perceel (het betreft een bouwlandperceel dat aan de noordzijde grenst aan het deelgebied Oude Rijnstrangen). In deze omgeving gaat het vooral om de habitattypen meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) en vochtige alluviale bossen (H91E0A) en diverse vogelsoorten.

Een inspreker verzoekt om recreatiegebied Wylerbergmeer gelegen nabij het Natura 2000-gebied uit de indirecte werkingssfeer van het aanwijzingsbesluit te halen. Volgens de inspreker geldt in dit intensieve concentratiegebied voor recreatie andere doelen dan de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde recreatiegebied ligt op 1,5 km van het Natura 2000-gebied. Het aanwijzingsbesluit betreft alleen de begrenzing van het aangewezen gebied en de instandhoudingsdoelstellingen die op het gebied van toepassing zijn. De externe werking, waar inspreker mogelijk op doelt, kan middels het besluit niet worden beperkt. Deze hangt af van de aanwezigheid van externe beïnvloeding van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Het is dus niet mogelijk een terrein uit de "de indirecte werkingssfeer" van het besluit te halen.

3.2.5.Uiterwaarden Waal

Een inspreker verzoekt om "De Ruij" in de Winssensche Waarden niet mee te begrenzen, omdat hier volgens de inspreker in het vigerende bestemmingsplan een woonbestemming is. Daarbij wordt het gebied volgens de inspreker bewoond.

De zienswijze is overgenomen. De aanwezige bebouwing en tuin is ook op kaart uitgezonderd conform de algemene beleidslijn (Nota van Antwoord 2007, paragraaf 2.2.7).

Een inspreker geeft aan dat de locatie "Bunswaard" door het ministerie van LNV en het ministerie van VROM aangewezen is als locatie voor "experimenteren met aangepaste bouwvormen" (EMAB) en dat dit gebied nu wordt ontwikkeld ten behoeve van woningbouw. Volgens de inspreker is niet de gehele EMAB-locatie begrensd binnen Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal, maar de inspreker verzoekt om er voor te zorgen dat de hele EMAB-locatie buiten de begrenzing komt.

De zienswijze is niet overgenomen. De aanwezige bebouwing was in het ontwerp al grotendeels uitgezonderd. Aan de westzijde is nog een bebouwd perceel op kaart uitgezonderd. De uitzondering op kaart beperkt zich tot bestaande bebouwing. De beleidslijn met betrekking tot gewenste verkleiningen ter facilitering van voorgenomen projecten is als volgt verwoord in de Nota van Antwoord (paragraaf 2.2.4): "Voor de huidige aanwijzingsprocedure betekent dit dat in gevallen waar in het verleden mogelijk een duidelijke begrenzingsfout is gemaakt, wordt onderzocht of er sprake is van een wetenschappelijke fout die voldoet aan de door de Europese Commissie gestelde voorwaarden. Toekomstige ontwikkelingen vallen buiten die criteria; de vergunningprocedure is daarvoor de aangewezen weg."

Een andere inspreker verzoekt dat het gebied van de toekomstige voorhaven bij Winssen (rivierkilometer 898) buiten de begrenzing wordt gehouden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Voor de reactie op deze zienswijze wordt verwezen naar de vorige reactie.

Een inspreker verzoekt dat diens percelen niet begrensd worden, omdat dit volgens de inspreker een negatieve invloed op de waarde van de percelen kan hebben. In dit verband verwijst de inspreker naar artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken [Wkpb], waarin volgens de inspreker staat dat het besluit in de kadastrale registratie als beperking zal worden ingeschreven.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De scheepswerf bij Dreumel was in ontwerp al grotendeels op kaart uitgezonderd. De overige bebouwde delen zijn in dit besluit ook op de kaart uitgezonderd. De andere terreindelen (ca. 6 ha) zijn niet bebouwd of verhard en vallen daardoor buiten het bereik van de algemene exclaveringsformule. Gebiedsbegrenzing wordt uitsluitend bepaald door ecologische motieven. Mogelijke waardevermindering vormt geen grond tot verkleining van een gebied (dat overigens reeds in 2000 is aangewezen). De kadastrale inschrijving op grond van de Wkpb heeft overigens geen invloed op de inhoud of de werking van het besluit.

Een inspreker is van mening dat diens gronden buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal moet blijven, met daarbij een zone eromheen zodat de ontwikkeling van economische activiteiten niet worden belemmerd.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het betreffende bedrijfsterrein, voor zover daadwerkelijk als zodanig in gebruik, was reeds uitgezonderd bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied in 2004 (en 2000). In het ontwerp is de vigerende grens aangehouden. Uitzondering van het gehele bedrijfsperceel inclusief een zone eromheen is niet mogelijk omdat de omgeving behoort tot het leefgebied van vogels waarvoor het gebied is aangewezen (voor zonering wordt ook verwezen naar Nota van Antwoord 2007, 2.2.6).

Een inspreker is van mening dat een aantal gronden behorende bij Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal ten onrechte zijn geëxclaveerd. De inspreker wil dat deze gronden alsnog meegenomen worden in de begrenzing. Het gaat de inspreker om een aantal gronden in de uiterwaarden bij IJzendoorn en bij Druten. Volgens de inspreker gaat het om een aantal natuurlijke gronden met begroeiing, water, of natuurlijke oevers waar de kwalificerende soorten voorkomen. Ook een andere inspreker wijst erop dat bedoelde plekken onvolledig zijn begrensd.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Op bedoelde plekken is de begrenzing in het ontwerp gelijk aan die van de oorspronkelijke aanwijzing als Vogelrichtlijngebied. Het huidige besluit strekt er niet toe om de begrenzing van Vogelrichtlijngebied (buiten Habitatrichtlijngebied) aan te passen (zie verder Nota van Antwoord 2007, 2.2.4 en 2.2.5). Alleen nieuwe feiten en omstandigheden kunnen aanleiding vormen de begrenzing aan te passen.

Een inspreker is van mening dat de scheepsreparatiewerf en een overnachtingshaven, alsmede de drukbezochte nabijgelegen plas in de Willemspolder bij IJzendoorn buiten de begrenzing moeten blijven van het Natura 2000-gebied. Volgens de inspreker is er sprake van verstoring door bedrijfsmatig en publiek gebruik van de haven, wat niet leidt tot verbetering van de natuurlijke omgeving.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. In ontwerp is op bedoelde plek de begrenzing aangehouden zoals die in 2000 en 2004 is vastgesteld. De haven van de scheepswerf (ca. 1 ha), waarvan het landdeel overigens geen deel uitmaakt van het Vogelrichtlijngebied, is ook uitgezonderd.

Een inspreker geeft aan dat het kaartmateriaal verouderd is.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De ontwerpkaart geeft de begrenzing van het Vogelrichtlijngebied Waaluitwaarden en het Habitatrichtlijngebied Rijswaard en Kil van Hurwenen weer, waarbij wijzigingen in de begrenzing ten opzichte van de oorspronkelijke aanwijzingen/ aanmelding zijn toegelicht in paragraaf 3.3 van de Nota van Toelichting. De kaartondergrond dient slechts ter oriëntatie. Deze is ontleend aan de Topografische Kaart (schaal 1: 10.000) uitgegeven door het Kadaster. Deze kaarten worden met een frequentie van eens in de vier jaar bijgewerkt aan de actuele situatie. Hierdoor is het onvermijdelijk dat de topografie van de kaartondergrond niet geheel actueel is.

Een inspreker merkt op dat een deel van een scheepswerf bij Druten is meebegrensd. Bij een steenfabriek is alleen het fabrieksgebouw zelf buiten de intekening gehouden en is het omliggende terrein met tasveld en kleidepot wel meebegrensd. Het terrein van de voormalige veerpont en de veerstoep zijn volgens de inspreker door de Provincie Gelderland als "roll on roll off" haven benoemd. De inspreker begrijpt dat een aantal van de genoemde delen in de algemene exclaveringsformule worden uitgesloten, maar wil toch dat alles wat onterecht is begrensd ook op de kaart buiten de begrenzing valt om zo interpretatie verschillen te voorkomen.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De uitzondering van de scheepswerf en de steenfabriek is op de kaart behorende bij dit besluit verruimd.

Een inspreker verzoekt om diens eigendommen niet aan te wijzen binnen Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal. De inspreker vraagt om gronden waarvoor ontgrondingsvergunningen gelden en waar lopende aanvragen voor ontgrondingen zijn niet mee te begrenzen. Tevens wil de inspreker dat de fabrieksterreinen niet begrensd worden. De inspreker verzoekt hierbij ook de laad- en losfaciliteiten en de toegangswegen, alsmede een strook van 250 meter om deze terreinen niet aan te wijzen binnen Natura 2000

Een andere inspreker verzoekt diens bedrijventerrein, de toegangsweg en de gronden met vigerende ontgrondingsvergunning bij Dodewaard buiten de begrenzing te laten en een voldoende ruime milieuzone aan te houden om negatieve effecten met het oog op externe werking tegen te gaan. Hierbij doet de inspreker de suggestie om meer dynamische natuurwaarden dichterbij de economisch van belang zijnde gebiedsdelen te plannen en de meer gevoelige natuur er verder vanaf.

De zienswijzen hebben in beperkte mate geleid tot aanpassing van het besluit. De in gebruik zijnde bedrijfsterreinen en loswallen ten zuiden van Tiel (Zennewijnen), ten oosten van Tiel (Schipperwaard), bij Deest en Dodewaard zijn ruimer en nauwkeuriger uitgezonderd. Uitzondering van delen van uiterwaarden waar ontgrondingsvergunningen zijn afgegeven of aangevraagd, is niet mogelijk omdat de begrenzing uitsluitend kan plaatsvinden op grond van ecologische argumenten. Eigendomssituatie en toekomstige projecten zoals voorgenomen ontgrondingen, behoren daar niet toe (zie ook antwoord op de 2^e zienswijze in deze paragraaf). Voor wat betreft zonering wordt verwezen naar Nota van Antwoord 2007 (2.2.6).

Enkele insprekers willen dat, net als de steenfabrieksterreinen, ook de terreinen waarop een vigerende ontgrondingsvergunning rust buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal worden gehaald, dan wel worden geëxclaveerd.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Voor de reactie op deze zienswijzen wordt verwezen naar de vorige reactie.

Vanwege grote (financiële) gevolgen verzoekt een inspreker zijn gronden in de Stiftsche Uiterwaarden buiten de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal te houden. De inspreker is van mening dat nieuwe ontwikkelingen in het gebied zeer onzeker zijn en dat ontgroning ernstig wordt bemoeilijkt of zelfs onmogelijk wordt gemaakt. Ook zijn er volgens de inspreker maar weinig kansen voor ontwikkeling van nieuwe natuur in combinatie met klei- en/of zandwinning.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde gebied is in 2000 aangewezen als onderdeel van het Vogelrichtlijngebied Waal-terreinen. Eventuele aanpassing van de begrenzing is slechts mogelijk op grond van ecologische argumenten. Eigendomssituatie en vrees voor financiële gevolgen behoren daar niet toe.

Een inspreker is van mening dat de habitattypen, habitatsoorten en vogelsoorten waarvoor Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal is aangewezen niet, of slechts in beperkte mate aanwezig zijn. De inspreker noemt als voorbeeld een gebied ten westen van de Martinus Nijhoffbrug. Volgens de inspreker wordt er een beheer gevoerd wat nog niet heeft geleid tot de genoemde natuurwaarden. De gebieden waar volgens de inspreker de genoemde waarden niet aanwezig zijn, zouden volgens de inspreker niet begrensd moeten zijn.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het Vogelrichtlijngebied is in 2000 en 2004 aangewezen voor diverse broedvogels en 17 soorten watervogels die verspreid in de wateren, moerassen en graslanden van de uiterwaarden voorkomen. Het Habitatrichtlijngebied, dat alleen de uiterwaarden tussen Waardenburg en Opijnen omvat, is aangewezen voor diverse habitattypen en soorten die verspreid in deze uiterwaarden voorkomen. Ten westen van de Martinus Nijhoffbrug betreft dit met name het habitatype vochtige alluviale bossen, subtype *zachtouthoutbossen* (wilgenvloedbossen) en ganzenfoerageergebied.

Een inspreker is van mening dat de omgeving van Huis te Leeuwen een belangrijk leefgebied van de kamsalamander (H1166) betreft en wil daarom dat dit gebied wordt opgenomen binnen de begrenzing van Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het bedoelde terrein ligt op ruime afstand (18 km) van het Habitatrichtlijngebied Rijswaard en Kil van Hurwenen dat is opgenomen in het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal. Eventuele uitbreiding van dit Habitatrichtlijngebied is slechts aan de orde in aansluiting op reeds begrensd gebied.

Een inspreker verzoekt de gronden en uiterwaarden bij Loevestein, Breemwaard bij Zuilichem, Stiftsche Uiterwaarden, Drutensche Waarden en Winssense Waarden aan het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal toe te voegen als Habitatrichtlijngebied voor het prioritaire habitattypen stroomdalgraslanden (H6120).

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. Delen van de Winssense Uiterwaarden en Stiftsche Uiterwaarden zijn toegevoegd gelet op belangrijke voorkomens van en ontwikkelingsmogelijkheden voor de habitattypen stroomdalgraslanden (H6120) en glanshaverhooilanden (H6510A). De uiterwaarden bij Loevestein vallen onder een ander Natura 2000-gebied (Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem). De Breemwaard ligt ten westen van Zaltbommel op geruime afstand van de het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal (Kil van Hurwenen). Op de werkkaart van habitattypen in het gebied opgesteld ten behoeve van het beheerplan door de Provincie Gelderland zijn geen stroomdalgraslanden of andere belangrijke voorkomens aangeduid in de Drutensche Waarden.

Enkele insprekers zijn van mening dat het Bitumarinterrein bij de Rijswaard toegevoegd moet worden aan het Natura 2000-gebied en dat dit terrein in beheer van het Geldersch Landschap moet worden gegeven. Volgens de insprekers is dat financieel haalbaar en is dit ook in het belang van Ruimte voor de Rivier. Deze toevoeging is volgens de insprekers tevens in het voordeel van de flora en fauna.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Het betreft een voormalig bedrijfsterrein ten westen van Opijnen. Uit de zienswijze wordt niet duidelijk voor welke soorten of habitattypen deze uitbreiding nodig is. Voor zover bekend zijn geen van de waarden waarvoor het gebied is aangewezen, er aanwezig. Het gebied is voldoende groot om uitbreidingsdoelstellingen te realiseren. Andere dan ecologische argumenten vormen geen aanleiding voor grenswijziging.

Een inspreker wil het natuurreserveaat de Hondswaard, het braakliggende Heuffgebied en andere uiterwaarden tussen Haaften en Dalem/ Vuren aan de lijst van Natura 2000-gebieden toegevoegd zien vanwege de natuurlijke waarden en de 132 vogelsoorten (waarvan 43 op de Rode Lijst), die er voorkomen. Een andere inspreker verzoekt om de Crobsche Waard, de Kerkenwaard en de Gamerensche Waard, gelegen in de omgeving van Haaften en Gameren, als speciale beschermingszone toe te voegen aan het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal. De inspreker is van mening dat in deze gebieden belangrijke natuur- en ornithologische waarden bevatten. Ook verzoekt deze inspreker de Uiterwaarden bij Lent aan het Vogelrichtlijngebied toe te voegen. Hierdoor wordt een ononderbroken beschermingszone gerealiseerd.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De huidige procedure is voor wat betreft het Vogelrichtlijngebied bedoeld voor de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen voor vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen, en voor verbetering van de begrenzing op de kaart (zoals uitzondering van bebouwing en bedrijfsterreinen). De procedure omhelst niet de aanwijzing van nieuwe gebieden omdat Nederland reeds in voldoende mate aan de verplichting tot aanwijzing van Vogelrichtlijngebieden heeft voldaan. Voor zover wordt verzocht om uitbreiding van het Vogelrichtlijngebied Waal uiterwaarden geldt het volgende. Het gebied is in 2000 en 2004 onder de Vogelrichtlijn aangewezen. Dit betekent dat thans in beginsel slechts de wijzigingen ten opzichte van het oorspronkelijke besluit aan de orde zijn. Het oorspronkelijke besluit is immers rechtens onaantastbaar geworden. Dit is slechts anders indien nieuwe feiten of omstandigheden van na het rechtens onaantastbaar worden van het oorspronkelijke besluit naar voren worden gebracht en deze feiten en omstandigheden aanleiding hadden moeten zijn het besluit op onderdelen te wijzigen (Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, 15 juni 2011, zaaknr. 200907767/1/R2, aanwijzing Deurnsche Peel en Mariapeel). Uit de zienswijze blijkt niet dat deze situatie zich in dit geval voordoet want de betreffende natuurgebieden bestonden ook bij de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied.

4. REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.1 ALGEMEEN

In de zienswijzen zijn veel opmerkingen gemaakt over de instandhoudingsdoelstellingen en over de realisatie hiervan.

Er is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitattypen en soorten binnen de Europese Unie" te vervangen door de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn: "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van habitattypen en soorten binnen de Europese Unie".

Verder is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functie van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd" te schrappen omdat met de formulering in het ontwerpbesluit onvoldoende rekening is gehouden met de wijze waarop in jurisprudentie rekening is gehouden met de termen "natuurlijke kenmerken" en "instandhoudingsdoelstellingen".

Er zijn vragen gesteld over de gestelde nationale doelen, de monitoring in Natura 2000-gebieden, de afstemming en de verantwoordelijkheden. In een aantal zienswijzen wordt de vraag gesteld of de besluiten in samenhang met elkaar en met de gebieden daarbuiten wel een voldoende bijdrage leveren om de soorten en habitattypen in een landelijk gunstige staat van instandhouding te brengen of te houden. De vrees wordt uitgesproken dat dit niet het geval is. Daarnaast wordt er verzocht om voor die soorten en habitattypen, waarvoor sprake is van een ongunstige staat van instandhouding, zowel landelijk als op gebiedsniveau een herstelopgave te formuleren tenzij er ecologische redenen zijn om hiervan af te zien. Het achterwege laten van adequate herstelopgaven wordt door insprekers als onacceptabel gezien en in strijd met de wettelijke verplichtingen.

In een zienswijze is gevraagd om alsnog, voor de soorten en habitattypen die zich in een zeer ongunstige staat van instandhouding bevinden, minimaal complementaire doelen op te nemen in de gebieden waar herstelmogelijkheden zijn of migratie kan plaatsvinden.

Er is gevraagd om de doelen op gebiedsniveau te herzien voor een aantal broedvogels waarvan de landelijke doelstelling voor het aantal sleutelpopulaties, met de huidige instandhoudingsdoelstellingen, niet zal worden gerealiseerd. Er is aanbevolen om de instandhoudingsdoelstellingen voor een aantal vogelsoorten in te vullen op basis van de in het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000)⁶⁰ vermelde aantallen voor levensvatbare populaties moerasvogels. In het geval van soorten waarvoor actuele gedocumenteerde beschermingsplannen beschikbaar zijn dienen de instandhoudingsdoelstellingen waar mogelijk daarmee gelijk geschakeld te worden. Voor een aantal broedvogels is ook gevraagd om aanvullende doelen op te nemen.

Het besluit zou moeten aangeven wat de gevolgen zijn wanneer een soort uit een gebied dreigt te verdwijnen. Daarnaast zou er een gegronde reden aanwezig moeten zijn wanneer er niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding.

Tevens zijn er vragen over weidevogels en waarom ze geen bescherming krijgen in de Natura 2000-gebieden.

Anderzijds wordt in zienswijzen aangeduid dat veel doelen te hoog gegrepen zijn en dat deze alleen met grote (financiële) inspanningen bereikt kunnen worden. Er wordt over de instandhoudingsdoelstellingen opgemerkt dat ze de status zouden moeten krijgen van een inspanningsverplichting en niet van een

---

⁶⁰ Boer, T. den (2000): Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004. Rapport Directie Natuurbeheer nr. 47. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.

resultaatsverplichting. Enkele insprekers menen dat bij het vaststellen van de doelstellingen veel geleund wordt op informatie over het voorkomen van flora en fauna in vroegere jaren, die niet gebaseerd is op voldoende wetenschappelijke gegevens. Het is onduidelijk of deze waarden daadwerkelijk aanwezig zijn. Om die reden zouden de aanwezige habitattypen op een kaart aangeduid moeten worden. Weer anderen menen dat de uitgangssituatie helder moet worden omschreven in het aanwijzingsbesluit. Tegelijkertijd zal er een termijn gegeven moeten worden waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten worden.

In de besluiten wordt er volgens insprekers niet ingegaan op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering, terwijl deze veranderingen bepalend kunnen zijn voor de haalbaarheid van de natuurdoelen. Er wordt bovendien gevraagd om de kernopgaven in de aanwijzingen op te nemen, dan wel het Natura 2000 doelendocument (2006) deel uit te laten maken van de aanwijzingsbesluiten. Uit het besluit zou duidelijk moeten blijken voor welke functie(s) en voor welke soort(en) het gebied wordt aangewezen, zodat duidelijk is of de soorten in al hun levensbehoeften worden beschermd. Daar waar niet alle levensbehoeften in een Natura 2000-gebied zijn beschermd dient te worden aangegeven waar de ontbrekende functies zijn gelegen en wat de beschermingsstatus is.

Er wordt gevraagd om rekening te houden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden. In dat verband wordt dan ook met nadruk gewezen op het belang van het gebied Rijntakken voor de recreatie en de visserij.

Dat het concretiseren van maatregelen wordt doorgeschoven naar het beheerplan geeft voor veel insprekers onduidelijkheid; hierdoor kan het overleg over het beheerplan onder grote spanning komen te staan. Zij bepleiten duidelijke kaders voor het beheerplan, zodat er constructief aan de uitwerking kan worden gewerkt. Daarnaast wordt opgemerkt dat bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen alleen wordt uitgegaan van bestaande budgetten. Welke consequenties de instandhoudingsdoelstellingen hebben in financiële zin wordt pas duidelijk bij het tot stand komen van de beheerplannen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde zienswijzen worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Algemene instandhoudingsdoelstellingen

De algemene instandhoudingsdoelstellingen beogen de algemene hoofddoelstelling van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de individuele aanwijzingsbesluiten te verankeren. Daarmee wordt de bijdrage van de Nederlandse Natura 2000-gebieden aan het behoud van de biodiversiteit in Europa vastgelegd. Per gebied zijn de specifieke doelstellingen voor de relevante habitattypen en soorten nader omschreven. Op basis van deze instandhoudingsdoelstellingen en de algemene doelstellingen wordt naar een landelijk gunstige staat van instandhouding van de voor Nederland relevante habitattypen en soorten gestreefd. Dit houdt in dat het natuurlijke verspreidingsgebied van de habitat of van de soort stabiel moet zijn of moet toenemen; dit moet in de toekomst ook zo blijven. Een duurzaam behoud van een habitatype kan alleen maar gerealiseerd worden wanneer de planten- en diersoorten die typisch zijn voor de habitat behouden kunnen worden. Dit geldt ook voor de bescherming van een bepaalde plantensoort of diersoort. De betreffende soort kan alleen effectief beschermd worden wanneer de beschermingsmaatregelen zich, naast op de soort zelf, ook richten op het leefgebied van de soort. Zodoende strekt in een Natura 2000-gebied de instandhoudingsdoelstelling van een soort zich mede uit tot het leefgebied van de betreffende soort.

De formulering van de algemene instandhoudingsdoelstellingen is aangepast in hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting van dit besluit. In de aangepaste formulering van het tweede algemene doel is niet de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn (artikel 2) gevolgd, omdat het in de Richtlijn een algemene doelstelling van de Richtlijn betreft en in dit geval om de gebiedsspecifieke invulling daarvan gaat. Meer in het bijzonder: een Europese Richtlijn kan een bijdrage leveren aan het waarborgen van de biologische diversiteit, maar een gebied kan alleen bijdragen aan het behoud van de biologische diversiteit. Verder is de term "natuurlijke kenmerken" in de algemene doelen gehandhaafd, omdat dit een begrip is dat in de Richtlijn ook gebruikt wordt in verband met de bescherming van de gebieden (artikel 6).

Verder geldt ook dat invloeden van buitenaf op het Natura 2000-gebied van grote invloed kunnen zijn op de staat van instandhouding van een habitatype of soort: de externe werking. De instandhoudingsdoelstelling

richt zich op het gehele biotische en abiotische complex van factoren, die het habitatype of de soort haar specifieke aanzien geven en die noodzakelijk zijn voor het behoud van de biologische diversiteit van het gebied.

Met name bij vogels is een belangrijk deel van het leefgebied buiten het Natura 2000-gebied gehouden. Bij een aantal vogelsoorten gaat het daarbij vooral om de foerageergebieden. Deze bevinden zich in grote aaneengesloten agrarische gebieden of zijn buiten het Natura 2000-gebied gehouden omdat niet gegarandeerd kon worden dat deze gebieden, zoals braakliggende bouwterreinen, hun huidige functie ook in de toekomst behouden. Deze gebieden spelen, vanwege het vervullen van een bepaalde (foerageer)functie voor de soort, een belangrijke rol bij het realiseren van een gunstige staat van instandhouding, zodat ook het verstoren van zo'n gebiedsfunctie van grote invloed kan zijn op de staat van instandhouding van de soort.

Contour "haalbaar en betaalbaar"

In de paragrafen 3.4 en 4.1.7 van de Nota van Antwoord staat aangegeven dat zowel de selectie als de begrenzing uitsluitend gebaseerd is op ecologische criteria. Dit betekent echter niet dat andere dan ecologische belangen geen rol hebben gespeeld bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen. Hierbij heeft het uitgangspunt "haalbaar en betaalbaar", zowel landelijk als per gebied, nadrukkelijk een rol gespeeld. Er is daarbij rekening gehouden met de economische en sociale belangen van de directe omgeving. Dit betekent in de praktijk dat voor een bepaald habitatype of soort de relatief grootste ecologische bijdrage komt van het gebied waar de ecologische vereisten reeds op orde zijn of waar ze op relatief eenvoudige wijze op orde te brengen zijn, om zodoende bij het opstellen van beheerplannen een evenwichtige balans tussen economie en ecologie na te kunnen streven.

In paragraaf 3.4 van de Nota van Antwoord staat dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Er kan echter geen onevenredige financiële inspanning verwacht worden om alle habitattypen en soorten te herstellen. Met oog hierop is voor een aantal soorten en habitattypen in het Natura 2000 doelendocument (2006, hoofdstuk 6) gekozen voor een lager niveau dan gunstige staat van instandhouding. In die gevallen wordt verbetering van de ecologische vereisten voorlopig niet realistisch geacht of staat de inspanning in geen verhouding tot de extra bijdrage die een gebied kan leveren aan de realisering van de Natura 2000-doelen op landelijk niveau. Anderzijds is het logisch dat een hogere inzet wordt nagestreefd voor habitattypen en soorten waar Nederland relatief belangrijk voor is en/of voor habitattypen en soorten die sterk onder druk staan. Dit geldt bijvoorbeeld voor het habitatype stroomdalgraslanden (H6120), een habitatoort als de kamsalamander (H1166) en een vogelsoort als het porseleinhoen (A119). Voor dit habitatype en deze soorten zijn de ecologische omstandigheden nog niet op orde.

Contour "strategisch lokaliseren"

Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen is ook geanticipeerd op bestaande plannen en projecten ter realisering van de Ecologische Hoofdstructuur en bestaand beleid met betrekking tot bijvoorbeeld mest en waterhuishouding. Dit is het gehanteerde principe van "strategisch lokaliseren": behoud of herstel nastreven daar waar de grootste potentie ligt en waar dit gemakkelijk kan zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de ecologische uitgangspunten en ambities. Om daaraan invulling te geven zijn diverse consultatierondes met deskundigen en terreinbeheerders gehouden en zijn analyses uitgevoerd, waaronder de knelpunten- en kansanalyse van KIWA Water Research/EGG-consult⁶¹.

In de toekomst zullen inspanningen voor het waterbeheer meer gericht moeten worden op het natuurbelang. Waar nodig is de begrenzing van gebieden aangepast om een op termijn duurzamere situatie te verkrijgen. Voor een aantal habitattypen en soorten zijn gezien de urgentie ten aanzien van één of meerdere kernopgaven ("sense of urgency")⁶², op de korte én lange termijn, aanvullende water- of beheermaatregelen nodig.

⁶¹ KIWA & EGG (2007): Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000 gebieden. Versie 2007. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁶² Een "sense of urgency" is toegekend aan een gebied als binnen tien jaar (na 2005) mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Zie verder bijlage 2 begrippen en definities uit de Nota van Antwoord (2007).

Trends, dynamiek en autonome ontwikkelingen

In het aanwijzingsbesluit staat het resultaat van de bovenstaande contouren uitgewerkt in de vorm van de instandhoudingsdoelstellingen. Op grond daarvan worden in het beheerplan de benodigde maatregelen uitgewerkt om de genoemde habitattypen en soorten in de gewenste staat van instandhouding te brengen of te behouden, zodat het gebied voldoende bijdrage kan leveren aan het realiseren van de gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Eén van de uitgangspunten in de Natura 2000 contourennotitie (2005)⁶³ is dat doelstellingen in de tijd robuust geformuleerd moeten worden. Dit is gedaan om zo te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld de natuurlijke dynamiek of mogelijke klimaatveranderingen. Als de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald lijken te worden, bijvoorbeeld omdat een populatie vogels of een bepaald habitatype ondanks de bescherming toch kleiner wordt, moet Nederland maatregelen nemen om deze ontwikkeling te keren. Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn, verplicht de lidstaat namelijk om verslechtering van habitattypen en leefgebieden van (vogel)soorten te voorkomen. Soms zullen de genomen maatregelen niet werken, bijvoorbeeld bij klimaatverandering, een te grote externe beïnvloeding of als trekkende soorten in het buitenland negatief worden beïnvloed. Er zijn dan geen sancties. Gezien een aantal onzekerheden over te verwachten ontwikkelingen, die voortkomen uit natuurlijke dynamiek en klimaatveranderingen, is voor het jaar 2015 voorzien in een evaluatie van het Natura 2000 doelendocument (2006). Indien noodzakelijk worden dan ook de betreffende aanwijzingsbesluiten aangepast (zie Nota van Antwoord, paragraaf 3.19).

In bijlage B.4 van de Nota van toelichting van dit besluit wordt nader op de specifieke keuzes ingegaan.

Herijking instandhoudingsdoelstellingen

De lidstaten van de Europese Unie hebben de afspraak gemaakt om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om een gunstige staat van instandhouding van de aangewezen soorten en habitattypen waarvoor gebieden zijn aangewezen te realiseren. Pas wanneer daadwerkelijk is gebleken dat de doelen om wat voor reden dan ook niet haalbaar zijn, bestaat er – zoals onder andere in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord staat vermeld – een aantal momenten waarop de doelen bijgesteld kunnen worden. De drie momenten waarop de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden geëvalueerd en zo nodig kunnen worden bijgesteld (zie ook Nota van Antwoord, paragrafen 3.4 en 3.14):

- bij de definitieve aanwijzing;
- bij het opstellen van het beheerplan;
- bij de geplande evaluatie in 2015.

Ecologische samenhang en belangenafweging

De afweging tussen economie en ecologie moet zodanig plaatsvinden dat de gunstige staat van instandhouding van de habitattypen en soorten waar het gebied voor is aangewezen niet in gevaar komt. De situatie kan zich voordoen dat in een bepaald gebied een aantal habitattypen of soorten voorkomt, waarvoor geen instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld. Er is dan de inschatting gemaakt dat het betreffende habitatype of de betreffende soort weliswaar marginaal in het gebied aanwezig is, maar dat het gebied op termijn geen bijdrage kan leveren aan de instandhouding van het habitatype of de soort. Ook bij de formulering van een doel voor vogels is bepalend of het gebied een relevante bijdrage aan het realiseren van het landelijke doel levert of kan gaan leveren (zie ook paragraaf 3.11 van de Nota van Antwoord). Voor elk specifiek gebied komt het erop neer dat de instandhoudingsdoelstelling van een bepaald habitatype of bepaalde soort alleen in samenhang kan worden gezien met de instandhoudingsdoelstelling op landelijk niveau en in andere Natura 2000-gebieden. Dat betekent dat er weliswaar landelijk per soort of per habitatype naar een gunstige staat van instandhouding moet worden gestreefd, maar dat deze situatie niet in elk gebied afzonderlijk hoeft te worden nagestreefd. Binnen dit kader kan ook rekening worden gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.

Recreatie en toerisme (en visserij)

Beseft wordt dat de Rijntakken een belangrijk onderdeel uitmaakt van het Gelders en Overijssels toeristische product. De uiterwaarden zijn de belangrijkste trekpleister voor toeristen. Het toeristische bedrijfsleven vindt dat de aard van het gebied zo moet blijven. In die zin is het belang van een adequaat natuurbeheer ook in

⁶³ Ministerie van LNV (2005): Natura 2000 contourennotitie. Kaders voor Natura 2000-doelen, besluiten en beheersplannen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

het belang van een gezonde toeristische sector. In onder meer paragrafen 4.1.3 en 4.1.4 van de Nota van Antwoord is ingegaan op de ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijven en de concurrentiepositie: afhankelijk van de bedrijfstak biedt de aanwezigheid van een Natura 2000-gebied dikwijls nieuwe mogelijkheden. In het gebied Rijntakken hebben zich, ondanks de toeristische druk, natuurwaarden kunnen handhaven of ontwikkelen. Niettemin is het door de ongunstige staat van instandhouding van habitattypen of soorten noodzakelijk om een herstelopgave te formuleren, zoals bijvoorbeeld geldt voor slikkige rivieroeveren (H3270) en de grote modderkruiper (H1145) in dit betreffende gebied. Wanneer er een herstelverplichting is, dient bij de te nemen maatregelen rekening te worden gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied. Bij het formuleren van de instandhoudingsdoelstellingen is dat gedaan. Het afwegen van ecologie en economie gebeurt ook in het stelsel van vergunningverlening. Zie verder paragraaf 3.5 van de Nota van Antwoord. Ook wordt beseft dat zowel de beroepvisserij als de sportvisserij een economische rol van betekenis spelen in het gebied. De belangen van de visserij zullen aan de orde komen in het beheerplanproces. De insteek is hierbij om de visserij en de natuur zo goed mogelijk samen te laten gaan.

Weidevogels

Een aantal insprekers signaleert dat er in de gebieden geen ruimte is voor in ons land broedende weidevogels, in die zin dat er geen doelstellingen voor weidevogels geformuleerd zijn. Onder weidevogels worden vogelsoorten verstaan die in uitgestrekte graslanden broeden. Het is overigens geen uitsluitende classificatie.

Voor broedvogels worden alleen gebieden aangewezen indien:

- de betreffende soort voorkomt op bijlage I van de Vogelrichtlijn;
- het een andere (trekkende) watervogel betreft die nestelt in broedkolonies van minstens 1% van de biogeografische populatie (twee soorten: aalscholver en kleine mantelmeeuw);
- de soort kan worden beschouwd als andere geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn, die voorkomt op de Rode Lijst én waarvoor de beschermde gebieden een wezenlijke bijdrage (minstens 25% van de Nederlandse broedpopulatie) leveren aan de bescherming van de soort (zie ook Nota van Antwoord Vogelrichtlijn deel 1, bijlage 3A).

Weidevogelsoorten staan (met uitzondering van de kempiaan) niet op bijlage I maar worden wel beschouwd als geregeld voorkomende trekvogels zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn.

Kunnen weidevogels dan als broedvogels worden opgenomen in de aanwijzingsbesluiten?

Zowel de kempiaan (bijlage I-soort) als de watersnip (soort zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn) voldoen aan bovenstaande criteria. De grutto (soort zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn) bijvoorbeeld voldoet niet aan bovenstaande criteria, omdat slechts 18% broedt binnen de Natura 2000-gebieden, in plaats van minstens 25% van de Nederlandse broedpopulatie. De bescherming van broedende grutto's in Natura 2000-gebieden levert maar een kleine bijdrage aan de instandhouding van de soort op landelijke schaal. Dat neemt niet weg dat het ministerie van Economische Zaken (EZ) een groot belang hecht aan een rijk agrarisch cultuurlandschap buiten de Natura 2000-gebieden en tevens streeft naar een structurele oplossing voor het weidevogelbeheer. Zo worden de opstellers van de beheerplannen voor Natura 2000 er op gewezen dat in de beheerplannen rekening moet worden gehouden met gebiedsspecifieke natuurwaarden, zoals weidevogels⁶⁴.

Complementaire doelen

De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen dan ook niet langer in de aanwijzingsbesluiten worden opgenomen.

Onderbouwing besluiten

In diverse ecologische rapporten⁶⁵ en databanken zijn de natuurwaarden en vogelgegevens van Nederland beschreven. Het is voor de selectie of ecologische onderbouwing van een Natura 2000-gebied niet noodzakelijk dat de aanwezige natuurwaarden op kaart worden aangegeven. Wel wordt in paragraaf 4.4 van

⁶⁴ Uitvoering aangenomen motie Snijder-Hazelhoff, TK 2008-2009, 31 700 XIV, nr. 117.

⁶⁵ Zie voor een overzicht van de bronnen onder andere Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden, bijlage 3. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

deze Nota van toelichting een globale, niet-uitputtende, omschrijving gegeven van de verspreiding van de habitattypen en soorten in dit gebied.

Het Natura 2000 doelendocument (2006) is één van de dragende beleidsdocumenten die aan de besluitvorming ten grondslag heeft gelegen. Het beleid zoals daar is uiteengezet, is bij de besluitvorming toegepast, maar het Natura 2000 doelendocument (2006) maakt géén onderdeel uit van het besluit. Met betrekking tot de vraag op welke wijze de gunstige staat van instandhouding voor een bepaald habitatype of een bepaalde soort kan worden bereikt, is er in de Nota van toelichting een uitgebreid overzicht opgenomen waarin alle gebieden staan vermeld waaraan voor het betreffende habitatype of de betreffende soort een doel is toegekend. Op deze wijze is na te gaan hoe de landelijke opgave over het Natura 2000-netwerk is verdeeld. Het is echter een indicatieve vermelding, want het is niet de bedoeling in deze aanwijzing een besluit te nemen over de instandhoudingsdoelstellingen van andere gebieden.

Kernopgaven

In paragraaf 1.3.4 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat de kernopgaven een belangrijk hulpmiddel zijn bij de focus en eventuele prioritering binnen de Natura 2000-beheerplannen. Ze beschrijven de belangrijkste behoud- en herstelopgaven per Natura 2000-landschap en zijn in het Natura 2000 doelendocument (2006) toebedeeld aan gebieden. Het toevoegen van de kernopgaven aan de Nota's van toelichting bij de definitieve aanwijzingsbesluiten heeft geen meerwaarde, omdat die informatie is opgenomen in het Natura 2000 doelendocument (2006). De kernopgaven zijn in deze procedure dan ook niet aan inspraak onderhevig.

Ambitieniveau van de instandhoudingsdoelstellingen

Indien een soort of habitatype landelijk in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, betekent dit niet automatisch dat in alle gebieden waar de betreffende waarde voorkomt hiervoor een hersteldoelstelling moet worden geformuleerd. In de Natura 2000 contourennotitie (2005) en het Natura 2000 doelendocument (2006) staan de hoofdlijnen voor het formuleren van de Natura 2000 doelen uitgewerkt. Daarmee is het Europese kader toegespitst op de Nederlandse situatie. Per gebied zijn er gebiedsdoelen opgesteld. Deze richten zich op de kwaliteit en oppervlakte van het habitatype of van het leefgebied van een soort. Voor soorten wordt daarnaast een doel gesteld voor de gewenste populatie. Voor sommige soorten en vrijwel alle vogels zijn hierbij richtinggevend aantal genoemd. Deze dienen als (minimale) draagkracht voor het leefgebied binnen de begrenzing van het gebied. In het geval van herstel is de uitwerking van de landelijke doelen middels het principe van "strategisch lokaliseren" bepaald. Dat wil zeggen dat de herstelopgave is neergelegd in de gebieden waar de meeste potentie is om het habitatype of het leefgebied van de soort te verbeteren. Voor verspreid voorkomende habitattypen en soorten is het niet mogelijk om de landelijke doelstellingen alleen binnen het Natura 2000-netwerk te realiseren. Opgaven buiten het Natura 2000-netwerk worden via ander natuurbeleid gerealiseerd, zoals de Flora- en faunawet en de Ecologische Hoofdstructuur. Voor een aantal habitattypen is in het Natura 2000 doelendocument de expliciete keuze gemaakt om niet te streven naar een gunstige staat van instandhouding (Natura 2000 doelendocument (2006), pagina 138).

Met betrekking tot de vogeldoelen is in het Natura 2000 doelendocument (2006) opgenomen dat voor een gebied "bij een stijgende en stabiele lokale trend" een behoudopgave wordt geformuleerd. Een stijgende trend wordt als aanwijzing opgevat dat het leefgebied voor deze soorten al geschikt is en voldoende draagkracht heeft om bij te dragen aan een populatie hoger dan het gemiddelde in de periode 1999-2003. In dergelijke gevallen wordt volstaan met een behoudopgave omdat geen extra maatregelen ter verbetering van het leefgebied nodig worden geacht. In gevallen waarin de potentie van het gebied dusdanig wordt geacht dat de draagkracht van het gebied nog niet bereikt lijkt te zijn, wordt wel gestreefd naar herstel van de populatie. Naar verwachting zal herstel van de populatie in dit soort gevallen optreden, zolang het leefgebied behouden blijft.

Voor vogels geldt daarnaast dat bij behoudopgaven de aantallen gebaseerd zijn op het gemiddelde seizoensgemiddelde over de periode 1999-2003 (bij niet-broedvogels geldt de periode 1999/2000-2003/2004)⁶⁶. Bij herstelopgaven zijn de aantallen meestal gebaseerd op de historische potentie van een Natura 2000-gebied, dat is het maximaal aantal vastgestelde vogels (of broedparen) over een interval van

⁶⁶ SOVON & CBS (2005): Trends van vogelaantallen in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

enkele jaren gedurende de periode 1980-2003 (SOVON). Dit betekent dat op gebiedsniveau geen streefwaarden uit beschermingsplannen zoals het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000)⁶⁰ zijn gebruikt. Deze plannen hebben wel hun doorwerking gekregen in de landelijke instandhoudingsdoelstellingen en kunnen van belang zijn bij het opstellen van beheerplannen. Vervolgens is in de toelichtingen bij de instandhoudingsdoelstellingen aangegeven of het gebied met het gestelde doel ook kan voldoen aan de minimumeisen voor een sleutelpopulatie.

Ook voor broedvogels geldt dat bij verspreid voorkomende soorten het niveau van een sleutelpopulatie in een specifiek gebied soms niet gehaald kan worden. Vaak is dan op regionale schaal sprake van een min of meer samenhangende populatie met meerdere kernen (meta-populaties), die qua omvang wel het minimale niveau van de sleutelpopulatie overstijgt.

Bij de evaluatie in 2015 worden zowel de ambities van de gebiedsdoelen als de landelijke instandhoudingsdoelstellingen, in geval van broedvogels met inbegrip van het aantal sleutelpopulaties, tegen het licht gehouden en wordt bekeken of bijstelling nodig is.

Foerageerfunctie versus slaapplaatsfunctie

Een gebied kan voor een soort verschillende functies hebben. De meest voor de hand liggende zijn de foerageerfunctie en de slaapplaatsfunctie. Dit zijn de twee functies die in de toelichtingen benoemd worden. Slaapplaatsfuncties worden alleen benoemd bij soorten die groepsgewijs slapen, zoals zwanen, ganzen, smienten en steltlopers. Het niet noemen van een slaapplaatsfunctie bij soorten die overdag foerageren, hoeft dus niet altijd te betekenen dat de soort niet in het gebied slaapt. Bovendien zijn er nog andere functies mogelijk, zoals een functie als ruigebied. Die worden alleen in zeer voor de hand liggende situaties specifiek genoemd. Om geen functies uit te sluiten, is gekozen voor de volgende formuleringen:

1. *'Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaapplaats en als foerageergebied'*: Dit geldt voor soorten die groepsgewijs slapen of rusten (overtijen), en waarbij geen gegevens bekend zijn die aangeven dat de slaapplaatsfunctie de foerageerfunctie aantalsmatig overtreft.
2. *'Het gebied heeft voor de soort met name een functie als foerageergebied'*: Dit geldt voor soorten die individueel slapen of rusten, of voor soorten die buiten het betreffende Natura 2000 gebied groepsgewijs slapen (bijv. grasland waar overdag ganzen grazen).
3. *'Het gebied heeft voor de soort met name een functie als slaapplaats'*: Dit geldt voor soorten die groepsgewijs slapen of rusten (overtijen) in het betreffende gebied, maar die elders foerageren, bijv. hoogveengebieden als slaapplaats voor ganzen.

Doorgaans wordt één draagkrachtsindicatie (aantal) omschreven in het doel. Deze indicatie heeft voor de soort betrekking op de draagkracht voor één of meerdere functie(s) van het gebied: foerageer- of slaapplaatsfunctie, dan wel foerageer én slaapplaatsfunctie.

Bij bovengenoemde formuleringen 2 en 3 heeft de draagkrachtsindicatie betrekking op de enkele genoemde functie, slaapplaats, dan wel foerageergebied.

In geval van bovengenoemde formulering 1 heeft de draagkrachtsindicatie in principe betrekking op beide genoemde functies, behalve:

- a) wanneer de aantallen slechts voor één van beide functies gelden wordt dit expliciet in de toelichting aangegeven, bijvoorbeeld: *'De draagkrachtindicatie heeft betrekking op de slaapplaatsfunctie.'*
- b) wanneer voldoende gegevens voor handen zijn, dat voor beide functies apart een aantal in het doel is opgenomen.

Monitoring

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) is verantwoordelijk voor de periodieke algemene rapportages aan de Europese Commissie en voor de monitoring van de staat van instandhouding van soorten en habitattypen op landelijk niveau. Het ministerie van EL&I zorgt voor een landelijk monitoringssysteem. De gebiedsgerichte monitoring zal plaatsvinden op basis van de monitoringsparagraaf in de beheerplannen waarin ook rollen en verantwoordelijkheden zijn uitgewerkt. Voor zowel de landelijke als de gebiedsgerichte monitoring wordt momenteel - in samenhang - een programma van eisen ontwikkeld in overleg met de betrokken bevoegde gezagen (ministerie van EZ, ministerie van Infrastructuur en Milieu, ministerie van Defensie en de provincies (Interprovinciaal Overleg)). Zie ook paragraaf 1.5.1 van de Nota van Antwoord.

Nulsituatie of uitgangspunt

In paragraaf 3.18 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat bij het vaststellen van de gebiedsdoelen niet is uitgegaan van een bepaald referentiejaar, zoals het moment van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied of aanmelding als Habitatrictlijngebied. Als uitgangspunt geldt echter wel dat er geen verslechtering mag optreden ten opzichte van 2004, het moment waarop door Brussel de communautaire lijst met Habitatrictlijngebieden is vastgesteld. Bij het vaststellen van de doelen is gekeken naar de staat van instandhouding van de betreffende soort of het habitatype op landelijk niveau. Ook is gekeken naar de (minimaal) benodigde oppervlakte leefgebied en/of habitatype om een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau te realiseren.

Die (landelijke) staat van instandhouding vormde mede de basis voor vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en/of habitatypes per gebied. In de Nota's van toelichting bij de besluiten is aangegeven of voor een soort of habitatype in een concreet gebied een behoud- of herstelopgave geldt. Zo is bijvoorbeeld een behoudopgave geformuleerd als er onevenredige maatregelen nodig zouden zijn om het gebied een grotere bijdrage te laten leveren.

Realisatietermijnen

Zoals in paragraaf 3.16 van de Nota van Antwoord wordt gesteld, zijn termijnen onmisbaar om de realisatie van doelen te plannen. Deze plannen zijn grotendeels afhankelijk van regionale en zelfs lokale omstandigheden. Daardoor zijn de op te stellen beheerplannen de aangewezen plaats voor het bepalen van de realisatietermijnen. Om die reden is ervan afgezien realisatietermijnen in de aanwijzingsbesluiten op te nemen.

Flankerend beleid

In paragraaf 5.8 van de Nota van Antwoord staat als uitgangspunt geformuleerd dat de instandhoudingsdoelstellingen met behulp van bestaande budgetten worden gerealiseerd. De "bestaande budgetten" waaruit realisatie van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gefinancierd moet worden, zijn grotendeels opgenomen in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en de financiële middelen voor de bestrijding van verdroging in de zogenoemde TOP-lijst gebieden⁶⁷. Daarnaast is ook het bestaande beheerbudget voor Staatsbosbeheer een financieringsbron voor de instandhoudingsdoelstellingen. Waar de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gekoppeld zijn aan waterkwaliteit kunnen de additionele kosten worden gefinancierd via het spoor van de Kaderrichtlijn Water. Veel subsidiemogelijkheden voor inrichting en (agrarisch) natuurbeheer zijn met het ILG onder verantwoordelijkheid van de provincies gekomen. Daartoe behoren de maatregelen die vallen onder het Subsiestelsel Natuur- & Landschapsbeheer (vanaf 2010) en de provinciale subsidieregelingen zoals de Subsieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). Verder is er in het kader van het LIFE+-programma vanuit de Europese Commissie geld beschikbaar voor overheden en NGO's voor co-financiering van de ontwikkeling, implementatie, monitoring, evaluatie en communicatie van het Europees milieu- en natuurbeleid en van wetgeving op dit gebied, bijvoorbeeld voor projecten die gericht zijn op maatregelen voor behoud en herstel van Natura 2000-waarden.

4.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.2.1 Rijntakken

Een inspreker is van mening dat de onderlinge samenhang van de aanwijzingen in het rivierengebied Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn (066), Gelderse Poort (067), Uiterwaarden Waal (068) en Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (071) nog onvoldoende naar voren komt. Datzelfde geldt volgens de inspreker voor gebieden buiten de binnen Natura 2000 aangewezen foerageergebieden voor ganzen en smienten (A050). Volgens de inspreker is dit vanuit juridisch oogpunt uitermate belangrijk om mitigatie en compensatie mogelijk te maken in een ander gebied dan waar een ingreep plaatsvindt en van groot belang voor de flexibiliteit bij het uitwerken van Natura 2000-doelen. De inspreker heeft een koepelplan laten opstellen dat richtinggevend is voor de afzonderlijke beheerplannen.

⁶⁷ De door de provincies opgestelde lijsten met gebieden die in het kader van het verdrogingsbeleid met voorrang worden aangepakt.

Een andere inspreker merkt op dat de natuurdoelstellingen per gebied zijn aangewezen. De inspreker is van mening dat er flexibel met de natuurdoelstellingen tussen natuurgebieden moet worden omgegaan. Het maakt in de ogen van de inspreker niet uit of het doel in de Gelderse Poort (067) of bij de Uiterwaarden Waal (068) wordt behaald. Die flexibiliteit moet bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen meegenomen worden.

Een andere inspreker merkt op dat de momenteel negatieve effecten op soorten binnen Natura 2000-gebieden moeten worden beoordeeld. De meeste van deze soorten zijn volgens de inspreker echter niet ruimtelijk gebonden aan deze gebieden. De inspreker verzoekt daarom om rekening te houden met de uitwisselingsmogelijkheden tussen verschillende Natura 2000-gebieden en/of gebieden die niet zijn aangewezen.

Een andere inspreker plaatst vraagtekens bij de sterk op behoud van bestaande natuurwaarden gerichte gebiedsaanwijzing en bijbehorende instandhoudingsdoelstellingen. Juist voor het rivierengebied in het algemeen, en voor de Bijlandse Waard (Gelderse Poort) in het bijzonder, zou naar mening van de inspreker veel meer ingezet moeten worden op een veel robuuster en dynamisch ontwikkelingsperspectief.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied zijn de instandhoudingsdoelstellingen voor het gehele Natura 2000-gebied van toepassing. Door delen van de Rijntakken samen te voegen kan binnen een groter gebied worden gezocht naar de beste plekken om doelen te realiseren en naar potenties om natuurwaarden uit te breiden. Hierdoor kan op andere plekken ruimte ontstaan voor economische en andere gewenste ontwikkelingen. Dit komt samen in het beheerplan. Zie verder paragraaf 3.3 en Hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat de Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden op instandhoudingsdoelstellingen zijn aangewezen die afwijken van het ontwerp-aanwijzingsbesluit. Het Vogelrichtlijngebied krijgt volgens de inspreker te maken met complementaire doelen ter versterking van de doelstellingen uit het Habitatrichtlijngebied, die zijn gebaseerd op de nationale natuurwetgeving. De inspreker is van mening dat de Vogelrichtlijngebieden hiervoor niet zijn begrensd en dat deze complementaire doelen in strijd zijn met de waterhuishouding en met meerdere vormen van bestaand gebruik.

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit. De complementaire doelen zijn komen te vervallen. De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen dan ook niet langer in de aanwijzingsbesluiten worden opgenomen.

De habitattypen en -soorten meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), slikkige rivieroever (H3270), stroomdalgraslanden (H6120), glanshaver- en vossenstaartheooilanden (H6510), vochtige alluviale bossen (H91E0) en droge hardhoutoobossen (H91F0) en de habitat- en vogelsoorten zeepririk (H1095), rivierpririk (H1099), elft (H1102), grote modderkruiper (H1145), roerdomp (A021), woudaap (A022), porseleinhoen (A119), zwarte stern (A197) en grote karekiet (A298) komen volgens een aantal insprekers niet voor of zullen in de toekomst geen bijdrage leveren aan de instandhouding van de soort, aangezien van allen minder dan 1% van de populatie in Nederland voorkomt. De insprekers vinden het daarom onacceptabel dat hun bedrijven op slot worden gezet.

Enkele insprekers merken op dat ten opzichte van de aanmelding in 2003 het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) is toegevoegd. De insprekers zijn het hier niet mee eens omdat het volgens de insprekers niet duidelijk is wat de externe gevolgen van deze toevoeging zijn. De relatieve bijdrage van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel aan dit habitatype is minder dan 2%, aldus de insprekers. De insprekers zijn van mening dat onvoldoende is aangetoond dat toevoeging noodzakelijk is voor het instandhouden van het habitatype.

Een andere inspreker merkt op dat er is aangegeven dat binnen lopende projecten zoals Ruimte voor de Rivier geprobeerd wordt ook Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen te bereiken. De inspreker is van mening dat aan het begin van het proces rond het project dijkverlegging Westenholte binnen Ruimte voor de Rivier niet alle informatie over soorten, habitats en instandhoudingsdoelen bekend was. Nu deze informatie er wel is zijn er volgens de inspreker meer kansen voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen

binnen het project. De inspreker ziet kansen voor het mogelijk maken van een nieuwe locatie voor stroomdalgraslanden (H6120) en behoud en uitbreiding van zeer flauwe slikkige oevers (H3270). Een andere inspreker verzoekt om het habitatype stroomdalgraslanden (H6120) toe te voegen aan het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn, met een uitbreidingsdoelstelling. De inspreker is van mening dat dit nodig is ten behoeve van versterking van de biodiversiteit van de Rijntakken en om verschillende Natura 2000-gebieden langs de rivieren ook als een samenhangend geheel duurzaam te beschermen en de natuurlijke kenmerken in stand te houden dan wel te herstellen. Een inspreker is van mening dat het gebied ten noorden van de Randerwaarden tot aan Het Scham geen stroomdalgraslanden (H6120) voorkomen. Volgens de inspreker bevat het daar gelegen natuurreservaat een moerassig gebied waar alleen habitatypes voorkomen met een hoge kritische depositiewaarde, zoals vochtige alluviale bossen (H91E0). De inspreker wil dat er alleen natuurwaarden worden nagestreefd met een hoge kritische depositie. Enkele insprekers zijn van mening dat de vochtige alluviale bossen (H91E0) en droge hardhoutooibossen (H91F0) niet aanwezig zijn in de uiterwaarden ten zuiden van Zutphen. De huidige instandhoudingsdoelstellingen voor deze habitatypes gaan volgens de insprekers dan ook voorbij aan de reële haalbaarheid. Een inspreker is van mening dat in bepaalde delen van het begrensde gebied de genoemde natuurdoeltypen en -soorten ontbreken. Volgens de inspreker komt meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150) op enkele locaties geconcentreerd voor en is glanshaver- en vossenstaarthoïlanden (H6510) nagenoeg afwezig. Het habitatype stroomdalgraslanden (H6120) is volgens de inspreker alleen te vinden bij de Leuensedijk in de Rijnstrangen. Potenties om dit habitatype uit te breiden zal volgens de inspreker moeilijk gaan omdat van nature de bodem erg vruchtbaar is en zandgrond in dit gebied ontbreekt. Een andere inspreker vindt dat Gelderse Poort voor enkele soorten ten onrechte is aangewezen als Habitatrictlijngebied. Zo vindt de inspreker het onduidelijk of de grote modderkruiper überhaupt wel in het gebied voorkomt, terwijl het gebied wel voor deze soort is aangewezen. Een andere inspreker is van mening dat de grote modderkruiper (H1145) niet specifiek is voor het rivierengebied en dat de Natura 2000-gebieden Uiterwaarden Neder-Rijn en Uiterwaarden Waal nauwelijks een rol spelen bij de landelijke doelstelling van uitbreiding van de populaties. De inspreker is van mening dat de grote modderkruiper vooral voorkomt in verlandde slootjes. Volgens de inspreker staat er in het rivierengebied al snel te veel stroming voor de soort om zich te kunnen uitbreiden. De inspreker verzoekt de grote modderkruiper daarom niet op te nemen als Habitatrictlijnsoort. Een inspreker is van mening dat de instandhoudingsdoelstelling voor de bever (H1337) niet in het aanwijzingsbesluit van Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel thuis hoort omdat de soort niet is aangemeld in 2003. Het is volgens de inspreker niet helder wat de externe gevolgen van deze toevoeging zijn. De inspreker is van mening dat onvoldoende is aangetoond dat de toevoeging noodzakelijk is voor het in stand houden van de soort. Als de instandhoudingsdoelstelling niet wordt verwijderd stelt de inspreker voor deze te wijzigen in "behoud omvang en kwaliteit leefgebied".

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit.

Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied zijn de instandhoudingsdoelstellingen voor het gehele Natura 2000-gebied Rijntakken van toepassing. De instandhoudingsdoelstelling binnen het Natura 2000-gebied Rijntakken is gebaseerd op de meest ambitieuze doelstelling uit de afzonderlijke Natura 2000-gebieden waaruit het samengevoegde gebied is opgebouwd.

Het voorkomen van de Habitatrictlijntypen en -soorten in het gebied wordt globaal toegelicht in paragraaf 4.4 van het aanwijzingsbesluit. De precieze locaties van de habitatypes binnen de begrenzing van het gebied worden weergegeven op de habitatkaart die onderdeel zal uitmaken van het beheerplan. Verder geldt dat ook voor habitatypes en Habitatrictlijnsoorten die niet hebben geleid tot de selectie van een Habitatrictlijngebied, maar die wel in een dergelijk gebied voorkomen, instandhoudingsdoelstellingen en maatregelen moeten worden opgesteld. Zie voor een overzicht van aanpassingen van de Habitatrictlijngebieden paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Voor de genoemde vogelsoorten zijn er in 2000 binnen het Natura 2000-gebied Rijntakken in ieder geval één (roerdomp, woudaap, grote karekiet), of meer deelgebieden aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Dit betekent dat voor de genoemde vogelsoorten instandhoudingsdoelstellingen zijn opgenomen in het Natura 2000-besluit. Zie verder paragraaf 5 van de Nota van toelichting.

Enkele insprekers verzoeken om de instandhoudingsdoelstelling voor de habitattypen meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150), slikkige rivieroever (H3270), stroomdalgraslanden (H6120), glanshaver- en vossenstaarthooilanden, glanshaver (H6510A), vochtige alluviale bossen, zachthoutoobossen (H91E0A) en droge hardhoutoobossen (H91F0) van "verbetering kwaliteit en uitbreiding oppervlakte" te veranderen in "behoud kwaliteit en behoud oppervlakte". De insprekers geven aan dat in het Eindconcept habitattypen 15 december 2006 wordt aangegeven dat de kwaliteit van deze habitattypen goed is. Een andere inspreker is het niet eens met de instandhoudingsdoelstelling voor het habitatype meren met krabbenscheer en fonteinkruiden (H3150). De inspreker merkt op dat de landelijke instandhoudingsdoelstelling voor dit habitatype "uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit" is, terwijl voor Gelderse Poort gekozen is voor "behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit". In het ontwerp-aanwijzingsbesluit staat vermeld dat gezien de dynamiek van de rivier er geen mogelijkheid is om de oppervlakte van het habitatype te laten toenemen. De inspreker stelt echter dat belangrijke gebieden van Gelderse Poort buiten de directe invloed van de rivier liggen en zich door middel van herinrichting juist goed lenen voor het uitbreiden van de oppervlakte meren met krabbenscheer en fonteinkruiden.

Enkele insprekers zijn van mening dat onvoldoende is onderbouwd dat uitbreiding van de oppervlakte van de beken en rivieren met waterplanten, grote fonteinkruiden (H3260B) noodzakelijk is om dit habitatype in stand te houden. De insprekers stellen voor de instandhoudingsdoelstelling te wijzigen in "behoud oppervlakte".

Enkele insprekers zijn van mening dat de kwaliteit van de droge hardhoutoobossen (H91F0) momenteel onduidelijk is. Enkele insprekers zijn van mening dat de kwaliteit van de vochtige alluviale bossen, essen- iepenbossen (H91E0B) momenteel onduidelijk is. Enkele insprekers zijn van mening dat de kwaliteit van de ruigten en zomen, droge bosranden (H6430C) momenteel onduidelijk is. Tevens is volgens de insprekers onvoldoende onderbouwd dat uitbreiding van oppervlakte noodzakelijk is om de habitatypes in stand te houden. De insprekers zien daarom geen noodzaak een verbeteropgave voor kwaliteit en oppervlakte te formuleren voor deze habitattypen. Hierbij menen de insprekers dat gezien de relatief lage kritische depositiewaarde voor stroomdalgraslanden (H6120) een ambitieuze doelstelling voor deze habitat een grote externe werking kan hebben.

Enkele insprekers vragen zich af of de instandhoudingsdoelstelling voor de kamsalamander (H1166) (uitbreiding, verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied) effectief is, gezien de huidige staat van instandhouding van de soort. Volgens de insprekers geeft RAVON in een rapport voor slechts één van vier gebieden het advies tot uitbreiding, hoewel de daarvoor gebruikte gegevens vijf tot tien jaar oud zijn. De insprekers verzoeken de instandhoudingsdoelstelling te wijzigen in "behoud verspreiding en omvang van het leefgebied en behoud en kwaliteit van het leefgebied".

Een andere inspreker is van mening dat in het ontwerp-aanwijzingsbesluit onvoldoende is onderbouwd waarom voor de kamsalamander (H1166) een verbeterdoelstelling is opgesteld. Volgens de inspreker is de soort de laatste jaren achteruit gegaan en is de huidige staat van instandhouding ongunstig. Daarom vraagt de inspreker zich af of een verbeterdoelstelling wel effectief is. De inspreker verzoekt de doelstelling voor deze soort te wijzigen in behoud verspreiding en omvang van het leefgebied en behoud van de kwaliteit van het leefgebied.

Een inspreker is van mening dat ontwikkeldoelen van uitbreiding oppervlakte en voor de habitatsoorten grote modderkruiper (H1145), kamsalamander (H1166) en bever (H1337) ten onrechte geformuleerd zijn en verzoekt deze te schrappen. Het argument dat ontwikkeling nodig is om instandhouding op langere termijn te verzekeren is voor deze specifieke natuur en voor Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel niet of onvoldoende onderbouwd, aldus de inspreker.

Enkele insprekers merken op dat in het document "Profielen habitatsoorten, versie 1 september 2008" wordt aangegeven dat er momenteel weinig informatie is over de kwaliteit van het leefgebied van de grote modderkruiper (H1145). De insprekers zijn van mening dat onvoldoende onderbouwd is dat uitbreiding van de verspreiding en omvang van het leefgebied en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied noodzakelijk is om deze soort in stand te houden. De insprekers stellen voor de doelstelling te wijzigen in "behoud verspreiding en omvang van het leefgebied en behoud van de kwaliteit van het leefgebied".

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied zijn de doelstellingen voor de genoemde habitattypen en -soorten van toepassing geworden op (de habitatrichtlijngebieden binnen) het samengevoegde gebied. De instandhoudingsdoelstellingen voor de habitatrichtlijngebieden binnen het Natura 2000-gebied Rijntakken

zijn gebaseerd op de meest ambitieuze doelstellingen uit de afzonderlijke Natura 2000-gebieden. Zie bijlage B.4 van de Nota van toelichting.

De staat van instandhouding van de genoemde habitattypen is beoordeeld als matig ongunstig tot zeer ongunstig. Hierop aansluitend luiden de landelijke doelstellingen "uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit". Met deze landelijke doelstellingen wordt een gunstige staat van instandhouding nagestreefd. De gebiedsdoelstellingen worden zoveel mogelijk in lijn gebracht met de landelijke doelstelling. Dit beleid geldt ook voor de genoemde Habitatrictlijnsoorten. In het beheerplan wordt uitgewerkt waar in het gebied Rijntakken de uitbreiding oppervlakte en verbetering van de kwaliteit van de genoemde habitattypen en soorten wordt voorzien.

Ook een andere inspreker verzoekt de uitbreidingsdoelstelling voor de grote modderkruiper te veranderen in een behoudsdoelstelling. Dit omdat de grote modderkruiper volgens de inspreker niet specifiek is voor het rivierengebied. Bovendien speelt Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel maar een kleine rol voor de landelijke uitbreidingsdoelstelling. Tevens wil de inspreker meer duidelijkheid over de instandhoudingsdoelstelling voor verbetering kwaliteit van het leefgebied, omdat dit op meerdere manieren valt uit te leggen.

In tegenstelling tot wat inspreker suggereert biedt het rivierengebied met zijn overstromingsvlakten een belangrijk leefgebied voor de grote modderkruiper. Oude rivierarmen waarin verlandingsprocessen optreden, zoals dode rivierarmen en overstromde rivieroever, geven een structuurrijk habitat waarin de soort zich kan handhaven. De grote modderkruiper kan profiteren van natuurontwikkelingsprojecten in het rivierengebied waarbij voldoende rekening wordt gehouden met laagdynamische natuur. Zie verder de reactie op bovenstaande zienswijze.

Enkele insprekers merken op dat volgens een rapport van het kennisinstituut Alterra de stroomdalgraslanden (H6120) gevoelig zijn voor depositie van ammoniak. De insprekers zijn van mening dat complementaire doelen, zoals voor de stroomdalgraslanden, niet mogen leiden tot beperkingen voor agrarische bedrijven. Er wordt door de insprekers om duidelijkheid gevraagd over de externe werking van de stroomdalgraslanden, alvorens er tot definitieve aanwijzing wordt overgegaan. Als er sprake is van externe werking, dan zijn de insprekers tegen het opnemen van complementaire doelen voor stroomdalgraslanden.

De zienswijze heeft geleid tot wijziging van het besluit. De complementaire doelen zijn komen te vervallen. De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrictlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen dan ook niet langer in de aanwijzingsbesluiten worden opgenomen.

Een inspreker is verbaasd over het feit dat het habitatype rietmoeras niet tot de prioritaire habitattypen voor Gelderse Poort behoort en verzoekt dit dan ook alsnog te doen.

Zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Prioritaire habitattypen (en soorten) zijn alleen op het Europese niveau gedefinieerd. Zo zijn grijze duinen (*H2130) en is de Noordse woelmuis (*H1340) in de Habitatrictlijn gedefinieerd als prioritaire waarden. De habitatrictlijn definieert prioritaire waarden als voorkomende typen natuurlijke habitats / soorten voor welke instandhouding de Gemeenschap een bijzondere verantwoordelijkheid draagt omdat een belangrijk deel van hun natuurlijke verspreidingsgebied op het [...] grondgebied [van de lidstaten] ligt. Eventuele prioritering van de instandhoudingsdoelstellingen per gebied kunnen worden overwogen in het beheerplan.

Een inspreker maakt zich zorgen over het mogelijke effect op de hydraulische weerstand van de uiterwaard bij Natura 2000-gebied Gelderse Poort bij realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen rondom Natura 2000. De laatste jaren zijn er volgens de inspreker nieuwe natuurwaarden ontstaan door te extensief terreinbeheer en achterstallig onderhoud aan houtopslag. De inspreker waardeert het dat Rijkswaterstaat en de terreinbeherende instanties momenteel een inhaalslag maken om de afvoercapaciteit van het winterbed weer op orde te krijgen. Het kan volgens de inspreker niet zo zijn dat de primaire waterkeringen bij de

veiligheidstoets afgekeurd moeten worden omdat de hydraulische randvoorwaarden hoger uitpakken als gevolg van niet vergunde verruwing van het winterbed.

Een andere inspreker is van mening dat houtopstanden niet in de uiterwaarden horen. De Rammelwaard betreft volgens de inspreker nieuwe natuur welke is ontstaan na zandwinning voor de aanleg van de Nieuwe IJsselbrug bij Zutphen. Volgens de inspreker zijn hier de vochtige alluviale bossen (H91E0) en de droge hardhoutoibossen (H91F0) ontstaan door het niet nakomen van onderhoud.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De genoemde habitattypen zijn kenmerkend voor (iets minder dynamische delen van) het rivierengebied. Veiligheid is een dwingende reden van groot openbaar belang. Uitbreidingsdoelstellingen voor het habitatype vochtige alluviale bossen (H91E0) en droge hardhoutoibossen (H91F0) worden nagestreefd in luwe delen van de rivier, waar bosontwikkeling geen versterkte opstuwning van het water veroorzaakt. Het betreft hier voor een deel habitattypen met een zeer ongunstige staat van instandhouding waarvoor op landelijk niveau een verbeter- en uitbreidingsdoelstelling geldt. Het in de uiterwaarden meest voorkomende subtype van het habitatype vochtige alluviale bossen, het subtype *zachthoutoibossen* (subtype A), heeft landelijk een gunstige staat van instandhouding voor het aspect oppervlakte en heeft daarom een behoudsdoelstelling voor dit aspect gekregen (zie ook bijlage B.4 bij dit besluit).

Een inspreker is van mening dat de instandhoudingsdoelstelling voor de zeeprik (H1095) en rivierprik (H1099) van "verbetering kwaliteit leefgebied" naar "behoud kwaliteit leefgebied" moet worden veranderd. Er is volgens de inspreker voor beide soorten onvoldoende onderhouden waarom de verbetering van de kwaliteit van het leefgebied noodzakelijk is om de soort in stand te houden. Zo haalt de inspreker aan dat in het Natura 2000 doelendocument (2006) staat dat de grote rivieren, waaronder Gelderse Poort, belangrijke gebieden zijn voor de larven van de zeeprik. Vervolgens is het onduidelijk waar de opgroeigebieden van de larven precies liggen, waarbij de inspreker verwijst naar Profielen Habitatrichtlijnsoorten (2008).

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De landelijke doelstelling voor deze soorten op het aspect leefgebied bedraagt een herstelopgave gezien de matig ongunstige staat van instandhouding. Het gebied heeft voor beide soorten een belangrijke functie als doortrekgebied. In eerste instantie kan de gebiedsdoelstelling op het aspect kwaliteit bijdragen aan het verbeteren van het leefgebied voor deze functie. Niet alleen de verbinding en waterkwaliteit speelt hierbij een rol, maar ook valt te denken aan het bieden van tijdelijke schuilplaatsen. Daarnaast kan het gebied, door de omstandigheden te optimaliseren voor de larven van deze soort, een bijdrage leveren als opgroeigebied. Langs de oevers van grote rivieren zijn incidentele waarnemingen van priklarven bekend. Dit beaamt het gebruik van rivieroevers als opgroeigebied voor larven van rivier- en/of zeeprik. Priklarven zijn zeer moeilijk aan te treffen bij standaard visbemonsteringen. Waarnemingen van een net gemetamorfoseerde zeeprik in een kribvlak van de Waal in 2009 en 2010 geven aan dat er ook binnen de begrenzing van het gebied mogelijk al larven van de zeeprik aanwezig zijn. Hoewel niet bekend is waar de belangrijkste opgroeigebieden van de larven liggen is het gezien de voorkeur voor luwere slibrijkere delen van rivieren waarschijnlijk dat de Nederlandse delen van riviertrajecten een belangrijke rol spelen. Door verbetering van de kwaliteit van het leefgebied voor de functie als doortrekgebied en mogelijk als opgroeigebied, kan het gebied bijdragen aan het bereiken van een landelijk gunstige staat van instandhouding van de soorten. Er is voor deze soorten daarom geen reden om van de landelijke doelstelling af te wijken.

Een inspreker verzoekt om de instandhoudingsdoelstelling voor de elft (H1102) uit het aanwijzingsbesluit te schappen. Volgens Profielen Habitatrichtlijnsoorten (2008) wordt deze soort al als uitgestorven beschouwd, en de inspreker vindt het onvoldoende aangetoond dat het realistisch is om te verwachten dat deze populatie zich uitbreidt in het Natura 2000-gebied Gelderse Poort.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De elft wordt in ons land inderdaad als uitgestorven beschouwd. Nederland heeft echter een belangrijke positie in het herstel van de soort in de Rijn en daarmee op Europees niveau. Een Duits Life-Ambition project biedt nieuwe mogelijkheden voor de soort, door herintroductie in het stroomgebied van de Rijn. De Gelderse Poort is van groot belang voor het slagen van deze herintroductie, aangezien het gebied een schakel vormt als doortrekgebied tussen paaigebieden in Duitsland en de Noordzee. De maar liefst veertien in de Rijn gelegen Duitse Natura 2000-gebieden waar de

elft is aangewezen, zijn daarmee afhankelijk van de Nederlandse instandhoudingsdoelstellingen voor deze soort.

De gebiedsdoelstelling: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie", geldt voor alle gebieden met uitzondering van het Haringvliet (109). Deze doelstelling geeft aan dat de opgave voor Nederland en de daarmee behorende maatregelen, gezien de zeldzaamheid van deze soort in Nederland, beperkt is. In principe zijn maatregelen voor deze gebieden niet zinvol tenzij de situatie voor de soort verslechtert. Deze doelstelling zal daarnaast een mate van bescherming bieden indien een project of handeling mogelijk een significant negatief effect heeft op het leefgebied van de soort.

Een inspreker is van mening dat de meervleermuis (H1318) moet worden toegevoegd aan het aanwijzingsbesluit, omdat Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel en Uiterwaarden Neder-Rijn een functie heeft als foerageergebied voor kolonies van deze soort. Bovendien draagt behoud van deze soort in dit gebied bij aan het realiseren van de instandhoudingsdoelstelling voor het Natura 2000-gebied Veluwe. De inspreker stelt voor om als doel "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie" te stellen. Als toelichting op het doel wordt de volgende tekst voorgesteld: "Omdat de meervleermuis in een matig ongunstige staat van instandhouding verkeert en het leefgebied voor een beperkt deel door de Habitatrichtlijngebieden wordt afgedekt, is een complementair doel geformuleerd voor Vogelrichtlijngebieden waar de soort in belangrijke mate aanwezig is. Het Vogelrichtlijndeel van Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn fungeert als foerageergebied van kolonies buiten het gebied."

Een andere inspreker wil dat de meervleermuis (H1318) wordt toegevoegd aan Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel, Uiterwaarden Neder-Rijn en Uiterwaarden Waal. De inspreker is van mening dat dit nodig is ten behoeve van versterking van de biodiversiteit van de Rijntakken en om verschillende Natura 2000-gebieden langs de rivieren ook als een samenhangend geheel duurzaam te beschermen en de natuurlijke kenmerken in stand te houden dan wel te herstellen.

Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied is de doelstelling voor de soorten tevens van toepassing geworden op de voorkomens van de soorten binnen de als habitatrichtlijn aangewezen delen van het Natura 2000-gebied Rijntakken. In het beheerplan wordt dit uitgewerkt. De complementaire doelstelling voor de meervleermuis is komen te vervallen. Zie ook paragraaf 4.1 van deze bijlage onder het kopje "Complementaire doelen".

Een andere inspreker verzoekt om de habitatsoort bever (H1337) toe te voegen aan het Natura 2000-gebied Uiterwaarden Neder-Rijn. De inspreker is van mening dat dit nodig is ten behoeve van versterking van de biodiversiteit van de Rijntakken en om verschillende Natura 2000-gebieden langs de rivieren ook als een samenhangend geheel duurzaam te beschermen en de natuurlijke kenmerken in stand te houden dan wel te herstellen.

Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied is de doelstelling voor de soorten tevens van toepassing geworden op de voorkomens van de soorten binnen de als habitatrichtlijn aangewezen delen van het Natura 2000-gebied Rijntakken. Zie voor een eventuele aanpassing van de Habitatrichtlijngebieden paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat de aalscholver (A017) niet als doelsoort opgenomen dient te worden. De inspreker wijst naar het Beleidsbesluit Binnenvisserij uit 1999 waarin staat dat beleid gericht op het voorkomen van het ontstaan van nieuwe broedkolonies van de aalscholver door zal gaan. Ook wijst de inspreker op een door het ministerie van LNV uitgevoerd onderzoek waaruit blijkt dat de visbestanden in de winter kwetsbaar zijn voor predatie. Volgens de inspreker sluit het onderzoek niet uit dat de invloed van de aalscholver groter is dan gedacht. Als laatste punt stelt de inspreker dat in deze Natura 2000-gebieden de foerageerfunctie in strijd is met het in ontwikkeling zijnde aalbeheerplan.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De deelgebieden kwalificeerden afzonderlijk voor de aalscholver en dat geldt ook voor het samengevoegde gebied Rijntakken. De instandhoudingsdoelstelling voor de aalscholver als broedvogel is, gezien de behoudsopgave, niet strijdig met het beleidsbesluit binnenvisserij. Daarnaast betreffen de in het aalbeheerplan geformuleerde

maatregelen ter verbetering van de populatie aal in Nederland niet het terugdringen van predatoren waaronder de aalscholver⁶⁸.

Een inspreker is van mening dat gezien de huidige kwaliteit van de Rijntakken voor broedvogels en migrerende vogels er ingezet moet worden op een groter aantal soorten. Zowel ten behoeve van de biodiversiteit als mede om de verschillende gebieden als een samenhangend geheel duurzaam te beschermen en de natuurlijke kenmerken in stand te houden dan wel te herstellen, aldus de inspreker. Een andere inspreker is van mening dat voor een aantal vogelsoorten uitbreiding en verbetering van het leefgebied van groot belang is. Door de bescherming uit te breiden kan voorkomen worden dat de soorten uit het gebied verdwijnen, aldus de inspreker. De inspreker stelt voor om voor broedvogels het leefgebied in het hele gebied van de uiterwaarden uit te breiden. Volgens de inspreker valt te denken aan de grote zilverreiger (A027), blauwborst (A272), watersnip (A153) en de oeverzwaluw (A249). Voor deze soorten zijn in het ontwerp-aanwijzingsbesluit geen instandhoudingsdoelstellingen opgenomen.

Een andere inspreker verzoekt om de roerdomp (A021), grote zilverreiger (A027), watersnip (A153), oeverzwaluw (A249) en blauwborst (A272) scholekster (A130), Kievit (A142), grutto (A156) en buidelmee toe te voegen als broedvogels. Een andere inspreker verzoekt om de lijst van kwalificerende en aangewezen vogelsoorten uit te breiden met de volgende broedvogels: roerdomp (A021), grote zilverreiger (A027), watersnip (A153), grutto (A156) en blauwborst (A272). De inspreker stelt dat deze soorten kenmerkende, relatief zeldzame broedvogelsoorten zijn van de rivieruiterwaarden. Een inspreker stelt dat nagelaten is om kenmerkende riet- en ruigtesoorten op te nemen de rietzanger (A295) onder hoofdstuk 5.4 van het ontwerp-aanwijzingsbesluit Neder-Rijn. De inspreker noemt de rietzanger (A295), rietgors en kleine karekiet, roodborsttapuit (A276) en blauwborst (A272). De rietzanger komt, zij het in lage tot zeer lage aantallen, voor in de Bovenste Polder. Met nadruk noemt de inspreker de één tot drie broedparen van de blauwborst (A272). Afgelopen voorjaar zijn voorgenoemde soorten tijdens avondexcursies in de Bovenste Polder waargenomen.

Een inspreker vindt het vreemd dat er vrijwel geen enkele migrerende steltlopersoort is aangewezen voor de Rijntakken en verzoekt om de grote zilverreiger (A027), scholekster (A130), Kievit (A142), grutto (A156), kemphaan (A151), watersnip (A153), zwarte ruiter (A161) en groenpootruiter (A164) toe te voegen als trekvogels, ofwel wintergasten. De inspreker is van mening dat dit nodig is ten behoeve van versterking van de biodiversiteit van de Rijntakken en om verschillende Natura 2000-gebieden langs de rivieren ook als een samenhangend geheel duurzaam te beschermen en de natuurlijke kenmerken in stand te houden dan wel te herstellen. Ook het toevoegen van de buidelmee is in dit kader genoemd.

Een andere inspreker is van mening dat voor veel steltlopers de uiterwaarden een belangrijk gebied zijn tijdens de trek. Toch ontbreken deze soorten als zijnde aangewezen soorten. De inspreker denkt daarbij aan soorten als kemphaan (A151), zwarte ruiter (A161), groenpootruiter (A164) en witgatje. De inspreker verzoekt om na te gaan in hoeverre toch ook voor deze steltlopersoorten kunnen worden aangewezen. Een andere inspreker is van mening dat de Tichelbeekse Waarden in Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel een belangrijk foerageergebied is voor migrerende vogelsoorten. Volgens de inspreker strijken er in de winter veel ganzen en andere vogels neer. Voor zover nog niet opgenomen wil de inspreker dat er aanvullende beschermingsmaatregelen komen voor de scholekster (A130), Kievit (A142) en grutto (A156), de zilverreiger en watersnip (A153) waarvoor nu geen instandhoudingsdoelstelling voor dit gebied aanwezig is.

De zienswijzen hebben deels geleid tot aanpassing van het besluit. Er is een doel toegevoegd voor de watersnip en de kemphaan. De watersnip als broedvogel, de kemphaan als niet broedvogel. Voor de watersnip kunnen alleen doelen worden opgenomen als broedvogel, niet als trekvogel/wintergast. Zie verder bijlage B2 van de Nota van toelichting bij dit besluit.

De broedvogels oeverzwaluw, roerdomp en blauwborst en de niet-broedvogels scholekster, Kievit en grutto waren reeds opgenomen bij de aanwijzingen van Vogelrichtlijngebieden. Zie de appendix achter de Nota van toelichting. Het gehele Natura 2000-gebied Rijntakken is nu als gevolg van het samenvoegen aangewezen voor deze soorten, en er zijn instandhoudingsdoelstellingen toegevoegd. De scholekster, Kievit en grutto kunnen niet als broedvogel worden toegevoegd. Zie de toelichting in paragraaf 4.1 van bijlage C bij de tekst 'Weidevogels'.

⁶⁸ Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 28 september 2011, nr. 201003091/1/R2

Er is geen doel toegevoegd voor de grote zilverreiger als broedvogel. Het Natura 2000-gebied Rijntakken voldoet niet aan de 1%-drempel (ten minste 1% van de landelijke broedpopulatie 1999-2003) voor opname van de grote zilverreiger. Er zijn na 1998 geen broedgevallen van de grote zilverreiger in Natura 2000-gebied Rijntakken vastgesteld (gegevens SOVON Vogelonderzoek Nederland over de verspreiding en broedzekerheid 1998-2000). Voor de grote zilverreiger (niet broedvogel) worden op grond van toegenomen kennis over aantallen, verspreiding en populatieomvang alleen de vijf gebieden met de grootste bijdrage aangewezen. Het Natura 2000-gebied Rijntakken behoort niet tot deze selectie en is daarmee van geringe betekenis voor de landelijke staat van instandhouding van deze soort als niet-broedvogel.

De broedvogels rietzanger en roodborsttapuit voldoen niet aan de 1%-drempel voor opname (ten minste 1% van de landelijke broedpopulatie 1999-2003).

Voor de niet broedvogels zwarte ruiter en de groenpootruiter geldt dat het Natura 2000-gebied Rijntakken niet ten minste 0,1% van de biogeografische populatie in de periode 1999/2000-2003/2004 herbergt. Het gebied is hiermee van geringe betekenis voor de landelijke staat van instandhouding van deze soorten als niet-broedvogel. Op grond hiervan worden voor deze soorten geen instandhoudingsdoelstellingen opgenomen.

De buidelmee, het witgatje, de rietgors en de kleine karekiet behoren niet tot de soorten waarvoor Nederland op grond van de Vogelrichtlijn gebieden aangewezen heeft. Zie voor meer informatie bijlage 1 van de Nota van Antwoord Vogelrichtlijn⁶⁹. Géén van de genoemde broedvogels en niet- broedvogels kan als complementaire doelstelling worden toegevoegd. Zie de toelichting in paragraaf 4.1 van bijlage C bij de tekst 'Complementaire doelen'.

Het Vogelrichtlijngebied IJssel, waaronder de Tichelbeekse Waarden is in 2000 aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Het nemen van aanvullende beschermingsmaatregelen voor de genoemde soorten is geen zaak van een aanwijzingsprocedure, maar hoort thuis in de procedure van het opstellen van een beheerplan.

Een inspreker is van mening dat de instandhoudingsdoelstelling van de roerdomp (A021), woudaap (A022), porseleinhoen (A119) en grote karekiet (A298) van "uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied" naar "behoud omvang en kwaliteit leefgebied" moet worden aangepast. Gezien de relatieve bijdrage binnen de Europese Unie, de forse ingrepen die plaats moeten vinden en de grote onzekerheid over het nut hiervan vindt de inspreker de huidige instandhoudingsdoelstellingen voor deze soorten niet verantwoord.

Enkele insprekers merken op dat van de Europese populatie porseleinhoen (A119) slechts 2% in Nederland bevindt. De insprekers zijn van mening dat de instandhoudingsdoelstelling uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit van het leefgebied niet verantwoord is gezien de relatieve bijdrage van de soort binnen de Europese Unie, de forse ingrepen die plaats moeten vinden en de grote onzekerheid over het nut hiervan. De insprekers verzoeken dat de doelstelling veranderd wordt in "behoud omvang en kwaliteit leefgebied". Een andere inspreker is van mening dat het ontwikkeldoel van uitbreiding oppervlakte en omvang voor de broedvogelsoort porseleinhoen (A119) ten onrechte geformuleerd zijn en verzoekt deze te schrappen. Het argument dat ontwikkeling nodig is om instandhouding op langere termijn te verzekeren is voor deze specifieke natuur en voor Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel niet of onvoldoende onderbouwd, aldus de inspreker.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied is de doelstelling voor de soorten tevens van toepassing geworden op de leefgebieden van de soorten binnen de als Vogelrichtlijn aangewezen delen van het Natura 2000-gebied Rijntakken. De instandhoudingsdoelstellingen binnen het Natura 2000-gebied Rijntakken zijn gebaseerd op de meest ambitieuze doelstellingen uit de afzonderlijke Natura 2000-gebieden. De genoemde vogelsoorten hebben de opgave 'uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied' gekregen omdat de landelijke staat van instandhouding van de populaties zeer ongunstig is en de lokale trend negatief. Zie de toelichting bij de instandhoudingsdoelstelling in bijlage B4 van de Nota van toelichting.

⁶⁹ Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (2000): Nota van Antwoord Vogelrichtlijn deel 1 Algemeen. Bijlage 1C.

Enkele insprekers zijn van mening dat de uitbreidingsopgave voor het leefgebied en/of verbeteropgave voor de kwaliteit van de kwartelkoning (A122) onvoldoende is onderbouwd. De inspreker zet grote vraagtekens bij de manier van werken om de gevolgen van een ontwikkeling in Groningen af te wentelen op de uiterwaarden. De inspreker verzoekt dan ook om de doelstelling te wijzigen in 'behoud omvang en kwaliteit leefgebied.

Een andere inspreker is van mening dat de instandhoudingsdoelstelling van de kwartelkoning (A122) van "uitbreiding omvang en/ of verbetering kwaliteit leefgebied" naar "behoud omvang en kwaliteit leefgebied" moet worden aangepast. Volgens de inspreker is er onvoldoende onderbouwd dat de huidige instandhoudingsdoelstelling noodzakelijk is om deze vogelsoort in stand te houden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Er is gekozen voor een verbeteropgave voor het leefgebied omdat de lokale populatietrend negatief is. Ook is de landelijke staat van instandhouding op het aspect leefgebied matig ongunstig. Het rivierengebied heeft in tegenstelling tot het Oldambt in Groningen een beschermde status voor de soort naar aanleiding van de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied van IJssel, Neder-Rijn, Gelderse Poort en Waal in het jaar 2000, zodat er op basis daarvan maatregelen mogelijk zijn. Zie ook bijlage B.4.3.

Een inspreker merkt op dat er is aangegeven dat binnen lopende projecten zoals Ruimte voor de Rivier geprobeerd wordt ook Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen te bereiken. De inspreker is van mening dat aan het begin van het proces rond het project dijkverlegging Westenhofte binnen Ruimte voor de Rivier niet alle informatie over soorten, habitats en instandhoudingsdoelen bekend was. Nu deze informatie er wel is zijn er volgens de inspreker meer kansen voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen binnen het project. De inspreker ziet kansen voor het mogelijk maken van een nieuwe locatie voor soorten als het porseleinhoen (A119), de kwartelkoning (A122) en trek- en wintervogels.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Uitwerking van de instandhoudingsdoelen vindt plaats in het beheerplan.

Een inspreker is van mening dat de instandhoudingsdoelstelling van de zwarte stern (A197) van "uitbreiding omvang en/ of verbetering kwaliteit leefgebied" naar "behoud omvang en kwaliteit leefgebied" moet worden aangepast. Volgens de inspreker is er onvoldoende onderbouwd dat de huidige instandhoudingsdoelstelling noodzakelijk is om deze vogelsoort in stand te houden. De inspreker voegt hier aan toe dat voor de zwarte stern uit het Profielen Vogelrichtlijnsoorten (2008) blijkt dat niet de omvang of kwaliteit van de leefomgeving, maar de beschikbaarheid van voedsel (insecten en vis) momenteel de beperkende factor voor deze vogelsoort is.

Een andere inspreker merkt op dat er voor Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel een behoudsopgave is geformuleerd voor de zwarte stern (A197). De inspreker is van mening dat de zwarte stern in een landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert en dat er landelijk een herstelopgave is voor deze soort. Verder is de inspreker van mening dat het Natura 2000-gebied in het recente verleden draagkracht heeft getoond voor een sleutelpopulatie van voldoende grootte, namelijk een maximale populatie van 63 paren. Om deze reden verzoekt de inspreker een adequate herstelopgave voor de zwarte stern te formuleren voor Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel.

De zienswijze heeft deels geleid tot aanpassing van het besluit. De instandhoudingsdoelstelling voor de zwarte stern binnen het Natura 2000-gebied Rijntakken is, omdat de vier rijntakken zijn samengevoegd, gebaseerd op de meest ambitieuze doelstelling voor het leefgebied uit de afzonderlijke Natura 2000-gebieden. Uitbreiding van het leefgebied is in overeenstemming met de landelijke doelstelling en het beleid voor het rivierengebied (Natura 2000 doelendocument (2006): pagina 87). Zie verder de toelichting in bijlage B.4 van de Nota van toelichting.

Een inspreker stelt dat voor de kleine zwaan (A037) in de Uiterwaarden Neder-Rijn en Uiterwaarden Waal er een negatieve trend is. In de ontwerp-aanwijzingsbesluiten staat de landelijke afname van de kleine zwaan ten dele een gevolg is van een afname in de internationale populatieomvang. Gezien de variaties in de populatieomvang dient het gebied volgens de inspreker geschikt te blijven voor een groter aantal dan opgenomen in het ontwerp-aanwijzingsbesluit. De inspreker verzoekt om voor de kleine zwaan een adequaat

doel te formuleren dat richtinggevend kan werken voor alle inspanningen om deze soort (zoveel als mogelijk) in gunstige staat van instandhouding te brengen en te behouden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Voor soorten die geen landelijke herstelopgave hebben is behoud van de huidige situatie voldoende (Natura 2000 doelendocument, 2006: tekstkader 3.3.4.). Behoud van de huidige situatie is vereist voor een gunstige staat van instandhouding (Natura 2000 profielendocument, 2008). Het populatieaantal in de doelstelling is gebaseerd op de som van de seizoensgemiddelden van 1999/2000-2003/2004 voor de vier deelgebieden.

Een inspreker is van mening dat voor de kolgans (A041) beter gekozen kan worden voor het gemiddelde aantal in de periode 1 oktober tot 1 april. Dit omdat de kolgans in de winter bescherming krijgt als wintergast, terwijl de soort in de zomer een niet beschermde soort is die schade veroorzaakt aan gewassen en daarom beheerd moet worden.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Bij het bepalen van de aantallen zijn de seizoensgemiddelden voor de periode 1 september tot 1 april gebruikt. De seizoensgemiddelden per deelgebied zijn gesommeerd. Overzomerende ganzen worden niet geteld en dus ook niet in de berekeningen meegenomen.

Enkele insprekers zijn van mening dat de aanwijzing van de buitendijkse gebieden overwegend gebaseerd zijn op bestaande natuurwaarden, waardoor onvoldoende ruimte dreigt te ontstaan voor natuurontwikkeling (natte riviernatuur) in combinatie met grondstoffenwinning zoals kleiwinning. In dit verband is de inspreker vooral bezorgd over het overwegende belang dat wordt toegedicht aan agrarische graslanden ten behoeve van foeragerende en rustende watervogels, met name ganzen.

Volgens de insprekers foerageren ganzen niet alleen buitendijks, maar vooral ook binnendijks. Deze binnendijkse gebieden worden door het ministerie van LNV onvoldoende in de rekenmodellen betrokken en daardoor suggereren de rekensommen een grote mate van afhankelijkheid van de ganzen van het buitendijkse gebied, aldus de insprekers.

Enkele andere insprekers plaatsen vraagtekens bij de sterk op behoud van bestaande natuurwaarden gerichte gebiedsaanwijzing bijbehorende bij de instandhoudingsdoelstellingen. Juist voor het rivierengebied zou naar mening van de insprekers veel meer ingezet moeten worden op een veel robuuster en dynamisch ontwikkelingsperspectief. Met name de hoge waardering die wordt meegegeven aan graslandvegetaties voor foeragerende en rustende watervogels, zoals ganzen, achten de insprekers contraproductief en ondoelmatig. Volgens de insprekers dreigt dit de goede kansen voor grootschalige, verdergaande natuurontwikkeling in combinatie met kleiwinning te frustreren.

Een andere inspreker is van mening dat de wetenschappelijke basis waarop de instandhoudingsdoelstellingen voor vogels zijn gebaseerd zeer beperkt is. Volgens de inspreker is er geen rekening gehouden met het feit dat de grasetende watervogels vooral buiten de Natura 2000-gebieden en in de binnendijkse gebieden foerageren. Hierdoor worden volgens de inspreker deze soorten te zwaar beschermd, waardoor andere soorten, zoals de zwarte stern, geen ontwikkelingsruimte krijgen. De inspreker verzoekt om bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen een duidelijke keuze te maken tussen de ontwikkelingen in het kader van het Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier en het behoud van foerageergebied binnen het Natura 2000-gebied. Een andere inspreker geeft aan dat in het kader van de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier het Rijnstrangengebied gekwalificeerd is als retentiegebied en de Deltacommissie heeft recent geadviseerd om de rivier aanpassingswerken versneld uit te voeren. De inspreker kan niet overzien in welke mate dit de geformuleerde instandhoudingsdoelen beïnvloedt. Een andere inspreker wil dat er voor het rivierengebied nadrukkelijke keuzes worden gemaakt die gericht zijn op de versterking en ontwikkeling van nattere riviernatuur.

Een andere inspreker is van mening dat het huidige Natura 2000-beleid een belemmering is voor de ontwikkeling van gewenste nieuwe natuur. De overmaat van grasetende watervogels zoals de kolgans (A041), grauwe gans (A043) en smient (A050) wordt volgens de inspreker op dit moment te zwaar beschermd terwijl de populatieontwikkeling hiertoe geen aanleiding geeft. Volgens de inspreker is dit in het nadeel voor de te ontwikkelen habitattypen ten gunste van zeldzame soorten als de roerdomp (A021), woudaap (A022) en zwarte stern (A197). Tevens wordt er volgens de inspreker geen rekening gehouden met

het feit dat grasetende watervogels vooral buiten de Natura 2000-gebieden foerageren. De inspreker verzoekt daarom om nogmaals kritisch te kijken naar de aanwijzing van grasetende watervogelsoorten. Een andere inspreker verzoekt om achteruitgang in omvang van het foerageergebied van de kolgans (A041), grauwe gans (A043) en smient (A050) mede ten gunste van de moerasvogelsoorten roerdomp (A021), woudaap (A022) en/of grote karekiet (A0298) toe te staan in het aanwijzingsbesluit. De inspreker is van mening dat de activiteiten van diens bedrijf mogelijkheden biedt om bij te dragen aan de vergroting en kwalitatieve verbetering van het leefgebied van deze moerasvogelsoorten. Een andere inspreker is van mening dat de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal en dan met name de Oosterhoutsche Waarden meer ontwikkelingsgericht worden vastgesteld passend bij het dynamische karakter van het gebied. Daarbij verzoekt de inspreker om de aanwijzing als foerageer- en rustgebied meer in overeenstemming te doen zijn met het werkelijke foerageergedrag van de watervogels. Dat wil volgens de inspreker zeggen dat ook de binnendijkse foerageergebieden in de afwegingen betrokken worden.

De zienswijzen hebben mede geleid tot aanpassing van het besluit. De foerageerfunctie van de uiterwaarden voor grasetende watervogels behoort niet langer tot de instandhoudingsdoelstellingen. Afname van de foerageercapaciteit is toelaatbaar, mits er in de omgeving in totaal voldoende foerageercapaciteit beschikbaar blijft voor de ganzen die gebruik maken van het gebied. Het Natura 2000-gebied heeft alleen een doelstelling voor de slaap- en rustfunctie van het buitendijkse (en bij de Gelderse Poort ook binnendijkse) gebied. Op basis van onderzoek is vastgesteld dat ganzen en smienten in toenemende mate foerageren in binnendijkse gebieden. Het is daarom niet langer noodzakelijk om een foerageerfunctie voor alle grasetende watervogels, die in het gebied overnachten in stand te houden. Er zijn instandhoudingsdoelstellingen opgenomen voor de kolgans, grauwe gans en smient omdat de vier deelgebieden in 2000 voor deze soorten zijn aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Met het samenvoegen van de vier gebieden in het rivierengebied zijn de doelstellingen voor de vogelsoorten tevens van toepassing geworden op de voorkomens van de soorten binnen de als Vogelrichtlijn aangewezen delen van het Natura 2000-gebied Rijntakken. In het beheerplan worden deze doelen verder uitgewerkt. De (concept)maatregelen uit de Planologische Kernbeslissing 'Ruimte voor de Rivier' tasten het Natura 2000-netwerk niet aan en bieden kansen voor versterking van de Natura 2000-waarden. De genoemde ontwikkelingen met betrekking tot de genoemde habitattypen en broedvogels passen bij de desbetreffende instandhoudingsdoelstellingen. De ruimtelijke uitwerking daarvan vindt plaats in het beheerplan.

Een inspreker is het niet eens met de limieten voor achteruitgang van de foerageergebieden van de kolgans (A041), grauwe gans (A043) en de smient (A050), omdat er volgens de inspreker in het kader van de passende beoordeling doorgaans geen significante effecten te verwachten zijn en er ook anderszins voldoende uitruilmogelijkheden voor handen zijn. De inspreker is van mening dat de ten gunste formulering geschrapt dient te worden en per geval of project te toetsen of een eventuele achteruitgang van het foerageergebied al dan niet acceptabel is. Deze toetsing kan via het reguliere vergunningstraject in het kader van de Natuurbeschermingswet plaatsvinden.

Een andere inspreker verzoekt om de wetenschappelijke basis van de aanwijzing en de instandhoudingsdoelstellingen, en in het bijzonder de ten gunste formulering nog eens kritisch te beoordelen. De inspreker voegt hieraan toe dat de ten gunste formulering van de kolgans (A041), grauwe gans (A043) en smient (A050) compleet wordt opgeslokt door ingrepen die gerelateerd zijn aan projecten in het kader van de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier, het project Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG) en het koepelplan. Nieuwe ontwikkelingen met een negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen, hoe klein ook, worden volgens de inspreker uitgesloten. De inspreker meent dat dit niet de bedoeling kan zijn.

Een inspreker geeft aan dat voor de kolgans (A041), grauwe gans (A043) en smient (A050) in Uiterwaarden Waal alleen een achteruitgang van 16% van het foerageergebied ten gunste van de habitattypen slikkige rivieroever (H3270), stroomdalgraslanden (H6120) en vochtige alluviale bossen (H91E0A) is toegestaan. Dit zijn volgens de inspreker echter niet de habitattypen welke van belang zijn voor verbetering van de gunstige staat van instandhouding van het porseleinhoen (A119), kwartelkoning (A122) en zwarte stern (A197). De inspreker wil dat kritisch de instandhoudingsdoelstellingen en de tegenstrijdigheden daarin kritisch worden beoordeeld en worden opgelost in het beheerplan.

In het aanwijzingsbesluit wordt ten aanzien van de kolgans (A041), de grauwe gans (A045) en de smient (A050) een achteruitgang in omvang van het foerageergebied toegestaan van maximaal 16%. Het is een inspreker onduidelijk waar die 16% op gebaseerd is en waarover die 16% berekend dient te worden.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. De ten gunste formulering en de procentueel toegestane achteruitgang van het foerageergebied zijn verwijderd uit de doelen van kolgans, grauwe gans en smient in het aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Rijntakken. Zie ook reactie op voorgaande zienswijzen. Er is geen aanleiding om de mogelijke achteruitgang van foerageergebied buitendijks kwantitatief te beperken omdat er blijkbaar binnendijks voldoende foerageergebied beschikbaar is. Er is geen reële kans dat de voedselsituatie buitendijks als eerste beperkend zal worden. Het porseleinhoen en de kwartelkoning hebben een herstelopgave voor het leefgebied conform de ontwerp besluiten voor de afzonderlijke deelgebieden. De opgave voor het leefgebied van de zwarte stern is gewijzigd. Zie daarvoor de toelichting bij de tabel van deze soort in bijlage B.4. Zie ook het antwoord op de zienswijze hiervoor.

Meerdere insprekers merken op dat in het Natura 2000 doelendocument wordt gesteld dat er een ten gunste formulering is in het nadeel van ganzen, kolganzen (A041), grauwe ganzen (A043) en smienten en ten gunste van glanshaver- en vossenstaarthooilanden (H6510). De insprekers willen weten of en in hoeverre deze keuze in overeenstemming is met de eerdere aanwijzing van Natura 2000-gebieden op grond van de Vogelrichtlijn en de internationale verantwoordelijkheid die Nederland draagt voor de opvang van een groot aantal (niet-) broedvogels.

De zienswijzen hebben geleid tot aanpassing van het besluit. De ten gunste formulering waar in de zienswijzen naar wordt verwezen is verwijderd uit de doelformulering van betreffende soorten in het aanwijzingsbesluit. Voorts is in de toelichtingen van de toendrarietgans, kolgans, grauwe gans, brandgans en smient de randvoorwaarde openomen dat er in totaal voldoende foerageercapaciteit beschikbaar moet blijven voor de populatieomvang zoals aanwezig in de genoemde referentieperiode. Dit tegen de achtergrond dat de genoemde soorten zowel binnen als buiten het gebied Natura 2000-gebied foerageren en dat de bescherming dan ook mede afhankelijk is van voldoende geschikte foerageergebieden buiten het Natura 2000-gebied.

Een inspreker is van mening dat er in Natura 2000-gebied Uiterwaarden Waal een negatieve trend voor de fuut (A005) plaatsvindt, dit in tegenstelling tot wat het ontwerp-aanwijzingsbesluit staat. De inspreker verzoekt voor de fuut een adequaat hersteldoel te formuleren dat richtinggevend kan werken voor alle inspanningen, om deze soort (zoveel als mogelijk) in gunstige staat van instandhouding te herstellen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding, en de verbetering daarvan is niet gelegen in dit gebied, maar in het Natura 2000-gebied IJsselmeer⁷⁰.

Een inspreker merkt op dat voor de tafeleend (A059) geen herstelopgave is geformuleerd, terwijl de populatie in een ongunstige staat van instandhouding verkeert. De inspreker stelt dat hiervoor als reden wordt aangevoerd dat eerst onderzocht moet worden of en in hoeverre herstel kwaliteit leefgebied mogelijk is en verwijst hierbij zijdelings naar de groeiende betekenis van de Veluwerandmeren (076). De inspreker is van mening dat in alle andere Natura 2000-gebieden een negatieve trend van de tafeleend mogen vertonen, omdat de soort het in de Veluwerandmeren relatief goed doet. Naar inzien van de inspreker is dit in strijd met de Europese verplichtingen en ook zeer risicovol om voor deze kwetsbare soort zo laag in te zetten. De inspreker is dan ook van mening dat het ministerie van LNV de verplichting heeft om alles te doen wat redelijkerwijs in het vermogen ligt om de onderscheiden leefgebieden voor deze soort in gunstige staat te behouden of te herstellen opdat deze soort landelijk in gunstige staat van instandhouding hersteld wordt. De inspreker verzoekt voor de tafeleend een hersteldoel te formuleren op een niveau dat overeenkomt met een (deel)populatie van deze soort in gunstige staat van instandhouding.

⁷⁰ Bekendmaking wijzigingsbesluit voor het Natura 2000-gebied IJsselmeer, Stcrt nr.15778, 30 juli 2012.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Voor de tafeleend wordt de herstelopgave afhankelijk gesteld van de mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied in het Natura 2000-gebied Markermeer & IJmeer (Natura 2000-doelendocument, pagina 143).

Volgens een inspreker is de trend voor het nonnetje (A068) sinds halverwege jaren '70 afnemend en is er landelijk een matig ongunstige staat van instandhouding. De inspreker verzoekt voor het nonnetje een adequaat hersteldoel te formuleren dat richtinggevend kan werken voor alle inspanningen om deze soort (zoveel als mogelijk) in gunstige staat van instandhouding te herstellen.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De oorzaak van de landelijk matig ongunstige kwaliteit van het leefgebied, en de verbetering daarvan is niet gelegen in dit gebied, maar in het Natura 2000-gebied IJsselmeer⁷⁰.

Een inspreker is van mening dat er voor de kievit (A142) sinds de jaren negentig een steeds sterker dalende trend is in het rivierengebied. Volgens de inspreker levert Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel de grootste bijdrage voor de kievit. Daarom verzoekt de inspreker voor deze soort een adequate herstelopgave te formuleren.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Behoud van de huidige situatie is voldoende, op landelijk niveau is geen herstelopgave geformuleerd.

Een inspreker verzoekt om de rugstreeppad als specifieke habitatsoort toe te voegen. De inspreker is van mening dat dit nodig is ten behoeve van versterking van de biodiversiteit van de Rijntakken en om verschillende Natura 2000-gebieden langs de rivieren ook als een samenhangend geheel duurzaam te beschermen en de natuurlijke kenmerken in stand te houden dan wel te herstellen. Een andere inspreker stelt dat er in de Bovenste Polder amfibieën en reptielen voorkomen die niet genoemd zijn in het ontwerp-aanwijzingsbesluit. Het betreft de rugstreeppad en ringslang. De inspreker merkt op dat deze soorten worden beschermd onder de Flora- en faunawet. De inspreker verzoekt om de genoemde soorten in het ontwerp-aanwijzingsbesluit op te nemen, om een goede staat van instandhouding te bevorderen.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. Op grond van de Habitatrictlijn is Nederland alleen verplicht gebieden aan te wijzen voor Habitattypen van bijlage I en Habitatrictlijnsoorten van bijlage II. Soorten van Bijlage IV moeten op grond van artikel 12 van de Habitatrictlijn strikt beschermd worden. Voor deze soorten geldt echter geen Europese verplichting om de belangrijkste leefgebieden als speciale beschermingszone (Natura 2000-gebied) aan te wijzen.

Een inspreker is van mening dat er te weinig aandacht is voor gebiedseigen kenmerken. De inspreker vreest dat wanneer de overheid bepaalt wat waar mag groeien een grote eenvormigheid ontstaat en dat het landschap onherkenbaar wordt.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Met een aanwijzingsbesluit worden de Natura 2000-doelen vastgesteld. Daarnaast gelden enkele algemene doelstelling (zie paragraaf 5.2 van de Nota van Toelichting), waaronder doelstelling 3: "de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen." Hoe deze doelen moeten worden gerealiseerd wordt uitgewerkt in het beheerplan waar iedere betrokkene zijn inbreng in kan hebben.

Een inspreker is van mening dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met de wijze waarop in jurisprudentie gebruik wordt gemaakt van termen als "natuurlijke kenmerken" en "instandhoudingsdoelstellingen". Hieruit zou volgens de inspreker kunnen volgen dat zowel in de benodigde passende beoordelingen als in juridische procedures onduidelijkheid ontstaat met betrekking tot de afbakening van benodigde toetsing. Dit is problematisch voor een bestaande activiteit als de visserij die vaak effecten heeft voor de beviste doelsoorten. Wordt een vissoort als onderdeel van het ecosysteem toegerekend aan de instandhoudingsdoelstellingen en heeft een vorm van visserij hierop een effect dan zou

geconcludeerd kunnen worden dat deze vorm van deze visserij de natuurlijke kenmerken van het gebied aantast.

Het in de zienswijze genoemde begrip 'doelsoorten' heeft als zodanig geen betekenis binnen Natura 2000. Vissen behoren echter wel tot de soortgroepen waaruit typische soorten zijn geselecteerd die in de habitattypen voorkomen. Deze typische soorten behoren tot de te behouden of verbeteren kwaliteit zoals bedoeld in de instandhoudingsdoelstellingen. Activiteiten die daarop een negatief effect kunnen hebben, zullen daarom ook op typische vissoorten moeten worden getoetst. Dat hoeft dus niet via het begrip 'natuurlijke kenmerken', maar volgt rechtstreeks uit de inhoud van de specifieke instandhoudingsdoelstellingen. Zie verder: 5.1 Bestaand gebruik: peildatum en vergunningplicht.

Een inspreker maakt zich zorgen over een aantal ontwikkelingen in de buurt van Doesburg, welke negatieve effecten kunnen hebben op de broed- en watervogels rondom de IJssel.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Toekomstige ontwikkelingen mogen de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen. Zie ook de tekst van paragraaf 5.1 in deze bijlage "Doorwerking aanwijzing in andere plannen".

Een inspreker vraagt zich af of er rekening wordt gehouden met de (negatieve) gevolgen van de grote kolonies kraaien en roeken, alsmede de vos, op de (weide)vogels in Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. De invloed van kraaiachtigen en vossen op vogels en eventuele maatregelen kan in het beheerplan aan de orde komen.

Enkele insprekers merken op dat uit recente vogeltellingen blijkt dat meerdere water-, moeras- en weidevogelsoorten zijn afgenomen, terwijl ruigte-, struweel-, en bosvogels toe zijn genomen sinds invoering van de Vogelrichtlijn IJssel in 2000. De insprekers zijn van mening dat dit ondermeer in verband wordt gebracht met verruiging van de uiterwaarden. Volgens de inspreker moeten de toekomstige analyses rekening houden met veel meer factoren voor een beter begrip van de achterliggende oorzaak- en gevolgrelaties. Een centrale en gedetailleerde registratie van werkzaamheden op natuurontwikkelingsgebied ontbreekt, aldus de insprekers.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De problemen die insprekers schetsen hebben mogelijk invloed op de doelstellingen voor de vogels in het Natura 2000-gebied. Het beheerplan is bedoeld om over maatregelen duidelijkheid te geven. Ook monitoring van de ontwikkelingen van de vogelstand kan in het beheerplan opgenomen worden.

5. REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

5.1 ALGEMEEN

Er wordt door diverse insprekers gewezen op het feit dat de gevolgen van het huidig gevoerde natuurbeleid een onevenredige belasting vormen voor de ondernemers in en om de Rijntakken. Men stelt dat het onmogelijk is om op basis van de stukken te bepalen wat de gevolgen van de aanwijzing zijn voor de individuele bedrijfsvoering. De scheiding in tijd tussen het aanwijzingsbesluit en het beheerplan wordt daarvoor verantwoordelijk gehouden. Daarnaast worden er veel opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over de diverse facetten van bestaand gebruik, de externe werking, de relatie met het toetsingskader Ammoniak en Natura 2000, de relatie met de Kaderrichtlijn Water en de relatie met bestemmingsplannen en andere ruimtelijke plannen zoals 'Ruimte voor de Rivier'.

Enkele insprekers wijzen er op dat 1 oktober 2005 (de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998) niet als peildatum voor bestaand gebruik kan dienstdoen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Externe werking

Het is moeilijk aan te geven wat de precieze omvang van de externe werking van een bepaalde activiteit is. In paragraaf 4.3 van de Nota van Antwoord staat dat dit afhangt van de aard van de activiteit zelf, de intensiteit ervan en de gevoeligheid van de aanwezige habitattypen en soorten. Het valt op voorhand dus niet te zeggen of er beïnvloeding plaatsvindt. Dat betekent dat wanneer niet uitgesloten kan worden dat een Natura 2000-gebied door een bepaalde activiteit wordt beïnvloed, er bekeken moet worden of er op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 een vergunningplicht voor een bepaalde activiteit aan de orde is. Het is dus evenmin aan te geven waar de externe werking van een bepaalde activiteit eindigt.

In het beheerplan zal duidelijkheid gegeven worden voor welke activiteiten een vergunningplicht aan de orde kan zijn. De afstand tussen de locatie van de activiteit en de te beschermen natuurwaarden is daarbij niet altijd doorslaggevend; het gaat er om of een bepaalde activiteit al dan niet de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied, waar habitattypen en leefgebieden van soorten onderdeel van uitmaken, kan aantasten.

Rond de Natura 2000-gebieden wordt, volgens sommige insprekers, een beschermingszone ingesteld van 3.000 meter. Dat is echter niet van toepassing op de beoordeling van effecten op Natura 2000-gebieden. In het kader van de Interimwet ammoniak en veehouderij⁷¹ werd in verband met de ammoniakdepositie een zone van 3.000 meter gehanteerd. Binnen die zone was de beïnvloeding door een veehouderijbedrijf van verzuringsgevoelig gebied nog meetbaar. Tot deze grens kon een vergunningplicht voor deze verzuringsgevoelige gebieden aan de orde zijn. Deze grens is inmiddels vervallen. Natura 2000 is gericht op de bescherming van de in het gebied voorkomende habitattypen en soorten. Een exacte grens waar de externe werking ophoudt, is in algemene zin niet aan te geven. Dit wordt van geval tot geval beoordeeld. Bepalend is dus niet de afstand, maar of er sprake kan zijn van verslechtering of significante verstoring van natuurwaarden in het betreffende gebied.

Beschermde natuurmonumenten

In de paragrafen 3.15, 4.6.4 en 4.6.9 van de Nota van Antwoord staat dat een belangrijk deel van de aan te wijzen Natura 2000-gebieden, zoals dit gebied, reeds onder de oude Natuurbeschermingswet als beschermd of als staatsnatuurmonument was aangewezen. Op grond van artikel 15a van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt een besluit tot aanwijzing van een beschermd natuurmonument zodra het gebied is aangewezen als Natura 2000-gebied en voor zover het beschermd natuurmonument binnen dat Natura 2000-gebied ligt. Dat betekent dat wanneer een deel van het beschermd natuurmonument buiten het Natura 2000-gebied ligt, de oude aanwijzing als natuurmonument voor dat gebiedsdeel van kracht blijft. Voor Vogelrichtlijngebieden was dit reeds aan de orde.

⁷¹ Wet van 9 juni 1994, houdende tijdelijke regeling inzake de ammoniakdepositie veroorzaakt door veehouderijen (Interimwet ammoniak en veehouderij). Staatsblad 1994, nr. 634.

De instandhoudingsdoelstelling heeft, voor het deel van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als beschermd natuurmonument betrekking had, vanaf dat moment mede betrekking op de doelstellingen van dat beschermde natuurmonument ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis. Bepalingen uit de aanwijzingen tot beschermd natuurmonument over natuurschoon, rust, stilte en over de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermde natuurmonument blijven gewoon van kracht en kunnen mede de inhoud van het beheerplan gaan bepalen. Zie voor verdere toelichting met betrekking tot beschermde natuurmonumenten paragraaf 5.8 Beschermde natuurmonumenten van de Nota van toelichting.

Bestaand gebruik: peildatum en vergunningplicht

Het aanwijzen van een Natura 2000-gebied leidt niet tot een verbod op het verrichten van bepaalde handelingen zoals fietsen, wandelen of het laten loslopen van de hond. In het aanwijzingsbesluit staat alleen voor welke waarden het gebied is aangewezen, welke instandhoudingsdoelstellingen gelden en wat de grens van het betreffende gebied is. In het besluit zelf is niet aangegeven of, en onder welke voorwaarden, een activiteit kan worden toegestaan.

Op grond van de huidige Natuurbeschermingswet 1998 geldt een vergunningplicht voor activiteiten in en om Natura 2000-gebieden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant versturend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

In de wet is op deze vergunningplicht een uitzondering gemaakt voor bestaand gebruik. Bestaand gebruik is als gevolg van de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 door de Crisis- en herstelwet altijd vergunningvrij, tenzij het gebruik een project is dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar dat afzonderlijk of in combinatie met andere projecten of plannen significante gevolgen kan hebben voor het desbetreffende Natura 2000-gebied. De Natuurbeschermingswet 1998 omschrijft bestaand gebruik als *"gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag."*

Om te voorkomen dat het bestaand gebruik de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert en dat er door bestaand gebruik storende factoren optreden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen draagt het bevoegd gezag de verantwoordelijkheid dat er in het gebied passende maatregelen genomen worden. In het uiterste geval kan dit betekenen dat op last van het bevoegd gezag het bestaande gebruik wordt stilgelegd.

In het beheerplan zal het bestaand gebruik beschreven moeten worden en zal zo nodig aan voorwaarden worden gebonden.

Doorwerking aanwijzing in andere plannen

De verplichting om Natura 2000-gebieden aan te wijzen volgt direct uit de Habitatrichtlijn en uit de Vogelrichtlijn. Mede op basis van Europeesrechtelijke uitspraken kan er bij de selectie en bij de begrenzing van Natura 2000-gebieden uitsluitend van ecologische criteria worden uitgegaan. Dat betekent in de praktijk dat de grenzen van deze gebieden zijn bepaald door het gebruik dat de betreffende planten- en diersoorten van het gebied maken. Terreindelen die van mindere kwaliteit zijn, kunnen deel uitmaken van Natura 2000-gebieden als herstel van die terreinen haalbaar is en als ze nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Daardoor zal de begrenzing van zo'n gebied niet in alle gevallen overeenkomen met de bestemming die in een vastgesteld bestemmingsplan aan het gebied is toegekend. In het uiterste geval zou dat kunnen betekenen dat een bepaalde bestemming die in een bestemmingsplan aan zo'n gebied rechtsgeldig is toegekend, toch niet gerealiseerd kan worden, omdat daarvoor geen vergunning op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 kan worden verleend. In paragrafen 4.2 en 6.1 van de Nota van Antwoord wordt hierop verder ingegaan. Ook voor reconstructieplannen⁷², provinciale waterplannen en

⁷² Plannen op grond van de Wet van 31 januari 2002, houdende regels inzake de reconstructie van concentratiegebieden (Reconstructiewet concentratiegebieden). Staatsblad 2002, nr. 115.

waterbeheerplannen van de waterschappen geldt een gelijksoortige situatie. Het kan zijn dat dit soort plannen nog onvoldoende concreet zijn om ze op de gevolgen voor Natura 2000-gebieden te toetsen, maar op een gegeven moment zullen al deze plannen, al dan niet bij hun nadere uitwerking, bij het opstellen van beheerplannen afgestemd worden (zie ook paragraaf 6.3.2 van de Nota van Antwoord).

Veiligheid waterkering en kustbeheer in relatie tot Natura 2000

De veiligheid van de gebieden geldt als een dwingende reden van groot openbaar belang die, bij afwezigheid van alternatieven, ingrepen met een significant effect in het Natura 2000-gebied rechtvaardigen. Dat betekent dat Natura 2000 het waarborgen van de (kust- en water)veiligheid niet in de weg zal staan. Zie ook paragraaf 6.3.3 van de Nota van Antwoord. Projecten, plannen en afspraken die verband houden met het kustbeheer komen aan de orde in de Natura 2000-beheerplannen (zie ook paragraaf 1.1.8 van de Nota van Antwoord).

Relatie met stikstof

Stikstof is een groot probleem bij de implementatie van Natura 2000 en daarmee het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Van de 166 aangewezen natuurgebieden in Nederland zijn er 133 stikstofgevoelig. In Nederland wordt het probleem van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden zwaarder gevoeld dan in de ons omringende landen. Dat heeft te maken met het feit dat we in een dicht bevolkt land leven, waarin kwetsbare natuur en bijvoorbeeld (snel)wegen dicht bij elkaar liggen. Om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren moet de neerslag van stikstof uit vooral landbouw, verkeer en industrie minder worden.

Tegen die achtergrond is het steeds moeilijker vergunningen te verlenen voor nieuwe economische activiteiten die tot extra uitstoot van stikstof (kunnen) leiden in en rond de natuurgebieden. Projecten kunnen alleen doorgang vinden indien aangetoond kan worden dat er geen verslechtering van de kwaliteit van de habitats⁷³ optreden en de instandhoudingsdoelstellingen van een gebied niet in gevaar komen.

In het Natura 2000-gebied Rijntakken is het habitattypen stroomdalgraslanden (H6120) het meest gevoelig voor stikstof⁷⁴.

In 2007 is het toetsingskader ammoniak en Natura 2000 vastgesteld. Met behulp van dit toetsingskader konden provincies relatief eenvoudig beoordelen of er zich nieuwe bedrijven konden vestigen. In maart 2008 oordeelde de Raad van State dat dit toetsingskader onvoldoende zekerheid biedt over het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Naar aanleiding van deze uitspraak heeft de minister van het voormalig ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de Taskforce Trojan ingesteld. Deze Taskforce heeft vervolgens een handreiking opgeleverd waarmee het bevoegd gezag maatwerk kan leveren bij de beoordeling van (nieuwe) activiteiten. Deze maatwerkoplossing bleek echter niet altijd werkbaar in de praktijk. Vervolgens is de commissie Huys gevraagd om een advies. Samengevat luidde dit advies dat er ruimte is voor economische ontwikkeling in Natura 2000 gebieden mits wordt zeker gesteld dat ecologische en economische doelen gelijktijdig en in samenhang worden beschouwd. Om dat uitgangspunt in de praktijk toepasbaar te maken is er gestart met de programmatische aanpak stikstof (PAS).

Duidelijk is dat het stikstofprobleem te groot is voor één partij. Essentie is dat de PAS in beeld brengt wat de bijdrage op verschillende niveaus (generiek, provinciaal, gebiedsgericht) en van verschillende sectoren (landbouw, verkeer, industrie) is aan de oplossing van het probleem. Onder oplossing verstaan we het geleidelijk maar onvermijdelijk omlaag brengen van de stikstofdepositie, waardoor de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden, maar waarbij economische ontwikkelingen mogelijk blijven. Dit wil niet zeggen dat iedere economische ontwikkeling mogelijk blijft. Het incalculeren van ruimte voor economische ontwikkelingen (ontwikkelingsruimte) maakt onderdeel uit van de aanpak.

Meer informatie over de stand van zaken rond de PAS is te vinden op de website: <http://pas.natura2000.nl/>

⁷³ Het betreft zowel stikstofgevoelige habitattypen als stikstofgevoelige leefgebieden van Natura 2000-soorten.

⁷⁴ Van Dobben en Van Hinsberg (2008): Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden. Alterra-rapport 1654.

Kaderrichtlijn Water

De Rijntakken maakt deel uit van het stroomgebiedbeheerplan voor de Rijn-Delta⁷⁵ dat in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld is. Natura 2000-gebieden zijn in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen als gebieden waar water een bijzondere bescherming behoeft. De in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen milieudoelstellingen en bijbehorende maatregelen moeten dan ook overeenstemmen met de doelen van Natura 2000. De afstemming van doelen en de weergave daarvan in het stroomgebiedbeheerplan beperkt zich tot die delen van de doelstellingen van Natura 2000 die een relatie hebben met de ecologische of chemische kwaliteit van het water.

Het stroomgebiedbeheerplan wordt uitgewerkt in de provinciale waterplannen en in waterbeheerplannen van waterschappen. Daar waar in de afstemming strijdigheid kan ontstaan wordt maatwerk toegepast en wordt afhankelijk van de situatie de KRW of de Vogel- en Habitatrichtlijnen als richtinggevend genomen. Tot gebiedsspecifiek maatwerk behoort bijvoorbeeld de door de waterschappen opgestelde Gewenst Grond en Oppervlakte Water Regimes (GGOR's)⁷⁶. Waar nodig zullen de lokale watereisen en de daarvoor benodigde maatregelen verder worden uitgewerkt en in de Natura 2000-beheerplannen worden opgenomen. Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 6.3.

Waterwinning

Zie ook Nota van Antwoord 4.5.2.

Grensoverschrijdende gebieden

De aanwijzingsbesluiten (en ook de beheerplannen) worden opgesteld vanuit de nationale Natuurbeschermingswet. Er bestaan daarom geen grensoverschrijdende Natura 2000-gebieden. Wel zijn er Natura 2000-gebieden die kunnen aansluiten op Natura 2000-gebieden op Belgisch of Duits grondgebied, waaronder het gebied de Rijntakken. De Natuurbeschermingswet gaat echter niet over de grens heen. Er zal daarom een Nederlands beheerplan worden opgesteld dat enkel van toepassing is op het beschermde gebied op Nederlandse grond. Hierbij is samenwerking met het betreffende buurland een nadrukkelijk punt van aandacht (zie ook Nota van Antwoord, 1.1.5 en 1.3.3). Aangezien de Natuurbeschermingswet 1998 beperkt is tot Nederlands grondgebied, kan Nederland geen vergunningplicht worden opgelegd voor activiteiten die in een andere lidstaat plaatsvinden. Die andere lidstaat zal, volgens artikel 6 van de Habitatrichtlijn, zijn eigen nationale wetgeving moeten hanteren om te beoordelen of zo'n activiteit mogelijke gevolgen heeft voor een Nederlands Natura 2000-gebied. Andersom moet Nederland in het kader van een vergunningverlening een habitattoets uitvoeren, om te bepalen of activiteiten binnen onze landsgrenzen mogelijke effecten hebben op Natura 2000-gebieden in Duitsland of België (zie ook Nota van Antwoord, 4.3.3).

5.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

Een inspreker verwelkomt de ten gunste formulering die de mogelijkheid biedt om behoudsdoelen in te kunnen ruilen tegen meer ontwikkelingsgerichte natuurdoelen. De inspreker vindt het echter jammer dat de Provincie Gelderland deze regeling exclusief voorbehoud aan overheidsprojecten. De inspreker wil graag dat de regeling ruimer wordt toegepast zodat ook private projecten er baat bij kunnen hebben en zodat er meer rechtsgelijkheid ontstaat.

Het is niet geheel duidelijk waar inspreker op doelt, er is geen sprake van een regeling. Alleen ecologische criteria spelen een rol bij een ten gunste formulering.

Een inspreker wil dat de overheid de natuurwetgeving in de gebieden beter gaat handhaven nadat de Natura 2000-procedure is afgerond. Volgens de inspreker is er langs de grote rivieren sprake van een wildgroei aan activiteiten die niet goed zijn voor de natuur, zoals stroperij, crossen en loslopende honden in de broedperiode. Die ontwikkeling is volgens de inspreker gesignaleerd bij meerdere instanties die naar elkaar verwijzen.

De handhaving komt aan de orde in een handhavingsparagraaf in het beheerplan.

⁷⁵ <http://www.kaderrichtlijnwater.nl/uitvoering/>

⁷⁶ De te nemen maatregelen voor grondwater worden gebiedsspecifiek vastgesteld via het GGOR in het stroomgebiedbeheerplan dat opgesteld wordt naar aanleiding van de Kaderrichtlijn Water (EU-richtlijn voor waterkwaliteit).

6. REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

6.1 ALGEMEEN

De wijze waarop de instandhoudingsdoelstellingen al dan niet verwezenlijkt moeten worden, wordt in vele zienswijzen aan de orde gesteld. Zo wordt in verschillende zienswijzen de wens uitgesproken om de plannen zo te ontwikkelen dat daardoor de aanwezige natuurwaarden zich kunnen verbeteren en voor de komende generaties behouden blijven. Er wordt gewezen op de diverse vormen van ongewenst gebruik van het gebied. In weer andere zienswijzen is men van mening dat bepaalde vormen van gebruik geen negatieve invloed op de natuurwaarden hebben en wordt bepleit dat het huidige landgebruik ongehinderd voortgang moet kunnen vinden. In een ander verband wordt er zorg uitgesproken over de bescherming van een habitatype als stroomdalgraslanden (H6120). Er wordt opgemerkt dat door de nationale procedure, waarbij eerst de gebieden worden aangewezen en doelstellingen worden geformuleerd en pas in een later stadium de beheerplannen worden opgesteld, aan sociaal-economische belangen voorbij wordt gegaan. Ook zou er in zijn algemeenheid onvoldoende duidelijkheid bestaan over het algehele ambitieniveau en de consequenties van de aanwijzing en het toekennen van instandhoudingsdoelstellingen. Tot slot geven verschillende insprekers aan betrokken te willen worden bij het opstellen van het beheerplan.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Volgorde aanwijzing en beheerplan

De Nota van Antwoord gaat in paragraaf 1.4 in op de relatie tussen de aanwijzingsbesluiten en de nog op te stellen beheerplannen. De onderbouwing van de keuze om niet gelijktijdig tot vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen en het beheerplan over te gaan wordt in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord uiteengezet.

Een verbijzondering hierop vormen de gebieden waar de provincies het voortouw hebben voor het opstellen van de beheerplannen. Op verzoek van de provincies heeft de minister van LNV in het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer van 13 februari 2008 toegezegd te wachten met het definitief maken van de aanwijzingsbesluiten voor die gebieden waarvoor de provincie voortouwnemer is en die daarvoor door de provincie zijn aangemeld ("koppelingsafpraak"). De provincies zijn voor deze gebieden eerst in de gelegenheid gesteld met de betrokken partijen in de gebieden conceptbeheerplannen op te stellen op basis van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. Deze afspraak beoogde draagvlak te creëren voor de beheerplannen en de implementatie daarvan en meer inzicht te geven in de haalbaarheid en betaalbaarheid van de instandhoudingsdoelstellingen en de begrenzing. De besluitvorming over de definitieve aanwijzingsbesluiten van deze gebieden is daarom uitgesteld tot na 1 september 2009. Voor dit Natura 2000-gebied zijn daarover afspraken gemaakt met de minister van LNV. In het kader van de "koppelingsafpraak" hebben de provincies tot 1 september 2009 de mogelijkheid gehad om gebiedsspecifieke wijzigingsvoorstellen in te dienen die voortkwamen uit de opgestelde conceptbeheerplannen. De wijzigingsvoorstellen zijn in samenhang met de zienswijzen en op eenzelfde manier zorgvuldig in overweging genomen. Bij brief van 26 januari 2010 zijn de provincies op de hoogte gebracht van hoe de minister voornemens is met de voorstellen van de provincies in het definitieve besluit om te gaan. Binnen het reguliere proces van de aanwijzing zijn alle overige zienswijzen behandeld.

Voor de gebieden waarvoor op 1 september 2009 nog geen conceptbeheerplan was opgesteld, geldt dat evident nieuwe inzichten uit het beheerplanproces eveneens in het reguliere aanwijzingstraject zijn meegenomen, ook hier met inachtneming van de ingediende zienswijzen.

Beheerplan en bestaand gebruik

Het aanwijzingsbesluit legt - naast de begrenzing - de instandhoudingsdoelstellingen vast waarvoor het gebied als Natura 2000-gebied is aangewezen. De instandhoudingsdoelstellingen geven op hoofdlijnen duidelijkheid over het ambitieniveau (zie ook paragraaf 4.1 van deze bijlage), in termen van "behoud" en "uitbreiding"/"verbetering" van de omvang en kwaliteit van betreffende aangewezen habitatype of leefgebied van een (vogel)soort. De uitwerking in omvang, ruimte en tijd van de instandhoudingsdoelstelling(en) uit het aanwijzingsbesluit, is een thema dat in een beheerplan thuishoort.

Als er voor het realiseren van deze instandhoudingsdoelstellingen bepaalde specifieke maatregelen nodig zijn, dan behoort dit ook in het beheerplan geregeld te worden. Dat kan betekenen dat er ook maatregelen buiten de grenzen van het Natura 2000-gebied genomen moeten worden.

Zoals in paragrafen 1.5 en 4.2 van de Nota van Antwoord staat vermeld, kan bestaand gebruik een plaats in het beheerplan krijgen. Hierbij wordt zoveel mogelijk ruimte gelaten voor het continueren van bestaand gebruik, echter wel binnen de voorwaarden die de instandhoudingsdoelstellingen daaraan stellen. Uiteindelijk heeft het beheerplan een centrale rol als het gaat om de regulering van bestaand gebruik. In een beheerplan wordt concreet gemaakt hoe en op welke termijn de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied gerealiseerd kunnen worden. Het beheerplan zal duidelijkheid verschaffen over de vereiste ecologische randvoorwaarden ten behoeve van de instandhoudingsdoelstellingen en over de ruimtelijke samenhang met de omgeving. In het beheerplan zal dus ook aan de orde komen of bestaand gebruik (mogelijk onder voorwaarden) overeenkomstig het beheerplan kan worden uitgeoefend. Kan het bestaand gebruik niet overeenkomstig het beheerplan uitgeoefend worden en zorgt het bestaand gebruik ervoor dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert of dat er door het bestaand gebruik storende factoren optreden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, dan moet het bevoegd gezag passende maatregelen treffen. Het bevoegd gezag kan dan de aanschrijvingsbevoegdheid gebruiken.

De opstellers van het beheerplan zullen onderling afstemmen hoe zij met bestaand gebruik om willen gaan en hoe zij dit in het beheerplan zullen opnemen. Mogelijk kan niet voor al het bestaand gebruik ten tijde van het vaststellen van het beheerplan worden bepaald wat het effect is op de instandhoudingsdoelstellingen. Voor deze gevallen zal dan een eventuele aanschrijving plaats moeten vinden indien blijkt dat er toch (significante) negatieve effecten zijn op de instandhoudingsdoelstellingen.

Jacht, wildbeheer en schadebestrijding worden gereguleerd door de bepalingen van de Flora- en faunawet. Dit betekent dat zienswijzen over dit onderwerp geen directe relatie hebben met de aanwijzing van Natura 2000-gebieden, maar met de bepalingen van de Flora- en faunawet. De huidige regels voor jacht en wildbeheer volgens de Flora- en faunawet zijn door de aanwijzing als Natura 2000-gebied niet gewijzigd. Over wildbeheer en schadebestrijding zijn afspraken gemaakt in het Faunabeheerplan. Zie verder paragraaf 6.4.2 van de Nota van Antwoord.

Betrokkenheid bij beheerplan

De wens om betrokken te worden bij het opstellen van het beheerplan en de diverse ideeën die daarover naar voren zijn gebracht zoals over streefhoogtes van de begroeiing en aanpassing van de hydrologie, zijn een goed signaal. De integrale benadering die het beheerplan voorstaat, kan alleen succesvol zijn bij voldoende betrokkenheid. Per gebied is één bevoegd gezag de zogenaamde voortouwnemer voor het opstellen van het beheerplan. Voor dit gebied is dat Provincie Gelderland.

Het is aan de voortouwnemer om grondeigenaren, gebruikers, andere overheden en belanghebbenden of vertegenwoordigers te betrekken bij het beheerplan. Belanghebbenden kunnen natuurlijk ook zelf het initiatief nemen de voortouwnemer of hun vertegenwoordigers te benaderen. Het is niet uitvoerbaar verzoeken om betrokkenheid bij het beheerplan, zoals verwoord in een aantal zienswijzen, door te zenden aan de voortouwnemer.

6.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

Een inspreker is van mening dat er spelregels moeten komen, indien om redenen van groot maatschappelijk belang ingrepen plaatsvinden in natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en leefgebieden die worden gecompenseerd op grote afstand van de ingreep, waardoor per saldo ook versnippering van populaties optreedt en lokaal geen beschermingsregime meer geldt voor het Richtlijngebied. De inspreker meent dat dit belangrijk is in verband met ingrepen die niet direct voortkomen uit Natura 2000-beleid, maar uit ander beleid zoals Ruimte voor de Rivier.

Bedoelde ingrepen moeten allereerst binnen het gebied worden opgelost. Bij toepassing van de ADC-criteria (Alternatieven, Dwingende reden van groot openbaar belang en Compensatie) moet worden voldaan aan het bereiken van de landelijke instandhoudingsdoelstellingen.

Een inspreker laat weten dat in het visbeleid van Waterschap Veluwe wordt gestreefd naar het verbeteren van de migratiemogelijkheden voor vissen, door middel van het passeerbaar maken van gemalen en stuwen. Dit betreft volgens de inspreker ook de verbindingen tussen de IJsseluiterwaarden en de binnendijkse wateren. Bij renovatie van gemalen en stuwen wordt de passeerbaarheid van vissen steeds meegenomen, aldus de inspreker. De inspreker vraagt zich af of er vanuit instandhoudingsdoelstellingen voor de bittervoorn (H1134), grote modderkruiper (H1145), kleine modderkruiper (H1149) en rivierdonderpad (H1163) nog aanvullende eisen zijn te verwachten op het gebied van inrichting van wateren, vismigratie en passeerbaarheid van de gemalen en stuwen.

De inrichting van wateren ten behoeve van de genoemde soorten is aan de orde in het beheerplan. Daar zal blijken of er nog nieuwe maatregelen nodig zijn of dat de bestaande maatregelen voldoen.

7. REACTIES OVER SCHADE

7.1 Algemeen

In een groot aantal zienswijzen wordt erop gewezen dat er als gevolg van deze aanwijzing inkomens- en vermogensschade kan optreden. Men mist in het besluit een paragraaf over schade en het betalen van een schadevergoeding. Verscheidene insprekers verwachten onder andere schade te lijden door vraat en overlast van foeragerende niet-broedvogels (met name ganzen en smienten). Verder wordt aangevoerd dat bij het aannemen van de Habitatrichtlijn de toezegging is gedaan dat de eigenaren en de gebruikers van de grond niet de financiële last van deze maatregelen hoeven te dragen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt volgens de insprekers geen afdoende mogelijkheid voor compensatie. Verder zou de aanwijzing als Natura 2000-gebied een schending van het eigendomsrecht opleveren en in strijd zijn met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ook de beperkingen van artikel 19d tot en met 19l en artikel 20 van de Natuurbeschermingswet 1998 zou een dermate zware verplichting opleveren dat het eigendom of het gebruikersrecht geen waarde van enige betekenis overhoudt. Er wordt in dit kader om een volledige schadeloosstelling gevraagd.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Schadevergoeding

Zoals in hoofdstuk 5 van de Nota van Antwoord over dit onderwerp staat vermeld, zijn in de aanwijzingsbesluiten geen aparte vergoedingsregelingen opgenomen. De huidige wettelijke regeling biedt namelijk voldoende mogelijkheden voor compensatie. Het gaat dan in het bijzonder om artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998.

De aanwijzingsbesluiten zullen naar verwachting niet snel een recht op schadevergoeding geven, omdat het aanwijzingsbesluit zelf over het algemeen geen beperkingen oplevert. Pas in het kader van het beheerplan of bij vergunningverlening kunnen beperkingen worden gesteld aan het bestaand gebruik, aan voorgenomen uitbreidingsmogelijkheden of aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten. Men komt in aanmerking voor schadevergoeding, indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

1. er is schade geleden door een aanwijzing van een Natura 2000-gebied, door het weigeren van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (of door een daaraan verbonden voorwaarde) of door bepalingen in het Natura 2000-beheerplan;
2. de schade behoort redelijkerwijs niet (geheel) voor eigen rekening te blijven;
3. de vergoeding van de schade is niet (voldoende) verzekerd door aankoop, onteigening of door andere maatregelen, zoals beheersubsidies.

Rol van het beheerplan bij schade

In de nog op te stellen Natura 2000-beheerplannen zal uiteindelijk worden bepaald wanneer en hoe de doelen gerealiseerd worden en welke maatregelen daarvoor noodzakelijk zijn. Pas op dat moment kan er een nauwkeurige kosteninschatting worden gemaakt. Er wordt grote waarde gehecht aan goede financiële dekking van de realisering van de doelen in de beheerplannen. Het bovenstaande houdt niet alleen in dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Het betekent ook dat de compensatie van mogelijke inkomens- en vermogensschade van de betrokken eigenaren en gebruikers aan de orde dient te komen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 is juist voor dit doel door de wetgever in de wet opgenomen en deze heeft gemeend daarmee een voldoende mogelijkheid voor nadeelcompensatie te bieden. Resolutie 2004/2164(INI) van het Europese Parlement over de financiering van Natura 2000, waarnaar verschillende keren in zienswijzen is verwezen, biedt dan ook geen grond voor de stelling dat artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 onvoldoende compensatiemogelijkheden zou bieden.

Schade door foeragerende vogels

Grondgebruikers met gronden binnen of in de nabijheid van een Natura 2000-gebied, waarbij sprake is van een onbelemmerde landbouwproductie (dus geen natuurpacht en dergelijke), kunnen bij het Faunafonds een verzoek indienen voor een tegemoetkoming voor schade die is veroorzaakt door beschermde inheemse diersoorten (zoals wilde ganzen en smienten). Het Faunafonds keert een tegemoetkoming uit indien deze

schade niet of niet geheel voor rekening van de grondgebruiker hoort te vallen. Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 5.9.

Eigendomsrecht

Van schending van het eigendomsrecht en van strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is geen sprake. Artikel 1, eerste lid, van het Eerste Protocol van het EVRM bepaalt dat alle natuurlijke rechtspersonen recht hebben op het ongestoord genot van hun eigendom en dat niemand van zijn eigendom zal worden beroofd, behalve indien sprake is van algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht. De voorwaarden die worden gesteld aan het beheer van grond, die nodig is voor het realiseren van het Natura 2000-netwerk, leveren geen aantasting op van het recht van eigendom. De bepaling uit het EVRM laat onverlet dat de Staat het recht heeft om die wetten toe te passen die noodzakelijk worden geacht om het gebruik van eigendom te reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

7.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER SCHADE

Een inspreker is van mening dat bedrijfsvoering van aangrenzende fruitteeltbedrijven ernstig worden aangetast door de voorgestelde begrenzing. Zo verwacht de inspreker extra overlast van pik- en vraatschade van met name kraaiachtigen, hazen en konijnen als gevolg van een jachtverbod. Ook verwacht de inspreker dat bij een grotere vogelpopulatie het gewas meer bevuild zal worden door uitwerpselen, terwijl de hygiëne-eisen steeds scherper worden. Een toename van het aantal vogels zal volgens de inspreker ook leiden tot een toename in de verspreiding van onkruidzaden, waardoor er meer onkruidbestrijding zal moeten plaatsvinden. Dit werkt niet alleen kostenverhogend, maar ook milieubelastend. Ten slotte verwacht de inspreker dat door een grotere vogelpopulatie de verspreiding van ziektes zoals bacterievuur zal toenemen, met mogelijk desastreuze gevolgen voor de fruitaanplant.

Bij het opstellen van de instandhoudingdoelstellingen is bepaald in welke gebieden uitbreiding en kwaliteitsverbetering het meest kansrijk zijn, aansluiten bij bestaand beleid en de minste inspanning vereisen. Eventuele gevolgen voor de omgeving en daartoe te treffen maatregelen zullen worden uitgewerkt in het beheerplan.

Bij 6.1 'Beheerplan en bestaand gebruik' wordt ingegaan op de jacht.

Appendix

Toelichting op de selectie- en begrenzingscriteria die bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied IJssel gebruikt zijn.

Onderstaande paragrafen zijn opgenomen in de Nota van toelichting van het Vogelrichtlijnbesluit.

3. Gebiedsbeschrijving, aanduiding leefgebied en begrenzing

3.2 Aanduiding leefgebied

De IJssel is aangewezen als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en in de uiterwaarden gelegen graslanden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert het als broed-, rui-, overwinteringsgebied en/of rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de sbz is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat, in samenhang met sbz Gelderse Poort en sbz Ketelmeer en Vossemeer, voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

4. Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

De sbz IJssel kwalificeert als Speciale Beschermingszone onder de Vogelrichtlijn vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van de kleine zwaan²¹, kolgans, smient, slobeend, meerkoet en grutto die het gebied benutten als overwinteringsgebied en/of rustplaats. Het gebied kwalificeert tevens omdat het behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden dan wel pleisterplaatsen voor kwartelkoning, wilde zwaan en kleine zwaan, reuzenster, ijsvogel in Nederland.

Soorten van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Totale populatie ^b	% in 5 ^{ec}	% in sbz ^d	Telperiode
Wilde zwaan <i>Cygnus cygnus</i>	1	nee	40 000	0,3%	0,5%	1993-97
Kleine zwaan <i>Cygnus colombianus</i>	1	nee	17 000	4,4%	5,1%	1993-95
Kwartelkoning <i>Crex crex</i>	1	ja	100	3%	12%	1993-97
Reuzenster <i>Sterna caspia</i>	1	nee	60	0,1%	0,1%	1993-97
Ijsvogel <i>Alcedo atthis</i>	1	ja	190	1%	3%	1993-97

Soort van Bijlage I en een trekkende watervogelsoort waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv ^a	Biogeogr. Populatie ^e	1% Biopop ^f	% in sbz ^g	Telperiode
Kleine zwaan <i>Cygnus columbianus</i>	1	nee	W-Siberië/NW-Europa	170	5,1%	1993-95
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	2	nee	NW-Siberië/NW-Europa	6 000	7,7%	1993-97
Smient <i>Anas penelope</i>	2	nee	W-Siberië/NW-Europa	12 500	1,5%	1993-97
Slobeend <i>Anas clypeata</i>	2	nee	NW-/Midden-Europa	400	1,3%	1993-97
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	2	nee	NW-Europa	15 000	1,0%	1995
Grutto <i>Limosa limosa</i>	2	nee	W-Europa/W-Afrika	3 500	1,2%	1994-95

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende vogels (indien ingevuld met "ja") of niet-broedvogels ("nee")

(b) Omvang Nederlandse broedpopulatie (gemiddelde; in paren) of biogeografische populatie (niet-broedvogels)

²¹ Onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (artikel 4.1)

- (c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie; biogeografische populatie (niet-broedvogels)
- (d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie of als percentage van de biogeografische populatie (niet-broedvogels)
- (e) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend
- (f) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biografische populatie (biografische populatie en drempelwaarde ontleend aan Rose & Scott 1997, *Waterfowl Population Estimates* – 2-edition. Wetlands International, Wageningen)
- (g) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie

4.2 Andere belangrijke vogelsoorten

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn porseleinhoen, zwarte stern (broedvogels); kleine zilverreiger, lepelaar, nonnetje, slechtvalk, visarend, (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als broedgebied, ruigebied, overwinteringsgebied en/of rustplaats: fuut, aalscholver, grauwe gans, krakeend, pijlstaart, wilde eend, wintertaling, tafeleend, kuifeend, grote zaagbek, scholekster, kievit, wulp, tureluur. De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

4.3 Plaatselijke omstandigheden

De droge en natte graslanden in de uiterwaarden vormen het voedselgebied voor overwinterende watervogels als kleine zwaan, wilde zwaan, kolgans en smient. Beide zwanen foerageren vooral tussen Zwolle en Olst, terwijl de Kolgans meer verspreid voorkomt (Zwolle-Deventer, nabij Zutphen, rond Doesburg). Het zwaartepunt van verspreiding van de smient ligt ook tussen Zwolle en Deventer (o.a. slaapplaatsen Engelse Werk, Ravenswaarden, Cortenoever, Olburgen). Deze soorten (evenals de overige zwemeenden en diverse steltlopers) prefereren plas-dras situaties die tijdens overstromingen op veel plaatsen in de uiterwaarden optreden. In de nazomer worden steltlopers aangetrokken door droogvallende slenken. Belangrijke slaapplaatsen van zwanen en ganzen zijn gelegen in de Lathumsche Waard, Valeplas, plassen ten zuiden van Olburgen, Cortenoever, Grindgat Rammelwaard, Buitenwaarden Wijhe en Zwolle Kampen. De grauwe gans pleistert vooral tussen Wijhe en Deventer met een ruiplaats in de Hengforderwaarden. De overwinterende steltlopers kievit en wulp komen verspreid in de drogere graslanden voor, hoewel de wulp vooral wordt aangetroffen tussen Windesheim en Ketelmeer (o.a. Hoenwaard, slaapplaatsen o.a. bij Windesheim en op het Engelse Werk). Visetende watervogels gebruiken zowel het zomerbed als plassen in de uiterwaarden als voedselgebied. Het nonnetje wordt vooral aangetroffen in plassen en kolken tussen Windesheim en Hengforden, terwijl een andere viseter, de fuut, vooral tussen kampen en zalk aanwezig is. Van de Aalscholver bevinden zich broedkolonies in de Hengforderwaarden (Olst), Duurse Waarden (Wijhe) en Havikerwaard (Doesburg). Het voedselgebied van deze soort omvat het gehele gebied met slaapplaatsen in o.a. Hengforder Waarden, Duurse Waarden, Buitenwaarden Wijhe en De Zande. De reuzenster is in zijn voorkomen grotendeels beperkt tot het mondingsgebied hoewel ook voorbij Zwolle exemplaren zijn waargenomen. Tafeleend, kuifeend en meerkoet hebben een ruime verspreiding binnen het gebied. Kuif- en tafeleend rusten overdag vooral op grote waterpartijen als zandwinplassen en kleiwinningen; 's nachts foerageren beide op driehoeksmossels op basaltstenen langs de oevers van de rivier. De aantallen eenden in het gebied nemen sterk toe als elders veel wateren zijn dichtgevroren. Pleisterende grutto's worden vooral aangetroffen tussen Kampen en Wijhe. Broedende moeras- en rietvogels zoals roerdomp, kwak, porseleinhoen en zwarte stern komen vooral voor in de in de uiterwaarden gelegen natuurreservaten. Het aangewezen gebied is verder nog één van de weinige graslandgebieden van Nederland waar nog jaarlijks verspreid broedterritoria van de kwartelkoning worden vastgesteld.

Appendix

Toelichting op de selectie- en begrenzingscriteria die bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied Neder-Rijn gebruikt zijn.

Onderstaande paragrafen zijn opgenomen in de Nota van toelichting van het Vogelrichtlijnbesluit.

3. Gebiedsbeschrijving, aanduiding leefgebied en begrenzing

3.2 Aanduiding leefgebied

De Neder-Rijn is aangewezen als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de sbz is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan, dat in samenhang met SBZ Gelderse Poort voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

4. Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

Neder-Rijn kwalificeert als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van de kleine zwaan en kolgans¹ die het gebied benutten als overwinteringsgebied en/of rustplaats. Het gebied kwalificeert tevens omdat het behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden voor de kwartelkoning in Nederland.

Soort van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Totale populatie ^b	% in 5e ^c	% in Vogelrichtlijngebied ^d	Telperiode
kwartelkoning <i>Crex crex</i>	1	ja	100	3%	10%	1993-97

Soort van Bijlage I en een trekkende watervogelsoort waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv ^a	Biogeogr. Populatie ^e	1% Biopop ^f	% in Vogelrichtlijngebied ^g	Telperiode
kleine zwaan <i>Cygnus columbianus</i>	1	nee	W-Siberië/ NW-Europa	170	1,7%	1993-97
kolgans <i>Anser albifrons</i>	2	nee	NW-Siberië/NW-Europa	6000	1,5%	1993-96

¹ Onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (artikel 4.1)

- (a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende (indien ingevuld met "ja") of niet-broedende vogels ("nee")
- (b) Omvang Nederlandse broedpopulatie (gemiddelde; in paren)
- (c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie
- (d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie (broedvogels)
- (e) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend
- (f) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biografische populatie (biografische populatie en drempelwaarde ontleent aan Rose & Scott 1997, Waterfowl Population Estimates – 2-edition. Wetlands International, Wageningen)
- (g) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie

4.2 Andere relevante vogelsoorten

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn porseleinhoen, ijsvogel (broedvogels); brandgans, nonnetje (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als broedgebied, overwinteringsgebied en/of rustplaats: fuut, aalscholver, grauwe gans, smient, krakeend, pijlstaart, slobeend, tafeleend, kuifeend, meerkoet, kievit, grutto, wulp en oeverzwaluw. De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

4.3 Plaatselijke omstandigheden

Kleine zwaan en kolgans gebruiken de uiterwaarden als voedselgebied met zwaartepunten in de Bovenpolder bij Wageningen en Schoutenwaard (kleine zwaan) en tussen Amerongen en Wijk bij Duurstede (kolgans, brandgans). Slaapplaatsen zijn gelegen in de Bovenpolder (kribvakken) en de Schoutenwaard (Kleine zwaan) en bij Maurik (kolgans). Fuut, aalscholver, meerkoet en diverse eendensoorten komen verspreid over het gehele gebied voor, hoewel de vis- en benthoseters vooral worden aangetroffen tussen Heteren en Rhenen. Kuif- en tafeleend rusten overdag op de grotere plassen in de uiterwaarden en rond de stuwen, terwijl 's nachts tussen de kribben op de rivier wordt gefoerageerd. Geïndundeerde uiterwaarden hebben een grote aantrekkingskracht op krakeend, pijlstaart en slobeend die verder grotendeels beperkt zijn tot de ondiepe plassen in het gebied. In het voorjaar heeft ook de grutto een voorkeur voor ondergelopen land (o.a. Schoutenwaard). Kievit en wulp komen in het winterseizoen in de graslanden van de uiterwaarden voor. Het aangewezen gebied is verder nog één van de weinige graslandgebieden van Nederland waar nog jaarlijks broedterritoria van de kwartelkoning worden vastgesteld. Territoria van deze soort worden voornamelijk aangetroffen in de Wageningse Uiterwaarden, Blauwe Kamer (Rhenen) en de Amerongse Bovenpolder.

Appendix

Toelichting op de selectie- en begrenzingscriteria die bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied Gelderse Poort gebruikt zijn.

Onderstaande paragrafen zijn opgenomen in de Nota van toelichting van het Vogelrichtlijnbesluit.

3. Gebiedsbeschrijving en begrenzing

3.2 Aanduiding leefgebied

De Gelderse Poort is aangewezen als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden en in binnendijks gebied die als geheel het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als broedgebied, overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de sbz is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat, mede in samenhang met sbz Waal, sbz Neder Rijn en sbz Unterer Niederrhein (Duitsland) en sbz IJssel, voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

4. Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

Gelderse Poort kwalificeert als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van Kolgans, Grauwe gans en Slobeend die het gebied benutten als overwinteringsgebied en/of rustplaats. Het gebied kwalificeert tevens omdat het behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden dan wel pleisterplaatsen voor de Roerdomp, Kwartelkoning, Zwarte stern en IJsvogel²³ in Nederland.

Soorten van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Totale populatie ^b	% in 5e ^c	% in sbz ^d	Telperiode
Roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>	1	ja	175	5%	8%	1993-97
Kwartelkoning <i>Crex crex</i>	1	ja	100	3%	3%	1993-97
Zwarte stern <i>Chlidonias niger</i>	1	ja	1100	6,1%	12,2%	1993-97
IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	1	ja	190	1%	1%	1993-97

Trekkende watervogelsoorten waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv ^a	Biogeogr. Populatie ^e	1% Biopop ^f	% in sbz ^g	Telperiode
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	2	nee	NW-Siberië/NW-Europa	6 000	6,1%	1993-97
Grauwe gans <i>Anser anser</i>	2	nee	NW-Europa/ZW-Europa	2 000	1,0%	1995-97
Slobeend <i>Anas clypeata</i>	2	nee	NW-/Midden-Europa	400	1,2%	1994-97

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende vogels (indien ingevuld met "ja") of niet-broedvogels ("nee")

(b) Omvang Nederlandse broedpopulatie (gemiddelde; in paren) of biogeografische populatie (niet-broedvogels)

(c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie; biogeografische populatie (niet-broedvogels)

²³ Onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (artikel 4.1)

- (d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie of als percentage van de biogeografische populatie (niet-broedvogels)
- (e) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend
- (f) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biografische populatie (biografische populatie en drempelwaarde ontleend aan Rose & Scott 1997, Waterfowl Population Estimates – 2-edition. Wetlands International, Wageningen)
- (g) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie

4.2 Andere relevante vogelsoorten

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn Porseleinhoen, Blauwborst (broedvogels); Kleine zwaan, Wilde zwaan, Nonnetje, Visarend, Slechtvalk (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als broedgebied, overwinteringsgebied en/of rustplaats: Dodaars, Fuut, Aalscholver, Rietgans, Smient, Krakeend, Wintertaling, Pijlstaart, Tafeleend, Meerkoet, Kievit, Grutto, Wulp. Het gebied is verder van belang als broedgebied voor Oeverzwaluw en Grote karekiet (trekvogels opgenomen in de nationale lijst van met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende soorten). De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

4.3 Plaatselijke omstandigheden

Oude Rijnstrangen, Oude Waal, Groenlanden, Jonkmanshof en Ooijpolder (incl. Ooijsche Graaf en Millingerwaard) fungeren als broedgebied voor moerasvogels als Dodaars, Roerdomp, Woudaapje, Porseleinhoen, Zwarte stern, Blauwborst en Grote karekiet. Het aangewezen gebied is verder nog één van de weinige graslandgebieden van Nederland waar nog jaarlijks verspreid broedterritoria van de Kwartelkoning worden vastgesteld. De Aalscholver heeft een broedkolonie in de Lobberdensche Waard en een slaapplaats in Millingerhof. De Gelderse Poort herbergt diverse slaapplaatsen (met name De Bijland, Kaliwaal bij Kekerdorp, Zandgat Gendtsche Polder) van tienduizenden ganzen en zwanen die in de uiterwaarden en elders in het Duits/Nederlandse Nederrijng gebied voedsel zoeken (de getelde aantallen geven geen goed beeld van de slaapplaatsfunctie omdat de vogels overdag in de voedselgebieden zijn geteld). De in het gebied pleisterende Grauwe ganzen betreffen deels uit het gebied afkomstige broedvogels (o.a. Ooijpolder, Millingerwaard, Bemmelse en Gendtsche Polder). Smienten worden rustend aangetroffen op grote grindgaten en oude rivierarmen (o.a. De Bijland, Kaliwaal), terwijl op graslanden in de directe omgeving van dergelijke plassen wordt gefoerageerd. Wanneer de uiterwaarden onder water staan, is hun verspreiding echter veel ruimer. De Meerkoet heeft een soortgelijke biotoopkeuze, maar heeft in het gebied een ruimere verspreiding met concentraties in de Oude Waal bij Nijmegen, Bisonbaai, Kaliwaal, Bemmelse Polder, Lobberdensche Waard en Spijkse Polder. Geïndundeerde uiterwaarden hebben vooral ook een grote aantrekkingskracht op de andere zwemeenden (Krakeend, Wintertaling, Pijlstaart) die overigens grotendeels beperkt zijn tot de ondiepe plassen in het gebied (o.a. Oude Waal bij Nijmegen, Erlecomse Waard, Bemmelse Polder-West, Jezuïtenwaai, Erfkamerlingschap). De Tafeleend rust overdag op de grotere plassen (o.a. De Bijland, Kaliwaal), terwijl 's nachts op de rivier tussen de kribben wordt gefoerageerd. Het Nonnetje komt verspreid in het gebied voor op zandgaten en rivierarmen (o.a. Ooijpolder, Kaliwaal, Millingerwaard, De Bijland e.o.). De Fuut verblijft meer op de grote grindgaten en soms ook op de rivier zelf. De Visarend wordt in de trektijd voornamelijk op de grotere plassen in het gebied aangetroffen; de Slechtvalk wordt in alle open gebieden gezien, vooral in de omgeving van concentraties eenden en steltlopers (met name Kaliwaal, Erlecomse Waard).

Appendix

Toelichting op de selectie- en begrenzingscriteria die bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied Waal gebruikt zijn.

Onderstaande paragrafen zijn opgenomen in de Nota van toelichting van het Vogelrichtlijnbesluit.

3. Gebiedsbeschrijving, aanduiding leefgebied en begrenzing

3.2 Aanduiding leefgebied

De Waal is aangewezen als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en fungeert tevens als overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de sbz is zo gekozen dat een in landschappelijk en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat in samenhang met SBZ Gelderse Poort, SBZ Kil van Hurwenen en SBZ Biesbosch voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

4. Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

De Waal van Nijmegen tot Waardenburg kwalificeert als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van de Kleine zwaan, Kolgans, Grauwe gans en Smient¹⁷ die het gebied benutten als overwinteringsgebied en/ of rustplaats. Het gebied kwalificeert tevens omdat het behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden voor de Kwartelkoning in Nederland.

Soort van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Totale populatie ^b	% in 5e ^c	% in sbz ^d	Telperiode
Kwartelkoning <i>Crex crex</i>	1	ja	100	3%	8%	1993-97

Soort van Bijlage I en een trekkende watervogelsoort waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv ^a	Biogeogr. Populatie ^e	1% Bpop ^f	% in sbz ^g	Telperiode
Kleine zwaan <i>Cygnus columbianus</i>	1	nee	W-Siberië/ NW-Europa	170	2,0%	1993-97
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	2	nee	NW-Siberië/ NW-Europa	6 000	2,9%	1992-97
Grauwe gans <i>Anser anser</i>	2	nee	NW-Europa/ ZW-Europa	2 000	1,0%	1993-97
Smient <i>Anas penelope</i>	2	nee	W-Siberië/ NW-Europa	12 500	1,4%	1993-97

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende (indien ingevuld met "ja") of niet-broedende vogels ("nee")

(b) Omvang Nederlandse broedpopulatie (gemiddelde; in paren)

(c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie

(d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie

(e) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend

(f) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biografische populatie (biografische populatie en drempelwaarde ontleend aan Rose & Scott 1997, *Waterfowl Population Estimates* – 2-edition. Wetlands International, Wageningen)

(g) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie

¹⁷ Onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (artikel 4.1)

4.2 Andere relevante vogelsoorten

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn Porseleinhoen (broedvogel); Kleine zilverreiger, Brandgans, Nonnetje, Slechtvalk (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als overwinteringsgebied en/ of rustplaats: Fuut, Aalscholver, Krakeend, Slobeend, Pijlstaart, Tafeleend, Kuifeend, Meerkoet, Kievit, Grutto en Wulp. De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

4.3 Plaatselijke omstandigheden

In het gebied bevinden zich slaapplekken van kleine zwaan en kolgans in de Hiensche Uiterwaarden, bij Boven-Leeuwen, Dreumelse Waard en bij Hurwenen. Kleine zwaan, diverse ganzensoorten, Smient, Meerkoet en steltlopersoorten benutten de graslanden in de uiterwaarden als voedselgebied. Zwemeenden als Pijlstaart en Slobeend komen verspreid in de uiterwaarden voor maar hebben een voorkeur voor geïnundeerde graslanden die vooral optreden tijdens hoge rivierstanden. Fuut, Aalscholver en Nonnetje gebruiken de open wateren binnen het gebied als viswater. Rustplaatsen van Kuifeend en Tafeleend komen verspreid voor op de open wateren binnen gebied (vooral grind- en zandgaten), maar vooral op het traject tussen Deest en Beneden-Leeuwen. Beide genoemde duikeenden foerageren 's nachts tussen de kribben op de rivier. De aantallen eenden in het gebied nemen sterk toe als elders veel wateren zijn dichtgevroren. Het aangewezen gebied is verder nog één van de weinige graslandgebieden van Nederland waar nog jaarlijks verspreid broedterritoria van de Kwartelkoning worden vastgesteld.

MINISTERIE VAN LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Directie Natuurbeheer

N-95-6038

8 augustus 1995

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ

Overwegende, dat het gebied te noemen "IJsseluiterwaarden", bestaande uit een aantal natuurterreinen gelegen in de Hengforder waarden, Welsumer waarden, Fortmond, Windesheim, Oldeneel en Zalk-Wilsum, bestaat uit terreinen en wateren welke van algemeen belang zijn uit een oogpunt van natuurschoon en om hun natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien vallen onder de begripsomschrijving van natuurmonumenten in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

Gehoord de Natuurbeschermingsraad, het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel en de Colleges van Burgemeester en Wethouders van de gemeenten Diepenveen, Olst, Wijhe, Zwolle en IJsselmuiden;

Handelende in overeenstemming met de Staatssecretaris van Financiën en de Minister van Verkeer en Waterstaat;

Gelet op artikel 21, eerste en tweede lid, van voornoemde wet;

B E S L U I T :

Artikel 1

Het gebied "IJsseluiterwaarden" zoals dat staat aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart SN 107, dat eigendom is van de Staat, wordt aangewezen als staatsnatuurmonument.

Artikel 2

De bij deze beschikking behorende toelichting maakt deel uit van deze beschikking.

DE MINISTER VAN LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ,
voor deze,
DE DIRECTEUR-GENERAAL LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ,

ir. J.F. de Leeuw

TOELICHTING OP DE AANWIJZING
ALS STAATSNATUURMONUMENT VAN
DE "IJSSELUITERWAARDEN" (SN 107)

Toelichting behorend bij beschikking N-95-6038

INHOUD	Blz.
1. INLEIDING	1
2. NATUURWETENSCHAPPELIJKE BETEKENIS EN NATUURSCHOON	2
2.1. <u>Geologie, geomorfologie en waterhuishouding</u>	2
2.2. <u>Flora en fauna</u>	2
2.3. <u>Natuurschoon</u>	4
3. LIGGING EN BEGRENZING	5
4. ANDERE VAN KRACHT ZIJNDE INSTRUMENTEN	5
5. HUIDIG GEBRUIK EN BEHEER	6
6. GEWENST BEHEER	7
6.1. <u>Gewenst terreinbeheer</u>	7
6.2. <u>Gewenst beheer ten aanzien van recreatief medegebruik</u>	7
6.3. <u>Gewenst beheer ten aanzien van de jacht</u>	8
6.4. <u>Gewenst overig beheer</u>	8
7. RECHTSGEVOLGEN VAN DE AANWIJZING	9
8. INLICHTINGEN	10

Bijlage:

Hengforder waarden
Welsumer waarden
Fortmond
Oldeneel
Windesheim
Zalk-Wilsum

TOELICHTING

Behorende bij beschikking N-95-6038,
aanwijzing "IJsseluiterwaarden"
als staatsnatuurmonument

1. INLEIDING

Het staatsnatuurmonument "IJsseluiterwaarden" is circa 615 hectare groot en maakt deel uit van het totale uiterwaardencomplex aan weerszijden van de IJssel tussen Deventer en Kampen. De aanwijzing heeft betrekking op de gronden die in eigendom zijn bij de Staat en in beheer bij het Staatsbosbeheer en die verspreid liggen in het IJsseldal.

De "IJsseluiterwaarden" ontleen hun grote botanische betekenis aan het voorkomen van meerdere, specifiek aan het riviereengebied gebonden plantengemeenschappen en plantesoorten. Er komt een aantal op grond van artikel 22 van de Natuurbeschermingswet beschermde plantesoorten voor.

De ornithologische betekenis van het natuurmonument blijkt uit de grote diversiteit aan broedvogels. Het betrokken gebied is met name belangrijk voor zeldzame moeras- en rietvogels en kritische weidevogels. In het natuurmonument komen 18 soorten broedvogels voor die vermeld staan op de nationale lijst van met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende soorten (1994). Deze lijst is opgesteld in het kader van de Richtlijn van de Europese Gemeenschap van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand. Ook voor doortrekkende en overwinterende vogelsoorten zijn de "IJsseluiterwaarden" van groot belang. In het IJsseldal, waarvan het betrokken gebied onderdeel uitmaakt, is voor zes vogelsoorten vastgesteld dat regelmatig meer dan 1 % van de Noordwest-Europese populatie hier aanwezig is.

Wat betreft natuurschoon zijn de "IJsseluiterwaarden" bijzonder waardevol. Zij bieden een afwisselend landschap met droge reliëfrijke graslanden (oeverwallen) en natte graslanden, diepe zandplassen en kolken, met moerasbos dichtgroeïende kleiputten en oude rivierlopen. Aan de landzijde worden de uiterwaarden begeleid door een vaak slingerende rivierdijk, aan de andere zijde door de rivier de IJssel.

2. NATUURWETENSCHAPPELIJKE BETEKENIS EN NATUURSCHOON

Hierna worden de natuurwetenschappelijke waarden en het natuurschoon van het totale natuurmonument beschreven. Het natuurmonument bestaat echter uit een aantal verspreid liggende deelgebieden aan weerszijden van de IJssel. In de bijlage bij de toelichting zijn de natuurwetenschappelijke waarden en het natuurschoon van deze verschillende deelgebieden afzonderlijk en meer gedetailleerd beschreven.

2.1. Geologie, geomorfologie en waterhuishouding

Het natuurmonument ligt in het IJsseldal. Tijdens het holoceen ontstond in dit dal een systeem van oeverwallen en komgronden. Bij overstromingen werd het grofste materiaal vlak langs de hoofdstroom afgezet (oeverwallen), terwijl het fijnere materiaal achter deze oeverwallen werd afgezet (komgronden).

Vanaf de dertiende eeuw werd de IJssel geleidelijk aan banden gelegd door middel van dijk aanleg en omkading van grote stukken buitendijks gebied (de uiterwaarden). In de tweede helft van de negentiende eeuw is een begin gemaakt met de normalisatie van de IJssel door de waterafvoer via minder belangrijke geulen af te sluiten, waarna in de twintigste eeuw de hoofdgeul werd vastgelegd door middel van verdedigingsconstructies (kribben en strekdammen). Overstromingen vinden alleen nog plaats bij hoge waterstanden, meestal in de winter en het voorjaar.

Door het dynamische karakter van de rivier ontstond in de uiterwaarden een geomorfologisch en bodemkundig gevarieerd landschap. Zandige, kalkrijke oeverwallen en rivierduinen worden afgewisseld met kleiige, vlakke stroomdalen. In oude rivierarmen ontwikkelde zich veen. Bij het afticheilen ten behoeve van kleiwinning zijn ondiepe kleiputten ontstaan. De klei werd verwerkt in steenfabrieken die vaak op kunstmatige verhogingen staan. De diepe zandwinputten zijn van meer recente datum.

2.2. Flora en fauna

Door de grote variatie in terreingesteldheid (geomorfologie, bodem en waterhuishouding) en grondgebruik (grasland, akker, bos en griend) is een opmerkelijke verscheidenheid aan levensgemeenschappen tot ontwikkeling gekomen. Uit recent onderzoek is echter gebleken dat de flora en fauna in het IJsseldal achteruit gaan. Door een intensivering van het grondgebruik is de flora, met name soorten die karakteristiek zijn voor kalkrijke graslanden en akkers, sterk verarmd. Door ontwatering ten behoeve van de landbouw zijn vogels die karakteristiek zijn voor natte en vochtige biotopen sterk achteruit gegaan. Buiten het natuurmonument komen de meer zeldzame moeras- en rietvogels niet meer als broedvogel in het IJsseldal voor.

Flora en vegetatie

De flora van het natuurmonument bestaat voor een deel uit soorten die uitsluitend in dit soort gebieden voorkomen, de zogenaamde stroomdalplanten (fluviatielen). Ruim 250 soorten hogere planten van de totale Nederlandse flora kunnen als fluviatiel bestempeld worden. Tijdens een onderzoek van enkele jaren geleden zijn langs de IJssel 92 soorten fluviatielen aangetroffen. Van de waargenomen stroomdalplanten is bijna de helft kenmerkend voor graslandvegetaties. De graslandvegetaties met veel fluviatielen worden vooral op de zomerkaden en oeverwallen aangetroffen. Deze vegetaties behoren tot de Glanshaverassociatie (met als karakteristieke soorten Goudhaver, Bitterkruid, Cichorei, Karwijvarkenskervel, Agrimonie, Rapunzelklokje, Geoorde zuring, Trilgras, Kleine ruit en Duifkruid), de associatie van Sikkelklaver en Zachte haver (Wilde kruisdistel en Kweekdravik) en de associatie van Zacht vetkruid en Grote wilde tijm. De overige graslandvegetaties behoren tot het Glanshaververbond (Kamgrasweide en Vossestaarthooiland met o.a. Kievitsbloem) en Zilver schoonverbond (Beemd- Raaigrasweide). Het laatste komt met name voor op de regelmatig overspoelde delen van de uiterwaarden. Andere riviergebonden vegetaties zijn de Rivierfonteinkruidassociatie in de IJssel vanaf Zwolle en de Slijkgroenassociatie op slikkige, schaars begroeide oevers met o.a. Naaldwaterbies.

In de natte delen van het natuurmonument komen goed ontwikkelde waterplantenvegetaties voor bestaande uit het Waterlelie- en Kikkerbeetverbond met soorten als Watergentiaan, Gele plomp, Krabbescheer en Blaasjeskruid. Daarnaast komen moerasvegetaties voor uit het Riet-, Moeraspirea- en Grote zeggenverbond met soorten als Kleine lisdodde, Mattenbies, Kalmoes, Zwanebloem, Gele lis, Poelruit, Echte valeriaan, Smeerwortel, Moerasandoorn, Moeraskruiskruid en Liesgras en Scherpe zegge.

In braakliggende, voormalige kleiwinputten is wilgenvloedbos (associatie van Amandel- en Katwilg) tot ontwikkeling gekomen.

Op één van de de akkers in de Duursche waarden komt een rijke akkeronkruidenflora voor met o.a. Groot spiegelklokje en Handjesereprijs (Spiegelklokjesassociatie).

In de "IJsseluiterwaarden" komt een aantal op grond van artikel 22 van de Natuurbeschermingswet beschermde plantesoorten voor, waaronder Aardaker, Zwanebloem, Rapunzel- en Grasklokje, Wilde kaardebol, Kievitsbloem, Gewone vogelmelk, Veldsalie en Welriekende nachtorchis. De laatste soort is uitsluitend binnendijks (op één locatie) aangetroffen.

Fauna

Het natuurmonument is waardevol voor amfibieën en vogels. De goede amfibieënstand hangt samen met de talrijke water- en moerasbiotopen in de uiterwaarden. Waargenomen zijn Kleine watersalamander, Knoflookpad, Gewone pad, Rugstreeppad, Groene en Bruine kikker.

De avifauna is bijzonder rijk. Als broedgebied zijn de "IJsseluiterwaar-

den" (met name Hengforder waarden, Duursche waarden en Scherenwelle) belangrijk voor moeras- en rietvogels als Aalscholver, Bruine kiekendief, Roerdomp, Porseleinhoen, Zwarte stern, Rietzanger, Sprinkhaanrietzanger, Grote karekiet en Baardmannetje. Ook als broedgebied voor kritische weidevogels als Kwartelkoning, Watersnip en Tureluur is het natuurmonument belangrijk (met name Scherenwelle, Koppelerwaard en Bentinckswellen). Het is een weidevogelgebied van nationale betekenis. De Kwartelkoning komt buiten het natuurmonument niet meer als broedvogel in het IJsseldal voor.

Ook voor doortrekkende vogelsoorten en wintergasten zijn de "IJsseluiterwaarden" belangrijk. Vooral wanneer de uiterwaarden overstroomd zijn, nemen de aantallen watervogels (zwanen, ganzen, duik- en grondeleenden en steltlopers) sterk toe.

Het IJsseldal, waarvan het aangewezen gebied een onderdeel vormt, is een belangrijk gebied voor Kleine en Wilde zwaan, Rietgans, Kolgans, Tafel-eend en Meerkoet. Andere soorten die in grote aantallen voorkomen, zijn Wilde eend, Kuifeend, Smient, Grote zaagbek, Nonnetje, Kievit en Grutto. De Visarend wordt elk jaar waargenomen als doortrekker.

2.3. Natuurschoon

Het langgerekte IJsseluiterwaardengebied is, met haar wisselende breedte, om haar natuurschoon van betekenis. Het landschap wordt gekenmerkt door een kleinschalige afwisseling van landschapselementen, zoals kolken, hanken of strangen, rivierduinen, bosschages, verspreide bomen en heggen, moerasstroken en rietzomen, zandoevers en stroomrichels met daartussen graslanden en plaatselijk zandwinplassen. Hier en daar staan oude steenfabrieken.

Het uiterwaardenlandschap wordt lokaal versterkt door aan de dijk gelegen oude bebouwing, soms op grotere afstand door een dorps- of stadsfront over de rivier en beeldbepalende bossen van achterdijkse landgoederen en het Veluwemassief. In de uiterwaard zelf is slechts weinig bebouwing aanwezig.

Het besloten karakter van het gebied in het zuidelijke deel verdwijnt geleidelijk stroomafwaarts. Het natuurmonument wordt opvallend ruimer van karakter ten noordwesten van Zwolle, waar de rivier traag door de delta stroomt in de richting van het IJsselmeer.

Overstromingen zorgen voor een extra afwisseling. Vooral gedurende het winterhalfjaar zijn grote delen van de uiterwaarden geïnundeerd waarbij overstromingsduur en -frequentie sterk kunnen variëren.

3. LIGGING EN BEGRENZING

Het natuurmonument bestaat uit een aantal verspreid liggende gebieden aan weerszijden van de IJssel. De totale oppervlakte is ongeveer 625 hectare.

Ten oosten en noorden van de IJssel betreft het de gebieden Hengforder waarden (delen van de Rander, Hengforder en Olster waarden (het kleine militaire oefenterrein Olst-Welsum is buiten de begrenzing van het staatsnatuurmonument gelaten)), Fortmond (delen van de Roetwaard, Duursche waarden en Buitenwaarden bij Wijhe), Oldeneel (delen van de Buitenwaarden bij Oldeneel), Windesheim (delen van de Waarden bij Windesheim) en Zalk-Wilsum (de Koppelerwaard en delen van de Scherenwelle).

Ten westen en ten zuiden van de IJssel betreft het de gebieden Welsumer waarden (de Buitenwaarden bij Welsumerveld, de Katerstede en Welsumer waarden) en opnieuw Zalk-Wilsum (de Bentinckswellen en terreinen bij het Zalkerbos).

Het merendeel van de gebieden is gelegen in de uiterwaarden tussen de teen van de winterdijk (bandijk) en de zomerkade. Uitzondering hierop vormt het gebied bij Windesheim. Hier zijn tevens binnendijkse gronden meegenomen, aangezien er nauwe ecologische relaties bestaan tussen de aan weerszijden van de dijk gelegen gebieden.

De grenzen van de deelgebieden vallen vrijwel geheel samen met duidelijk herkenbare topografische grenzen. De exacte ligging en begrenzing van de deelgebieden is weergegeven op de kaart SN 107, welke bestaat uit vier kaartbladen.

4. ANDERE VAN KRACHT ZIJNDE INSTRUMENTEN

In het Natuurbeleidsplan (1990) worden de "IJsseluiterwaarden" aangeduid als "Riviereengebied" als onderdeel van de ecologische hoofdstructuur van Nederland. Hiermee wordt een samenhangend netwerk bedoeld waarin gebieden met in (inter)nationaal opzicht belangrijke, duurzaam te behouden ecosystemen en gebieden met goede mogelijkheden voor natuurontwikkeling voorkomen. In het Structuurschema Groene Ruimte (Kabinetstandpunt, 1993) is deze ecologische hoofdstructuur eveneens aangegeven.

In het in 1986 door de provincie vastgestelde streekplan IJsselvallei wordt vrijwel het gehele betrokken gebied bestemd als "landelijk gebied III en IV" waarin de ontwikkeling van natuur en landschap prioriteit geniet en bevordert dient te worden.

In de (ontwerp-)bestemmingsplannen van de verschillende gemeentes heeft vrijwel het gehele natuurmonument de bestemming "natuurgebied" of "agrarisch gebied met landschappelijke en/of natuurwetenschappelijke waarde". Deze bestemmingen worden met uitzondering van de binnendijkse gedeelten altijd gecombineerd met de bestemming "waterstaatsdoeleinden". Een klein gedeelte van de Koppelerwaard (Zalk-Wilsum) heeft de bestemming "agrarisch gebied" gecombineerd met de bestemming "waterstaatsdoeleinden".

5. HUIDIG GEBRUIK EN BEHEER

Het natuurmonument bestaat uit grasland, akker, wilgenbos, moeras en water (zandwinputten en kolken) en wordt beheerd door het Staatsbosbeheer. Het beheer richt zich op de instandhouding en ontwikkeling van de voor het gebied kenmerkende milieu-omstandigheden, landschappelijke verschijningsvormen en diversiteit aan levensgemeenschappen. Het beheer voorziet in handhaving van de kenmerkende abiotische omstandigheden, namelijk de geomorfologische structuur, de opbouw van het bodemprofiel, de waterhuishouding, de periodieke inundaties en van de huidige perceelsvormen.

De kleinschalige afwisseling van landschapselementen, zoals kolken, strangen, rivierduinen, bosschages, verspreide bomen en heggen, moerastroken en rietzomen, zandoevers en stroomrichels met daartussen voedsel-armere en -rijkere percelen vormt de basis voor de ontwikkeling en instandhouding van de diversiteit aan levensgemeenschappen. Daar waar recent dergelijke elementen zijn aangetast of verdwenen, vindt restauratie en/of aanleg plaats.

Een deel van de graslanden is verpacht. Het agrarisch gebruik van deze gronden is gebonden aan de bepalingen "geen gebruik van bestrijdingsmiddelen, niet scheuren en niet rollen of slepen in de broedperiode". De overige graslanden hebben een natuurbeheersdoelstelling. Het beheer van de lager gelegen en vaak voedselrijkere graslanden richt zich op de weidevogels. Bij maatregelen als maaien en beweiden wordt dan ook rekening gehouden met deze vogels. Het beheer van de hoger gelegen, matig voedselrijke graslanden richt zich op de stroomdalflora. Door maaien of extensieve beweiding en het nalaten van bemesting wordt een geleidelijke vermindering van de voedselrijkdom nagestreefd.

Het beheer van de akkers richt zich op de akkeronkruidenflora. Op de akkers worden granen verbouwd, bestrijdingsmiddelen worden niet toegepast.

In de wilgenbossen en moerassen vindt een zeer extensief beheer plaats op basis van de eisen van de rivierbeheerders; de natuurlijke ontwikkeling staat voorop.

De waterhuishouding van de uiterwaarden wordt in het groeiseizoen geregeld met behulp van op uitstroomduikers aangesloten sloten. In verschillende deelgebieden zijn gemaaltjes of stuwtjes aanwezig. De uiterwaarden maken deel uit van het winterbed van de IJssel. Het beheer van de IJssel berust bij Rijkswaterstaat. Het rivierbeheer richt zich op een optimale afvoer van water, sediment en ijs, het waarborgen van de bevaarbaarheid, het tegengaan van winterdijkdoorbraken en de zorg voor een voldoende waterkwaliteit. Daartoe zijn in het natuurmonument verschillende voorzieningen getroffen zoals oeverbescherming en aanleg van kribben (ten behoeve van fixatie van de rivierloop) en winterdijkverzwaringen. In het beheer van het gebied moet rekening worden gehouden met de zogenaamde stroombanen die bij de afvoer van het water via het winterbed een belangrijke rol spelen. Opslag van bomen, struiken en rasters kunnen onder bepaalde omstandigheden de waterafvoer belemmeren.

In een deel van de "IJsseluiterwaarden" wordt gejaagd. Het betreft sportjacht op waterwild en klein wild. Op het traject Wijhe-Kampen wordt vrij intensief op waterwild gejaagd. Deze jacht zorgt voor een grote rustverstoring van aan bovengenoemd traject grenzende deelgebieden.

In enkele deelgebieden wordt in beperkte mate beroepsmatig gevist. Deze beroepsvisserij leidt in de huidige vorm en intensiteit niet tot aantasting van de natuurwaarden. In verschillende deelgebieden zijn stukken water verhuurd aan hengelsportverenigingen.

In enkele deelgebieden wordt met toestemming van de eigenaar/beheerder gezwommen en gesurfd. In een aantal deelgebieden die grenzen aan recreatiecentra of bewoningskernen wordt zonder toestemming gerecreëerd.

Door een aantal deelgebieden lopen wegen en paden die voor een deel alleen voor recreatief gebruik zijn opengesteld. Hetzelfde geldt voor enkele dijktrajekten door en langs deelgebieden. In de Duursche waarden zijn ten behoeve van de natuurgerichte recreatie een uitzichtoren en een observatiehut aangelegd. Door de geringe mate van ontsluiting van de uiterwaarden heerst er een grote mate van rust.

Een deel van de Buitenwaarden onder Welsum en de aan de overzijde gelegen Hengforder waarden vervullen de functie van militair oefenterrein. Hier worden amfibische operaties uitgevoerd, al dan niet ondersteund door laagvliegende helicopters. De beide flanken van de landingsplaats aan de Hengforder waarden, bestaande uit de oeverstroken met de daarachtergelegen natte terreingedeelten, zijn buiten de begrenzing van het aangewezen gebied gelaten.

6. GEWENST BEHEER

6.1. Gewenst terreinbeheer

Het door Staatsbosbeheer gevoerde beheer van graslanden, akkers, bossen en moerassen, gebaseerd op het vigerende beheersplan, behoeft geen wijzigingen. In de verpachte graslanden, die geen onderdeel uitmaken van het relatienotagebied, kan het bestaande agrarische gebruik voortgezet worden. Verdere intensivering dient achterwege te blijven.

6.2. Gewenst beheer ten aanzien van recreatief medegebruik

Het is wenselijk een nadere zonering in het recreatief medegebruik te bewerkstelligen. Behoud en versterking van de natuurwetenschappelijke waarden en het natuurschoon dienen hierbij uitgangspunt te zijn. Enerzijds zal hierbij bezien worden hoe, met inachtneming van voornoemd uitgangspunt, het recreatief medegebruik kan worden gehandhaafd dan wel vergroot. Anderzijds is in knelpuntsituaties verplaatsing dan wel sanering van voor het natuurmonument schadelijke vormen van recreatie gewenst. Een en ander zoals aangegeven in het in 1991 vastgestelde beheersplan van Staatsbosbeheer. Schadelijke vormen van recreatie zijn niet in overeenstemming met

het streven de natuurwaarden en het natuurschoon van het natuurmonument te behouden of te herstellen. In het natuurmonument dienen dan ook in principe geen nieuwe schadelijke vormen van recreatie te worden toegelaten.

6.3. Gewenst beheer ten aanzien van de jacht

Het is gewenst dat de jacht wordt uitgeoefend conform het rijksbeleid ten aanzien van jacht in natuurgebieden. Uitgangspunt van dat beleid is dat jacht in natuurgebieden uitzondering en geen regel is. Dit houdt in dat de algemene beleidslijn voor de jacht in natuurgebieden is, dat hierin geen jacht plaatsvindt op trekkende wildsoorten, en dat jacht op standwildsoorten in beginsel slechts plaatsvindt indien navolgende belangen binnen en buiten het natuurgebied daartoe nopen:

- het voorkomen van belangrijke schade aan vee, gewassen, bossen en bedrijfsmatige visserij;
- de bescherming van natuurwaarden;
- de bescherming van volksgezondheid en openbare veiligheid;
- de bescherming van waterkeringen;
- de veiligheid van het luchtverkeer.

Voor bejaging van standwild in natuurgebieden is ruimte voor zover de bescherming van vermelde belangen daartoe noopt. Uitgangspunt dient steeds te zijn dat de functie van het terrein door de bejaging niet wezenlijk wordt aangetast.

De keuze en de inzet van jachtmiddelen dient in geval van jacht in het natuurgebied zodanig te zijn dat aantasting van natuurwaarden zoveel mogelijk wordt beperkt. In die gevallen dat schade wordt veroorzaakt door wild waarvan het leefgebied deels binnen en deels buiten het natuurgebied is gelegen, zal wederzijdse afstemming noodzakelijk zijn tussen beheerder of jachthouder van het natuurgebied en de jachthouder of wildbeheereenheid van de omringende gronden. In een wildbeheerplan kunnen afspraken hierover worden vastgelegd.

6.4. Gewenst overig beheer

Grote delen van de uiterwaarden van de IJssel zijn, zoals reeds aangegeven, natuurwetenschappelijk waardevol. Door het gevoerde beheer en de slechte waterkwaliteit staan deze waarden echter onder grote druk. Levensgemeenschappen van relatief dynamische, schone milieu's zijn reeds verdwenen en karakteristieke, abiotische processen zoals natuurlijke sedimentatie en erosie komen nog maar op enkele plaatsen voor. Het is de intentie van zowel de terrein- als de rivierbeheerder om in het kader van het Natuurbeleidsplan ontwikkelingen te stimuleren die gericht zijn op herstel van deze levensgemeenschappen en abiotische processen. Uitgangspunt vormt daarbij het benutten van de mogelijkheden die het riviersysteem biedt. Uitgekiende winterbedverlagingen en/of -verruiming en oeveraanpassingen passen binnen dit stramien. Deze natuurtechnische maatregelen dienen gevolgd te worden door een beheer dat op termijn zal leiden tot meer oorspronkelijk rivierbegeleidende levensgemeenschappen.

In de Duursche Waarden is in 1989/1990 een dergelijk natuurontwikkelingsproject uitgevoerd overeenkomstig het Natuurbeleidsplan. Een vervolg hierop is in voorbereiding.

Of in voorkomende gevallen tot een natuurontwikkelingsbeheer zal worden overgegaan, zal afhangen van de natuurlijke waarden en de rivierkundige situatie binnen een gebied. In uiterwaarden met relatief zeldzame levensgemeenschappen gebonden aan hogere terreingedeelten, relatief geringe voedselrijkdom of kwel is een sterk terughoudend beleid gewenst. In uiterwaarden met meer algemene levensgemeenschappen gebonden aan laaggelegen terreinen met een voedselrijk karakter kan een ontwikkelingsbeheer als uitgangspunt worden genomen. Voorkeur krijgen daarbij de uiterwaarden met, rivierkundig gezien, relatief veel ongewenste situaties. Binnen de betrokken gebieden is er ruimte om het riviersysteem intact te houden en natuurlijke processen op gang te brengen, een en ander in samenspraak met terrein- en rivierbeheerder.

7. RECHTSGEVOLGEN VAN DE AANWIJZING

Volgens artikel 21, derde lid van de Natuurbeschermingswet is het beheer van een staatsnatuurmonument gericht op het behoud of het herstel van het natuurschoon of van de natuurwetenschappelijke betekenis. Voor het uitvoeren van schadelijke handelingen in een staatsnatuurmonument is een vergunning dan wel ontheffing van de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij vereist.

De Natuurbeschermingswet kent geen kant en klaar stelsel van concrete verboden en verplichtingen. Handelingen in een natuurmonument zullen steeds beoordeeld moeten worden op hun schadelijkheid voor het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied. Voor het verrichten van handelingen die als schadelijk kunnen worden aangemerkt is een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet nodig.

Ingevolge artikel 16 van de Natuurbeschermingswet is het verboden een staatsnatuurmonument te verontreinigen, daarin planten, bloemen of takken uit te steken, te plukken of af te snijden of te vervoeren, dieren te verontrusten, te vangen of te doden of zulks te pogen of in het algemeen daarin schade aan de natuur toe te brengen. Dit artikel is met name gericht op incidentele bezoekers van het natuurmonument zoals recreanten en geldt niet voor de eigenaar, de gebruiker en hun huisgenoten. Voorzover men handelingen verricht die het gevolg zijn van de uitvoering van een overeenkomst welke men (met de eigenaar of gebruiker) is aangegaan vóór de aanwijzing als staatsnatuurmonument geldt het verbod ex artikel 16 van de Natuurbeschermingswet, met inachtneming van de uit de overige artikelen voortvloeiende verplichtingen, niet.

De Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij kan van dit verbod ontheffing verlenen (artikel 16, tweede lid). Met behulp van artikel 16 is het mogelijk in het natuurmonument handelingen die verstoring of schade kunnen veroorzaken, zoals surfen of crossen met motorvoertuigen of fietsen, tegen te gaan.

De directeur van de regio Oost van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Postbus, 8000 GB Zwolle, telefoon 038-271999) zal in een concreet geval uitsluitend kunnen geven over de vraag of het al dan niet noodzakelijk is vergunning (of ontheffing) aan te vragen.

Volgens artikel 17 van de Natuurbeschermingswet is het verboden zonder daartoe gerechtigd te zijn, zich te bevinden in of op een water dat deel uitmaakt van een staatsnatuurmonument, indien op duidelijk zichtbare wijze is kenbaar gemaakt dat de toegang tot dit water verboden is. Dit artikel komt overeen met artikel 461 van het Wetboek van Strafrecht.

Ingevolge dit artikel is het mogelijk dat (delen van) wateren, al dan niet voor bepaalde delen van het jaar, worden afgesloten ten behoeve van het behoud of herstel van de natuurwaarden. De titel voor "gerechtigd zijn" is gelegen in een privaatrechtelijke betredingsvergunning, gekoppeld aan een publiekrechtelijke vergunning of ontheffing op basis van de Natuurbeschermingswet, voor een bepaalde activiteit in een onder de werking van artikel 17 gebracht gebied.

8. INLICHTINGEN

Vergunningen en ontheffingen dienen schriftelijk te worden aangevraagd bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Natuurbeheer, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Bij de behandeling van aanvragen om vergunning of ontheffing dient in de regel rekening te worden gehouden met een behandelingstermijn van circa drie maanden.

Vragen over vergunningen en/of ontheffingen en verzoeken om nadere informatie, kunnen worden gericht aan de regionale directie Oost van het ministerie van LNV (Postbus, 8000 GB Zwolle, telefoon 038-271999).

BIJLAGE BIJ DE TOELICHTING BEHORENDE BIJ DE AANWIJZING
ALS STAATSNATUURMONUMENT VAN "IJSSELUITERWAARDEN"

In deze bijlage wordt per deelgebied een meer gedetailleerde beschrijving van het staatsnatuurmonument gegeven.

HENGFORDER WAARDEN

De Hengforder waarden liggen ten zuiden van Olst in de Rander, Hengforder en Olster waarden ten oosten van de IJssel. De waarden zijn ongeveer 150 ha groot, waarvan ca 133 ha als staatsnatuurmonument wordt aangewezen.

Het noordelijke en zuidelijke deel bestaan uit vrij hoog gelegen zandige oeverwallen en initiële rivierduinen. Het lagergelegen centrale deel bestaat uit deels vergraven kleigronden. Het gehele gebied wordt doorsneden door oude strangen (hanken). Het natuurmonument bestaat hier uit grasland, open water, bosjes en moerasvegetaties, de laatste met name in het centrale deel. In het zuidelijke deel liggen de restanten van een steenfabriek.

In natuurwetenschappelijk opzicht is het een zeer waardevol gebied. De graslandvegetaties zijn rijk aan fluviaatiele soorten zoals Aardaker, Veldsalie, Kruiskruiden, Karwijvarkenskervel, Geoorde zuring, Zachte haver, Moeslook, Handjesgras, Grote wilde tijm, Kattedoorn, Kleine bevernel, Tripmadam en Blauwe en Walstrobremraap. Andere noemenswaardige soorten zijn Gewone vogelmelk, Groot warkruid, Weidegeelster, Engelse alant en Slijkgroen.

In de moerasvegetaties broeden ondermeer de Visdief en de steeds zeldzamer wordende Zwarte stern. Vanaf 1983 hebben Blauwe reiger en Aalscholver zich als broedvogel in het gebied gevestigd. In 1988 hebben er 70 paar Aalscholvers gebroed. De graslanden maken deel uit van een weidevogelgebied van nationale betekenis. In dit gebied broeden grote aantallen Grutto's en Tureluurs terwijl de Kwartelkoning met enkele paren tot broeden komt. In het winterhalfjaar wordt het natuurmonument bezocht door grote aantallen grondeleenden, ganzen, Kleine en Wilde zwaan. Grutto, Kievit en veel andere steltlopers trekken in de herfst en het voorjaar in grote aantallen door. De Visarend wordt elk jaar als doortrekker gezien. De restanten van de ovens op het steenfabrieksterrein worden door verschillende soorten vleermuizen als overwinteringsplaats gebruikt.

WELSUMER WAARDEN

De Welsumer waarden liggen ten zuidwesten van Olst in de Buitenwaarden bij Welsumerveld, bij de Katerstede en in de Welsumerwaarden ten westen van de IJssel. Het gebied is ongeveer 80 ha groot en wordt met uitzondering van de dijktaluds geheel als staatsnatuurmonument aangewezen.

Het meest noordelijke deel bestaat uit een voormalige zandwinplas. Het centrale deel omvat eveneens een voormalige zandwinplas en bestaat verder uit kleigronden waarin kleiwinning heeft plaatsgevonden. De wat hoger gelegen stroken bestaan uit zandige klei. Hetzelfde geldt voor het zuidelijke deel. Door het zuidelijke en centrale deel loopt een oude, deels dichtgeslibde strang. Het noordelijke deel omvat naast een smalle oeverstrook uitsluitend open water. Het centrale deel is daarentegen meer gevarieerd en omvat open water, moerasvegetaties en verspreide bosjes, waardoor dit deel een wat besloten karakter heeft. Het zuidelijke deel tenslotte bestaat voornamelijk uit grasland.

De flora van het gebied bestaat ten dele uit minder algemene en soms zeldzame soorten zoals Grote en Kleine klis en Cichorei (in ruigten), Slijkgroen (oevers), Zwanebloem, Witte waterlelie, Gele plomp en Watergentiaan (open water). Andere noemenswaardige soorten zijn Groot warkruid, Gewone vogelmelk, Wilde kruisdistel en Engelse alant.

In de Welsumerwaarden komen ondermeer Bergeend, Steenuil, Grutto, Tureluur en Kwartelkoning tot broeden. De Kokmeeuw heeft er een slaappleats. Gedurende de winter wordt het gebied bezocht door grote aantallen ganzen, zwanen en grondeleenden. Andere wintergasten zijn Dodaars, Kuifduiker en Geoorde fuut.

FORTMOND

Fortmond bestaat uit twee grote gebieden, te weten de Duursche waarden en de Buitenwaarden te Wijhe. In totaal is Fortmond circa 213 ha groot. In Fortmond wordt ca 175 ha als staatsnatuurmonument aangewezen.

Duursche waarden

Het gebied Duursche waarden ligt tussen Olst en Wijhe in de Roetwaard en Duursche waarden ten oosten van de IJssel. Het gebied is ongeveer 123 ha groot, waarvan ca 100 ha als staatsnatuurmonument wordt aangewezen.

Het zuidelijke deel, gelegen in de Roetwaard, omvat een voormalige zandwinplas, die door een strekdam in tweeën wordt gedeeld. Het noordelijke deel bestaat uit een hoog gelegen uit zandige klei opgebouwde stroomrug en een lager gelegen kleilig gebied. In het laatste gebied is in het verleden vrij veel klei afgeticheld. Het zuidelijke deel bestaat uit grasland en open water. Het noordelijke deel is relatief bosrijk (voornamelijk wilgenvloed). Dit deel bestaat verder uit moeras, grasland, twee akkers en de restanten van een steenfabriek.

Het gebied is in natuurwetenschappelijk opzicht zeer waardevol. Botanisch het meest waardevol zijn de vegetaties met Veldsalie, Karwijvarkenskerf, Groot warkruid, Bleke en Walstrobremraap, veel Wilde kruisdistel, Cichorei en Rapunzelklokje, een akkeronkruidenvegetatie met onder andere Groot spiegelklokje, Handjesereprijs en Rode ogentroost en de begroeiingen op slikrandjes met onder meer Naaldwaterbies, Slijkgroen en incidenteel Bruin cypergras. Bij de steenfabriek groeit Rechte beukvaren.

Ook in faunistisch opzicht is het gebied interessant. Van de zoogdieren is de Steenmarter het vermelden waard, bij de vissen de Rivierdonderpad. De herpetofauna is bijzonder rijk. Zo komen hier onder meer de Levendbarende hagedis, Knoflookpad, Rugstreepad en Kleine watersalamander voor.

Ornithologisch gezien is het een waardevol gebied. Er broeden verschillende karakteristieke en bedreigde moeras- en rietvogels, onder andere Visdief, Zwarte stern, Aalscholver, Blauwe reiger en incidenteel de Kwak. Als weidevogelgebied kan het gebied van nationale betekenis worden beschouwd op grond van de soortenrijkdom en hoge aantallen kritische soorten, zoals Kwartelkoning, Slobbeend, Zomertaling, Watersnip, Grutto, Tureluur en Gele kwikstaart. In de winter komen hier in toenemende mate ganzen voor, maar ook Zeearend, Aalscholver, Wintertaling, Pijlstaart, Kleine en Wilde zwaan, Dodaars en veel Kievitten.

Buitenwaarden te Wijhe

Het gebied Buitenwaarden ligt ten noorden van Wijhe in de gelijknamige uiterwaarden ten oosten van de IJssel. Het gebied is ongeveer 66 ha groot, waarvan ca 51 ha als staatsnatuurmonument wordt aangewezen. Ten zuiden van de eigenlijke Buitenwaarden ligt nog een ca 24 ha groot gebied dat recent is verworven. Dit gebied wordt in zijn geheel als staatsnatuurmonument aangewezen.

Het noordelijke deel van de Buitenwaarden bestaat uit vrij hooggelegen zandige stroomruggen. Het centrale deel bestaat uit een laaggelegen kleiig gebied waarvan een deel is uitgegraven ten behoeve van zand- en kleiwinning. Het zuidelijke deel bestaat uit een zandwinplas omgeven door grasland. Het centrale deel is opgebouwd uit open water, moerasvegetaties en verspreide bosjes terwijl het noordelijk deel uit grasland bestaat waarin eertijds een akker lag.

In de bloemrijke graslanden en ruigten zijn verschillende fluviatiele soorten aangetroffen zoals Wilde kruisdistel, Kleine pimpernel, Gewone agrimonie en Wilde reseda. In de waterpartijen komt Watergentiaan massaal voor.

Het gebied is bijzonder rijk aan vogels. Als broedvogel komen ondermeer Waterral, Kwartelkoning, Porseleinhoen, Tureluur, Watersnip, Tafel-, Slob- en Bergeend en sinds 1987 ook de Aalscholver voor. In het winterhalfjaar wordt het gebied bezocht door grote aantallen Wilde en Kleine zwanen, Rietganzen, Tafeleenden, Smienten, Nonnetjes, Aalscholvers en Meerkoeten. In het voorjaar trekken Grutto's in grote aantallen door.

OLDENEEL

Het gebied Oldeneel ligt ten zuiden van Zwolle. Het circa 18 ha grote gebied ligt gedeeltelijk buitendijks en gedeeltelijk binnendijks. Het buitendijks gelegen gebied, zijnde circa 12 ha, wordt aangewezen als

staatsnatuurmonument.

Het buitendijkse deel is een laaggelegen uiterwaard, welke vrijwel geheel bestaat uit zeer natte graslanden en enkele kolkjes met een rijke moeraszone. De moerasgebieden bestaan uit Liesgras, Scherpe zegge, Riet- en Kalmoesvegetaties. De vochtige graslanden zijn vrij soortenarm, Rietgras is er dominant.

Het gebied is van groot belang voor de avifauna. Waterral, Porseleinhoen, Tureluur, Watersnip, Kuifeend, Slobeend en sinds kort Kempphaan en Zwarte stern komen er als broedvogel voor. Buiten de broedtijd is het gebied van belang als fourageergebied voor tal van steltlopers, diverse soorten eenden en zwanen. Regelmatig worden hier honderden Kleine zwanen aangetroffen.

WINDESHEIM

Het gebied Windesheim ligt ten westen van de gelijknamige plaats in de Waarden ten oosten van de IJssel. Het circa 110 ha grote gebied ligt deels binnendijks (ca 50 ha) en deels buitendijks (ca 60 ha). Van het gebied wordt ca 99 ha als staatsnatuurmonument aangewezen.

Het binnendijks gelegen gebied bestaat voornamelijk uit tichelgaten in verschillende successiestadia. Het betreft enkele grote, open ondiepe waterpartijen en kleinschalige tichelgaten. De oevers en kleidammen zijn met riet- en ruigtevegetaties begroeid, de oudere met wilgenopslag. De vegetatie bestaat uit moeras- en waterbegroeiingen met o.a. Dotterbloem, Zwanebloem en Watergentiaan, verspreid staande wilgen- en meidoornstruwelen en een klein bosje waarin o.a. Welriekende nachtorchis groeit. Opvallend detail is het voorkomen van vele zaailingen van de Zwarte populier die hier als knotboom voorkomt. Het binnendijkse gebied is van groot belang als broedgebied voor o.a. Woudaapje, Roerdomp, Bruine kiekendief, Waterral, Klein waterhoen, Baardmannetje, Buidelmees, Kuif- en Tafeleend, Oeverzwaluw, Nachtegaal en Grote karekiet. Buiten de broedtijd is het gebied vooral belangrijk voor zwem- en duikeenden, Grote zaagbekken en Nonnetjes. In de trekperiode wordt het gebied door één of meerdere Visarenden bezocht.

Het buitendijks gelegen gebied is een laaggelegen gebied, voornamelijk bestaande uit kleigronden, een oude strang en enkele vergraven delen, waaronder een tweetal ontzandingen. De uiterwaarden bestaan verder vooral uit voedselrijke graslanden, vochtige en droge ruigten (vooral bij de voormalige steenfabriek), open water, bosschages en verspreide bomen. Op een tweetal voormalige bosperceeltjes zal herinplant met Zwarte populier plaatsvinden. In het gebied komen verschillende minder algemene, soms zeldzame plantensoorten voor. In bloemrijke ruigten zijn onder andere Wilde kaardebol en Bloedooiervaarsbek aangetroffen en op slikrandjes Slijkgroen en Naaldwaterbies.

Het gebied is ornithologisch van groot belang. Kleine plevier, Oeverzwaluw, Bergeend en Visdief komen als broedvogel voor. In de trektijd, met name bij enige inundatie, wordt het gebied door grote aantallen

Grutto's, Kemphanen en Wulpen bezocht. 's Winters is het gebied erg belangrijk voor ganzen, zwanen, duikeenden en Grote zaagbekken. Ganzen en zwanen (soms tienduizenden) gebruiken het gebied tevens als slaappleaats. Ook voor amfibieën is het gebied van groot belang. Behalve Groene en Bruine kikker komen hier ook Rugstreepad en Kleine watersalamander voor.

ZALK-WILSUM

Zalk-Wilsum bestaat uit drie grote gebieden, te weten de Bentinckswellen, Koppelerwaard en Scherenwelle. In totaal is Zalk-Wilsum circa 140 ha groot waarvan circa 120 ha als staatsnatuurmonument wordt aangewezen.

Bentinckswellen

Het gebied Bentinckswellen ligt bij Zalk in de eigenlijke Bentinckswellen en bij het Zalkerbosch ten westen respectievelijk ten zuiden van de IJssel. Het circa 35 ha grote gebied wordt in zijn geheel aangewezen als staatsnatuurmonument.

De eigenlijke Bentinckswellen liggen vrij laag en bestaan uit grotendeels uitgegraven kleibodems. Het gebied is elke winter vrij langdurig geïnundeerd. Het terrein bestaat uit grasland met waterpartijen, omgeven door riet- en moeraszomen en is rijk aan knotbomen (o.a. Zwarte populier). De waterpartijen zijn begroeid met Witte waterlelie en Gele plomp, de moeraszomen bestaan ondermeer uit veel Scherpe zegge en Blaaszegge. In de graslanden broeden Grutto en Tureluur in grote aantallen, in de moeraszomen ondermeer Fuut en Kuifeend. Bij inundatie worden grote aantallen steltlopers, duik- en grondeleenden aangetroffen.

De terreinen bij het Zalkerbosch bestaan uit smalle, zandige stroomruggen en -richels. Het gebied is botanisch waardevol doordat in het grasland veel fluviaatiele soorten voorkomen. Hetzelfde geldt voor de zandstrandjes langs de IJssel.

Koppelerwaard

De Koppelerwaard ligt ten zuiden van Wilsum in de uiterwaarden ten noorden van de IJssel. Het gebied is circa 30 ha groot en wordt in zijn geheel als staatsnatuurmonument aangewezen.

De Koppelerwaard is een relatief hooggelegen gebied (tot 2.4 m +NAP) met enkele lage, vlakke delen en wordt met uitzondering van de hoogste delen elke winter geïnundeerd. De hoge delen maken deel uit van een grote, zandige stroomrug, oorspronkelijk met rivierduinen, terwijl de laagste delen uit zandige tot zware klei bestaan. Lokaal is er kleiwinning uitgevoerd en zand afgegraven.

Het gebied bestaat uit grasland, een kleine (recent aangelegde) akker en

Directie Natuur- en
Landschapsbescherming

DE MINISTER VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Overwegende, dat het gebied bekend onder de naam "De Oude Waal I" in de gemeenten Nijmegen en Ubbergen, gevormd door de hierna kadastraal omschreven percelen, van algemeen belang is uit een oogpunt van natuurschoon en om zijn natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien een natuurmonument is in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

dat het gebied bestaat uit een complex van moeras, vochtig loofbos, hagen, kaden, dijken, open water en grasland;

dat het gebied wordt gekenmerkt door een grote verscheidenheid in reliëf en, mede in samenhang met de regelmatig optredende inundatie met rivierwater, een grote variatie in grondwaterstand;

dat zich ten gevolge van deze verscheidenheid in milieuomstandigheden diverse levensgemeenschappen hebben ontwikkeld;

dat in het natuurmonument minder algemene tot zeldzame plantengemeenschappen met daarbij behorende minder algemene tot zeldzame hogere plantesoorten voorkomen;

dat het natuurmonument van grote betekenis is als broedgebied van vele soorten moeras- en watervogels waaronder verschillende zeldzame soorten;

dat het natuurmonument een in internationaal opzicht belangrijk rust- en fourageergebied is voor doortrekkende en overwinterende watervogels;

dat het natuurmonument door zijn weidsheid en zijn afwisseling van belang is uit een oogpunt van natuurschoon;

dat het natuurmonument onderdeel uitmaakt van de uiterwaard "De Oude Waal" en daarmee een samenhangend geheel vormt;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het natuurmonument, dat hieronder niet alleen moeten worden begrepen de hiervoor bedoelde biologische en visueel-esthetische waarden, maar ook de geomorfologische, bodemkundige en hydrologische gesteldheid en de voor de avifauna noodzakelijke rust;

Overwegende ten slotte, dat de bescherming van het natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is verzekerd;

Gelet op artikel 7, in samenhang met artikel 9, van de Natuurbeschermingswet;

Gezien de beschikking van 17 maart 1982, nr NLB/GS/GA-49610, houdende het besluit dat de aanwijzing in overweging is ten aanzien van "De Oude Waal";

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Gelderland ingezonden beschouwingen, alsmede de te zelfder zake door de Natuurbeschermingsraad en de Rijksplanologische Commissie uitgebrachte adviezen;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer;

B E S L U I T :

- I. Aangewezen wordt als beschermd natuurmonument "De Oude Waal I", voor zover gevormd door de percelen, kadastraal bekend gemeente Nijmegen, sectie A, nrs. 2, 6, 7, 153 (ged.), 162, 257, 258 (ged.), 303 (ged.), en gemeente Ooij, sectie A, nrs 80, 81, 97, 173, 174, 175, 176, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 263, 321, 322, 508 (ged.), 509, 571, 624, 625, 626, 627, 628 (ged.), 629, 630, 631, 633, 677, 678, 679, 686 (ged.), 812 (ged.), 850 (ged.), 861 (ged.), 864, 866, 874, 875, 911 (ged.), 916 (ged.), 919 (ged.), 942, 943, 944, 945, 946, 947, een en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN51.
- II Bij deze beschikking gaat een toelichting, die in samenhang met de beschikking moet worden gelezen.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Nederlandse Staatscourant.

De Minister van Landbouw en Visserij,

w.g.

G.J.M. Braks

TOELICHTING

Ligging en oppervlakte

Het natuurmonument "De Oude Waal I" is gelegen in de uiterwaarden van de rivier de Waal in de gemeenten Nijmegen en Ubbergen. Het gebied wordt gevormd door een complex van grasland, moeras, strangen, hagen, kaden en dijken.

Het natuurmonument vormt, met het overige niet bebouwde deel van de uiterwaard, landschappelijk en geomorfologisch één samenhangend geheel, met als meest in het oog springend element de verlandende delen van de vroegere rivierloop langs de dijk.

De oppervlakte van het natuurmonument bedraagt ongeveer 82 ha.

Natuurwetenschappelijke betekenis

1. Algemeen

De regelmatig optredende inundatie van het natuurmonument met rivierwater en de daarmee samenhangende wisselingen in grondwaterstand leidde tot een grote hydrologische dynamiek in het natuurmonument.

De inundatie heeft tevens een afzetting van slib tot gevolg, waardoor een zwaar bodemsubstraat is ontstaan. De graslanden van het natuurmonument blijven door de hierdoor veroorzaakte vertraagde ontwatering langer vochtig. De verschillen in milieu hebben geleid tot een levensgemeenschap, die gekenmerkt wordt door een grote diversiteit.

Het gehele gebied is in de "Milieukartering en waardering van de uiterwaarden van IJssel, Rijn, Waal en Maas" aangeduid als 'paarse uiterwaard' (van zeer grote betekenis) met waarderingscijfer 18 (het hoogste is 20).

2. Flora en vegetatie

In vegetatiekundig opzicht is het natuurmonument met name van groot belang vanwege het voorkomen van rijk gezonde verlandingsvegetaties van eutroof (voedselrijk) water, die karakteristiek zijn voor het fluviatiele (aan de rivier gebonden) district. In het open water worden bijzondere plantesoorten aangetroffen waaronder Gewoon blaasjeskruid, Gewone watercranonkel, Glanzig fonteinkruid, Lidsteng, Watergentiaan en Waterviolier. De watervegetaties kunnen gerekend worden tot het Kikkerbeetverbond en het Sterrekroos-Waterviolier-verbond.

Plaatselijk komt langs het water een goed ontwikkelde rietgordel voor. In het natuurmonument ligt een zeggemoeras dat een aanzienlijke oppervlakte beslaat en waarin een aantal karakteristieke plantesoorten wordt aangetroffen: Blaaszegge, Moeraskruiskruid, Scherpe zegge, Stijve zegge en Tweerijige zegge.

In het natuurmonument zijn ook de meidoornhagen opvallende elementen. In deze hagen is een lianenbegroeiing van Bosrank, Heggerank en Hop tot ontwikkeling gekomen.

Van grote natuurwetenschappelijke betekenis zijn tevens de vegetaties van de dijkbermen. Hier groeien vele zeldzame plantesoorten die kenmerkend zijn voor het fluviatiele district, zoals Agrimonie, Bitterkruid, Heksenmelk, Kattedoorn, Marjolein, Ruige weegbree, Smalbladig kruiskruid en Wilde kaardebol.

3. Fauna

In samenhang met de hiervoor geschetste verscheidenheid van abiotisch milieu en vegetatie heeft zich in het natuurmonument een eveneens gevarieerde fauna ontwikkeld. Dit komt met name tot uiting in de aangetroffen vogels: het aantal broedvogelsoorten ligt ver boven het gemiddelde van het Nederlandse rivierenlandschap.

De broedvogelpopulatie is in het gebied buitengewoon rijk geschakeerd. Bijzonder belangrijk is de broedvogelpopulatie van moeras en water in het natuurmonument met soorten als: Dodaars, Fuut, Roerdomp, Woudaapje, Waterral, Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Tafeleend, Kuifeend, Zwarte Stern, Watersnip, Rietzanger, Kleine Karekiet, Grote Karekiet, Blauwborst, Rietgors en Porseleinhoen.

Ook de omliggende lage graslanden, gekenmerkt door een hoge waterstand, een regelmatige inundatie en een late maaidatum zijn van betekenis voor een groot aantal broedvogelsoorten waaronder: Kwartelkoning, Scholekster, Kievit, Tureluur, Grutto, Watersnip, Graspieper, Gele Kwikstaart, Witte kwikstaart en Paapje. Tevens bieden deze graslanden ook broedgelegenheid aan Slobeend, Wilde eend, Wintertaling en Zomertaling.

De in het broedgebied voorkomende meidoornhagen zijn bij uitstek het broedgebied van onder andere: Steenuil, Ransuil, Heggemus, Grasmus, Fitis, Tjitjaf, Putter, Roodborsttapuit en Grauwe Gors.

Het gehele gebied van de Oude Waal is voorts van belang als fourageer- en rustgebied voor tal van overwinterende en doortrekkende watervogels.

Met name de diversiteit aan soorten is hier opmerkelijk. De winterpopulatie van pleisterende fuutachtigen, eenden, ganzen en zwanen telt jaarlijks enige tienduizenden exemplaren. Genoemd kunnen onder andere worden :

Roodhalsfuut, Kuifduiker, Geoorde fuut, Aalscholver, Zomertaling, Krak-eend, Krooneend, Witoogend, Brilduiker, Eidereend, Grote zaagbek, Nonnetje, Grauwe gans, Kolgans, Dwerggans, Rietgans, Kleine rietgans en Wilde zwaan.

De belangrijkste doortrekkende soorten die korte tijd in het gebied pleisteren zijn steltlopers als Goudplevier, Bontbekplevier, Kleine plevier, Poelsnip, Bokje, Oeverloper, Witgatje, Bosruiter, Zwarte ruiter, Groenpootruiter, Kemphaan, Bonte strandloper en Wulp. Ook de Watersnip trekt in grote aantallen door (tot 250 exemplaren).

Wat betreft roofvogels en uilen worden als wintergast of doortrekker waargenomen : Sperwer, Slechtvalk, Torenavalk, Buizerd, Ruigpootbuizerd, Wespendif en Velduil.

Van de overige doortrekkers en overwinteraars kunnen genoemd worden : Kramsvogel, Koperwiek, Frater en IJsvogel.

De positie die de uiterwaard inneemt als fourageer- en rustgebied voor doortrekkende en overwinterende vogels, is voor de International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) aanleiding geweest het natuurmonument, als onderdeel van het rivierenstelsel van de Waal, op te nemen in de 'Wetland Conservation List'.

Onder meer de volgende zoogdieren zijn in het natuurmonument waargenomen: Egel, Bosspitsmuis, Watervleermuis, Dwergvleermuis en Rosse vleermuis, Aardmuis, Vos, Hermelijn, Wezel, Bunzing, Steenmarter en Otter. Voor een aantal van deze soorten dient het gebied alleen als fourageergebied. Voorts is het gebied van belang voor amfibieën als Groene Kikker, Rugstreeppad, Grote en Kleine Watersalamander.

Het natuurmonument is tevens van belang vanwege de aquatische macrofauna alsmede vanwege het voorkomen van enige minder algemene en zeldzame vissoorten.

Natuurschoon

De weidsheid enerzijds en de afwisseling van kleine elementen als knotwilgen, hagen, bosjes en plassen anderzijds verlenen het natuurmonument in visueel-landschappelijk opzicht een aantrekkelijk aanzien. Het natuurmonument is dientengevolge mede uit een oogpunt van natuurschoon van grote betekenis.

Begrenzing van het natuurmonument

De begrenzing van het natuurmonument wordt aan de oost- en zuidgrens gevormd door de Ooyse Bandijk; de grens is gelegen op het boventalud van de west-respectievelijk noordzijde van de dijk en wel 0.50 m vanuit de asfaltverharding. Bij de toegangsweg van de Vlietberg buigt de grens langs de oostzijde van deze weg af in noordelijke richting. Voor de sluis buigt de grens af in westelijke richting en volgt de bovenkant van het sloottalud. De grens zet zich voort langs de afrastering welke zich bevindt tussen het grasland en de laaggelegen gronden van 't Zeumke tot aan de westgrens van het perceel Nijmegen sectie A nr. 303. Aan de overzijde van 't Zeumke loopt de grens langs de afrastering tussen het grasland en 't Zeumke in n.o.-richting. De grens loopt vervolgens aan de bovenkant van het sloottalud langs het populierenbos tot aan de ontsluitingsweg naar de Vlietberg. De grens volgt de kadastrale grens, langs perceel Nijmegen, sectie A nr. 158 tot aan de kolk. Draait om deze kolk heen en volgt de noordgrens van perceel Ooy sectie A nr. 176 en gaat verder langs de westgrens van perceel Ooy sectie A nr. 322 tot aan het knotwilgenbosje. De grens gaat verder langs de afrastering tussen het grasland en het knotwilgenbosje en vervolgens langs het boventalud aan de noordkant van de sloot ten noorden van perceel Ooy, sectie A nr. 255 en volgt verder de afrastering tussen het grasland en de visvijver. (perceel Ooy sectie A nr. 874). De grens buigt af rond perceel Ooy sectie A nr. 874 tot aan de noordgrens van perceel Ooy sectie A nr. 944, langs het populierenbos, en volgt deze perceelsgrens tot aan perceel Ooy sectie A, nr. 679. Hier buigt de grens in noordelijke richting af en volgt de bovenkant van het sloottalud (westzijde) en loopt verder langs de bovenkant van de westelijke oever van het brede water gelegen tussen de akker en het rietland tot aan de Zwarte Weg. De grens volgt nu de bovenkant van het sloottalud van de Zwarte Weg (perceel Ooy sectie A, nr. 919) en buigt nog voor de Zwarte Weg terug langs de afrastering tussen de beplanting en de verharding van de Zwarte Weg (dus alleen de groenstrook langs de Zwarte Weg wordt in de aanwijzing betrokken). De grens gaat verder tussen het bos en het water ten westen van perceel Ooy sectie A nr. 866 en gaat verder langs de westelijke begrenzing van perceel Ooy sectie A nr. 864 alwaar de grens de overgang van bos en grasland volgt tot aan de zuidkant van perceel Ooy sectie A nr. 911. De grens gaat vervolgens in westelijke richting langs perceel Ooy sectie A nr. 911 en aangekomen op perceel Ooy sectie A, nr. 812 volgt de grens de onderzijde van het talud van de weg op perceel Ooy sectie A nr. 812 en buigt aan einde van de haag terug in oostelijke richting en loopt rond een huis met erf. De grens loopt verder langs de verharding van de weg op perceel Ooy sectie A nr. 911 tot aan de waterplas en gaat verder langs de bovenkant van het talud rond deze plas tot aan de weg. De grens loopt vervolgens in zuidelijke richting langs de verharding van deze weg tot aan de Ooyse Bandijk.

Het gebruik van landbouwgronden

De exploitatie van agrarische grond in uiterwaarden ondervindt duidelijk beperkingen door de natuurlijke omstandigheden. In delen van het jaar staan de uiterwaarden onder water en ook in andere delen van het jaar zijn grote stukken vochtig.

Omdat toepassing van de Natuurbeschermingswet primair gericht is op instandhouding van de aanwezige waarden kan het huidige sinds jaar en dag bestaande (in dergelijke situatie gangbare) agrarische gebruik worden voortgezet en betekent toepassing van de Natuurbeschermingswet daarvoor als zodanig geen wettelijke belemmering. Tot dit laatste hoort niet het gebruik of het dumpen van drijfmest en het beweiden van oeverbegroeiing, bos, riet en rietruigten. Voor dergelijke handelingen die eerst sinds korte tijd plaatsvinden en het natuurmonument schade toebrengen is steeds een vergunning vereist.

Het ligt niet in de bedoeling in de toekomst iedere landbouwkundige ontwikkeling in een situatie als deze tegen te gaan. Bepaalde ontwikkelingen kunnen evenwel de wezenlijke kenmerken van het beschermd natuurmonument aantasten danwel schadelijk zijn voor de natuurwetenschappelijke betekenis daarvan of het ontsieren (art.12). In dergelijke gevallen zal het dan ook nodig zijn zulke ontwikkelingen in het kader van de vergunningsprocedure te toetsen. Deze ontwikkelingen betreffen de uitvoering van grondverbeteringswerken zoals egaliseren en ophogen en werken die wijziging van de waterhuishouding beogen of ten gevolge hebben, zoals begreppelen en draineren, en bepaalde vormen van intensivering van het agrarisch gebruik, bijvoorbeeld gebruik van drijfmest, omzetten van weiland in bouwland en frezen, ploegen en (vervolgens) inzaaien van grasland. Hierna is een en ander uitgewerkt.

Vergunningplicht

De gevarieerde opbouw van het natuurmonument en het grote aantal verschillende mogelijkheden maken het onmogelijk op voorhand precieze scheidslijnen aan te geven voor het al dan niet vergunningplichtig zijn van voorgenomen handelingen. Van geval tot geval zal moeten worden vastgesteld of een vergunning vereist is. Omdat het voor de betrokkenen vaak moeilijk is een en ander zelf te beoordelen, wordt dringend aangeraden daarbij de hulp van de consultant Natuurbehoud van het Staatsbosbeheer in te roepen. Deze zal uitsluitel kunnen geven over de vraag of het noodzakelijk is vergunning aan te vragen. Het aanvragen van een vergunning dient krachtens art. 13 eerste lid, per aangetekende brief aan de Minister van Landbouw en Visserij te geschieden.

Om de gedachten enigszins te bepalen, wordt hierna eerst een aantal handelingen opgesomd, waarvoor in ieder geval een vergunning is vereist en vervolgens een aantal, waarvoor dat afhangt van plaats, omvang, aard en intensiteit. Het zijn niet-limitatieve opsommingen, die niettemin een goede indruk geven van de te volgen beleidslijn. Ten overvloede zij er nog op gewezen dat sommige handelingen buiten het natuurmonument ook schade aan het natuurmonument kunnen aanrichten. Ook deze handelingen zijn aan een vergunning gebonden.

In ieder geval vergunningsplichtig zijn:

- ontgronden, bodem verlagen, ophogen of egaliseren;
- handelingen, welke wijziging van de waterhuishouding of (grond) waterstand beogen of ten gevolge (kunnen) hebben, zoals het graven, verbreden, verdiepen, verleggen of dichten van watergangen;

- scheuren en/of frezen en diepploegen van grasland of andere verstoringen van het bodemprofiel;
- ontginnen, beweiden of bemesten van moerassige laagten, riet, rietruigten, oeverbegroeiingen en bos;
- gebruik en dumpen van drijfmest;
- bouwen in de zin van artikel 1 van de Woningwet;
- het mogelijk maken of bedrijven van recreatieve activiteiten, zoals plaatsen of aanleggen van voor verblijf geschikte voer- en vaartuigen, tourcaravans, kampeerauto's en tenten, crossen, varen met alle typen vaartuigen, aanbrengen of inrichten van recreatieve voorzieningen en sportvissen vanaf oevers;
- opslaan, storten, bergen of deponeren van al dan niet afgedankte of aan hun oorspronkelijk gebruik onttrokken voorwerpen, stoffen of producten;
- aanleggen of verharden van wegen, paden, banen of parkeergelegenheden, aanbrengen van oppervlakteverharding en oeverbeschoeiingen, leggen of aanbrengen van ondergrondse of bovengrondse leidingen, constructies, installaties of apparatuur.

Bij het bovenstaande wordt aangetekend, dat voor het gebruik van maximaal zeven roeiboten op de tot heden gebruikte locatie vergunning zal worden verleend met uitzondering van het broedseizoen en dat sportvissen vanaf de westoever van perceel kadastraal bekend gemeente Ooij, sectie A, nr. 874, en vanaf de roeiboten waarvoor vergunning zal worden verleend, zonder vergunning mag geschieden. Voor bevissing vanaf de noordwestoever van de percelen gemeente Ooij, sectie A, nr. 174 en 175 is inmiddels vergunning verleend. Bovendien zal voor het rechtmatig gebruik van ontgrondingsvergunningen die van kracht zijn op het moment van inwerkingtreding van de rechtsgevolgen van de aanwijzing, geen vergunning vereist zijn.

Het waterstaatkundig beheer en onderhoud kan, zoals dit sinds jaar en dag gebruikelijk is, zonder vergunning blijvend plaatsvinden. Nieuwe ontwikkelingen in het beheer en onderhoud zullen daarentegen opnieuw getoetst dienen te worden aan het natuurbeschermingsbelang en zonodig vergunningplichtig zijn.

Tot handelingen, waarvoor per geval dient te worden gezien of vergunning moet worden aangevraagd, behoren:

- planten, vellen, rooien en snoeien of kappen van bomen, houtopstand of ander houtgewas;
- aanwenden van bestrijdingsmiddelen, groei- en stoorstoffen;
- branden van riet, hout en ruigte;
- aanbrengen van drainages.

Voor beide categorieën geldt, dat geen vergunning vereist is voor handelingen welke zijn voorzien in een beheersplan op grond van artikel 14 van de Natuurbeschermingswet.

De ornithologische waarde van het gebied wordt in belangrijke mate bepaald door de rust die er heerst. Het beheer van de in de Jachtwet genoemde diersoorten vormt echter een onderdeel van het totale beheer van het natuurgebied. Daarbij zij aangetekend dat het wildbeheer in het natuurmonument een meer directe relatie kan hebben met de omgeving dan bij andere beheers-taken het geval is; dit vanwege het eventueel optreden van landbouwschade en oeveraantasting. Ten einde bovengenoemd beheer te verwezenlijken en de fauna in het gebied te beschermen, is de toepassing van een complex van maatregelen die elkaar aanvullen gewenst. Dit kan onder meer geschieden door toepassing van artikel 53 van de Jachtwet en de artikelen 12 en 16 van de Natuurbeschermingswet. Het verbodstelsel als bedoeld in de artikelen 12 en 16

van de Natuurbeschermingswet geldt niet voor reeds gesloten overeenkomsten, waaronder ook eventuele jachthuurovereenkomsten vallen. Nieuwe en te hernieuwen jachtovereenkomsten dienen getoetst te worden aan deze aanwijzing. In dit verband dienen de jachthouders hun contractuele en wettelijke verplichtingen na te komen.

Beheersplan

De wet geeft in artikel 14 de mogelijkheid met de eigenaar en gebruiker een beheersplan op te stellen. Dit beheersplan komt tot stand op vrijwillige basis. Met het beheersplan wordt beoogd, dat het voor het natuurmonument gewenste beheer kan worden uitgevoerd. Daarnaast brengt het beheersplan met zich, dat de eigenaar en gebruiker meteen al duidelijkheid verkrijgen over handelingen als bovenbedoeld en handelingen die zouden moeten worden nagelaten in verband met het behoud van de kwaliteit van het natuurmonument.

Doordat het beheersplan in overleg en in overeenstemming met de eigenaar en gebruiker wordt opgesteld, is ingevolge het derde lid van artikel 12 van de wet voor in het beheersplan neergelegde handelingen géén vergunning vereist.

Ten aanzien van de jacht kunnen nadere regels in een beheersplan worden gesteld. Dit moet geschieden in goed overleg met de jachthouders. In de respectieve te ontwikkelen beheersplannen op grond van de Jacht- en Natuurbeschermingswet zullen de regimes nauw op elkaar afgestemd dienen te worden.

Gewenst beheer

Met het oog op instandhouding en ontwikkeling van de waarden van het gebied zou, naast hetgeen is gesteld onder het gebruik van landbouwgronden en vergunningplicht, een aantal wijzigingen in het gebruik en beheer wenselijk zijn. Zoals uit het bovenstaande blijkt, kan dit uitsluitend op vrijwillige basis worden gerealiseerd.

Het huidig gebruik, dat in veel gevallen heeft bijgedragen aan het voortbestaan van de huidige waarden van het natuurmonument, zal ook in het kader van een mogelijk beheersplan in het algemeen kunnen worden voortgezet. Gestreefd zou evenwel moeten worden naar het ongedaan maken van enkele ongewenste ontwikkelingen uit het recentere verleden. Zo zou het bouwland weer omgezet moeten worden in grasland en zou het gebruik van meststoffen moeten worden gematigd.

De hogere graslanden zouden ten dele permanent en ten dele afwisselend beweeid en gemaaid moeten worden en de laaggelegen graslanden gehooid (gewenste hooitijd eind juli/begin augustus) met eventuele nabeweiding.

In het algemeen zouden in de broedtijd (voor de meeste vogelsoorten tussen 15 april en 15 juni) geen weidebewerkingen als slepen, rollen, eggen en maaien plaats moeten vinden.

Wat betreft de houtopstanden wordt opgemerkt dat werkzaamheden daaraan in verband met het broedseizoen uitgevoerd zouden moeten worden tussen 1 december en 1 april van het daarop volgende jaar.

De meidoornhagen zullen periodiek afgezet dienen te worden (1x in de 10 à 15 jaar). Wilgenstruwelen zouden periodiek moeten worden gekapt (maximaal om de 10 jaar), terwijl de knotwilgen om de 3 à 4 jaar zouden moeten worden geknot. De aanwezige waarden zouden nog worden verstrekt als het populierenbos te zijner tijd zou worden gekapt en omgevormd tot wilgenbos.

Wat betreft de rietlanden zou afwisselend een helft moeten worden gebrand of gemaaid en afgevoerd in het winterseizoen en zou de andere helft als oud riet moeten blijven staan, afhankelijk van waterstanden en ijsvorming. Na 1 april zouden geen werkzaamheden meer moeten worden uitgevoerd in verband met de broedvogels.

Wat betreft verlandingsvegetaties kan het beste de huidige situatie worden gehandhaafd.

Voor de volgende gebiedsgedeelten is onderstaand het huidige gebruik en het gewenste beheer in het kader van een beheersplan opgenomen

<u>Omschrijving</u>	<u>Huidige gebruik</u>	<u>Gewenste beheer</u>
Perceel Ooy sectie A nr. 866 (ged).	Akker	Omvormen tot grasland
Natte graslanden	Gedeeltelijk in gebruik als weiland, gedeelte- lijk hooiland	Niet bemesten, hooien na half juli en naweiden met jong vee.
Perceel Ooy sector A nr. 630 en 629	Laag gelegen gebied, lichte bemesting met kunstmest; in gebruik als jongveeweide	Huidig gebruik voortzetten

Inlichtingen

De consulent Natuurbehoud van het Staatsbosbeheer in Gelderland is gaarne bereid inlichtingen te verschaffen, bijvoorbeeld over de mogelijkheden van een beheersplan.

Het kantoor van de consulent is gevestigd te Arnhem, Gildemeesterplein 1, telefoon 085-629111.

Kenmerk

RIJSWIJK (ZH)

NLB/N 35262

18 april 1979

DE STAATSSECRETARIS VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

Overwegende, dat de "Weide Oude Rijnstrangengebied", onderdeel van de Groote Geldersche Waard ten zuiden van Zevenaar en gevormd door het hierna kadastraal omschreven perceel, van algemeen belang is uit een oogpunt van natuurschoon en om zijn natuurwetenschappelijke betekenis en daardoor een natuurmonument is in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

dat het natuurmonument bestaat uit een kade en aanliggende graslanden;

dat de vegetatie zeer soortenrijk is en behoort tot een relatief zeldzaam type schraal grasland;

dat het natuurmonument een belangrijke groeiplaats is van de in ons land zeldzame Primula veris, de Echte sleutelbloem;

dat het belang van deze groeiplaats nog wordt benadrukt door het grote aantal waarin de Echte sleutelbloem ter plaatse voorkomt;

dat het vóórkomen van de Echte sleutelbloem in schrale graslanden door het op grote schaal tenietgaan van de vereiste milieuomstandigheden een uiterst zeldzaam verschijnsel is geworden;

dat tussen de geomorfologische structuur en de vegetatie een samenhang bestaat, die tot uitdrukking komt in de ruimtelijke variatie van de vegetatie;

dat de vegetatie, in samenhang met de geomorfologische situatie, van grote natuurwetenschappelijke betekenis is;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het onderhavige natuurmonument, dat hieronder niet alleen moeten worden begrepen de genoemde biologische waarden, maar ook de geomorfologische structuur en de opbouw van het bodemprofiel;

Overwegende ten slotte, dat de bescherming van het natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is verzekerd;

Gelet op artikel 7 en artikel 9, zevende lid, van de Natuurbeschermingswet;

Gezien de beschikking van 19 april 1978, nr. NLB/N-26103, houdende het besluit, dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging is ten aanzien van de "Weide Oude Rijnstrangengebied";

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Gelderland ingezonden brief, alsmede de te zelfder zake door de Natuurbeschermingsraad en de Rijksplanologische Commissie uitgebrachte adviezen;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening;

B E S L U I T :

Aangewezen wordt als beschermd natuurmonument de "Weide Oude Rijnstrangengebied", onderdeel van de Groote Geldersche Waard, ten zuiden van Zevenaar en gevormd door het perceel, kadastraal bekend gemeente Aerdt, sectie A2, nr. 62(ged.), een en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN30.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie
en Maatschappelijk Werk G.C. Wallis de Vries,
namens deze,
de Directeur-Generaal voor Natuurbehoud,
Recreatie en Media,

Dr. J. Verhoeve.

TOELICHTING

Het natuurmonument "Weide Oude Rijnstrangengebied" ligt in de gemeente Herwen en Aerdt en beslaat een oppervlakte van 1,9 ha.

De vegetatie van het natuurmonument behoort tot het schrale graslandtype. De vegetatie is vegetatiekundig niet onder te brengen bij één type. Er zijn namelijk aspecten te herkennen van de Glanshaverassociatie en van het Kamgrasweideverbond. Tevens is er een invloed van de Klasse der droge graslanden te zien. De in het natuurmonument voorkomende soorten wijzen op dit karakter. Onder meer komen voor echte sleutelbloem, gele morgenster, ruige weegbree, kraailook, trilgras, gewoon knoopkruid, margriet, kattedoorn, ruige leeuwentand en tweejarig streepzaad.

In het optreden van de verschillende aspecten komt de ruimtelijke variatie in het milieu tot uitdrukking. Deze variatie wordt veroorzaakt door de geomorfologische structuur, door milieuverschillen als gevolg van de aanwezigheid van een kade en door het gevoerde extensieve beheer. De vegetatie zoals deze in het natuurmonument wordt aangetroffen was tot het begin van deze eeuw een vrij algemeen verschijnsel.

Door de gewijzigde bedrijfsvoering in de landbouw, gekenmerkt door onder meer toeneming van de mestgiften, intensivering van de graslandbewerkingen en verhoging van de veebezetting per hectare, zijn de voor deze vegetatie vereiste milieuomstandigheden echter op grote schaal teniet gedaan. Hierdoor is dit type zeldzaam geworden. Alhoewel de aanwezige soortenrijke vegetatie zonder meer al van aanmerkelijke natuurwetenschappelijke betekenis is, gaat de aanwezigheid in grote aantallen van de echte sleutelbloem in belang daar nog boven uit. Het voorkomen van deze soort in relatief schrale graslanden is een uiterst zeldzaam verschijnsel geworden, vooral op zavelgronden.

Op grond hiervan kan worden geconstateerd dat er in dit gebied sprake is van zeer bijzondere milieuomstandigheden.

Voor de begrenzing van het natuurmonument zijn de hiervoor genoemde natuurwetenschappelijke waarden bepalend.

In de richting van de Oude Rijn vormt deze rivier de grens.

In de andere richtingen valt de grens samen met de aanwezigheid van de hiervoor genoemde natuurwetenschappelijke waarden.

Teneinde enig denkbeeld te geven van handelingen of voortgezette handelingen die de in de beschikking genoemde wezenlijke kenmerken van het natuurmonument kunnen aantasten dan wel overigens schadelijk voor de natuurwetenschappelijke betekenis of ontsierend kunnen zijn, wordt hieronder een aantal van dergelijke handelingen genoemd ten aanzien waarvan het in ieder geval raadzaam is eerst contact op te nemen met de Natuurbeschermingsconsulent van het Staatsbosbeheer in Gelderland, Gildemeesterplein 1, Arnhem, telefoon 085-629111.

- Bouwen in de zin van artikel 1 van de Woningwet;
- plaatsen of aanleggen van voor verblijf geschikte - al dan niet aan hun bestemming onttrokken - voertuigen, caravans of tenten;
- planten van bomen of ander houtgewas;
- opslaan, storten, bergen of deponeren van al dan niet afgedankte of aan hun oorspronkelijk gebruik onttrokken voorwerpen, stoffen of producten;
- aanleggen of verharden van wegen, paden, banen of parkeergelegenheden en het aanbrengen van enige oppervlakteverharding;
- ontgronden, bodem verlagen, vervenen, aanleggen van waterlossingen, ophogen, egaliseren, ontginnen en ploegen;

26 JUNI 1973

DE STAATSSECRETARIS VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

Overwegende dat het op bijbehorende kaart SN 4 aangegeven gebied, genoemd "Kil van Hurwenen", een natuurmonument is, dat eigendom is van de Staat, en dat het wenselijk is dit natuurmonument aan te wijzen als staatsnatuurmonument;

Gehoord de Natuurbeschermingsraad, de colleges van burgemeester en wethouders van Rossum en van Zaltbommel en gedeputeerde staten van Gelderland;

Gelet op artikel 21, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

B E S L U I T :

Het op bijbehorende kaart SN 4 aangegeven gebied wordt aangewezen als staatsnatuurmonument.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

De Staatssecretaris voornoemd,

(W. Meijer).

Toelichting.

Het C.R.M.-reservaat "Kil van Hurwenen" (54 ha.) is het belangrijkste natuurgebied van de Hurwenense Uiterwaard, die in totaal een gebied van $\pm$ 425 ha. in de gemeenten Zaltbommel en Rossum omvat.

De Kil is een oude, afgesneden Waalmeander, die met zijn naaste omgeving een gedurende ruim drie eeuwen vrijwel ongestoord ontwikkeld natuurgebied vormt, dat zowel nationaal als internationaal gezien vooral botanisch, ornithologisch en hydrobiologisch van uitzonderlijke waarde is. Bovendien is het gebied landschappelijk van veel betekenis.

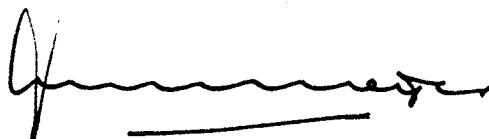
Dankzij de in het terrein aanwezige overgang van hoger gelegen gronden via verlandende delen van de Kil naar open water vertoont de vegetatie een zonerings, waarin een grote verscheidenheid aan plantengemeenschappen wordt aangetroffen

De ornithologische waarde van het gebied berust op de functies die het als broedgebied en als pleistergebied vervult voor meer dan 150 vogelsoorten, waaronder verscheidene zeldzame.

Aan de aanwezigheid van plankton, waarvan diverse soorten deel uitmaken die niet algemeen voorkomen, ontleent het gebied zijn hydrobiologische waarde.

Voor het onderhavige C.R.M.-reservaat is een beheersplan vastgesteld, zodat aan het bepaalde in artikel 21, derde lid, van de wet ten volle kan worden voldaan. Deze omstandigheid heeft de aanleiding gevormd om tot aanwijzing als staatsnatuurmonument over te gaan.

De Staatssecretaris van Cultuur,
Recreatie en Maatschappelijk Werk,

(W. Meijer).